

**ANKARA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**EĞİTİMİN KÜLTÜREL TEMELLERİ ANABİLİM DALI
TÜRKÇE EĞİTİMİ PROGRAMI**

**TÜRK ÇOCUK EDEBİYATINDAKİ ÖYKÜLEYİCİ
METİNLER İLE TÜRKÇE DERS KİTAPLARINDAKİ
ÖYKÜLEYİCİ METİNLERİN SÖZ SANATLARI
BAKIMINDAN İNCELENMESİ**

DOKTORA TEZİ

İSMAİL ÇUBUKÇU

**ANKARA
HAZİRAN, 2023**

**ANKARA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**EĞİTİMİN KÜLTÜREL TEMELLERİ ANABİLİM DALI
TÜRKÇE EĞİTİMİ PROGRAMI**

**TÜRK ÇOCUK EDEBİYATINDAKİ ÖYKÜLEYİCİ
METİNLER İLE TÜRKÇE DERS KİTAPLARINDAKİ
ÖYKÜLEYİCİ METİNLERİN SÖZ SANATLARI
BAKIMINDAN İNCELENMESİ**

DOKTORA TEZİ

İSMAİL ÇUBUKÇU

**DANIŞMAN: PROF. DR. CANAN ASLAN
EŞ DANIŞMAN: DOÇ. DR. TÜLAY SARAR KUZU**

**ANKARA
HAZİRAN, 2023**

Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğüne,

İsmail Çubukçu adlı öğrencinin hazırladığı “Türk Çocuk Edebiyatındaki Öyküleyici Metinler ile Türkçe Ders Kitaplarındaki Öyküleyici Metinlerin Söz Sanatları Bakımından İncelenmesi” başlıklı bu çalışma Eğitimin Kültürel Temelleri Anabilim Dalı/Türkçe Eğitimi Programı’nda jüri üyelerince oy birliği ile **Doktora Tezi** olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

İmza

Başkan	Prof. Dr. Sedat SEVER	
Üye	Prof. Dr. Canan ASLAN (Danışman)	
Üye	Doç. Dr. Tülay KUZU (Eş Danışman)	
Üye	Prof. Dr. Selahattin DİLİDÜZGÜN	
Üye	Prof. Dr. Mehmet KURUDAYIOĞLU	
Üye	Doç. Dr. Ayşegül BAYRAKTAR	

ONAY

Bu tez Ankara Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği’nin ilgili maddeleri uyarınca jüri üyeleri tarafından 19/06/2023 tarihinde, Enstitü Yönetim Kurulunca .../.../2023 tarihinde kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Mehmet İkbâl YETİŞİR
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BİLDİRİMİ

Tez içindeki bütün bilgileri akademik yazım kurallarına uygun biçimde raporlaştırdığımı ve bunları etik ilkelere (atıfta bulunulan tüm yapıtlara kaynaklarda yer verilmesi, tezde kullanılan bilgi ve belgelere resmî yollarla ulaşılması ve bunların aslı bozulmadan kullanılması vb.) uygun olarak elde ettiğimi ve sunduğumu bildiririm.

İsmail ÇUBUKÇU

ÖZET

TÜRK ÇOCUK EDEBİYATINDAKİ ÖYKÜLEYİCİ METİNLER İLE TÜRKÇE DERS KİTAPLARINDAKİ ÖYKÜLEYİCİ METİNLERİN SÖZ SANATLARI BAKIMINDAN İNCELENMESİ

ÇUBUKÇU, İsmail

Doktora Tezi, Eğitimin Kültürel Temelleri Anabilim Dalı

Tez Danışmanları: Prof. Dr. Canan ASLAN, Doç. Dr. Tülay KUZU

Haziran, 2023, xiv + 173 Sayfa

Bu araştırmanın temel amacı, Türk çocuk edebiyatındaki öyküleyici metinlerle Türkçe ders kitaplarındaki öyküleyici metinlerin söz sanatlarının varlığı ve niteliği açısından görünümünün nasıl olduğunu belirlemektir. Ayrıca çalışmada, 2022-2023 eğitim-öğretim yılında okutulan 5, 6, 7, 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında söz sanatları etkinliklerine; 2005, 2009, 2015, 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programlarında söz sanatları kazanımlarına ne oranda ve nasıl yer verildiği belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırmanın inceleme nesnesini Ayla Çınaroğlu, Aytül Akal, Behiç Ak, Gülten Dayıoğlu ve Zeynep Cemali'ye ait on beş çocuk romanı; 2022-2023 eğitim-öğretim yılında okutulan 5, 6, 7, 8. sınıf Türkçe ders kitapları ve 2005, 2009, 2015, 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programları oluşturmaktadır.

İnceleme nesnelerinin çözümlenmesinde ana kategori olarak “söz sanatları” alınmış; bu kategori “benzetme”, “eğretileme”, “düzdeğişmece” olmak üzere üç alt kategoride incelenmiştir. Alt kategorilerin yorumlanmasında sıklık, yüzde ve yoğunluk puanlarından yararlanılmıştır.

Çalışma sonucunda gerek çocuk kitaplarında gerekse Türkçe ders kitaplarında söz sanatlarının yoğunluk puanı sıralamasının yüksekte düşüğe doğru *benzetme*, *eğretileme* ve *düzdeğişmece* şeklinde olduğu görülmüştür. Türkçe ders kitapları içinde ilk üç sırayı, söz sanatlarının yoğunluk puanına göre sırasıyla *Türkçe 6. Sınıf Ders Kitabı-b*, *Türkçe 6. Sınıf Ders Kitabı-a*, *Türkçe 7. Sınıf Ders Kitabı-b'nin* aldığı belirlenmiştir. Çocuk kitapları içinde ilk üç sırada *Eski Demir Kapı*, *Fadıuş* ve *Mago* adlı kitapların olduğu görülmüştür. Ders kitapları içinde yüzdelik dağılım bakımından en

çok söz sanatı etkinliğinin yer verildiği kitaplar sırasıyla *Türkçe 6. Sınıf Ders Kitabı-a*, *Türkçe 8. Sınıf Ders Kitabı*, *Türkçe 7. Sınıf Ders Kitabı-a*'dır. İncelenen Türkçe Dersi Öğretim Programları içinde söz sanatları kazanımlarının sıklığı bakımından yüzdelik dağılımı en yüksek olan program *2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı*'dır.

Anahtar Sözcükler: Söz sanatları, çocuk edebiyatı, Türkçe ders kitapları, Türkçe öğretim programları.

ABSTRACT

AN EXAMINATION OF FIGURATIVE LANGUAGE IN NARRATIVE TEXTS IN TURKISH CHILDREN’S LITERATURE AND TURKISH TEXTBOOKS

ÇUBUKÇU, İsmail

Doctoral Dissertation, Department of Cultural Foundations of Education

Thesis Advisors: Prof. Dr. Canan ASLAN, Assoc. Prof. Dr. Tülay KUZU

June 2023, xiv + 173 Pages

The main objective of this study is to determine the presence and quality of figurative language in narrative texts in Turkish children’s literature and Turkish textbooks. Additionally, the study aims to determine the extent and manner in which figurative language activities are included in Turkish textbooks for grades 5, 6, 7, and 8, taught during the 2022-2023 academic year, as well as the inclusion of figurative language achievements in the Turkish Language Teaching Programs from 2005, 2009, 2015, and 2019. The research materials consist of fifteen children’s novels by Ayla Çınaroğlu, Aytül Akal, Behiç Ak, Gülten Dayıoğlu, and Zeynep Cemali; Turkish textbooks for grades 5, 6, 7, and 8, taught during the 2022-2023 academic year; and the Turkish Language Teaching Programs from 2005, 2009, 2015, and 2019.

The main category for the analysis of the research materials is “figurative language,” which is examined under three sub-categories: “metaphor,” “metonymy,” and “pun.” The interpretation of the sub-categories is based on frequency, percentage, and intensity scores.

The study reveals that both children’s books and Turkish textbooks have a descending order of intensity scores for figurative language, with metaphor, metonymy, and pun being the most prominent. Among the Turkish textbooks, the top three positions based on the intensity score for figurative language are occupied by Turkish 6th Grade Textbook-b, Turkish 6th Grade Textbook-a, and Turkish 7th Grade Textbook-b, respectively. Among the children’s books, the top three positions are held by the books titled Eski Demir Kapı, Fadış, and Mago. In terms of percentage distribution, the textbooks that include the highest number of figurative language

activities are Turkish 6th Grade Textbook-a, Turkish 8th Grade Textbook, and Turkish 7th Grade Textbook-a, respectively. Among the examined Turkish Language Teaching Programs, the program with the highest frequency of figurative language achievements is the 2019 Turkish Language Teaching Program.

Keywords: Figurative language, children’s literature, Turkish textbooks, Turkish Language Teaching Programs.

ÖNSÖZ

Bu çalışmada, Türk çocuk edebiyatından öyküleyici metin örneği olarak seçilen on beş çocuk kitabı ile 2022-2023 eğitim-öğretim yılında okutulan Türkçe ders kitaplarındaki öyküleyici metinler, söz sanatlarının dağılımı ve niteliği açısından incelenmiştir.

Çalışma, beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde; çalışmanın problemi, amacı, önemi, sınırlılıkları ve tanımlar ele alınmıştır. İkinci bölümde; sanat, edebiyat, çocuk edebiyatı, dil, anadili, yaratıcı dil, çocuk kitaplarında bulunması gereken dilsel nitelikler, dil ve edebiyat öğretimi, anadili öğretimi sürecinde Türkçe ders kitapları, Türkçe dersi öğretim programları, söz sanatları, Türkçe öğretimi ve söz sanatları, ilgili çalışmalar üzerinde durulmuş; bunlarla ilgili kuramsal bilgilere yer verilmiştir. Üçüncü bölümde; araştırma modeli, inceleme nesnesi, verilerin toplanması, verilerin çözümlenmesi, geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları ile ilgili bilgiler verilmiştir. Dördüncü bölümde her bir inceleme nesnesine ilişkin bulgulara ve bulguların ayrıntılı olarak yorumlanmasına, beşinci bölümde ise sonuç ve önerilere yer verilmiştir.

Çalışma sürecinde akademik konularda karşılaştığım sorunlarla büyük bir özveri ve titizlikle ilgilenen, tezimi özenle okuyup değerli dönütleriyle tezime değer katan danışmanlarım Prof. Dr. Canan Aslan ile Doç. Dr. Tülay Kuzu'ya çok teşekkür ederim.

Akademik ve bireysel desteğini her zaman hissettiğim değerli hocalarım Prof. Dr. Sedat Sever ile Prof. Dr. Cahit Kavcar'a çok teşekkür ederim.

Değerli dönütleri ve değerlendirmeleri ile tezimi yapılandırmama ve akademik bir çerçeveye oturtmama büyük katkılar sunan Tez İzleme Komitemdeki hocalarım Prof. Dr. Selahattin Dilidüzgün ve Prof. Dr. Özay Karadağ'a çok teşekkür ederim.

Çalışmam sırasında değerli görüşlerini benimle paylaşma inceliğini gösteren Prof. Dr. Nermin Yazıcı, Prof. Dr. İclal Ergenç, Prof. Dr. Leyla Karahan, Doç. Dr. Ayşegül Bayraktar, Dr. Nesrin Altun, Dr. Sinan Çakır ve Dr. Özlem Bay Gülveren'e teşekkür ederim.

Tezimi yapılandırma sürecimde sundukları değerli katkılar için doktora arkadaşlarım Dr. Fatma Esra Kanmaz, Dr. Bilge Nur Doğan Güldenoğlu ve Dr. Özlem Kanat Soysal'a teşekkür ederim. Ayrıca değerli katlarından dolayı İngilizce

Öğretmenleri Necati Kirazlı ve Fatih Sayar ile Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni Ali Ayyıldız'a da teşekkürlerimi sunarım.

Hayatımda yaşadığım her güzellikte payı olan sevgili babamı rahmetle anıyorum. Sevgili anneme, yaşamımın her anında desteğini hissettiğim sevgili eşime bu yoğun çalışma süreci içinde beni anlayışla karşılayan biricik oğullarım Mehmed Emin ile Eyüp Sabri'ye sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ETİK İLKELERE UYGUNLUK BİLDİRİMİ.....	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
ÖNSÖZ.....	viii
İÇİNDEKİLER.....	x
TABLolar DİZİNİ.....	xii
KISALTMALAR.....	xiv
BÖLÜM 1.....	1
GİRİŞ.....	1
Problem.....	1
Amaç.....	4
Önem.....	4
Sınırlılıklar.....	5
Tanımlar.....	6
BÖLÜM 2.....	7
KURAMSAL ÇERÇEVE.....	7
Sanat, Edebiyat ve Çocuk Edebiyatı.....	7
Dil, Anadili ve Yaratıcı Dil.....	11
Çocuk Kitaplarında Bulunması Gereken Dilsel Nitelikler.....	12
Dil ve Edebiyat Öğretimi.....	13
Anadili Öğretiminde Türkçe Ders Kitapları.....	15
Türkçe Dersi Öğretim Programları.....	19
Söz Sanatları.....	22
Benzetme.....	23
Eğretileme (Deyim Aktarması, Metafor, İstiare).....	26
Düzdeğişmece (Ad Aktarması, Mecaz-ı Mürsel, Metonimi).....	30
Türkçe Öğretimi ve Söz Sanatları.....	32
İlgili Araştırmalar.....	33
Doktora Tezleri.....	34
Yüksek Lisans Tezleri.....	35
Makaleler.....	37
BÖLÜM 3.....	39
YÖNTEM.....	39
Araştırmanın Modeli.....	39
İnceleme Nesnesi.....	39
Verilerin Toplanması.....	42
Verilerin Çözümlemesi.....	43
Güvenirlilik ve Geçerlik.....	45

Güvenirlik	45
Geçerlik	46
BÖLÜM 4.....	49
BULGULAR VE YORUMLAR	49
İncelenen Çocuk Kitaplarına İlişkin Bulgular ve Yorumları.....	49
Eski Demir Kapı Adlı Kitaba İlişkin Bulgular ve Yorumları	54
Fadiş Adlı Kitaba İlişkin Bulgular ve Yorumları.....	58
Mago Adlı Kitaba İlişkin Bulgular ve Yorumları	63
Ankaralı Adlı Kitaba İlişkin Bulgular ve Yorumları	67
Ballı Çörek Kafeteryası Adlı Kitaba İlişkin Bulgular ve Yorumları	71
Postayla Gelen Deniz Kabuğu Adlı Kitaba İlişkin Bulgular ve Yorumları	75
Patenli Kız Adlı Kitaba İlişkin Bulgular ve Yorumları	78
Bulutlara Şiir Yazan Çocuk Adlı Kitaba İlişkin Bulgular ve Yorumları	81
Tülüş Adlı Kitaba İlişkin Bulgular ve Yorumları	84
Dünya Çocukların Olsa Adlı Kitaba İlişkin Bulgular ve Yorumları.....	88
Suna'nın Serçeleri Adlı Kitaba İlişkin Bulgular ve Yorumları.....	93
Kiralık Evde İki Gün Bir Gece Adlı Kitaba İlişkin Bulgular ve Yorumları	97
Yaşasın Ç Harfi Kardeşliği Adlı Kitaba İlişkin Bulgular ve Yorumları	100
Esrarengiz Duman Adlı Kitaba İlişkin Bulgular ve Yorumları	103
Abur Cubur Canavarı Adlı Kitaba İlişkin Bulgular ve Yorumları.....	107
İncelenen Ders Kitaplarındaki Öyküleyici Metinlere İlişkin Bulgular ve Yorumları.....	110
5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'na İlişkin Bulgular ve Yorumları	113
6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'na İlişkin Bulgular ve Yorumları	116
7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'na İlişkin Bulgular ve Yorumları	121
8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'na İlişkin Bulgular ve Yorumları	126
İncelenen Ders Kitaplarındaki Etkinliklere İlişkin Bulgular ve Yorumları.....	129
İncelenen Türkçe Dersi Öğretim Programlarına İlişkin Bulgular ve Yorumları	139
BÖLÜM 5.....	145
SONUÇLAR VE ÖNERİLER.....	145
Sonuçlar	145
Çocuk Romanlarına İlişkin Sonuçlar	145
Türkçe Ders Kitaplarındaki Öyküleyici Metinlere İlişkin Sonuçlar	146
Türkçe Ders Kitaplarındaki Etkinliklere İlişkin Sonuçlar	147
Türkçe Öğretim Programlarına İlişkin Sonuçlar.....	147
Öneriler	148
KAYNAKLAR.....	151
EKLER	165
EK 1. İncelenen Kitaplar	166
EK 2. Etik Kurul Onayı	167
EK 3. Uzman Görüşü Formları.....	169
BENZERLİK BİLDİRİMİ	172
ÖZGEÇMİŞ.....	173

TABLolar DİZİNİ

Tablo	Sayfa
Tablo 1. Çalışma Kapsamında İncelenen Çocuk Kitaplarına İlişkin Bilgiler	40
Tablo 2. Çalışma Kapsamında İncelenen Türkçe Ders Kitaplarına İlişkin Bilgiler	41
Tablo 3. Söz Sanatları Alt Kategorilerinin Kitaplardaki Sıklık, Yüzde (%) ve Çoktan Aza Yoğunluk Puanına (YP) Göre Genel Dağılımı	49
Tablo 4. Söz Sanatlarının Sıklık (f), Yüzde (%) ve Çoktan Aza Yoğunluk Puanına (YP) Göre Kitaplardaki Dağılımı	50
Tablo 5.“Eski Demir Kapı” Adlı Kitapta Söz Sanatlarına Ait Sıklık ve Yüzde (%) Dağılımları	55
Tablo 6.“Fadiş” Adlı Kitapta Söz Sanatlarına Ait Sıklık ve Yüzde (%) Dağılımları	61
Tablo 7.“Mago” Adlı Kitapta Söz Sanatlarına Ait Sıklık ve Yüzde (%) Dağılımları	65
Tablo 8.“Ankaralı” Adlı Kitapta Söz Sanatlarına Ait Sıklık ve Yüzde (%) Dağılımları	68
Tablo 9.“Ballı Çörek Kafeteryası” Adlı Kitapta Söz Sanatlarına Ait Sıklık (f) ve Yüzde (%) Dağılımları	72
Tablo 10.“Postayla Gelen Deniz Kabuğu” Adlı Kitapta Söz Sanatlarına Ait Sıklık ve Yüzde (%) Dağılımları	76
Tablo 11.“Patenli Kız” Adlı Kitapta Söz Sanatlarına Ait Sıklık ve Yüzde (%) Dağılımları	79
Tablo 12.“Bulutlara Şiir Yazan Çocuk” Adlı Kitapta Söz Sanatlarına Ait Sıklık ve Yüzde (%) Dağılımları	82
Tablo 13.“Tülüş” Adlı Kitapta Söz Sanatlarına Ait Sıklık ve Yüzde (%) Dağılımları ..	86
Tablo 14.“Dünya Çocukların Olsa” Adlı Kitapta Söz Sanatlarına Ait Sıklık ve Yüzde (%) Dağılımları	91
Tablo 15.“Suna’nın Serçeleri” Adlı Kitapta Söz Sanatlarına Ait Sıklık ve Yüzde (%) Dağılımları	94
Tablo 16.“Kiralık Evde İki Gün Bir Gece” Adlı Kitapta Söz Sanatlarına Ait Sıklık ve Yüzde (%) Dağılımları	98
Tablo 17.“Yaşasın Ç Harfi Kardeşliği!” Adlı Kitapta Söz Sanatlarına Ait Sıklık ve Yüzde (%) Dağılımları	101
Tablo 18.“Esrarengiz Duman” Adlı Kitapta Söz Sanatlarına Ait Sıklık ve Yüzde (%) Dağılımları	105
Tablo 19.“Abur Cubur Canavarı” Adlı Kitapta Söz Sanatlarına Ait Sıklık ve Yüzde (%) Dağılımları	108
Tablo 20. Ders Kitaplarındaki Öyküleyici Metinlerde Geçen Söz Sanatlarının Sıklık, Yüzde (%) ve Yoğunluk Puanına (YP) Göre Genel Dağılımı	111

Tablo 21. Söz Sanatlarının Sıklık, Yüzde (%) ve Yoğunluk Puanına (YP) Göre İncelenen Türkçe Ders Kitaplarındaki Dağılımı	111
Tablo 22. Türkçe 5. Sınıf Ders Kitabı'ndaki Öyküleyici Metinlerde Söz Sanatlarına Ait Sıklık ve Yüzde (%) Dağılımları	114
Tablo 23. Türkçe 5. Sınıf Ders Kitabı'ndaki Öyküleyici Metinler ve Bu Metinlerdeki Söz Sanatlarının Kullanım Sıklığına İlişkin Bilgiler	114
Tablo 24. Türkçe 6. Sınıf Ders Kitabı-a'daki Öyküleyici Metinlerde Söz Sanatlarına Ait Sıklık ve Yüzde (%) Dağılımları	116
Tablo 25. Türkçe 6. Sınıf Ders Kitabı-a'daki Öyküleyici Metinler ve Bu Metinlerdeki Söz Sanatlarına İlişkin Bilgiler	117
Tablo 26. Türkçe 6. Sınıf Ders Kitabı-b'deki Öyküleyici Metinlerde Söz Sanatlarına Ait Sıklık ve Yüzde (%) Dağılımları	119
Tablo 27. Türkçe 6. Sınıf Ders Kitabı-b'deki Öyküleyici Metinler ve Bu Metinlerdeki Söz Sanatlarının Kullanım Sıklığına İlişkin Bilgiler	119
Tablo 28. Türkçe 7. Sınıf Ders Kitabı-a'daki Öyküleyici Metinlerde Söz Sanatlarına Ait Sıklık ve Yüzde (%) Dağılımları	121
Tablo 29. Türkçe 7. Sınıf Ders Kitabı-a'daki Öyküleyici Metinler ve Bu Metinlerdeki Söz Sanatlarının Kullanım Sıklığına İlişkin Bilgiler	122
Tablo 30. Türkçe 7. Sınıf Ders Kitabı-b'deki Öyküleyici Metinlerde Söz Sanatlarına Ait Sıklık ve Yüzde (%) Dağılımları	123
Tablo 31. Türkçe 7. Sınıf Ders Kitabı-b'deki Öyküleyici Metinler ve Bu Metinlerdeki Söz Sanatlarının Kullanım Sıklığına İlişkin Bilgiler	124
Tablo 32. Türkçe 8. Sınıf Ders Kitabı'ndaki Öyküleyici Metinlerde Söz Sanatlarına Ait Sıklık ve Yüzde (%) Dağılımları	126
Tablo 33. Türkçe 8. Sınıf Ders Kitabı'ndaki Öyküleyici Metinler ve Bu Metinlerdeki Söz Sanatlarının Kullanım Sıklığına İlişkin Bilgiler	127
Tablo 34. Çalışma Kapsamında İncelenen Ders Kitaplarındaki Etkinliklerde Söz Sanatlarının Kullanımına İlişkin Bilgiler	129
Tablo 35. Çalışma Kapsamında İncelenen Türkçe Dersi Öğretim Programlarındaki Söz Sanatları Kazanımlarının Dağılımına İlişkin Bilgiler	139
Tablo 36. 2005 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda Yer Alan Söz Sanatları Kazanımlarının Dağılımına İlişkin Bilgiler	140
Tablo 37. 2009 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda Yer Alan Söz Sanatları Kazanımlarının Dağılımına İlişkin Bilgiler	140
Tablo 38. 2015 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda Yer Alan Söz Sanatları Kazanımlarının Dağılımına İlişkin Bilgiler	141
Tablo 39. 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda Yer Alan Söz Sanatları Kazanımlarının Dağılımına İlişkin Bilgiler	142

KISALTMALAR

Çev.	Çeviren
ÇOĞEM	Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Uygulama ve Araştırma Merkezi
MEB	Millî Eğitim Bakanlığı
s	Sayfa
TDK	Türk Dil Kurumu
TDÖP	Türkçe Dersi Öğretim Programı
TTKB	Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı
YP	Yoğunluk Puanı

BÖLÜM 1

GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın problemi ve problem cümlesi verilmiş; amaçları, önemi ve sınırlılıkları üzerinde durulmuştur. Ayrıca araştırma ile ilgili önemli kavramların tanımlamaları yapılmıştır.

Problem

Çocuk edebiyatı; çocuğun sanat ve estetik açısından gelişimine katkı sunan ve çocuğu duyarlı birey olamaya hazırlayan bir geçiş dönemi edebiyatıdır. Sever (2012: 17), çocuk edebiyatını şöyle tanımlamıştır:

Çocuk edebiyatı; erken çocukluk döneminden başlayıp ergenlik dönemini de kapsayan bir yaşam evresinde, çocukların dil gelişimi ve anlama düzeylerine uygun olarak duygu ve düşüncelerini sanatsal niteliği olan dilsel ve görsel ifadelerle zenginleştiren, onların beğeni düzeylerini yükselten ürünlerin genel adıdır.

Çocuk edebiyatı yapıtlarının, çocuğun gelişimine katkı bakımından birçok işlevi vardır. Aslan (2019: 29), çocuk edebiyatı ürünlerinin çocuklara sunduğu olumlu katkılarla ilgili şunları söylemiştir:

Çocuğu başta bilişsel, toplumsal, kişilik, kültürel gelişimleri olmak üzere birçok gelişiminde önemli yeri olan, bir yandan da çocuğu gençlik ve yetişkin edebiyatı ürünlerini anlamaya hazırlayan çocuk edebiyatı ürünleri, çocukların duyarlık eğitiminden geçmelerinde önemli roller üstlenir. Bu nitelikli kitaplar; duyuşsal bir çeşitlilik ve zenginlikle buluşturarak, çeşitli duygu durumlarını yaşatarak, olaylar üzerinde düşünme ve sorgulama ortamları yaratarak, çeşitli erdem ve değerlerin güzelliğini duyumsatarak çocukların duyarlı birer birey olmalarına katkıda bulunur.

Çocuk, bir kitabı okurken düşünür ve bu düşünme eyleminin bir sonucu olarak kitapla ilgili çeşitli yargılar oluşturur (Dilidüzgün, 2012-b: 16). Böylece çocuk, bir şeyler üretme duygusunu tadar; bu tadış, onun öz güveniyle öz saygısının gelişmesini sağlar. Çevresinde olup bitenlere daha geniş açıdan bakabilme, bunlarla ilgili daha

sağlıklı değerlendirmeler yapabilme ve tüm bunların bir sonucu olarak daha doğru kararlar alabilme yeteneği kazanır. Sarıyüce'nin (2012) belirttiği gibi, edebiyat yapıtları yoluyla çocukta kişiliğin temeli oluşturulur çünkü edebiyat yapıtlarında iyiye, güzele, doğruya, insanca yaşamaya özlem ortaya konur.

Nitelikli çocuk kitapları, çocuğa anadili ve okuma sevgisini kazandırırken niteliksiz çocuk kitapları, çocukları okuma alışkanlığından uzaklaştırır (Lüle, 2007: 18). Dilidüzgün (2012-b: 18), çocuklar için yazılan kitaplarda çocuğun anlama ve eğitim düzeyinin yanı sıra dil evreninin de göz önünde bulundurulması gerektiğine dikkat çekmiştir.

Yazınsal yapıtların çocuklar için en önemli kazanımlarından biri de bu yapıtlarda kullanılan dildir çünkü bu yapıtlarda kullanılan dil, çocuğun estetik duygularının gelişmesine olumlu katkılar sunar (Memmedov, 2013: 331). Yazınsal yapıtlar, çocuğun dil gelişiminin sağlıklı bir biçimde ilerleyebilmesi için başvurabilecek en önemli araçlardan biridir (Özkan ve Yılmaz, 2006: 769). Edebiyatın çocuklar için her şeyden önce dil olduğunu, bu yüzden çocuk kitaplarında dilin titizlikle kullanılması gerektiğini belirten Özkan ve Yılmaz'a (2021: 148) göre çocuk kitaplarında bulunması gereken dilsel özelliklere şunlardır:

Anlaşılır, açık ve akıcı bir dil kullanılmalıdır. Noktalama ve yazım kurallarına uyulmalıdır. Sözcükler, seslenilen yaş düzeyine uygun olmalıdır. Cümleler, seslenilen yaş düzeyine uygun uzunlukta olmalıdır. Çocuğun söz dağarcığını geliştirici sözcük ve deyimlere yer verilmelidir.

Aslan vd. (2018: 52), çocuğun dili başarılı ve yetkin bir biçimde kullanabilmesi için dil ve edebiyat öğretiminde yazınsal niteliği yüksek metinler kullanılması gerektiğine dikkat çekmişlerdir. Çocuk edebiyatı yapıtları, dil eğitimi sürecinin en temel kaynağıdır ve Türkçe öğretiminin niteliğiyle çocuk edebiyatından yararlanma düzeyi arasında sıkı bir ilişki vardır (Baş, 2015). Sever, Kaya ve Aslan'ın (2011: 20) da belirttikleri gibi; Türkçe öğretiminde öğrenciler, dil gelişimlerine uygun, Türkçenin anlatım gücünü yansıtan özgün metinlerle buluşturulmalıdır.

Ülkemizde eğitim-öğretim çalışmalarında kullanılan en temel kaynak ders kitaplarıdır. Millî Eğitim Bakanlığı, ders kitaplarını ülkemiz genelindeki tüm öğrencilere ücretsiz dağıtmakta ve öğretimde bu kitaplar kullanılmaktadır. Böylece ders kitapları, temel ve yaygın bir eğitim-öğretim aracı olarak kullanılmakta; bu durum, ders kitaplarının nitelikleri konusunda daha titiz olunmasını gerekli kılmaktadır. Öğretim programlarında belirlenen amaçlara ulaşabilmek için ders kitaplarının öğrencilere

zengin, kusursuz bir içerik sunması çok önemlidir (Karadağ, 2019: 1131). Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin ve bu metinlerden hareketle hazırlanan etkinliklerin niteliği çok önemlidir çünkü Türkçe derslerindeki dil becerileri, metinler ve bu metinlere bağlı etkinliklerle kazandırılmaya çalışılmaktadır (Yaman, 2022: 2).

Öğretimin ilk yıllarından itibaren öğrencilerin okuduğunu anlama, yorumlama ve değerlendirme becerilerinin geliştirilmesi, eğitim ve öğretim çalışmalarının verimini artırır. Bu becerileri kazandırmaya yönelik etkinlikler, öğrencilerin yaratıcı düşünmesine, bunun bir sonucu olarak da yaratıcı dil kullanımına katkı sunar (Kuzu, 2004: 57-58). Sözcükleri dikkatle kullanmaya dayanan söz sanatları ile anlatımın daha güçlü olması sağlanır (Mutluay, 1979: 209). Çocukların, duygu ve düşüncelerini etkili biçimde dile getirebilmeleri ve dilin inceliklerini etkili bir biçimde kullanabilmeleri için yaratıcı dilin göstergesi olan söz sanatlarının öğretimine ağırlık verilmelidir (Benzer, 2009: 727). Anlam değişmelerine dayanan söz sanatları; sözün daha güzel, canlı, etkili olmasını sağlar (Guiraud, 1975: 48). Söz sanatları; duygu ve düşüncelerimizi daha çarpıcı, güzel ve sanatlı anlatabilmek; söze çok yönlülük, incelik ve canlılık katabilmek; söylenmek isteneni daha az sözcükle daha etkileyici bir biçimde anlatmak gibi değişik amaçlarla kullanılır (Aslan, Güldenoğlu ve Altuntaş, 2018). Yazınsal yapıtların estetik bir nitelik kazanmasında söz sanatları önemli bir yere sahiptir (Aktaş, 2002: 2). Söz sanatları; okurun imgeleminde yeni evrenler oluşturarak metnin anlamını biçimlendirir, böylece okurun belleğinde yeni anlam katmanları oluşturur (Kıran ve Kıran, 2006: 337).

Çocukların söz sanatlarını metin içinde tanıyıp fark etmeleri ve başarılı biçimde anlamlandırabilmeleri yaratıcı dil kullanımı bakımından çok önemlidir. Anlama ve anlatma çalışmalarında çocukların yaş ve gelişim özelliklerine uygun söz sanatları; uygun metinler eşliğinde etkili ve işlevsel biçimde öğretilmelidir (Aslan vd., 2018: 63). Öğrencilerin metinleri daha iyi anlayabilmeleri, duygu ve düşüncelerini etkili ve güzel anlatabilmeleri bakımından Türkçe derslerinde söz sanatları etkili ve işlevsel olarak öğretilmelidir (Keskinöğlu ve Ökten, 2021: 206) Birçoğumuz, farkında olarak ya da olmayarak günlük yaşamımızda söz sanatlarına başvururuz. Günlük yaşamımızda bu denli yaygın kullanılan söz sanatlarına ders kitaplarında da yer verilmelidir (Yaman, 2022: 3). Hem çocuklara seslenen yazınsal yapıtlarda hem de öğretimde birincil ve temel kaynak olarak kullanılan Türkçe ders kitaplarında söz sanatlarına yer verilip verilmediğinin ortaya konması, gerek çocukların dili yaratıcı biçimde kullanmaları gerekse Türkçe eğitiminin amaçları açısından çok önemlidir. Çocuklara seslenen yapıtlarda söz sanatlarına yer verilmesi Türkçe Dersi 1-8. Sınıf Öğretim Programı'nın

özel amaçlarıyla örtüşmektedir (MEB; 2019: 8). Ders kitapları, öğretim programlarına bağlı kalınarak yazıldığından Türkçe Dersi Öğretim Programları da söz sanatlarına yer veren kazanımlar açısından incelenmelidir.

Söz sanatları yaratıcı dilin en önemli öğelerinden biridir. Bu çalışmada Türk çocuk edebiyatından öyküleyici metin örneği olarak seçilmiş on beş çocuk kitabı ile 2022-2023 eğitim-öğretim yılında okutulan 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki öyküleyici metinler ve metinlere bağlı etkinlikler, söz sanatlarının varlığı ve niteliği bakımından incelenmiştir. Çalışma kapsamında ayrıca 2005, 2009, 2015 ve 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programları da söz sanatları kazanımlarını içerme durumları bakımından incelenmiştir.

Türk çocuk edebiyatındaki öyküleyici metinler ile Türkçe ders kitaplarındaki öyküleyici metinlerin söz sanatlarının varlığı ve niteliği bakımından görünümünün nasıl olduğu sorusu, bu çalışmanın problemi oluşturmaktadır.

Amaç

Bu araştırmanın temel amacı, Türk çocuk edebiyatındaki öyküleyici metinler ile Türkçe ders kitaplarındaki öyküleyici metinlerin söz sanatlarının varlığı ve niteliği bakımından nasıl bir görünüm sergilediklerini ortaya koymaktır. Bu amaç doğrultusunda yanıt aranacak sorular şunlardır:

1. Çocuk edebiyatı metin örnekleri olarak seçilen Ayla Çınaroğlu, Aytül Akal, Behiç Ak, Gülten Dayıoğlu ve Zeynep Cemali'nin çocuk kitaplarında söz sanatlarının varlığı ve niteliği nasıldır?
2. 2022-2023 eğitim ve öğretim yılında okutulan 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki öyküleyici metinlerde söz sanatlarının varlığı ve niteliği nasıldır?
3. 2022-2023 eğitim ve öğretim yılında okutulan 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki etkinliklerde söz sanatlarının varlığı ve niteliği nasıldır?
4. 2005, 2009, 2015 ve 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programlarında söz sanatlarıyla ilgili kazanımlarına yer verilme durumu nedir?

Önem

Alanyazında, Türkçe ders kitaplarının ya da çocuk edebiyatı yapıtlarının çeşitli özelliklerinin incelendiği birçok çalışma bulunmaktadır. Söz konusu çalışmalarda ders

kitaplarının ya da çocuk edebiyatı yapıtlarının genellikle kendi içinde incelendiği, ders kitaplarıyla çocuk edebiyatı yapıtlarının söz sanatlarını içermeleri bakımından birlikte incelenmesine yönelik bu tür çalışmaların sayısının az olduğu görülmüştür. Bu çalışmada, ders kitaplarındaki öyküleyici metinlerle etkinliklerin yanı sıra Türk çocuk edebiyatından öyküleyici metin örneği olarak seçilen on beş çocuk kitabı, söz sanatlarını içermeleri bakımından birlikte incelenmiş; böylece bir karşılaştırma yapma olanağı bulunmuştur. Çalışmada ayrıca; 2005, 2009, 2015 ve 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programları da söz sanatları kazanımlarını hangi oranda içerdikleri açısından incelenmiştir. Bu gerekçelerle çalışmanın önemli olduğu düşünülmektedir.

Bu çalışmada, çalışma kapsamında incelenen çocuk kitapları ile ders kitaplarındaki metinlerin söz sanatlarını ne ölçüde içerdikleri ve bu sanatların çocuğa görelilik açısından niteliği ortaya konulmaya çalışılmıştır. Çocuk kitapları ile ders kitaplarındaki metinlerin ve bu metinlere yönelik etkinliklerin çocukların yaratıcı dil kullanımına katkı sunacak nitelikte olup olmadığını ortaya koyacağından, dolayısıyla çocukların erken yaşlarda yaratıcı dil öğeleri içeren metinlerle tanışıp tanışmadığını vurgulayacağından bu çalışmanın önemli olduğu düşünülmektedir.

Çalışmayı önemli ve özgün kılabilecek bir diğer özellik ise daha çok şiire özgü olduğu bilinen söz sanatlarının öyküleyici metinlerde aranacak olmasıdır. Söz sanatları konusunda yapılan çalışmalar genellikle şiir türü üzerinde yürütülmektedir. Bu çalışma ile şiire özgü dilsel özelliklerin düzyazı örneği olan metinlerde ne ölçüde yer aldığı ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu çalışmanın sonuçlarının çocuk edebiyatı yazarlarına, ders kitabı yazarlarına, yayınevlerine, araştırmacılara ve alan uzmanlarına katkı sunacağı düşünülmektedir.

Sınırlılıklar

1. Bu araştırma inceleme nesnesi açısından;
 - a. Ayla Çınaroğlu'nun *Mago*, *Eski Demir Kapı*, *Tülüş*; Aytül Akal'ın *Abur Cubur Canavarı*, *Esrarengiz Duman*, *Kiralık Evde İki Gün Bir Gece*; Behiç Ak'ın *Yaşasın Ç Harfi Kardeşliği!*, *Bulutlara Şiir Yazan Çocuk*, *Postayla Gelen Deniz Kabuğu*; Gülten Dayıoğlu'nun *Fadiş*, *Suna'nın Serçeleri*, *Dünya Çocukların Olsa*; Zeynep Cemali'nin *Patenli Kız*, *Ballı Çörek Kafeteryası*, *Ankaralı* adlı romanlarıyla,

- b. 2022-2023 eğitim ve öğretim yılında okutulan 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki öyküleyici metinler ve metinleri anlamaya dönük etkinliklerle,
 - c. 2005, 2009, 2015 ve 2019 yılı Türkçe Dersi Öğretim Programlarıyla,
2. Söz sanatları açısından “benzetme”, “eğretileme” ve “düzdeğişmece” ile sınırlı tutulmuştur.

Tanımlar

Araştırmanın kuramsal çerçeve bölümünde araştırmaya özgü kavramların tanımları ayrıntılı biçimde sunulmuş, bu bölümde ise temel kavramlar verilmiştir.

Anadili: “Başlangıçta anneden ve yakın aile çevresinden, daha sonra da ilişkili bulunan çevrelerden öğrenilen, insanın bilinçaltına inen ve bireylerin toplumla en güçlü bağlarını oluşturan dil.” (Aksan, 2003).

Benzetme: “Bir nesnenin ya da eylemin özelliğini bir başkasından yararlanarak ya da onu anımsatma yoluyla anlatma.” (İmer, Kocaman ve Özsoy, 2011: 49).

Düzdeğişmece: “Benzetme ilgisi bulunmaksızın neden-sonuç gibi türlü ilişkilerle bir sözcüğün başka bir sözcük yerine kullanılması sanatı.” (Gencan, Ediskun, Dürder ve Gökşen 1974: 52).

Eğretileme: “Bir sözcüğün alışılmış anlamı dışında kalan bir anlamda kullanılması.” (Gencan, Ediskun, Dürder ve Gökşen 1974: 56).

İmge: “Sanatçının çeşitli duyularıyla algıladığı özel, özgün bir görüntünün dille aktarılışı.” (Aksan, 1993: 32).

Yazınsal: “Yazınla ilgili.” (Gencan, Ediskun, Dürder ve Gökşen 1974:139). “Edebî.” (TDK, 2015)

BÖLÜM 2

KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde; sanat, edebiyat, çocuk edebiyatı, dil, anadili, yaratıcı dil, çocuk kitaplarında bulunması gereken nitelikler, dil ve edebiyat öğretimi, anadili öğretiminde Türkçe ders kitapları, Türkçe dersi öğretim programları, söz sanatları, Türkçe öğretimi ve söz sanatları, ilgili araştırmalar kuramsal olarak ele alınmıştır.

Sanat, Edebiyat ve Çocuk Edebiyatı

Sanat; bir duygu, düşünce ya da tasarımın ortaya konmasında kullanılan yöntemlerin tümüdür (İslimyeli, 1976: 710). Yılmaz'a göre (2016: 111) sanatçılar, kendilerini sanatla ifade eder; bir başka deyişle duygu ve düşüncelerini sanatla dile getirirler. Dilidüzgün (2006: 111), sanatın bütün tanımları aşacak ve bütün sınırları zorlayacak bir niteliğe sahip olduğunu belirttikten sonra sanatın özüne yönelik şunları aktarmıştır:

Sanat; öncelikle bir anlatım biçimi, farklı ve kendine özgü biçimleri olan bir açıklama, bir haykırış, bir dile gelme biçimidir. Sanat, diğer tüm söyleyiş biçimlerinden veya söylemlerinden farklı olarak raporlaştırma yerine gösterme biçimlerinden yararlanır. Sanat; biraz da dolaylı anlatım, söylenen ya da gösterilen arasındaki öğelerin anlamlı birleşmesiyle gizli olan bir anlatımdır. Başka deyişle sanat; bildik dünyamızın olgularından yola çıkarak anlatılması olanaksız olanı göstermek, sezdirmek için kullanılan bir araçtır.

Sanat, insanın toplumsal yaşamı ile ortaya çıkmıştır ve toplumsal yaşamı oluşturan öğelerle sanat arasında sıkı bir ilişki vardır (Akengin, 2012: 140). Sanat, ilkel toplumlar da dâhil olmak üzere her toplumda varlığını sürdürmüştür. Tarihsel serüveni içinde kimi zaman çağını olduğu gibi yansıtmış, kimi zaman sert bir şekilde eleştirmiş; her ne şekilde yapılsa yapılsın her zaman ilgi çekmeyi başarmıştır (Bingöl, 2011: 134). İnsanla çevresi arasında sürekli bir etkileşim olduğundan, sanata geçmişte olduğu gibi gelecekte de gereksinim duyulacaktır (Fischer, 1990: 5). “İnsan eğiten ve eğitilen bir varlık olmasa ne olur?” sorusuyla “İnsan sanat yapmasa ne olur?” sorusu, birbirinden farklı değildir (Aktaş, 2009: 192, 193).

Sanat; kavramların ve gözlemlerin değil, sezginin öne çıktığı ürünler ortaya koyar. Bu durumun doğal bir sonucu olarak öğretmez, açıklamaz, göstermez; sezdirir, çağrıştırır, hissettirir ve düşündürür (Aktaş, 2009: 192, 193). Sanat yapıtlarının açık ya da örtük olarak toplumsal bir iletisi olur. Bu iletinin amacı, yaşamın adil ve insancıl bir biçimde sürdürülmesine katkı sunmaktır (Bingöl, 2011: 96). Sanatsal duyarlık, belli bir eğitim sürecinin sonucunda gerçekleşir. Sanat eğitimi, okulöncesi dönemde başlamalıdır. Çocuğa bu dönemden başlanarak verilecek bir sanat eğitimi, ona estetik yargılar üretme becerisi kazandırır (Kaya, 2006: 83).

Sanatçılar, özgür düşünceye ve özerk benliğe sahiptir (Öztürk, 2006: 26). Sanat beğenisi ve sanat duyarlığı gelişen bir toplum, diğer alanlarda da sağlıklı ve yaratıcı düşünen bireylere sahip olur (Dilidüzgün, 2006: 111). Sanat, özgür ve yaratıcı düşünme becerileri kazandırmanın yanı sıra toplumsal duyarlılığı da geliştirir (Bingöl, 2011: 96). Sanat, kendi dışındaki gerçekliği kendine özgü bir biçimle yorumlar ve yansıtır. Sanat yapıtları; okurlara, dinleyicilere ya da izleyicilere her zaman bir şeyler katar (Pospelov, 1984: 43).

Sanat, çocuklarla en iyi ve en etkili şekilde iletişim kurma yoludur (Aslan, 2019: 11; Özdemir, 2006: 689). Sanat; duyan, düşünen, duyarlı, kısaca aydın insan yetiştirmeyi amaçlar (Özer, 2006: 426). Sanatın; çocuğun estetik anlayışını oluşturmada, dünyayı daha iyi algılamada ve kişiliğinin gelişmesinde çok önemli katkıları vardır (Okvuran, Tavşancıl ve Çakır İlhan, 2006: 739). Sanat, çocuğun yeteneklerinin geliştirilmesinde ve özgür düşüncenin oluşturulmasında önemli bir araçtır (Özdemir, 2006: 688). Çocuğun psiko-pedagojik ve sosyal yönden gelişmesine aracılık eder (Erdal, 2006: 409). Sanatla tanışmış bir çocuk, gerçekleri daha iyi anlar ve duygudaşlık yapabilen bir birey olarak yetişir (Yener, 2006: 152). Sanat okulöncesi ve okul çağı çocuklarının duyuşsal, bilişsel, devinişsel gelişimlerini sağlamada onlara olumlu katkılar sunar (Özer, 2006: 425).

Sanat dallarından biri de edebiyattır. Edebiyat, dille gerçekleştirilen güzel sanat etkinliklerinin ve bu kapsamda ortaya konan yapıtların genel adıdır (Aktaş, 2009: 187-188). Edebiyat, duygu ve düşüncelerin gerek sözlü gerekse yazılı olarak güzel bir biçimde anlatan sanattır (Kavcar, 1999: 123). Edebiyat, bir sanat dalı olmasının yanı sıra aynı zamanda dolaylı anlatım içeren özel bir dildir (Aslan, 2007: 36). Edebiyatın alanına dille oluşturulan yapıtlardan sanatsal nitelik taşıyanlar girer (Pospelov, 1984: 21).

Edebiyat yapıtları; duyumsattıkları ve düşündürdükleriyle insanın duygu, düşünce ve davranışlarını etkiler. İnsanın yaşamına çeşitlilik, deneyimlerine zenginlik katar. Yaşamın anlaşılmasına, böylece insanın aydınlanıp bilinçlenmesine olanak sunar (Aslan, 2019: 12) Edebiyatın yetkinleştirdiği dil, bütün sanat yapıtlarının anahtarıdır (Akengin, 2012: 140). Sanat metinlerine yaygın ve benimsenmiş adıyla yazınsal yapıt denir (Aktaş, 2009: 190,199). Yazınsal yapıtlar; toplumun duygu, düşünce ve kültür değerlerinin gelecek kuşaklara aktarıldığı en önemli kültür kaynaklarından biridir. Bireyler, yazınsal yapıtlar sayesinde kendini, ait olduğu toplumu ve tüm dünyayı tanıır (Benzer, 2009: 726). İnce (2002: 85) yazınsal yapıtların nitelikleriyle ilgili şunları söylemiştir:

Bir yazınsal yapıt ne yalnızca dildir ne yalnızca içeriktir, ne yalnızca biçimdir, ne yalnızca bildiridir, ne yalnızca anlamdır, ne de yalnızca bir iletişim aracıdır; bunlardan yalnızca birine indirgenemez. Yazınsal yapıt bu özelliklerin (ve varsa başka özelliklerin) tümünü kendinde barındıran bir dilsel yapıdır.

Çocuğa sanat eğitimi veren araçlardan biri de yazınsal nitelikli çocuk kitaplarıdır. Yazınsal nitelikli çocuk kitapları aracılığıyla verilecek sanat eğitimi, çocuğun yargılarını estetik biçimde sunmasına olanak verir (Dilidüzgün, 2006: 111). Sanat ürünü olan yazınsal yapıtlarla kurulan bir iletişim; duyguları geliştirir, algıları harekete geçirir, öğrenme ve öğretme süreçlerinin etkinliğini artırır (Özdemir, 2010: 461). Çocuğun başta dilsel gelişimi olmak üzere, pek çok gelişim alanında istenen düzeye erişebilmesinde edebiyat yapıtlarına gereksinim vardır. Erken dönemden başlayarak nitelikli edebiyat yapıtları ile buluşturulan çocuklar, pek çok gelişim alanında hedeflenen düzeye erişebilir. Bu noktada, çocuklar için yazılan yapıtların dolayısıyla da çocuk edebiyatının önemi ortaya çıkmaktadır.

Aslan (2019: 20), çocuk edebiyatını şöyle tanımlamıştır:

Çocuk edebiyatı; okulöncesi dönemin ilk yıllarından başlayıp 14-15 yaşlarına kadar süren, uzun bir dönemde hem tasarım hem de içerik özellikleriyle çocukların anlama düzeylerine, ilgilerine, beğeni ve beklentilerine uygun; onların bakışını, duygusunu, dünyasını, gerçekliğini yansıtan; ele aldığı konuyu yaş ve gelişim özelliklerine uygun bir anlayışla işleyerek en başta kendilerini, insanı ve yaşamı anlama/keşfetme konusundaki gereksinimlerini kurmaca bir gerçeklik ve sanathı bir dille karşılayan ürünlere verilen genel addır.

Sarıyüce (2012), çocuklar ve gençler için oluşturulan sözlü ve yazılı edebiyat ürünlerinin, çocuk ve gençlik edebiyatı olarak adlandırıldığını belirtmiştir. Temizyürek

(2003: 161) çocukların düş dünyalarına ve sözcük dağarcıklarına uygun, onların anadilini geliştirici niteliğe sahip, ulusal ve evrensel değerleri içeren yazılı ve sözlü edebiyat yapıtlarının çocuk edebiyatı kapsamında değerlendirildiğini belirtmiştir. Baş (2015: 5) çocuk edebiyatının edebiyatın küçültülmüş, kısaltılmış, sadeleştirilmiş ya da basitleştirilmiş hâli olmadığını vurguladıktan sonra hedef kitle, biçim, içerik, seviye, sınır, işlev gibi ölçütlerin; çocuk edebiyatı bakımından yazar, çocuk, aile ve toplum arasındaki döngünün sınırlarını belirlediğini belirtmiştir.

Çocuk edebiyatı yapıtları; çocukların gelişim özelliklerini dikkate alarak onların düş dünyalarına seslenir. Çocukların anlama, kavrama, yorumlama becerilerine olumlu katkılar yapar (Demirel vd., 2011: 43). Yazınsal nitelikli çocuk kitaplarının çocuğun duyumu, algı ve anlama yetilerini açığa çıkarmada eşsiz bir değeri vardır (Özdemir, 2010: 459). Çocuk edebiyatı yapıtlarında çocukların ilgi ve gereksinimleri ön planda tutulmalı, onların algılayabileceği bir dil ve anlatım kullanılmalıdır (Lüle, 2007: 18). Çocuklara yaşamı tanıtmada en büyük yardımcı olan kitaplarda ortaya konan yaşam örnekleri, çocuğun deneyimini artırdığı gibi onun bilinçlenmesini de sağlar (Sarıyüce, 2012). Çocuk, bir kitabı okurken kendi gerçekleriyle kitabın kurmaca gerçekliği arasında değerlendirme yapma olanağı bulur (Dilidüzgün, 2012-b: 16, 22). Çocuk kitaplarında olumlu ya da olumsuz karakterdeki her türden insana yer verilir. Çocuk, bu tiplerle yardımıyla başkalarını ve kendisini tanıma olanağı bulur (Aslan, 2006: 197). Çocuk, okuduğu kitaptaki kahramanlara öykünür ve onlarla özdeşim kurar. Bir başka söyleyişle kahramanların duygu ve düş evrenine ortak olur. Bunun bir sonucu olarak da insanların sevinçlerine ve acılarına ortak olma konusunda duyarlılık kazanır (Kaya, 2006: 83). Yazınsal nitelikli çocuk kitapları; çocukların sorma, öğrenme ve tanıma gereksinmesini karşılayan en önemli araçlardır (Sever, 2009: 16). Yazınsal iletişim yoluyla belli bir duygu ve düşünce eğitiminden geçen çocuklar, daha derin bir kavrayış düzeyine erişirler (Özdemir, 2010: 461,463).

Özetle söylemek gerekirse nitelikli çocuk kitapları, çocuğun pek çok gelişim alanına olumlu katkılar sunmaktadır. Yukarıda ayrıntılı biçimde gerekçelendirildiği gibi çocuğa bu olumlu katkıları sunacak kitapların dilsel ve kurgusal yönden “çocuğa görelilik” ilkesine göre yapılandırılmaları, bu bağlamda “yazınsal” nitelik taşımaları gerekmektedir. Başka bir deyişle, çocuk kitaplarında dilsel ve kurgusal yönden belirli niteliklerin bulunması şarttır.

Dil, Anadili ve Yaratıcı Dil

Sanatçı, yaşama ilişkin ayrıntıları belleğine alır; bu ayrıntıları uygun araç ve gereçlerle anlatıma dönüştürür. Sanatçının yaşama ilişkin duygu, düşünce ve izlenimlerini aktarma yollarından biri de dildir (Fischer, 1990: 7). Dilin farklı özelliklerini içeren tanımlarından bazıları şunlardır:

Dil; duygu ve düşüncelerin aktarılmasına olanak sunan çok yönlü, gelişmiş bir dizgedir (Aksan, 1998: 51). Doğrudan anlatımın en güçlü yolu olan dil, (Akengin, 2012: 140), insanların isteklerini dile getirmek amacıyla kullandıkları sesli işaretlerden oluşan bir sistemdir (Banguoğlu, 1995: 9). Dil, simgelerden oluşan ve bildirişimin gerçekleşmesini sağlayan dizge; çok boyutlu kavramlar bütünüdür (Korkmaz, 1995: 660; İmer, Kocaman ve Özsoy, 2011: 86). Dil, farklı uluslardaki insanların bilincinde yaşayan ve o insanların birbirleriyle anlaşabilmelerini sağlayan sözcük dağarcığı ve onların cümle içinde bağlanışının dilbilgisel ilkeleridir (Pospelov, 1985: 119). Dil, devingen dizgeler arasındaki her türlü iletişimi ve denetimi sağlayan biçimsel dizgedir (Gemalmaz, 1995: 3). Dil; duygu, düşünce ve tasarılarımızı aktarmaya yarayan işaretler sistemidir (Kavcar, Oğuzkan ve Aksoy, 2011: 2). Perrot'a (1998: 9) göre dil; nesnelerin belleğimizde oluşan kavramsal imgelerini başkalarının belleğinde canlandıran ve böylece düşüncelerimizi iletmeye yarayan göstergeler dizgesidir. Benzer (2009: 725) ve Türkben'in (2019: 166) belirttiği gibi, yalın bir söyleyişle dil, insanlar arasında iletişimi sağlayan en önemli araçtır.

Dil, insan düşüncesinin bir ürünü olduğundan dille düşünce arasında sıkı bir ilişki vardır (Gülensoy, 1995: 3). Dil ve düşünceyi birbirinden ayırmak olanaksızdır çünkü dille düşünce iç içe geçmiştir (Korkmaz, 1995: 661). Dil, insanların duygu ve düşünce yapısını oluşturur; bu yapıyı biçimlendirir (Türkben, 2019: 166). Dil olmadan düşünülemez ve düşünce üretilemez. Dil, düşünceyi geliştirir, somutlaştırır ve düşünceye işlevsellik kazandırır. Düşünceler, nesnelerin ve zihinsel içerikli simgelerin yardımıyla ortaya konur. Simgeler ve kavramlar, dil sayesinde somutluk ve işlevsellik kazanır (Gül ve Soysal, 2009: 75).

Anadili, başlangıçta anneden ve aile çevresinden, daha sonra ilişkide bulunulan çevrelerden öğrenilen ve bireylerin bir toplumla en güçlü bağını oluşturan dildir (Aksan, 1998). Anadilinde belli bir yeterliğe ulaşan kişiler, edebiyat yapıtlarını yetkin biçimde anlarlar. Bunun doğal bir sonucu olarak da düşüncelerini geliştirme olanağı bulurlar (Aslan, 2013: 395).

Anadilin yaratıcı kullanımı, anlatımın güçlü ve etkili olmasını sağlar. Dil becerisi bakımından yaratıcı düzey, dilin etkili kullanımında ulaşılmak istenen en üst düzeydir (Onan, 2013: 256). Bir yazar, dilin yerleşmiş olanaklarını yeni bir biçimde kullanabiliyor, bu olanakların ötesine geçebiliyorsa o zaman dili yaratıcı bir şekilde kullanmış olur (Akay, 1996: 14). Yaratıcı dil; düş gücünün, gözlemlerin, deneyimlerin farklı ve özgün sözcükler, cümleler, benzetmeler, betimlemeler vb. kullanılarak dile getirilmesidir (Maltepe, 2016: 15). Çarpıcı benzetmeler ve güçlü bağdaştırmalar, dilin yaratıcı gücünü gösteren öğelerdir (Sever, 2013: 146-156). Yaratıcı dil, söz figürlerinin ve imgelem gücünün fazla olduğu dildir (Güzel ve Kuzu, 2016). Bu noktada, çocuk kitaplarındaki dilsel nitelikler büyük önem taşımaktadır.

Çocuk Kitaplarında Bulunması Gereken Dilsel Nitelikler

Türkçe öğretimi yalnızca ders kitabına bağlı olarak yürütülmemelidir. Türkçe öğretimi sürecinde seçilen bir kitap, içerdiği metinlerle öğrencileri yeni kitaplara yönlendirmelidir. Türkçenin anlatım gücünü yansıtan çocuk kitapları, Türkçe öğretiminin temel kaynakları olmalıdır. Her öğrencinin okuması gereken çocuk kitapları, uzman kurullarca belirlenmelidir (Sever, 2002: 17). Sever'in bu belirlemeleri, Türkçe öğretimi sürecinde çocuk kitaplarından yararlanılmasının önemini açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Yararlanılacak çocuk kitaplarında aranacak en önemli niteliklerden biri de dil ve anlatımdır.

Yazarlar, çocuğu kendi kişiliği ve gelişim özellikleri yönünden ciddiye almalı; çocuğun dünyasını önemsemelidirler (İpşiroğlu, 2006: 175). Çocuklara yönelik hazırlanan kitaplar, çocuğun ilgi ve gereksinim ve gerçeklerine uygun olmalıdır (Kanmaz, 2019: 7). Çocuğun düzeyine uygun olmayan bir anlatımın egemen olduğu yapıtların çocuklar tarafından benimsenmesi olanaklı değildir. Çocukların devingen bir yapısı olduğundan çocuklara seslenecek yapıtlarda devingen bir anlatım kullanılmalıdır (Sarıyüce, 2012). Çocuk kitapları, çocuğun anlayıp değerlendirme yapabileceği dilsel özellikleri taşımali; çocukta dil sevgisi ve dil duyarlılığı oluşturmali (Akyüz, 2014: 26; Aslan, 2006: 42; Mert, 2007: 18). Çocuk kitaplarında kullanılan dil, oluşturduğu imgeler aracılığıyla kavrayışın ve duyusun sınırlarını genişletir (Özdemir, 2010: 461,463). Sever (2012: 165), çocuk kitaplarında bulunması gereken niteliklerle ilgili şunları söylemiştir:

Yazınsal nitelikli bir çocuk kitabı, her şeyden önce çocuğa duyarlık kazandıran, dilin sözvarlığını tanıtan bir araçtır. Dilin sözvarlığının ve anlatım gücünün çocuk edebiyatının dilinde yaşam bulmasında temel sorumluluk, öncelikle çocuk adına yaratma-yazma duyarlığı taşıyan sanatçılara düşmektedir. Bu sorumluluğun yerine getirilmesi, yapıtların Türkçenin anlatım olanaklarını ve kurallarını sezdirenen birer araç olarak anadili öğretimi sürecinin geleneksel anlayıştan kurtulup çeşitli yazınsal kaynaklarla gerçekleştirilmesine katkı sağlayacaktır.

Çocuk edebiyatı yapıtlarında “hedef kitleye görelilik” ilkesine özen gösterilmelidir. Çocuğun gelişim evrelerini dikkate almayan bir yapıt, onun dil gelişimine katkı sunamaz (Temizyürek, 2003: 165). Çocuk kitaplarında çocuğun bağlamdan yararlanarak anlamlandırabileceği belirli sayıda bilinmeyen söze yer verilmelidir (Mert, 2007: 19). Yazınsal yapıtlar, dolayısıyla bu yapıtlarda kullanılan dil, sanat değeri taşımalıdır (Dilidüzgün, 2012-b: 16). Aslan (2019: 22), çocuk edebiyatı yapıtlarında bulunması gereken dilsel niteliklerle ilgili şunları söylemiştir:

Çocuk edebiyatı ürünleri, çocuklara anadillerinin doğurganlık ve üretkenlik gücünü, incelikli yanlarını, eğilim ve olanaklarını gösterir. Doğal ortamında dilin sözdizimini, yapısını ve kurallarını örneklendirerek çocukların bu kuralları fark etmelerine ve dili doğru kullanmalarına yardımcı olur. Sanatsal yazma biçimlerini fark etmelerini sağlar.

Özetle belirtmek gerekirse; çocuklara seslenen kitaplarda çocuğun düzeyine uygun bir dil ve anlatım kullanılması, temel ilke olarak benimsenmelidir. Bununla birlikte, çocuk kitaplarında kullanılan dil ve anlatım; çocuğa anadilinin yaratıcı olanaklarını sezdirmeli, bu olanakları sunan örnekler içermelidir. Bir başka deyişle, çocuk kitapları çocuğun dili yaratıcı kullanma becerisine katkı sunmalıdır. Bu bağlamda dil ve edebiyat öğretimi süreci ile bu süreçte kullanılan metinlerin niteliği, büyük önem kazanmaktadır.

Dil ve Edebiyat Öğretimi

Dil, bir toplumu gelişigüzel insan topluluğu olmaktan çıkararak ulus yapar. Aynı dili konuşan toplum ve bireyler arasında yakınlık, sevgi ve saygı bağı meydana gelir. Bu bağ, toplumun var oluşunda en önemli gereksinimlerden biri olan güven duygusunu oluşturur. Birbirine güven duyan bireylerin oluşturduğu toplumlarda birlik ve beraberlik daha kolay sağlanır. Dilin bir ulus için bu denli önemli oluşu, anadili eğitimine ne kadar

önem verilmesi gerektiğini açıkça ortaya koymaktadır. Bu yüzden tüm ülkelerde anadili eğitimine büyük önem verilmektedir (Kavcar, 2019: 261-262).

Anadildeki yetkinlik, duygu ve düşünceleri sağlıklı şekilde aktarabilmeyi doğrudan etkiler (Aslan, 2013: 395). Anadili eğitimi, toplumsallaşmanın ve düşünme üretmenin önemli bir koşuludur. Dille düşündüğümüz için anadili eğitimimizin güçlü olduğu oranda sağlıklı bir iletişim kurabilir ve düşünce ufkumuzu güçlü bir temele oturtabiliriz (Dilidüzgün, 2013: 16). Dil ve edebiyat öğretimi; bireyin kendini geliştirmesini, iyi ifade etmesini, başkalarıyla iyi ilişkiler kurmasını ve çevresiyle barışık olmasını sağlar (Güzel, 2006).

Dil ve edebiyat öğretiminin amacı, öğrencinin dilin bütün kullanım olanaklarını ve inceliklerini sezmesini, böylece dilini geliştirerek güvenle kullanmasını sağlamaktır (Aslan, 2017). Anadili dersinin amacı ise öğrencilerin konuşma, dinleme, yazma ve okuma becerilerini geliştirmektir (Yıldız, 2003: 7). Anadilinin işlek ve güzel kullanımı ise okuma, dinleme, konuşma, yazma becerilerinin etkili biçimde işlevselleştirilmesiyle olanaklıdır (Önkaş, 2010: 122, 126). Anadili öğretimi sürecinde öğrencilerin bilişsel, duyuşsal, devinışsel nitelikli dilsel becerileri kazanmasında Türkçe-Türk dili ve edebiyatı öğretimine büyük görevler düşmektedir (Sever, 2002: 14).

Göğüş (1993:5); anadili eğitiminin bir ulusun hayat görüşünün, ahlakının, ulusal kültürünün çocuğa kazandırılmasını ve böylece çocuğun ulusallaşmasını sağladığını belirttiikten sonra anadili eğitiminin amaçlarını şöyle sıralamıştır:

1. Okumayı-yazmayı öğretmek,
2. Okuduğunu, dinlediğini doğru anlayabilecek bir zihin düzeyine getirmek,
3. Kendi düşüncelerini sözle, yazıyla doğru anlatma yeteneğini kazandırmak,
4. Dilinin kurallarını öğretmek,
5. Edebiyat eserlerini okumaya, bunlardan zevk almaya, bu eserler yoluyla insanı, sorunlarını, doğayı tanıyıp sevmeye alıştırmak.

Çağdaş bir dil ve edebiyat öğretimi, yazınsal metinler aracılığıyla ve çok boyutlu düşünme becerisini geliştirme temelinde gerçekleştirilmelidir. Öğrenciler, kendi ilgi ve düzeylerine uygun yazınsal metinler aracılığıyla yaratıcı ve eleştirel düşünme becerisi kazanabilirler (İpşiroğlu, 2002: 80). Sever, Kaya ve Aslan (2011: 11), anadili öğretimiyle ilgili şunları söylemiştir:

Anadili öğretimi, ilköğretim süreciyle başlayan okul türü öğrenmede bütün derslerin başarısını etkileyen bir süreçtir. Bu süreçte, öğrencilerin anlama ve anlatma becerilerinin geliştirilmesi amaçlanır. Bu genel amaca dilsel beceriler olarak da adlandırılan “dinleme”, “konuşma”, “okuma” ve “yazma” gibi dört temel etkinlik alanının birbirini bütünleyen uygulamalarıyla varılır. Beceri

kazandırmaya dönük bu uygulamalar, ilköğretim birinci sınıftan başlayarak öğrencilerin gelişim özelliklerine uygun bir anlayışla sürdürülür. Uygulamalarda, öğretimin temel gereçleri olan öğretici ve yazınsal nitelikli metinler kullanılır. Çocukların ilgi, gereksinim ve dil evrelerine uygun; Türkçenin anlatım olanaklarının yansıtıldığı metinlerle hem dilsel becerilerin geliştirilmesi hem de anadilin kurallarının sezdirilmesi sağlanır.

Türkçe ve Türk Dili ve Edebiyatı kitaplarında estetik niteliği eksik metinler yer almakta ve bu tür metinler, çocukları okuma eyleminden soğutmaktadır (Kavcar, 2019: 267). Anadili ve Türkçe öğretimi bağlamında çocuk ve gençlik kitaplarından yararlanmak öğrencilerin ilgisini çektiğinden, anadili ve edebiyat eğitimi bir bütünlük gösterir (Dilidüzgün, 2013: 19).

2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nın amaçları ile ilgili program kılavuzunda şu açıklamalar yapılmıştır:

Türkçe Dersi Öğretim Programı, öğrencilerin hayat boyu kullanabilecekleri dinleme/izleme, konuşma, okuma ve yazma ile ilgili dil becerilerini ve zihinsel becerileri kazanmaları, bu becerileri kullanarak kendilerini bireysel ve sosyal yönden geliştirmeleri, etkili iletişim kurmaları, Türkçe sevgisiyle, istek duyarak okuma ve yazma alışkanlığı edinmelerini sağlayacak şekilde bilgi, beceri ve değerleri içeren bir bütünlük içinde yapılandırılmıştır. Türkçe Dersi Öğretim Programı; dil becerilerinin ve yeterliliklerinin geliştirilmesini, diğer tüm alanlarda öğrenme, kişisel ve sosyal gelişme ile mesleki becerileri edinmenin ön şartı olarak kabul etmektedir.

Buraya kadar ortaya konan belirlemeler, anadili eğitiminin bireylerin ve toplumların yaşamında ne denli büyük bir öneme sahip olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Bununla beraber Aslan (2013), Göğüş (1993), Dilidüzgün (2013), İpşiroğlu (2002) ve Kavcar (2019)'ın belirlemeleri, anadili öğretiminde metin seçiminin ve buna bağlı olarak Türkçe ders kitaplarının önemini açıkça ortaya koymaktadır.

Anadili Öğretiminde Türkçe Ders Kitapları

Ders kitabı, Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği'nde "herhangi bir eğitim ve öğretim programı çerçevesinde hazırlanmış, Kurulca örgün ve yaygın eğitim kurumlarında okutulması uygun bulunan basılı veya dijital ortamdaki kitap ve ekleri veya model prototipi" şeklinde tanımlanmıştır (MEB, 2021). Güneş (2002: 5) ders kitabını "öğretim programları doğrultusunda hazırlanan, belirli düzeydeki öğrenciler için yazılan ve öğrenim amacı ile kullanılan, öğrenmeyi ve

anımsamayı kolaylaştıran, kolaydan zora uzanan, sistemli ilerleme ve gelişme sunan teknik bir kitap” şeklinde tanımlamıştır.

Ders kitapları, Türkçe öğretimin en kolay ulaşılabilen işlevsel aracı olarak görülmektedir (Karadağ ve Tekercioğlu, 2019: 629; Yaman, 2022: 20-21). İşeri’ye (2007: 62) göre ders kitabının amaçları ve temel işlevleri şunlardır:

1. Ders kitapları öğretim programının amaçlarına ulaşılabilmesi için öğretimin en temel araçlarından biridir ve bu anlamda önemli bir işleve sahiptir.
2. Eğitim hizmetlerinin vazgeçilmez araçları olarak insan kaynaklarının niteliğinin geliştirilmesi açısından ders kitapları; öğretmenler, fiziksel olanaklar ve eğitim programları kadar önemli bir yere sahiptir.
3. Ders kitapları, öğretim programının amaçlarının gerçekleşmesinde öğrencilerin ve öğretmenlerin temel başvuru kaynağı ve kılavuzu olma niteliği taşımaktadır.
4. Ders kitapları öğretimin gerçekleşmesinde öğretmenin gücünü daha iyi kullanmasını sağlamaktadır.
5. Ders kitapları öğretimin niteliğini doğrudan etkileyen etmenlerin başında yer almaktadır.
6. Ders kitabı, biçim ve içerik açısından bilgi yüklü grafiksel tasarım ürünüdür. Seçilen metinlerin resimlenmesi ve eğitsel açıdan tasarımı da önem kazanmaktadır.
7. Ders kitabı, öğretim araç gereçlerinden en yaygın kullanılan ve en kolay ulaşılabilir olan bir araç olma niteliğine sahiptir. Bu nitelik onun özenle hazırlanmasını gerekli kılmaktadır.

Ders kitapları, geçmişten bugüne kadar olan süreçte, eğitim-öğretim çalışmalarında kullanılan temel ders araçlarından biridir ve eğitim-öğretim sürecinin düzenli şekilde yürütülmesini sağlar. Tüm teknolojik gelişmelere karşın, ders kitapları günümüzde gerek öğrenciler gerekse öğretmenler için en temel ders aracı olarak kullanılmaya devam etmektedir. Kolay ulaşılabilir olması, bütün eğitim-öğretim çalışmalarında yaygın olarak kullanılması, öğretim programına göre hazırlanması vb. özellikleriyle ders kitaplarının önemi giderek artmaktadır (Yaman, 2022: 20-21). Sever (2002: 17) Türkçe ders kitaplarında bulunması gereken özelliklerle ilgili şunları söylemiştir:

Türkçe öğretimi için seçilen kitap, içindeki metinlerle öğretmen ve öğrencileri yeni kitaplara yönlendirecek bir kılavuz olmalıdır. Bu nedenle, içinde yer alan değişik türdeki metinler dilimizin anlatım gücünü ve güzelliğini yansıtmalı; anlama ve anlatım becerilerinin edinilmesi ve geliştirilmesi amacına yönelik özgün uygulama örnekleri sunmalıdır.

Türkçenin sözvarlığı ile anlatım olanaklarını yansıtan; öğrencilerin gelişim düzeyine, yaşına, ilgi alanına uygun yazınsal nitelikli metinler, Türkçe öğretiminin en

önemli araçlarıdır. Özenli hazırlanması durumunda öğrencilere dilsel becerileri edindirmede önemli bir yere sahip olan diğer eğitim aracı ise ders kitaplarıdır. Türkçenin sözvarlığını yansıtması bakımından titizlikle hazırlanan ders kitapları, öğrencilerin dil gelişimini destekler; onların Türkçeye karşı duyarlı olmalarını sağlar (Aslan, 2006: 8.) Öğrencilerin yaşamında yol gösterici bir niteliği olan kitapların temel görevi, “çevresini aydınlatmak” olmalıdır. Çevresini aydınlatarak ışık saçan, bilgi veren bu kitaplar, öğrencilerin aydın düşüncelerle yetiştirilmelerine olanak sunar (Demirel ve Kırıkoğlu, 2022: 5).

Ders kitaplarının sahip olması gereken nitelikler, Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği (2021) ile düzenlenmiştir. Bu yönetmelikte ders kitaplarında bulunması gereken nitelikler şöyle sıralanmıştır:

- a. Anayasa ve kanunlara aykırı hususları içermez.
- b. Bilimsel hata içermez.
- c. Eğitim ve öğretim programının amaçladığı kazanımları kapsar.
- d. Dil ve anlatıma uygunluk yönünden hata içermez.
- e. Görsel tasarım ve içerik tasarımı öğrenmeyi destekleyecek nitelikte ve öğrencilerin gelişim özellikleri dikkate alınarak yazılır.

Türkçe ders kitabında yer alan metinler; hedef kitlenin düzeylerine, ilgilerine ve beklentilerine uygun olmalıdır. Ders kitaplarında çocuğa uygun yazınsal metinlerin bulunması, öğrencilerin okuma alışkanlığının, estetik duyarlılığının ve eleştirel okuma becerisinin gelişmesine yardımcı olur (Dilidüzgün, 2012-a: 45, 52).

Ders kitaplarındaki metinler ve bu metinlere bağlı olarak oluşturulan etkinliklerle genel olarak öğretim programının amaçlarına ulaşmak, özel olarak ise öğrencilerin sözcük bilgilerini geliştirmek amaçlanır. Bu açıdan, ders kitaplarına alınacak metinlerin içerdiği söz varlığı öğeleri çok önemlidir (Karadağ, 2019: 1131). Ders kitaplarında; öğrencilerin gelişim özelliklerine ve beklentilerine uygun, yazınsal niteliği olan, anadilin zenginliklerini barındıran özgün metinler yer almalıdır (Betur, 2019: 105).

Türkçe Dersi Öğretim Programında (2019: 18) Türkçe ders kitabına alınacak metinlerin nitelikleri şöyle sıralanmıştır:

1. Ders kitaplarına alanda yaygın olarak kabul görmüş yazar ve eserlerden, edebî ve kültürel değer taşıyan metinler alınmalıdır. Türk cumhuriyetleri ve Balkan Türkleri edebiyatlarından eserlere yer verilmelidir.
2. Seçilen metinler ikincil aktarımlar yerine yazarın eserinden alınmalıdır.
3. Ders kitaplarında “Bu kitap için yazılmıştır.” ifadesini içeren metinler kullanılmamalıdır. Yalnızca 1. sınıf ders kitaplarında ders kitabının yazarı/yazarları tarafından yazılan en fazla iki metne yer verilebilir.

4. Aynı yayınevine ait kitaplarda bir sınıf düzeyi için seçilen metin, başka bir sınıf düzeyinde kullanılmamalıdır.
5. Öğrencilerin duygu ve düşünce dünyasını zenginleştirmek amacıyla aynı yazar ve/veya şairlerden (serbest okuma metinleri hariç, ders kitabı yazarı/yazarları tarafından yazılan metinler dâhil) en fazla iki metin seçilmelidir.
6. Dünya edebiyatından seçilen metinler, doğru ve nitelikli çevirilerden alınmalıdır.
7. Ders kitabında temaları destekler nitelikte edebî ve estetik değer taşıyan serbest okuma metinlerine yer verilmelidir.
8. Tamamı ders kitabına alınamayacak uzunluktaki roman, hikâye, tiyatro, destan gibi türlerdeki eserlerden yapılan alıntılarda eserdeki bağlamın yakalanabilmesi için metnin başında eserin seçilen bölümüne kadar olan kısmın kısa özeti verilmelidir. Seçilen metnin eserin hangi bölümünden alındığına dair kısa bir açıklama yapılmalıdır.
9. Metinlerdeki eğitsel yönden uygun olmayan ifadeler (argo ve küfür, olumsuz örnek oluşturabilecek davranışlar, cinsellik, şiddet vb. içeren unsurlar) metnin bütünlüğünü bozmamak kaydıyla çıkarılmalıdır.
10. Yazarın söyleyişinden ya da Türkçenin dönemsel söyleyiş özelliklerinden kaynaklı yazım farklılıkları hata olarak nitelendirilip düzeltilmez. Metin içerisinde yer alan dönemsel farklılıklara (yazım ve noktalama) yönelik açıklamalar dipnot şeklinde verilmelidir. Ayrıca bu hususlardan öğretim amaçlı olarak yararlanılabilir.
11. Ders kitabında gazete haberi, reklam, dilekçe, tutanak, öz geçmiş, ağ günlüğü (blog), sosyal medya uygulamalarında yer alan yazı türlerinde ders kitabının yazarı/yazarları tarafından üretilen metinler de kullanılabilir. Bu türler 3 ve 5. maddelerdeki açıklamalar kapsamında değerlendirilmez.
12. Metinlerde tema ve kazanımlara uygun olarak metnin bütünlüğü ve tutarlılığı korunmak kaydıyla bazı bölümler çıkarılarak kısaltmaya gidilebilir. Çıkarılan bölümler parantez içinde üç nokta ile gösterilmelidir.
13. Çeşitli metinler içinde yer alan kimi bağımsız ve kendi iç bütünlüğüne sahip anı, fıkra, anekdot vb. bölümler metin olarak seçilebilir.
14. Yazar ve şairlerin biyografilerinde yalnızca edebî yönleri ön plana çıkarılmalıdır.

Buraya kadar aktarılan belirlemeler, ders kitabının kolay ulaşılabilir olması ve yaygın bir şekilde kullanılması gibi gerekçelerle eğitim-öğretim çalışmalarında kullanılan en temel kaynak olduğunu; bu nedenle ders kitaplarının hazırlanmasında son derece özenli davranılması gerektiğini açıkça ortaya koymaktadır (İşeri, 2007; Karadağ ve Tekercioğlu, 2019; Yaman, 2022). Bu noktada, anadili öğretimi sürecinde Türkçe ders kitaplarına alınan metinlerin yazınsal nitelik taşıması, anadilimizin anlatım gücünü ve güzelliğini yansıtmayı; öğrencilerin gelişim düzeyi, ilgi ve beklentilerine uygun olması gibi temel niteliklere sahip olması gerekmektedir (Aslan, 2006; Dilidüzgün, 2012-a; MEB, 2019).

Örtülü anlam öğeleri, dilsel, yaratıcı, soyut ve eleştirel düşünme gibi zihinsel becerilerini geliştirmede önemli dil birimleridir. Bu öğeler, Türkçe dersinde öğrencilerin estetik beğeni düzeylerini geliştirmede çok önemli bir işleve sahiptir. Örtülü anlam içeren ve yaratıcı düşünmenin geliştirilmesi bakımından büyük öneme sahip olan söz sanatlarının öğretimi, bu açıdan büyük önem taşımaktadır (Aktaş ve Şentürk, 2016: 373). Türkçe ders kitaplarına alınan metinlerin söz sanatı kullanımlarını içermesi, öğrencilerin yaratıcı düşünmesi ve bunun doğal bir sonucu olarak yaratıcı dil kullanması bakımından son derece önemlidir. Betur'un (2019: 105) da belirttiği gibi ders kitaplarında bulunan metinlerdeki söz sanatlarının anlama katkısını duyumsatan çalışmalara yer verilmesi, öğrencilerin dilimizin zenginliklerini ve inceliklerini sezmeleri ve bunları kendi anlatımlarında kullanmaları bakımından çok önemlidir. Bu noktada Türkçe Dersi Öğretim Programında söz sanatları ile ilgili kazanımlara yer verilmesi önem kazanmaktadır.

Türkçe Dersi Öğretim Programları

Öğretim programı, Türkçe Sözlük'te "Bir okulu bitirmek veya bir alanda uzmanlaşmak için okunması gereken ders ve konuları kapsayan plan, ders programı, müfredat, müfredat programı" şeklinde tanımlanmıştır (TDK, 2015). Demirel (2013: 6) öğretim programını "okulda ya da okul dışında bireye kazandırılması planlanan bir dersin öğretimiyle ilgili tüm etkinlikleri kapsayan yaşantılar düzeneği" şeklinde tanımlamıştır.

Türkçe dersi öğretim programlarının geliştirilme süreci, 1924 yılında başlar. Tarihsel süreç içinde 1926 ve 1930'da "İlk Mektep Türkçe Müfredat Programı"; 1936, 1948 ve 1968'de "İlkokul Türkçe Programı"; 1981'de "Temel Eğitim Okulları Türkçe Eğitim Programı"; 2005, 2009, 2015, 2017, 2018 ve 2019'da ise "Türkçe Dersi Öğretim Programı" şeklinde programda yer almıştır (Kalaycı ve Yıldırım, 2020: 242).

Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından 2004'te taslak baskısı yapılan ve 2005'te pilot illerde uygulanan program; 2006-2007 eğitim-öğretim yılından itibaren 6. sınıflar düzeyinde ülke genelinde kademeli şekilde uygulanmaya başlamıştır (Çaylar, 2007: 28). Akyol (2011: 28), 2005 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nın özellikleriyle ilgili şunları söylemiştir:

2005 İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı, 1981 İlköğretim Okulları Türkçe Dersi Öğretim Programı'ndan farklı olarak, birinci kademe ve ikinci kademe için ayrı ayrı hazırlanmıştır. Birinci kademe programı 2005-2006, ikinci kademe programı, 2006-2007 öğretim yılından itibaren tüm okullarda uygulanmaya başlanmıştır. Program, öğrenciyi eğitim öğretim süreçlerinin merkezine yerleştiren yapılandırmacı yaklaşım esas alınarak hazırlanmıştır. Ders kitapları; öğretmen kılavuz kitabı, ders kitabı ve öğrenci çalışma kitabı şeklinde düzenlenmiştir ve kitaplar tema merkezli yaklaşıma göre hazırlanmıştır.

2005 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nın merkezinde “yapılandırmacılık”, buna bağlı olarak “aktif öğrenme” anlayışı bulunmaktadır. Ayrıca bu program, “Çoklu Zekâ Kuramı”ndan hareketle her bireyin öğrenebilecek yeterlilikte olduğu anlayışını kabul eder (Çaylar, 2007: 12).

Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulunca hazırlanan 2009 İlköğretim 1-5. Sınıflar Türkçe Dersi Öğretim Programı, 2009-2010 eğitim ve öğretim yılından itibaren uygulanmaya başlanmıştır. Söz konusu programın temel yaklaşımı, program kılavuzunda şöyle açıklanmıştır:

Türkçe Dersi (1-5.Sınıflar) Öğretim Programı'nda yapılandırıcı yaklaşım merkeze alınmakla birlikte, çoklu zekâ, beyin temelli öğrenme, öğrenci merkezli eğitim, bireysel farklılıklara duyarlı eğitim, sarmal, tematik ve beceri yaklaşımı gibi çeşitli eğitim yaklaşımlarından da yararlanılmıştır. Yapılandırıcı yaklaşıma göre öğrenme sürecinde öğrencinin ön bilgilerini harekete geçirme, gelişim düzeyini dikkate alma, etkili iletişim kurma, anlama, sorgulama, bilgiyi uygulama ve değerlendirme önemli kavramlardır. Öğrenci merkezli öğrenmeyi temel alan yapılandırıcı yaklaşım, öğrenme sürecinde öğrenci katılımına, iş birlikli öğrenmeye ve öğretmen rehberliğine ağırlık vermektedir (MEB, 2009).

Talim ve Terbiye Kurulunca yapılan çalışmalar sonucunda hazırlanan programda 1-5 ve 6-8. sınıflar bir bütün olarak ele alınmış; program, “*Türkçe Dersi (1-8. Sınıflar) Öğretim Programı*” adıyla yenilenerek 2016'dan itibaren 1 ve 8. sınıflarda aşamalı şekilde uygulanmaya başlanmıştır (Aydın, 2017: 47). 2015 Türkçe Dersi 1-8. Sınıflar Öğretim Programı kılavuzunda, programın temel yaklaşımıyla ilgili şu bilgilere yer verilmiştir:

Türkçe Dersi Öğretim Programı ile basılı ve elektronik ortamlarda dinlediklerini ve okuduklarını anlayan, kendilerini yazılı ve sözlü olarak ifade eden; eleştirel, yansıtıcı ve yaratıcı düşünen, millî, manevî ve evrensel değerlere duyarlı bireyler yetiştirilmesi amaçlanmıştır. Program; öğrencinin birikim, beceri ve gelişimini göz önünde bulunduran ve öğrenciyi merkeze alan bir yaklaşımla hazırlanmış olup bütün kazanımlar sürekli gelişme ve ilerleme gösteren bir yapı içinde tasarlanmıştır. Programda öğrenme alanları, 1. sınıftan 8. sınıfa kadar bir bütün olarak düşünülmüştür. Program, öğrencilerin dilin zenginliklerini tecrübe ederek

dil becerilerini geliştirmelerini sağlayacak şekilde tasarlanmıştır. Program; ğrencilerin “sözlü iletifim”, “okuma” ve “yazma” öğrenme alanlarındaki kazanımlarla farklı türlerden metinler üzerinde çalışmalar yaparak anlama, anlamlandırma, değerlendirme ve sentezleme becerilerini geliştirmeye odaklanmıştır (MEB, 2015: 4).

2015 Türkçe Dersi ğretim Programı’nın ardından 2017’de Taslak Türkçe Dersi ğretim Programı yayımlanmış böylece Türkçe dersi ğretim programının değiştirilmesine yönelik süreç başlamıştır. 2017 Türkçe Dersi ğretim Programı’na Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığınca İlkokul (1-4. Sınıflar), Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu (5-8. Sınıflar) olmak üzere son şekli verilmiştir. Bu programın; 2017-2018 eğitim-ğretim yılından itibaren 1 ve 5; 2018-2019 eğitim-ğretim yılından itibaren ise tüm sınıflarda uygulanması kararlaştırılmıştır. Böylece, Millî Eğitim Bakanlığı tarafından Türkçe Dersi ğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar) yayımlanmış; yayımlanan bu program, 2017-2018 eğitim-ğretim yılında 1 ve 5. sınıflardan başlanarak kademeli şekilde uygulanmaya başlanmıştır (Aydın, 2017: 47). 2017 Türkçe ğretim Programı’nın kılavuzunda, programın genel amaçlarıyla ilgili şu açıklamaya yer verilmiştir:

Türkçe Dersi ğretim Programı, ğrencilerin hayat boyu kullanabilecekleri dinleme/izleme, konuşma, okuma ve yazma ile ilgili dil becerilerini ve zihinsel becerileri kazanmaları, bu becerileri kullanarak kendilerini bireysel ve sosyal yönden geliştirmeleri, etkili iletifim kurları, Türkçe sevgisiyle, istek duyarak okuma ve yazma alışkanlığı edinmelerini sağlayacak şekilde bilgi, beceri ve değerleri içeren bir bütünlük içinde yapılandırılmıştır. Türkçe Dersi ğretim Programı; dil becerilerinin ve yeterliliklerinin geliştirilmesini, diğer tüm alanlarda öğrenme, kişisel ve sosyal gelişme ile mesleki becerileri edinmenin n şartı olarak kabul etmektedir. Tematik yaklaşım esas alınarak hazırlanan ğretim programında okuma ve yazma kazanımları metin içi, metin dışı ve metinler arası okuma yoluyla anlam oluşturmayı sağlayacak şekilde yapılandırılmıştır. Birinci sınıftan sekizinci sınıfa kadar kazanımların yapısı ve hiyerarşisi, öğrencilerin temel dil becerilerinin yanı sıra st düzey bilişsel becerilerini geliştirmelerine katkı sağlayacak şekilde düzenlenmiştir. Öğrencilerin gelişim özellikleri göz önünde bulundurularak dil bilgisi ve yazım kuralları ile ilgili kazanımlar artan bir yoğunluk içinde ve aşamalı olarak yapılandırılmıştır (MEB, 2017: 10).

2017’de uygulanmaya başlanan Türkçe Dersi ğretim Programı’na 2018 yılı şubat ayında son hâli verilmiş (Avcı, 2018: 20) ve böylece Millî Eğitim Bakanlığı tarafından 2018 Türkçe Dersi ğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar) yayımlanmıştır. Bu programın kılavuzunda programın özel amaçlarıyla ilgili şu açıklamalara yer verilmiştir:

Türkçe Dersi Öğretim Programı, öğrencilerin hayat boyu kullanabilecekleri dinleme/izleme, konuşma, okuma ve yazma ile ilgili dil becerilerini ve zihinsel becerileri kazanmaları, bu becerileri kullanarak kendilerini bireysel ve sosyal yönden geliştirmeleri, etkili iletişim kurmaları, Türkçe sevgisiyle, istek duyarak okuma ve yazma alışkanlığı edinmelerini sağlayacak şekilde bilgi, beceri ve değerleri içeren bir bütünlük içinde yapılandırılmıştır. Türkçe Dersi Öğretim Programı; dil becerilerinin ve yeterliliklerinin geliştirilmesini, diğer tüm alanlarda öğrenme, kişisel ve sosyal gelişme ile mesleki becerileri edinmenin ön şartı olarak kabul etmektedir. Tematik yaklaşım esas alınarak hazırlanan öğretim programında okuma ve yazma kazanımları metin içi, metin dışı ve metinler arası okuma yoluyla anlam oluşturmaya sağlayacak şekilde yapılandırılmıştır. Birinci sınıftan sekizinci sınıfa kadar kazanımların yapısı ve hiyerarşisi, öğrencilerin temel dil becerilerinin yanı sıra üst düzey bilişsel becerilerini geliştirmelerine katkı sağlayacak şekilde düzenlenmiştir. Öğrencilerin gelişim özellikleri göz önünde bulundurularak dil bilgisi ve yazım kuralları ile ilgili kazanımlar artan bir yoğunluk içinde ve aşamalı olarak yapılandırılmıştır (MEB, 2018: 8)

Türkçe Dersi Öğretim Programı son olarak 2019 yılında güncellenmiş ve Millî Eğitim Bakanlığı tarafından 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar) yayımlanmıştır. Bu program ile 2017 ve 2018 Türkçe Dersi Öğretim Programları arasında gerek öğrenme alanları gerekse kazanımların dağılımı bakımından 5-8. sınıflar düzeyinde herhangi bir fark bulunmamaktadır.

Buraya kadar yapılan belirlemeler; çocuk kitaplarında, Türkçe ders kitaplarında ve Türkçe Dersi Öğretim Programında yaratıcı dilin en önemli öğelerinden söz sanatlarına yer verilmesinin gerekli ve önemli olduğunu ortaya koymaktadır.

Söz Sanatları

Söz sanatları; söze güzellik, renklilik, canlılık ve anlam derinliği katar. Söz sanatları sayesinde söylenmek isteneni daha az sözcükle ve daha etkileyici bir biçimde anlatma olanağı buluruz (Guiraud, 1975: 48). Aslan vd. (2018: 52), söz sanatları ve bu sanatlarla ilgili çalışmalarla ilgili şu belirlemelerde bulunmuşlardır:

Söz sanatlarının metne kattığı anlamları anlamaya dayalı çalışmalar, soyut olanı çözümlemeye ve metnin anlam evrenine girmeye dönük çabalar. Bu çabalar, çocukların sözvarlıklarını zenginleştirdiği gibi onların anlama ve anlatma becerilerini de geliştirir. Çocukların soyut ve kavramsal düşüncelerine katkı sunar.

Yazınsal nitelikli metinlerde, doğal dilden çeşitli şekillerde sapmalar olur. Bu durum, dil göstergelerinin temel anlamlarından çok mecaz ya da yan anlamlarıyla

kullanımını ifade eder. Bunun sonucunda yazınsal metinlerde çeşitli imgeler ortaya çıkar. Sanatçı, yaşama ilişkin bir ayrıntıyı gözlemler ve bu gözlemlerini ortaya koymak için kültürü, duyarlılığı ve ruh hâlinin olanaklarıyla yeni bir söyleyiş biçimi ortaya koyar. Bir başka deyişle kendi bireysel dilini yaratma eylemine başvurur ve süreçte söz sanatları ortaya çıkar (Aktaş, 2009: 195). Sözcüklerin bilinen anlamları, duygu ve hayalleri ifade etmekte çoğu zaman yetersiz kalır. Bu nedenle şair ve yazarlar, anlatımı etkili kılabilmek için söz sanatlarına başvururlar (Benzer, 2009: 726). Çalışkan, (2013: 96, 2009: 4) “metafor, metonimi, benzetme gibi söz figürleri ile deyim, atasözü gibi kalıplaşmış ifadelerin bütünü” şeklinde tanımladığı “figüratif dil” kavramının sözcüklerin sözlük anlamlarından sıyrılarak bu anlamlarının dışında kullanılması anlamına geldiğini; bu bağlamda söz sanatlarının tümünün birer figüratif dil ögesi olduğunu belirtmiştir. Aslan ve Betur da (2019: 445) benzer şekilde deyim aktarması, ad aktarması, benzetme gibi söz sanatların dilin yaratıcı boyutunu yansıtan figüratif kullanım içinde yer aldığını belirtmişlerdir.

Aşağıda bu çalışmada ele alınan söz sanatlarından benzetme, eğretileme ve düzdeğişmece ile ilgili bilgilere yer verilmiştir.

Benzetme

Benzetme; söze güç katmak amacıyla aralarında çeşitli açılardan ilgi bulunan iki şeyden nitelikçe güçsüz olanı, güçlü olana benzeterek ifade etmektir (Aktaş, 2002: 13; Dilçin, 1995: 405). Benzetmelere, anlatımı daha somut kılmak, kavramları daha etkileyici biçimde aktarmak gibi amaçlarla başvurulur (Aksan, 2013: 121-127). Benzetme, bir şeyi aralarında ortak özellik bulunan daha güçlü bir şeye aktararak anlatmadır. Benzetmede iki şeyden biri, ortak bir yön açısından ötekine eş değerde tutulur. Benzetmenin gerek günlük dilde gerekse edebiyat yapıtlarında her zaman vazgeçilmez bir etki gücü olmuştur (Mutluay, 1979: 223-224). Benzetmenin temel öğeleri, benzeyen ile kendisine benzetilendir. Benzetmenin oluşabilmesi için bu iki öğenin kullanılması gerekir. Benzetmenin benzetme olabilmesi için nitelikçe karşılaştırılan iki şeyin bir benzetme yönünde birleşmesi gerekir. Aralarında ortak bir nitelik bulunmayan şeyler karşılaştırılırsa bile benzetme oluşmaz (Kudret, 2003:441-442).

Benzetme, sanatın temelini oluşturur (Gönel, 2011: 169). Söylenmek istenenin daha canlı, etkili ve somut biçimde anlatılmasını sağlar; okurun belleğinde yeni imge ve

tasarımların oluşmasına katkıda bulunur (Aslan, Güldenoğlu ve Altuntaş, 2018: 51). Benzetme; söze zenginlik, canlılık ve imge değeri katar (Gencan, 2001: 546); soyut düşünme becerisini geliştirdiğinden çok önemli bir sanattır (Onan, 2013: 42). Benzetmeler yaygınlaşarak kalıplaşır, böylece kişisel olmaktan çıkarak sözvarlığının bir ögesi hâline gelir (Aksan, 1998: 187). Benzetme, figüratif dil öğelerinden biridir (Çalışkan, 2009: 4). Onan ve Tiryaki (2012: 225-239), örtülü anlam öğelerinin anadili öğretimi sürecinde öğrencilerin zihinsel becerilerini geliştirmesi bakımından önemli bir işleve sahip olduğunu belirtmiş; bu bağlamda örtülü anlam öğelerinden biri olan benzetmelerin öğrencilerin soyut düşünme becerilerinin gelişmesine katkıda bulunduğuna dikkat çekmişlerdir.

İnsanda derin bir iz bırakan ve kişisel özgünlüğü yansıtan benzetmeler sanat değeri taşır. Örneğin Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun “Yâr yâr / Seni kara saplı bıçak gibi sineme sapladılar.” dizelerinde sevgiliye duyulan aşk, sineye saplanan kara saplı bir bıçak ve onun verdiği acı ile aşk acısı ilişkilendirilerek çeşitli çağrışımlarla aktarılmıştır (Çınar, 2008: 130).

Benzetme sanatının dört ögesi vardır. Bunlar; benzeyen, benzetilen, benzetme yönü ve benzetme edatıdır (Aktaş, 2002: 13; Saraç, 2013: 16).

Şen yuva apartmanı bodrum katı,
Kutu gibi bir dairede oturuyorlar.
(Kanık, 1982: 168)

Orhan Veli, yukarıdaki dizelerde sevgilinin oturduğu bodrum katını bir kutuya benzetmiştir ve benzetmenin üç ögesini de kullanılmıştır. Bu benzetmede “daire” benzeyen, “kutu” kendisine benzetilen, “gibi” ise benzetme edatıdır.

Sen Türkiye gibi aydınlık ve güzelsin;
Benim doğduğum köyler de güzeldi,
Sen de anlat doğduğun yerleri,
Anlat biraz!
(Külebi, 1997: 9)

Cahit Külebi, yukarıdaki dizelerinde benzetme sanatına başvurarak sevgiliyi güzellik yönünden Türkiye'ye benzetmiştir. Bu benzetmede “sevgili” benzeyen, “Türkiye” kendisine benzetilen, “gibi” benzetme edatı, “aydınlık olma durumu” ise benzetme yönüdür.

Dilçin'e (1995: 407) göre benzetme türleri şunlardır:

a. Ayrıntılı Benzetme: Dört ögesi de (benzeyen, kendisine benzetilen, benzetme yönü, benzetme edatı) bulunan benzetmelerdir (Dilçin, 1995: 407).

Ah bu türküler!
Türkülerimiz...
Ana sütü gibi candan,
Ana sütü gibi temiz,
Türküler tüter dağ dağ, yayla yayla;
Köyümüz, köylümüz memleketimiz...
(Eyüboğlu, 1969: 126)

Bu dizelerde türküler “benzeyen”, ana sütü “kendisine benzetilen”, gibi “benzetme edatı”, candan ve temiz olma durumu “benzetme yönü” dür.

b. Kısaltılmış Benzetme: Bu tür benzetmelerde benzetme yönü söylenmez (Dilçin, 1995: 408).

Durmuş saat gibiydi durup geçmeyen zaman.
(Beyatlı, 1974: 110)

Yahya Kemal Beyatlı’ya ait bu dizede zaman “benzeyen”, durmuş saat “kendisine benzetilen”, gibi “benzetme edatı”dır. Benzetme yönü söylenmediği için burada kısaltılmış benzetme yapılmıştır.

c. Pekiştirilmiş Benzetme: Benzetme edatının söylenmediği benzetmelerdir (Dilçin, 1995: 408).

Yalnız bu katta mümkün olur daimî uçuş,
Her hamlesiyle ruh, o çelikten kanatlı kuş;
Ufkunda bir dakika görünmeksizin kara,
Hür gökte, hür denizde uçar, hür ufuklara.
(Beyatlı, 1974: 99)

Bu dörtlükte Yahya Kemal Beyatlı, ruhu çelikten kanatlı bir kuşa benzetmiştir. Bu benzetmede ruh “benzeyen”, çelikten kanatlı kuş “kendisine benzetilen”, uçma eylemi “benzetme yönü”dür. Benzetme edatı ise söylenmemiştir.

d. Uz Benzetme (Teşbih-i Belîğ): Yalnızca benzeyen ve kendisine benzetilenin söylendiği benzetmelerdir (Dilçin, 1995: 409; Saraç, 2013: 27). “Ali arslandır.” cümlesi bu tür benzetmeye bir örnektir. Bu örnekte Ali “benzeyen”, aslan ise “kendisine

benzetilen”dir. Görüldüğü gibi burada benzetme edatı ve benzetme yönü söylenmemiştir.

e. Temsilî Benzetme (Teşbîh-i Temsilî): Benzeyen ve kendisine benzetilen arasındaki birden çok özelliğin sıralanmasıyla oluşan benzetmelerdir. Başka bir deyişle kendisine benzetilen, benzeyenin tüm özelliklerini kendine toplarsa bu tür benzetmeye “temsilî benzetme” denir. Temsilî benzetmede önce benzeyen ve kendisine benzetilen arasındaki ortak nitelikler aktarılır, sonra benzetmedeki temel öge açıklanır (Dilçin, 1995:411).

Tevfik Fikret’in “Çınar” şiirinde “vatan”, “çınar”a benzetilirken bu tür benzetmeden yararlanılmıştır:

Hani bir gün seninle Topkapı’dan
Geliyorduk; yol üstü bir meydan
Bir çınar gördük, enli, boylu, vakur
Bir ağaç; hiç eğilmemiş, mağrur
Koca bir gövde belki altı asır
Belki ondan daha fazla, dalgın, ağır
Kaygısız bir ömür sürüp gelmiş.
(Fikret, 1994: 160)

Bu şiirde, vatanın özellikleri çınar üzerinde toplanmış, böylece “temsilî benzetme” yapılmıştır.

Benzetme, eğretilme ya da deyim aktarması (metafor) adı verilen söz sanatlarının ilk aşamasıdır (Aksan:1998: 187). “Melek gibi iyi huylu”, “keçi gibi inatçı”, “tilki gibi kurnaz”, “Pişmiş kelle gibi sırtıyor.” şeklindeki benzetmeler; zamanla kalıplaşmış ve “melek, keçi, tilki, pişmiş kelle” şekline dönüşerek birer deyim aktarması (metafor) özelliği kazanmıştır (Aksan, 2013: 121). “Fital gibi sarhoş.” benzetmesi de benzer şekilde yalnızca fitilin söylenmesi ile bir deyim aktarmasına dönüşmüştür (Onan, 2013: 42-43). Özünlü (2001: 93) ve Saraç’a (2013: 16) göre benzetmenin eğretilme (istiare / metafor) ile yakın bir ilişkisi vardır.

Eğretilme (Deyim Aktarması, Metafor, İstiare)

İmer, Kocaman ve Özsoy (2011: 49), “deyim aktarması”, “eğretilme” ve “metafor” kavramlarının anlamdaş olduklarını belirtmişlerdir. Çalışkan ise günlük dilde sıkça kullanılan “metafor”un (2013: 116); “istiare” ve “eğretilme” anlamına geldiğini belirtmiştir (2009: 21). Bu bilgilerden hareketle bu çalışmada kavram kargaşası

oluşmaması açısından ulaşılan bilgilerde yer alan “deyim aktarması”, “metafor” ve “istiâre” kavramlarının tümü için “eğretileme” terimi kullanılmıştır.

Birbirine yakın iki durumun benzerliğinden ortaya çıkan eğretileme (Kıran ve Kıran, 2006: 340), “transfer etmek, taşımak” anlamına gelir (Demirci, 2014: 226). Eğretileme, bir şeyi kendi adının dışında çeşitli yönlerden benzediği başka bir şeyin adıyla ifade etmektir (Dilçin, 1995: 406; Aktaş, 2002: 16; Altun, 2003: 3). Eğretileme, sözcüğün dile getirdiği kavramla bir başka kavram arasında benzetme yoluyla bir ilişki kurarak sözcüğü, o kavrama aktarma olayıdır (Aksan, 1998: 184). Eğretileme; aralarında eşdeğerlik ilişkisi kurulan anlamlı öğelerden birinin öbürünün yerine kullanılmasıdır (Benzer, 2009: 729). Eğretileme, bir sözcüğün anlamını geçici olarak başka bir sözcüğe ödünç vermektir. Bu açıdan eğretileme, bir yandan benzetmeye diğer yandan ise mecaza dayanır. İki sözcük arasında kurulan ilişki bakımından benzemeye dayanır. Kullanılan sözcüğün sözlük anlamının dışında özel ve yeni bir anlam kazanması açısından ise mecaza dayanır (Mutluay, 1979: 229). Benzetmede “benzeyen” ile “kendisine benzetilen” bir arada kullanılır eğretilemede ise bunlardan biri kullanılır, öteki kullanılmaz (Kudret, 2003:445). Tüm bu belirlemelerde, eğretileme sanatında sözcüğün kendi anlamının dışına çıkıp başka bir anlamda kullanılması öne çıkmaktadır. Bu durum, Çalışkan’ın (2013: 96, 2009: 4) belirlemeleri ile örtüşmektedir. Çalışkan, “figüratif dil” kavramının sözcüklerin sözlük anlamlarından sıyrılarak bu anlamlarının dışında kullanılması anlamına geldiğini, söz sanatlarının tümünün ise birer figüratif dil ögesi olduğunu belirtmiştir. Örtülü anlam öğeleri, anadili öğretimi sürecinde öğrencilerin zihinsel becerilerini geliştirmesi bakımından önemli bir işleve sahiptir. Bu bağlamda, örtülü anlam öğelerinin başında gelen eğretilemeler (metaforlar), öğrencilerin soyut ve yaratıcı düşünme becerilerinin gelişmesine çok önemli katkılar sunar. Bu nedenle ders kitabı yazarları, ders kitabına alacakları metinlerde eğretileme kullanımı konusunda duyarlı olmalıdırlar (Onan ve Tiryaki, 2012: 229).

Beşikten başlayıp mezara uzanan,
Tenha ve korkulu bir köprüdür ömrüm.
(Tarancı, 2003: 54)

Cahit Sıtkı Tarancı’ya ait yukarıdaki dizelerde soyut bir kavram olan “ömür”; somut bir kavram olan “köprü” sözcüğü ile ifade edilerek eğretileme sanatı yapılmıştır.

Sanat, bir olayı ya da kavramı dolaylı yollardan anlatarak sanatsal zevki artırmayı amaçlar. Eğretileme, doğası nedeniyle sanatın bu amacını gerçekleştirmeye

uygun en önemli sanatlardan biridir. Eğretileninin olmadığı konuşmalar, şiirler, düzyazılar, canlılığını yitirmiş kuru bir anlatımdan ibaret olur (Demirci, 2014: 228-236). Bu nedenle şairler ve yazarlar, anlatıma güç vermek amacıyla öteden beri eğretilmeyi kullanmışlardır (Aksan, 1998: 187). Dil, büyük bir oranda kendini eğretilme üzerinden ifade eder (Demirci, 2014: 226). Her dil olayının eğretilme ile yakından ya da uzaktan bir ilişkisi vardır (Demir: 2009: 86). Örtük, bir o kadar da güçlü bir anlatım yöntemi olan eğretilme sayesinde soyut durumlar somutlaştırılarak verilir. Böylece anlaşılması ve anlatılması zor durumlar, eğretileninin anlatım gücüyle dile getirilir.

Eğretilme; sözü daha canlı, daha güzel ve daha etkili yapar (Altun, 2003: 4). Türkçeye geniş anlatım olanakları ve zenginlikleri katar (Onan, 2013: 75). Eğretilme ile birbirlerine bağlanan kavramlar, soyut kavramların anlaşılır hâle gelmesine olanak verir (Gezer, 2018: 74). Eğretilmede söylemsel anlam öne çıkar, sözcüklerin sözlük anlamı geri plana atılır (Kıran ve Kıran, 2006: 340). Eğretilme, “açık eğretilme”, “kapalı eğretilme” ve “yaygın eğretilme” olarak üç şekilde yapılmaktadır.

a. Açık Eğretilme: Benzetme öğelerinden yalnızca kendisine benzetilen ile yapılan eğretilmedir. Bu tür eğretilmede benzetilen söylenir, benzeyen söylenmez (Aktaş, 2002: 17).

Gülen ayvam, ağlayan narımsın.
(Eyüboğlu, 1969: 90)

Bedri Rahmi Eyüboğlu’na ait yukarıdaki dizelerde benzetilenler (ayva, nar) söylenmiş, benzeyen söylenmemiş ve böylece açık eğretilme yapılmıştır.

Şakaklarıma kar mı yağdı ne var?
Benim mi Allah’ım bu çizgili yüz?
Ya gözler altındaki mor halkalar?
Neden böyle düşman görünürsünüz,
Yıllar yılı dost bildiğim aynalar?
(Tarancı, 2003: 153)

Cahit Sıtkı Tarancı’ya ait yukarıdaki dizelerde “kar” sözcüğü “beyaz saçlar” için kullanılmıştır; başka bir deyişle “beyaz saçlar”, “kar”a benzetilmiştir. Bu örnekte de benzetilen söylenmiş, benzeyen söylenmemiş ve böylece açık eğretilme yapılmıştır.

b. Kapalı Eğretileme: Benzetme ögelerinden yalnız benzeyenle yapılan eğretilemedir. Bu tür eğretilemelerde benzetilen açıkça söylenmez (Dilçin, 1995: 414; Aktaş, 2002: 21; Saraç, 2013: 34). “Ruhum kanatlandı kulesinden” ifadesinde ruhun kendisine benzetildiği “kuş” sözcüğü söylenmemiş, böylece kapalı eğretileme yapılmıştır (Demir, 2009: 73).

Tekerlekler yollara bir şeyler anlatıyor.
(Çamlıbel, 1969: 4)

Faruk Nafiz Çamlıbel’e ait yukarıdaki dizede, tekerlekler bir insana benzetilmiştir. Bu benzetmede benzeyen söylenmiş, benzetilen söylenmemiş ve böylece kapalı eğretileme yapılmıştır.

Ve dörtlü, dümdüz bir mavilikte,
Kar yağıyor üstümüze, inceden.
(Dıranas, 2015: 59)

Ahmet Muhip Dıranas’a ait yukarıdaki dizelerde karın yağışı bir ata benzetilerek kapalı eğretileme yapılmıştır. Bu örnekte de benzeyen (kar) söylenmiş, benzetilen (at) söylenmemiş ve böylece kapalı eğretileme yapılmıştır.

c. Yaygın Eğretileme: Benzetmenin temel ögelerinden yalnız biriyle, çok sayıda benzerlikleri sıralanarak yapılan eğretilemedir. Yahya Kemal’in “Sessiz Gemi” adlı aşağıdaki şiirinde yaygın eğretileme yapılmıştır.

Artık demir almak vakti gelmişse zamandan,
Meçhule giden bir gemi kalkar bu limandan.
Hiç yolcusu yokmuş gibi sessizce alır yol;
Sallanmaz o kalkışta ne mendil ne de bir kol.
Rıhtımda kalanlar bu seyahatten elemli,
Günlerce siyah ufka bakar gözleri nemli.
Bîçâre gönüller! Ne giden son gemidir bu!
Hicranlı hayatın ne de son matemidir bu!
Dünyada sevilmiş ve seven nafile bekler,
Bilmez ki giden sevgililer dönmeyecekler.
Birçok gidenin her biri memnun ki yerinden,
Birçok seneler geçti, dönen yok seferinden.
(Beyatlı, 1974: 89)

Yahya Kemal Beyatlı bu şiirinde “ruh”u, birçok yönden “gemi”ye benzetmiştir. Bu şiirde benzeyenler söylenmeyip sadece benzetilenler söylendiği için yaygın eğretileme yapılmıştır (Dilçin, 1995: 414).

Faruk Nafiz Çamlıbel’in “At” adlı aşağıdaki şiirinde de yaygın eğretileme yapılmıştır.

Bin gemle bağlanan yağız at şaha kalkıyor,
Gittikçe yükselen başı Allah’a kalkıyor!
Son macerayı dinlememiş varsa anlatın:
Zapt etmek isteyenler o mağrur, asil atın.
Beyhudedir her uzvuna bir halka bulsa da,
Boştur köpüklü ağzına gemler vurulsa da...
Coştukça böyle sel gibi bağrında hisleri,
Bir gün başında kalmayacak seyisleri.
Son şanlı macerasını tarihe anlatın.
Zencir içinde bağlı duran kahraman atın.
Gittikçe yükselen başı Allah’a kalkıyor,
Asrın baş eğdi sandığı at şaha kalkıyor.
(Çamlıbel, 1969: 19)

Faruk Nafiz Çamlıbel, bu şiirinde atın kişiliğinde vatani betimleyerek yaygın eğretileme yapmıştır. Şiirde, atın özellikleri vatana benzetilerek somutlaştırılmış; vatana atın şahsında kişilik kazandırılmaya çalışılmıştır. Kurtuluş Savaşı’nda Türk milletinin düşmanları yendiği ve bağımsızlığını koruduğu; “at, şaha kalkma, son şanlı macera, gem, halka, zincir ve seyis” gibi eğretilmelerle anlatılmaya çalışılmıştır. Bu şiirde, benzeyen söylenmeyip sadece benzetilenler söylenerek yaygın eğretileme yapılmıştır (Aktaş, 2002: 26).

Düzdeğişmece (Ad Aktarması, Mecaz-ı Mürsel, Metonimi)

Düzdeğişmece, bir sözü benzetme amacı gütmekten gerçek anlamının dışında kullanmaktır (Altun, 2003: 3; Şenödeyici, 2005: 121; Gönel, 2011: 170). Çalışkan (2009: 21; 2013: 116); “metonimi” kavramının “ad aktarması”, “mecazımürsel” anlamına geldiğini ve bu sanatın bir figüratif dil ögesi olduğunu belirtmiştir.

Vardar (2007: 85-86), çalışmasında düzdeğişmeceyi şöyle açıklamaktadır:

Benzetme yapılmaksızın sonucun neden, kapsayanın kapsanan, bütünü parça, genelin özel, somut kavramın soyut kavram yerine kullanılması yoluyla oluşan değişmece türü. Örneğin, bütün kentte oturanlar yerine “bütün kent”, bir kadeh dolusu içmek yerine “bir kadeh içmek” denildiğinde düzdeğişmece yapılmış olur.

İmer ve diğerleri (2011: 106) ise düzdeğişmeceyi şöyle tanımlamışlardır:

Benzetme amacı gütmeksizin tümce ya da dizimde bulunan öğeler arasında bütün-parça, neden-sonuç, genel-özel, somut-soyut ilişkiler kurulması yoluyla oluşan değişmece türü. Örneğin doğmak yerine “dünyaya gelmek”, tenisçi yerine “raket”, televizyon yerine “ekran” dendiğinde düzdeğişmece yapılmış olur.

Aksan (1998: 188); düzdeğişmecenin bir ilgiye dayandığını vurguladıktan sonra tiyatro yerine “sahne”, tiyatro sanatçısı yerine “sahne sanatçısı”, çocuklar ya da gençler yerine “körpe dimağlar”, seçim yerine “sandığa gitmek” ifadelerinin kullanılmasını düzdeğişmeceye örnek olarak göstermiştir.

Düzdeğişmecenin ortaya çıkmasında birçok anlam ilişkisi bulunur. Ancak bunlar, canlı bir varlık olan dilde o ana kadar belirlenebilen ilişkilerden ibarettir. Günlük dilde ve yazınsal yapıtlarda bir nesneyi ya da eylemi çıkardığı sesle adlandırmamız bu türden bir mecaz oluşturur. Örneğin bir anne çocuğuna köpekleri kastederek, “Havhavlara gördün mü?” diye sorduğunda hayvanın çıkardığı sesle onu adlandırmış olur. “Hüpletmek” sözcüğünün bir sıvının içilmesi esnasında çıkan sesteki hareketle “içmek” anlamını taşıyarak kullanılması da düzdeğişmeceye örnektir (Şenödeyici, 2005: 120).

Kendimi kaptırarak tekerleğin sesine,
Uzanmışım, kalmışım yaylının şiltesine.
(Çamlıbel, 1969: 4)

Faruk Nafiz Çamlıbel, yukarıdaki dördlükte “at arabası”nı, “yaylı” kavramıyla anlatmış; böylece düzdeğişmece sanatı yapılmıştır. Şenödeyici (2005: 126-128), çalışmasında düzdeğişmeceyi aşağıdaki şekillerde sınıflandırmıştır:

Parça-Bütün İlgisi: “Marmara’da her yelken uçar gibi neşeli.” cümlesinde “yelken” sözcüğüyle anlatılmak istenen, yelkenli deniz araçlarıdır. Ancak onların bir parçası söylenerek bütünü kastedilmiş ve böylece düzdeğişmece yapılmıştır.

Durum-Yer İlgisi: “Öğrenciler derse girdiler.” cümlesinde “ders” sözcüğüyle anlatılmak istenen, dersin işlendiği yer olan “sınıf” tır. Burada bir olayın olduğu yer söylenerek olayın kendisi anlatılmak istenmiş, bu yolla düzdeğişmece yapılmıştır.

Sebeup-Sonuç İlgisi: “Bereket yağıyor.” cümlesinde “bereket” sözcüğüyle anlatılmak istenen, bereketin nedeni olan “yağmur”dur. Bu örnekte sonuç söylenip neden anlatılmak istenerek düzdeğişmece yapılmıştır.

Genel-Özel İlgisi: “Bir lokma ekmek için değer mi boyun bükmeye.” cümlesinde yiyeceklerin geneli için “ekmek” sözcüğü kullanılmış, böylece genel-özel ilişkisinden yararlanılarak düzdeğişmece yapılmıştır.

Öncelik-Sonralık İlgisi: “Ateşi yak.” dendiğinde aslında ateş olacak nesnelerin yakılması anlatılmak istenir. Bu örnekte, sonraki durum söylenerek önceki durum anlatılmak istenmiş, böylece düzdeğişmece yapılmıştır.

Alet İlgisi: “O kalemiyle hayatını sürdürüyor.” tümcesinde “kalem” ile anlatılmak istenen, “yazı”dır. Bu örnekte, alet ilgisinden yararlanılarak düzdeğişmece yapılmıştır.

Daha çok günlük konuşmalarda kullanılan düzdeğişmeceye atasözü ve deyimlerde de sıkça rastlanmaktadır (Aktaş, 2002: 38). Değişmeceler, anlatıma canlılık katar ve böylece anlatımın daha etkili olmasını sağlar (Aslan, Güldenoğlu ve Altuntaş, 2018: 52). Çocuklara seslenen yapıtlarda düzdeğişmece örneklerinin bulunması, çocukların dilin yaratıcı olanaklarını sezmeleri ve bunun daha ileri bir adımı olarak bu sanatı kendi dil evrenlerinde kullanma olanağı bulabilmeleri bakımından önemlidir.

Türkçe Öğretimi ve Söz Sanatları

Türkçe eğitiminin temel amaçlarından biri de öğrencilere soyut düşünme becerisini kazandırmaktır. Bu becerinin kazandırılması sürecinde örtülü anlam öğeleri önemli birer dilsel araçtır. Eğitim ve öğretim sürecinde öğretmenlerin bu farkındalığa sahip olmaları gerekmektedir. Öğretmenler, Türkçe öğretimi sürecinde kullandıkları bir metinde örtülü anlam niteliği taşıyan bir yapıyla karşılaştıklarında bu yapıdan uygulama düzeyinde yararlanmalıdır. Çünkü bu yapılar üzerinde yaptırılacak çalışmalar, öğrencilerin soyut, buna bağlı olarak da yaratıcı ve sezgisel düşünme becerilerinin gelişimine önemli katkılar sunacaktır (Onan ve Tiryaki, 2012: 239).

Söz sanatları Türkçenin etkili ve güzel kullanımının öğretilmesinde en önemli araçlardan biridir. Söz sanatları; sözcüklerin anlamını zenginleştirir, sözcükleri etkili ve güzel kılar. Duygu ve düşünceleri geliştirir, hayal gücünü zenginleştirir, anlatılmak isteneni daha anlamlı ve kalıcı kılar (Keskinoglu ve Ökten, 2021: 207). Dilçin'in (1995: 405) belirttiği gibi söz sanatları, edebiyat metnlerinin anlaşılmasında ve yorumlanmasında önemli bir role sahiptir. Söz sanatlarının metne kattığı anlamları duyumsayan çocuklar, metinleri ve metinlerin iletilerini daha iyi kavrarlar. Söz sanatlarını kendi anlatımlarında da kullanarak duygu ve düşüncelerini daha çarpıcı ve sanatlı anlatma olanağı bulurlar. Sözcüklerin farklı, yeni, çarpıcı; kısaca, estetik kullanım örneklerini görerek dili daha “yaratıcı” kullanmaya başlarlar. Çocukların yazınsal niteliği yüksek metinlerle buluşturulmaları gerekir. Söz konusu bu metinler, onlara söz sanatlarını ve bu söz sanatlarının oluşturduğu imgeleri anlayabilecekleri ortamlar sunmalıdır (Aslan, Güldenoğlu ve Altuntaş, 2018: 51-52).

Kuru bir anlatımın egemen olduğu yapıtlar, çocuğun dilsel gereksinimlerini karşılayamaz. Bu tür yapıtlar, çocukla kitap arasındaki bağı zayıflatır; çocuğun kitaptan soğumasına ve kitaba karşı olumsuz bakış açısı geliştirmesine yol açar. Çocuğun yaratıcı yönünü devindirecek bir dil ve anlatım ise çocukta kitaba karşı merak duygusu uyandıracak, bunun bir sonucu olarak da çocuk-kitap etkileşimi olumlu yönde gelişecektir (Sever, 2012: 20).

Özetle söylemek gerekirse söz sanatlarını anlamaya ve anlatmaya dayalı çalışmalar, öğrencilerin dilsel becerilerinin gelişmesine katkı sağlar. Çocukların dilin yaratıcı olanaklarını sezmelerini, bu olanakları kendi anlatımlarında da kullanma olanağı sağlar. Söz sanatlarının metne kattığı anlamları anlamaya dayalı çabalar, çocukların yaratıcı dil kullanımına katkıda bulunmaları bakımından son derece önemlidir. Bu nedenle Türkçe öğretimi sürecinde söz sanatlarının çok önemli bir yeri vardır.

İlgili Araştırmalar

Bu bölümde; Türk çocuk edebiyatı yapıtları ile Türkçe ders kitabındaki metinler ve metinleri anlamaya dönük etkinliklerde söz sanatları kullanımı üzerine yapılan çalışmalar verilmiştir.

Doktora Tezleri

Altuntaş (2018), “Türkçe Ders Kitaplarındaki Şiirlerin İmgesel Dil Kullanımı Açısından İncelenmesi” başlıklı çalışmasında 2015-2016 eğitim ve öğretim yılında Millî Eğitim Bakanlığı ve diğer yayınevlerince hazırlanan 1-8. sınıflar Türkçe ders kitaplarındaki 110 şiiri, imgesel dil öğelerini içermeleri bakımından incelemiştir. Çalışmadaki veriler, içerik çözümlemesiyle elde edilmiş; Türkçe ders kitaplarında yer alan şiirlerde imgesel dili yapılandıran öğelerin bulunma sıklığı, sınıf düzeylerine göre çizelgelerle verilmiştir. Çalışmada yapılan çözümlemelerin sonucunda; alışılmamış bağdaştırmanın incelenen şiirlerde yalnızca bir yerde kullanıldığı, sapmaya ise hiç yer verilmediği belirlenmiştir. Deyim aktarması, eğretilme, konuşturma, somutlaştırma ve ad aktarmasının ise incelenen şiirlerde kullanım sıklığının düşük olduğu görülmüştür. İncelenen şiirlerin bazılarında imgesel dil öğeleri hiç yer almazken bazılarında ise çok sayıda imgesel öğeye yer verildiği belirlenmiştir. Ayrıca, sınıf düzeyleri yükseldikçe imgesel dili yapılandıran öğelere yer verilme sıklığında düzenli bir artışın olmadığı ve ders kitabına seçilen şiirlerde yazınsallığın göz önünde tutulmadığı sonucuna varılmıştır.

Karababa (2022), “Yazınsallık Açısından Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinler Üzerine Bir Değerlendirme” başlıklı çalışmasında, Türkçe ders kitaplarında yer alan metinleri yazınsallık ölçütlerine göre incelemiş; yazınsal metinlere ilişkin Türkçe öğretmenleri ile Türkçe ders kitabı yazarlarının görüşlerini almıştır. Çalışmada, nitel araştırma deseni olan durum çalışmasından yararlanılmış; ortaokul Türkçe ders kitaplarında yer alan öykü türündeki on yedi metin, yazınsallık ölçütlerine göre içerik analizi ile çözümlenmiştir. Çalışma kapsamında farklı okullarda görev yapan yirmi Türkçe öğretmeni ve beş Türkçe ders kitabı yazarıyla yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmış, böylece veriler elde edilmiştir. Çalışmada elde edilen bulgular doğrultusunda ortaokul Türkçe ders kitaplarında yer alan öykü türündeki metinlerin büyük oranda yazınsallık niteliği göstermediği belirlenmiştir. Ayrıca yapılan görüşmelerde Türkçe öğretmenlerinin, Türkçe ders kitaplarına estetik değeri yüksek metinlerin seçilmediği yönünde görüş bildirdikleri görülmüştür.

Aslan (2006), “Yazınsal Nitelikli Çocuk Kitaplarının Çocuğun Okuduğunu Anlama ve Yazılı Anlatım Becerilerine Etkisi” başlıklı çalışmasında, yazınsal nitelikli çocuk kitaplarının çocuğun okuduğunu anlama ve yazılı anlatım becerilerine katkısının olup olmadığı araştırmıştır. Ön test ve son test uygulamalı deneysel modelin

uygulandığı bu araştırma; 2003-2004 eğitim-öğretim yılının ikinci yarısında 16 hafta boyunca Ankara'daki bir devlet okulunun 6. sınıf Türkçe derslerinde, biri deney öteki kontrol grubu olmak üzere iki grup üzerinde yürütülmüştür. Çalışmanın inceleme nesnesi olan çocuk edebiyatı ürünleri dil ve anlatım özellikleri açısından da incelenmiş, kitaplardaki sanatlı söyleyişlerin metne kattığı anlam üzerinde durulmuştur. Çalışma sonucunda, yazınsal nitelikli çocuk kitaplarının çocuğun okuduğunu anlama ve yazılı anlatım becerileri üzerinde olumlu katkısının olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Yüksek Lisans Tezleri

Karagöz (2006), “Ayla Çınaroğlu'nun Çocuk Kitaplarının Çocuk Yazınının Temel Öğeleri Yönünden İncelenmesi” başlıklı çalışmada Ayla Çınaroğlu'nun ilköğretim birinci kademe öğrencilerine seslenen roman, öykü ve masallarını konu, karakter, çevre, resim, ileti, dil ve anlatım yönlerinden incelemiş; incelenen kitapların nitelikli çocuk edebiyatı ilkelerine uygun olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Gökçe (2008), “Gülten Dayıoğlu'nun Çocuk Öykülerinde Değerler Eğitimi ve Öykülerin Türkçeye Katkısı” başlıklı çalışmada Dayıoğlu'nun çocuklar için yazdığı öykülerde zengin bir sözcük dağarcığı, canlı bir anlatım; kıvrak ve zengin bir Türkçe kullanıldığı, Türkçenin sözvarlığını bilinçli bir şekilde işlediğini sonucuna ulaşmıştır.

Kaplan (2010), “İlköğretim 6, 7, 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Edebî Sanatların Metni Anlama ve Anlatmadaki Yeri” başlıklı çalışmada Türkçe ders kitaplarındaki metinleri tarama yöntemi kullanarak söz sanatları açısından incelemiştir. Araştırmacı, söz sanatlarının anlaşılması güç düşünce ve olayların daha net anlaşılmasını sağladığını belirtmiş; söz sanatlarının anlama ve anlatma yetersizliklerini ortadan kaldırmının yollarından biri olduğu sonucuna ulaşmıştır. Araştırmacı ayrıca, söz sanatları üzerinde yalnızca Türkçe derslerinde değil diğer dil derslerinde de durulması gerektiğine dikkat çekmiş; Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerde söz sanatlarına yazar ve editörler tarafından gerekli önemin verilmediğini belirtmiştir.

Yaman (2013), “6, 7 ve 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Mecazlı Söyleyişler” başlıklı çalışmada Millî Eğitim Bakanlığının yayımladığı 2005, 2006, 2007 basımlı; özel bir yayınevinin yayımladığı 2008, 2009, 2010 basımlı 6, 7, 8. sınıflara ait Türkçe ders kitaplarında kullanılan mecazlı söyleyişleri incelemiştir. Araştırmacı, incelenen ders kitaplarında mecazlı söyleyişlerin dağılımı açısından sayısal farklılıkların olduğunu belirlemiştir. Çalışmada, Türkçe ders kitaplarında mecazlı söyleyişlere yer verilmesinin,

öğrencilerin sözcük dağarcığının gelişmesinde ve onların soyut düşünebilmelerinde etkili olduğu sonucuna varılmıştır.

Özbaşı (2016), “Zeynep Cemali’nin Çocuk Edebiyatı Yapıtlarının Sözvarlığı Öğeleri Açısından İncelenmesi” başlıklı çalışmada Zeynep Cemali’nin çocuk kitaplarındaki sözvarlığı öğelerini belirlemeye ve bu öğelerin yazınsal metne sağladığı anlamsal katkıları değerlendirmeye çalışmıştır. Çalışmada, Cemali’nin yazdığı kitaplardaki -dört öykü ile dört roman- sözvarlığı öğeleri belirlenmiş ve belirlenen sözvarlığı öğeleri yazınsal metne anlamsal katkıları açısından değerlendirilmiştir. Çalışma sonucunda, Zeynep Cemali’nin kitaplarının Türkçenin sözvarlığı ve anlatım olanaklarını yansıttığı ve çocuk okurun söz evrenini geliştirebilecek nitelikte olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Betur (2019), “Ortaöğretim Öğrencilerinin Söz Sanatlarına ve Söz Sanatları Öğretimine Yönelik Görüşleri” başlıklı çalışmada ortaöğretim öğrencilerinin eğitim ve öğretim ortamında söz sanatları öğretiminin niteliğiyle işlevselliğine ilişkin görüşlerini ortaya çıkarmaya çalışmıştır. Araştırmanın çalışma grubu, Ankara’daki bir özel okulda 2017-2018 eğitim ve öğretim yılında öğrenim gören gönüllü yirmi öğrencidir. Çalışma kapsamında Türk Dili ve Edebiyatı Programı ile ders kitapları, belge incelemesi ile çözümlenmiştir. Çalışmanın sonucunda öğrencilerin söz sanatları öğretiminde ders kitaplarındaki açıklama, etkinlik ve örnekleri yeterli bulmadıkları belirlenmiştir. Öğrencilerin günlük yaşamlarında kullandıkları söz sanatlarını daha çok içselleştirdikleri, bunun bir sonucu olarak ders kitaplarındaki metinlerde kullandıkları bu söz sanatlarını daha kolay buldukları sonucuna varılmıştır.

Turan (2022), “Behiç Ak’ın Çocuk Edebiyatı Yapıtlarının Çocuk Edebiyatının Temel Öğeleri Açısından İncelenmesi” başlıklı çalışmada, Behiç Ak’ın yapıtlarında masal dilinin özelliklerinden, ses ve sözcüklerin oluşturduğu şiirsellikten yararlanarak kendine özgü bir dil geliştirdiği böylece Türkçenin sözvarlığının örneklediği, çocuğun yazınsal zevk alacağı ve ilgiyle okuyacağı bir anlatım oluşturduğu sonucuna ulaşmıştır.

Yaman (2022), “Ortaokul 5, 6, 7 ve 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Söz Sanatları Bakımından İncelenmesi” başlıklı çalışmada 2021-2022 eğitim ve öğretim yılında ülke genelinde okutulan ilköğretim ikinci kademe ders kitaplarını söz sanatları kullanımı yönünden incelenmiştir. Söz konusu çalışma nitel bir çalışma olup çalışmada belge incelemesi yapılmıştır. Çalışmada 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı’ndaki kazanımlarda geçen abartma (mübalağa), benzetme (teşbih),

kişileştirme (teşhis), konuşurma (intak) ve karşıtlık (tezat) sanatları ile sınırlı tutulmuştur. Çalışma sonucunda; incelenen ders kitaplarındaki metinlerde sırasıyla en çok benzetme, kişileştirme, tezat, konuşurma ve abartma sanatına yer verildiği belirlenmiştir. Ayrıca söz konusu çalışmada metinlerde yer alan söz sanatlarının sıklıklarının 5. sınıftan 8. sınıfa doğru her sınıf seviyesi için sayısal bir artışın olduğu belirlenmiştir.

Makaleler

Aktaş ve Şentürk (2016), “Örtülü Anlam Unsurlarının Türkçe Dersi Öğretim Programı ve Çalışma Kitaplarındaki Yeri” başlıklı çalışmalarında 6-8. sınıflar Türkçe dersi öğretim programındaki kazanımlarda yer alan “örtülü anlam” öğelerinin işlevlerini ve 2015-2016 eğitim ve öğretim yılında okutulan MEB 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki kullanım düzeyini betimlemeye çalışmışlardır. Betimsel belge incelemesine dayalı bu çalışmada, veriler içerik analizi ile çözümlenmiştir. Çalışma sonucunda, incelenen ders kitaplarında yazınsal nitelik taşıyan kurmaca ve şiir türü metinlerde örtülü anlam öğelerini buldurmaya yönelik etkinliklere sıkça yer verildiği belirlenmiştir.

Aslan, Güldenoğlu ve Altuntaş (2018) “Türkçe Ders Kitaplarındaki Söz Sanatlarıyla İlgili Sorular ve Etkinlikler Üzerine Bir İnceleme” başlıklı çalışmalarında 2017-2018 eğitim ve öğretim yılında MEB tarafından yayımlanan ortaokul 5-8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki söz sanatlarına ilişkin sorular ile etkinliklerin sıklığını, bunların sınıf düzeyine göre nicelik ve nitelik bakımından aşamalı gelişme gösterip göstermediğini ve amaca uygun hazırlanıp hazırlanmadığını belirlemeye çalışmışlardır. Çalışma sonucunda, incelenen ders kitaplarında Türkçe Dersi Öğretim Programındaki kazanımlarla koşut olarak benzetme, kişileştirme, abartma, konuşurma ve karşıtlık sanatlarına ilişkin soru ve etkinliklerin olduğu belirlenmiştir. İncelenen metinlerdeki sorularla etkinlikler her bir söz sanatı bakımından ayrı ayrı değerlendirildiğinde, sınıf düzeyine koşut olarak sayısal açıdan aşamalı bir gelişmenin olmadığı belirlenmiştir. Bununla beraber sorularla etkinliklerin büyük bir bölümünün öğretimin amacına uygun hazırlanmadığı, ağırlıklı olarak metin içindeki söz sanatlarını buldurmaya yönelik çalışmaların yapıldığı görülmüştür. Bu sanatların metne kattığı anlamı duyumsatmaya, metin açısından önemini fark ettirmeye, estetik dili sezdirmeye yönelik soru ve etkinlik sayısının az olduğu belirlenmiştir.

Keskinoğlu ve Ökten (2021), “Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarında Söz Sanatlarının Metaforlarla Öğretilmesi” başlıklı çalışmalarında 2019-2020 eğitim-öğretim yılında okutulan 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki söz sanatlarını içeren metinlerle etkinlikleri incelemişlerdir. “Doküman incelemesi” yönteminin kullanıldığı çalışmada Türkçe ders kitaplarında programa uygun olarak benzetme, kişileştirme, mecaz, abartma, konuşturma, zıtlık sanatlarına ilişkin etkinliklere yer verildiği belirlenmiştir.

Emiroğlu (2012), “İlköğretim İkinci Kademe Türkçe Derslerinde Söz Sanatları Öğretimi” başlıklı çalışmasında Türkçe dersi öğretim program ile Millî Eğitim Bakanlığı 6, 7 ve 8. sınıf öğrenci ders kitapları, çalışma kitapları ve öğretmen kılavuz kitaplarını incelenmiştir. Çalışma sonucunda; öğretilmesi öngörülen söz sanatlarından ikisinin öğrenci çalışma kitaplarında yer almadığı, incelenen kitaplarda öğrenci düzeyine uygun başka söz sanatlarının yer aldığı, söz sanatlarına yönelik etkinlik sayılarının sınıflara göre dengelenmesi ve söz sanatlarının kolaydan zora doğru öğretilmesi gerektiği sonuçlarına ulaşılmıştır.

Yukarıda yapılan çalışmalar incelendiğinde bu çalışmaların daha çok söz sanatları açısından ya çocuk kitapları ya ders kitapları ya da Türkçe Dersi Öğretim Programı üzerine yapıldığı görülmektedir. Bu çalışmanın anılan çalışmalardan farkı hem Türk çocuk edebiyatındaki öyküleyici metinlerde hem de Türkçe ders kitaplarındaki öyküleyici metinler ve metinlere bağlı etkinliklerde söz sanatlarının varlığı ve niteliği üzerine bir değerlendirme yapılmış olmasıdır. Ders kitaplarının öğretim programlarına bağlı kalınarak yazılması nedeniyle bu çalışmada ayrıca Türkçe dersi öğretim programları da incelenmiştir.

BÖLÜM 3

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın yöntemi belirtilmiş ve bu yönteme ilişkin başlıca kavram, terim, ilke ve uygulamalar açıklanmıştır. Bu bölüm sırasıyla (1) Araştırma Modeli, (2) İnceleme Nesnesi (İncelenecek Kitapların Seçimi), (3) Verilerin Toplanması, (4) Verilerin Çözümlemesi, (5) Güvenirlik ve Geçerlik başlıklarından oluşmaktadır.

Araştırmanın Modeli

Bu araştırma tarama modelinde betimsel bir çalışmadır. Tarama modelinde geçmişte veya hâlen var olan bir durum, olduğu hâliyle betimlenir. Araştırmaya konu olan olay, kişi veya nesne; kendi koşulları içinde tanımlanır. Bu modelde olay, kişi ya da nesneleri değiştirme ya da etkileme amacı güdülmez. Önemli olan, var olduğu bilinen bir şeyi uygun bir şekilde belirleyip ortaya koymaktır (Karasar, 2000: 77). Araştırmada, “genel tarama modeli” kullanılmıştır. Araştırma, genel tarama modelleri içinde ise “tekil tarama modelleri”nin niteliklerine uygundur. Tekil tarama modelleri, değişkenlerin teker teker nitelik veya niceliklerinin belirlenmesi için yapılan bir araştırma modelidir (Karasar, 2000: 79). Buna göre; araştırmanın inceleme nesnesini oluşturan çocuk kitapları, Türkçe ders kitaplarındaki öyküleyici metinler ve metinlere bağlı etkinlikler “benzetme”, “eğretileme” ve “düzdeğişmece” sanatları bağlamında ayrı ayrı ve tekil olarak çözümlenmiştir. Ayrıca çalışmanın bir diğer inceleme nesnesi olan 2005, 2009, 2015 ve 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programları da söz sanatları kazanımlarını içermeleri açısından ayrı ayrı ve tekil olarak çözümlenmiştir.

İnceleme Nesnesi

Çalışmanın inceleme nesnesini uzman görüşleri doğrultusunda seçilen Türk çocuk edebiyatındaki roman türündeki kitaplar, Türkçe ders kitapları ve Türkçe dersi öğretim programları oluşturmaktadır.

Bu araştırmanın inceleme nesnelerinden ilki, Türk çocuk edebiyatında yazılmış ve uzman görüşleri doğrultusunda seçilmiş roman türündeki kitaplardır. Bu kitaplar seçilirken uzmanlık alanı Türkçe eğitimi ve çocuk edebiyatı olan üçü Prof. Dr., biri Doç. Dr., biri de Dr. öğretim üyesi olmak üzere beş uzmanın görüşü alınmıştır. Bu bağlamda, uzmanlara Türk çocuk edebiyatında yapıt veren yüz sanatçının bulunduğu bir form verilmiş ve onlardan bu yüz sanatçı arasından on sanatçıyı seçmeleri istenmiştir. Uzmanların belirlediği on sanatçı arasından rastlantısal olarak önce beş sanatçı, ardından bu beş sanatçının roman türündeki üçer yapıtı yine rastlantısal yolla belirlenmiştir. “Uzman Görüşü Formu-1”, EK-3’te sunulmuştur. Çalışma kapsamında incelenen kitaplar ve kitapların bilgileri Tablo 1’de verilmiştir:

Tablo 1

Çalışma Kapsamında İncelenen Çocuk Kitaplarına İlişkin Bilgiler

Kitabın Adı	Yazarın Adı	Yayınevi	Basım Yılı
1. Eski Demir Kapı	Ayla Çınaroğlu	Sarıgaga	2015
2. Mago	Ayla Çınaroğlu	Uçanbalık	2012
3. Tülüş	Ayla Çınaroğlu	Uçanbalık	2010
4. Abur Cubur Canavarı	Aytül Akal	Bilgi	2020
5. Esrarengiz Duman	Aytül Akal	Fom Kitap	2019
6. Kiralık Evde İki Gün Bir Gece	Aytül Akal	Doğan Egmont	2020
7. Bulutlara Şiir Yazan Çocuk	Behiç Ak	Günışığı Kitaplığı	2021
8. Postayla Gelen Deniz Kabuğu	Behiç Ak	Günışığı Kitaplığı	2017
9. Yaşasın Ç Harfi Kardeşliği!	Behiç Ak	Günışığı Kitaplığı	2018
10. Dünya Çocukların Olsa	Gülten Dayıoğlu	Altın Kitaplar	2011
11. Fadiş	Gülten Dayıoğlu	Altın Kitaplar	2007
12. Suna’nın Serçeleri	Gülten Dayıoğlu	Altın Kitaplar	2012
13. Ankaralı	Zeynep Cemali	Günışığı Kitaplığı	2013
14. Ballı Çörek Kafeteryası	Zeynep Cemali	Günışığı Kitaplığı	2014
15. Patenli Kız	Zeynep Cemali	Günışığı Kitaplığı	2012

Bu araştırmanın inceleme nesnelerinden ikincisi 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki öyküleyici metinler ile bu metinleri anlamaya dönük etkinliklerdir.

Bu metinler, nitel araştırma yaklaşımı içinde bulunan “amaçlı örnekleme” yöntemlerinden “ölçüt örnekleme” ile belirlenmiştir. Ölçüt örneklemede, araştırmaya konu olan “ölçüt ya da ölçütler araştırmacı tarafından oluşturulabilir ya da daha önceden hazırlanmış bir ölçüt listesi kullanılabilir” (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 122). Bu araştırmanın temel amacı, Türk çocuk edebiyatındaki öyküleyici metinler ile Türkçe ders kitaplarındaki öyküleyici metinlerin söz sanatlarının varlığı ve niteliği bakımından

nasıl bir görünüm sergilediklerini ortaya koymaktır. Bu temel amaç doğrultusunda incelenecek ders kitapları araştırmacı tarafından oluşturulan ölçütler doğrultusunda belirlenmiştir. İncelenecek Türkçe ders kitapları ile bu kitaplardaki metinlerin belirlenmesinde kullanılan ölçütler şunlardır:

1. 2022-2023 eğitim-öğretim yılında okutulan ortaokul ders kitabı olmak,
2. Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yayımlanmış olmak,
3. Öykü veya roman türünde yazılmış bir metin olmak.

Çalışmada ders kitaplarındaki öykü ve roman türündeki metinler seçilirken öncelikli olarak metnin yazarının yapıtı ile ilgili tür belirlemesi dikkate alınmıştır. İkinci olarak metnin alıntılı olduğu yapıtı yayımlayan yayınevinin tür sınıflandırmasına bakılmıştır. Üçüncü olarak ders kitabı yazarlarının tür ile ilgili sezdirici cümleleri dikkate alınmıştır. Son olarak alanları Türk Dili ve Edebiyatı ve Türkçe olan iki öğretmenin görüşlerine başvurulmuştur.

Çalışma kapsamında incelenen Türkçe ders kitapları 2022-2023 eğitim-öğretim yılında okutulan ve Millî Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanan 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitapları ile sınırlandırılmıştır. 5. sınıf düzeyinde tek kitap okutulmuştur ve bu kitap özel bir yayınevi tarafından hazırlanıp basılmıştır. Bu yüzden 5. sınıf düzeyinde özel yayınevinin, diğer sınıf düzeylerinde ise Millî Eğitim Bakanlığının hazırladığı kitaplar incelenmiştir.

Bu çalışma kapsamında incelenen metinlerin yer aldığı ders kitaplarına ilişkin bilgiler Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2

Çalışma Kapsamında İncelenen Türkçe Ders Kitaplarına İlişkin Bilgiler

Sıra No	Sınıf Düzeyi	Yayınevi	Yazarları	Basım Yılı
1.	5	Anıttepe Yayınları	Şule Çapraz Baran, Elif Diren	2022
2.	6	MEB Yayınları	Nihal Ertürk, Seray Keleş, Damla Külünk	2021
3.	6	MEB Yayınları	Sabri Ceylan, Kadir Duru, Gülten Erkek, Murat Pastutmaz	2021
4.	7	MEB Yayınları	Ahmet Akgül, Nurcihan Demirer, Ebubekir Gürcan, Duygu Karadaş, İlkay Karahan, Ali Uysal	2021
5.	7	MEB Yayınları	Tolga Kır, Emine Kırman, Seda Yağız	2021
6.	8	MEB Yayınları	Hilal Eselioğlu, Sıdıka Sert, Ayşe Yücel	2021

Bu çalışmanın inceleme nesnelerinden üçüncüsü, Türkçe dersi öğretim programlarıdır. 2005 Türkçe Öğretim Programı, önceki yıllarda hazırlanan öğretim programlarından farklı olarak birçok yenilik içerir. 2005 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nın getirdiği en temel yenilik, yapılandırıcı yaklaşıma göre hazırlanmış olmasıdır çünkü diğer değişiklik ve yenilikler bu anlayışa göre yapılandırılmıştır (Akyol, 2011: 29). Bu gerekçelerle araştırmada, yapılandırmacı yaklaşımın esas alınarak hazırlandığı ilk program olan 2005 Türkçe Dersi Öğretim Programı ile sonraki yıllarda hazırlanan 2009, 2015 ve 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programları inceleme nesnesi olarak seçilmiştir.

2009 İlköğretim 1, 2, 3, 4 ve 5. Sınıflar Türkçe Dersi Öğretim Programı, Talim ve Terbiye Kurulunun 14.05.2009 tarihli kararı ile yürürlüğe girmiştir ve bu programda 1, 2, 3, 4 ve 5. sınıf kazanımları yer almaktadır (MEB, 2009). Bu programın yayınlandığı tarihte 5. sınıflar ilkokulda yer almaktaydı ancak 5. sınıflar günümüzde ortaokulda yer almaktadır. Bu gerekçeyle 2009 programının yalnızca 5. sınıf düzeyindeki kazanımları incelenmiştir.

Türkçe Dersi Öğretim Programı son olarak 2019'da güncellenmiş ve Millî Eğitim Bakanlığı tarafından 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar) yayımlanmıştır. Bu program ile 2017 ve 2018 Türkçe Dersi Öğretim Programları arasında gerek öğrenme alanları gerekse kazanımların dağılımı bakımından 5-8. sınıflar düzeyinde herhangi bir fark bulunmamaktadır. Bu gerekçeyle 2017 ve 2018 Türkçe Dersi Öğretim Programları incelenmemiş, 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı inceleme nesnesi olarak alınmıştır.

Verilerin Toplanması

Araştırmada Türk çocuk edebiyatında roman türünde yazılan kitaplardaki, 5-8. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan öyküleyici metinlerdeki, Türkçe ders kitabında yer alan etkinliklerdeki ve Türkçe dersi öğretim programlarındaki söz sanatlarına ilişkin veriler toplanmıştır. Araştırmanın veri kaynağı, belge (doküman) türündedir. Araştırmada incelenen belgelere kütüphanelerden, kitabevlerinden ya da yayınevlerinden ulaşılabildiği için yapıtların kamusal nitelik taşıdığı varsayılmıştır. Yapıtlardan bilimsel araştırma amaçlı alıntılar yapıldığı ve bu alıntılarla ilgili kaynak gösterildiği için özel bir izin alınmasına gereksinim duyulmamıştır. Ayrıca, çalışmanın

“insan üzerinde yapılan bir çalışma olmaması nedeniyle etik kurul onayına gerek duyulmadığına ilişkin etik kurulu kararı” Ek-2’de sunulmuştur.

Araştırmanın veri toplama aracı “belgesel tarama”dır. Belgesel tarama, kayıtları ya da belgeleri inceleyerek veri toplamaktır. Belgesel taramada belli bir amaca yönelik kaynaklar bulunur, bu kaynaklar not alınarak okunur ve alınan notlarla ilgili değerlendirmeler yapılır (Karasar, 2000: 183). Çalışmadaki veriler belge (doküman) incelemesiyle elde edilmiştir. Belge incelemesi, araştırılmak istenen olgu ya da olgulara ilişkin bilgi ya da bilgiler içeren yazılı metinlerin çözümlenmesidir (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 217). Araştırmada ele alınan yapıtlar okunmuş, okuma sırasında araştırma sınırlıkları içinde yer alan söz sanatlarının (benzetme, eğretileme ve düzdeğişmece) geçtiği cümleler not edilmiştir. Ardından not edilen söz sanatları, sayfa sayıları belirtilerek türlerine göre bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Böylece araştırmaya konu olan veriler, çözümlemeye hazır duruma getirilmiştir. Veriler toplanırken çalışmanın amacıyla sınırlılıkları dikkate alınmıştır.

Verilerin Çözümlemesi

Türk çocuk edebiyatındaki öyküleyici metinler ile Türkçe ders kitaplarındaki öyküleyici metinlerin söz sanatlarının varlığı ve niteliği bakımından nasıl bir görünüm sergilediklerinin ortaya konulmaya çalışıldığı bu araştırmada, veriler “içerik çözümlemesi” yöntemi ile çözümlenmiştir. Tavşancıl ve Aslan (2001: 22), içerik çözümlemesini “Sözel, yazılı ve diğer malzemelerin içerdiği iletiyi, anlam ve dilbilgisi bakımından dizgesel ve nesnel biçimde sınıflandırma, sayılara dönüştürme ve çıkarımda bulunma yoluyla sosyal bir gerçeği araştıran bilimsel yaklaşım.” şeklinde tanımlamışlardır. Söylenenlerin ve yazılanların kodlanarak nicel hâle getirilmesi olan içerik çözümlemesi gerek yazılı gerekse sözlü malzemelerin dizgesel bir çözümlemesidir. İçerik çözümlemesinin amacı, sözel bir bilgiyi nicel bir veri hâline getirmektir (Yıldırım ve Şimşek 2013: 227). Bu çözümleme yöntemi; kitap, makale, film, vb. iletişim kaynağındaki içeriğin açığa çıkarılmasına olanak sağlar. Araştırmacının söz konusu içeriği keşfetmesine ve bu içeriği derinlemesine incelemesine olanak sunar (Neuman, 2006: 466). Ulaşılan verileri açıklayabilecek kavram ve ilişkilere ulaşmak, içerik çözümlemesinin asıl amacıdır. Bu çözümleme yöntemi, betimsel çözümleme yöntemine oranla daha derinlemesine bir süreçtir.

Betimsel çözümleme sürecinde fark edilemeyen kavram ve ilişkiler, içerik çözümlemesi yöntemiyle belirlenebilir (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 259). İçerik çözümlemesi yönteminde asıl amaç; sayı bakımından çok olan bir metin yığnında, araştırmanın amacı yönünden önemli olan bilgileri belirleyip bunlarla ilgili değerlendirme yapmaktır. İçerik çözümlemesinde araştırılan bir metin, yalnızca araştırma için önemli görülen yönleriyle ele alınır (Gökçe, 2006: 21).

Bu araştırmada içerik çözümleme yöntemlerinden “kategorik çözümleme” kullanılmıştır. Tavşancıl ve Aslan’ın (2001: 90) belirttikleri gibi kategorik çözümlemede bir ileti önce birimlere bölünür, sonra bu birimler önceden belirlenene bazı ölçütler doğrultusunda kategoriler hâlinde gruplara ayrılır. Kategorileme işlemi, içerik çözümlemesi sürecinin en önemli aşamasıdır çünkü bu işlem sırasında ham veriler, dizgesel veriler hâline getirilir (Öğülmüş, 1991: 221). Bu çalışmanın ana kategorisi “söz sanatları”dır. Çalışmanın alt kategorileri ise “benzetme, eğretileme ve düzdeğişmece” sanatlarıdır. Çalışmadaki kitaplar ve metinler çözömlenirken bu alt kategorilerin her birine uygun veriler saptanmış ve saptanan örneklerin tümü çalışmaya yansıtılmıştır. Deyimler kalıp yargı oldukları için inceleme dışı tutulmuştur.

İçerik çözümlemesi sonucunda elde edilen bulgular, çoğunlukla sıklık ve / veya yüzde tabloları ile verilir (Balcı, 2016: 220). Bu çalışmada da söz sanatları alt kategorilerine ait bulgular yorumlanırken sıklık ve yüzde hesaplamaları kullanılmıştır. Sayfa sayısı birbirinden farklı olan kitapların ve metinlerin bulgularının yorumlanmasında farklılık oluşmaması için her kitabın ve metnin yoğunluk puanı hesaplanmıştır. Yoğunluk puanları, Karaman Kepenekci ve Aslan’ın (2013: 187) kullandıkları yöntem örnek alınarak hesaplanmıştır. Her bir kitaba ait kategori yüzdesi ile kategori yoğunluk puanı, aşağıdaki formüller kullanılarak elde edilmiştir:

$$\text{Kategori \%} = (\text{Kategori Sıklığı} / \text{Tüm Kategorilerin Toplam Sıklığı}) \times 100$$

$$\text{Kategori Yoğunluk Puanı} = \text{Kategori Sıklığı} / \text{Yaklaşık sözcük sayısı}$$

Çalışmada incelenen her kitabın başından, ortasından ve sonundan rastgele seçilen sayfaların ortalama sözcük sayısı belirlenmiş, ardından bu ortalama sözcük sayısı kitabın sayfa sayısı ile çarpılarak her kitabın yaklaşık toplam sözcük sayısı belirlenmiştir. Yaklaşık sözcük sayısı belirlenirken resimli sayfalar sayılmamıştır. Yoğunluk puanı hesaplaması sonucunda elde edilen sayıların yorumlamayı güçleştirecek kadar küçük olması nedeniyle söz sanatları alt kategorilerine ait yoğunluk

puanları 10.000 ile çarpılmıştır. Ulaşılan veriler doğrultusunda söz sanatları alt kategorilerine ait bulgular yorumlanmaya çalışılmıştır.

Güvenirlilik ve Geçerlik

Bilimsel bir araştırmanın en önemli ölçütlerinden biri, ulaşılan sonuçların inandırıcı olmasıdır. Bu nedenle güvenirlilik ile geçerlik, araştırmalarda en sık kullanılan ölçütlerdir (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 255). Bir araştırmada ortaya konan yargıların nitelikli olması, bu ölçütlere bağlıdır çünkü inandırıcılık bu ölçütlerden elde edilir.

Güvenirlilik

İçerik çözümlemesinin güvenilir olması, kodlama işlemine bağlıdır. Bu noktada en önemli aşamalar, kategorilerin belirlenmesi ve açık seçik tanımlanmasıdır. Bu yapıldığı sürece yapılan değerlendirmenin güvenilirliği ve nesnelliği artacaktır. Kategorilerle yorumların araştırmacıdan araştırmacıya ya da iki farklı zamanda değişmemesi, nesnelliğin bir koşulu olan güvenilirliği sağlar (Tavşancıl ve Aslan, 2001: 80). Bu araştırmada söz sanatları alt kategorilerinin incelenen kitaplar ile metinlerde hangi sıklıkta geçtiğini gösteren sıklık kayıtları oluşturulmuştur.

Tavşancıl ve Aslan (2001: 80), nesnelliğin koşulu olan güvenilirliği sağlamak için araştırma bulgularına ilişkin yorumların “araştırmacıdan araştırmacıya” ya da “iki farklı zamanda” değişmemesi gerektiğini; Karasar (2000: 148) ise bir çalışmada “zamana göre değişmezlik”, “bağımsız gözlemciler arası uyum” ve “iç tutarlık” olmak üzere üç tür güvenirlilik ölçütü aranabileceğini belirtmiştir. Bu çalışmada, güvenirlilik ölçütlerinden “bağımsız gözlemciler arası uyum” ilkesi benimsenmiştir. Çalışmada güvenilirliği sağlamak için rastlantısal olarak üç çocuk kitabı (Fadiş, Mago, Patenli Kız) ve 5, 6, 7, 8. sınıf Türkçe ders kitaplarından üçer öyküleyici metin seçilmiş ve bunlar hem araştırmacı hem de alanında yüksek lisans yapmış ve içerik çözümlemesi konusunda deneyimli olan bir Türk Dili ve Edebiyatı öğretmeni tarafından okunmuştur. Miles ve Huberman’ın (2015) ortaya koydukları aşağıdaki formül kullanılarak araştırmacı ile alan uzmanının bulguları arasındaki tutarlık bulunmuştur:

$$\text{Güvenirlilik} = \frac{\text{Görüş Birliği}}{\text{Görüş Birliği} + \text{Görüş Farklılığı}} \times 100$$

(Görüş Birliği + Görüş Ayrılığı)

Tutarlığın hesaplanmasında, her bir bağlam birimi için kodlar birbiriyle karşılaştırılmıştır. Birinci ve ikinci kodlamada aynı kodlar “uzlaşma sayısı”, farklı kodlar ise “uzlaşmama sayısı” olarak değerlendirilmiştir. Her uzlaşma (görüş birliği) ve uzlaşmama (görüş ayrılığı) durumu 1 (bir) puan ile puanlanmıştır. Her bir kitapta, her alt kategorinin kendi içindeki görüş birliği ve görüş ayrılığı durumları sayılmıştır. Bu işlemlerin sonucunda çalışmanın genel tutarlık değeri %91,35 olarak bulunmuştur. Alanyazında uyum ortalamasının %70’in üstünde olması beklendiğinden (Bilgin, 2014: 16; Karasar, 2016: 193; Tavşancıl ve Aslan, 2001: 81) bu çalışmada elde edilen tutarlılık değerinin güvenilirliği sağlamada yeterli olduğu ve çalışmadaki kitaplar ile metinlerin güvenilir biçimde çözümlendiği sonucuna varılmıştır.

Geçerlik

Ölçmede geçerlik, ölçülmek istenen şeyin doğru şekilde ölçülebilme derecesidir; başka bir söyleyişle, ölçülmek istenen bir şeyin başka şeylerle karıştırılmadan ölçülebilmesidir (Karasar, 2016: 194). “Nitel araştırmada geçerlik, araştırmacının araştırdığı olguyu, olduğu biçimiyle ve olabildiğince yansız gözlemesi”dir (Kirk ve Miler’den akt. Yıldırım ve Şimşek, 2013: 290). İçerik çözümlemesinde sonuçlar, çözümlemede kullanılan kategorilerin tanımlarıyla beraber verilmelidir çünkü sonuçlar, bu tanımlamalara göre geçerlik kazanır (Tavşancıl ve Aslan, 2001: 82). Bu araştırmada geçerlik, “iç geçerlik” ve “dış geçerlik” başlıkları altında değerlendirilmiştir.

a. İç Geçerlik: Bu çalışmada söz sanatlarına ilişkin kategoriler oluşturulurken “dil”, “anadili”, “yaratıcı dil”, “dil ve edebiyat öğretimi”, “çocuk edebiyatı”, “Türkçe ders kitapları”, “Türkçe öğretim programları”, “söz sanatları”, “Türkçe öğretimi ve söz sanatları” ile ilgili kapsamlı bir araştırma yapılmış ve bu kavramlar arasındaki ilişki ilgili alanyazındaki çalışmalarla desteklenmiştir. Böylece çalışmanın kuramsal çerçevesi oluşturulmuştur. Veriler toplanırken ve araştırma soruları hazırlanırken bu çerçeveye göre hareket edilmiştir. Çalışmada hangi söz sanatlarının ele alınacağı ise uzman görüşleri doğrultusunda belirlenmiştir. Bu bağlamda uzmanlık alanı Türkçe eğitimi ve çocuk edebiyatı olan üçü Prof. Dr., ikisi Dr. öğretim üyesi, ikisi Dr. araştırma görevlisi olmak üzere yedi uzmanın görüşü alınmıştır. Alan uzmanlarından öğrencilerin yaratıcı

dil kullanma becerilerine katkıları bakımından toplam yedi söz sanatına 1’den 5’e kadar not vermeleri istenmiştir. Değerlendirme sonucunda “benzetme”, “eğretileme” ve “düzdeğişmece” en yüksek puanı alan sanatlar olmuştur. Bu gerekçelerle çalışmada bu üç sanatın dışında kalan söz sanatları inceleme dışı tutulmuştur. “Uzman Görüşü Formu-2”, EK 3’te sunulmuştur. Çalışmada iç geçerliği sağlamak için inceleme nesnesi olan tüm çocuk kitaplarının özeti verilmiş, ayrıca çocuk kitapları ile ders kitaplarındaki öyküleyici metinlerde belirlenen benzetme, eğretileme ve düzdeğişmece sanatlarına ait kullanımlara örnekler sunulmuştur. Ayrıca incelenen ders kitaplarında yer alan söz sanatlarıyla ilgili etkinliklere de örnekler verilmiştir.

Çalışmadaki alt kategoriler belirlenirken aşağıda verilen ölçütler dikkate alınmıştır (Bardin ve Holsti’den Akt. Gökçe, 2006: 62-63).

1. Kategorilerin, çözümlenecek olan metnin tüm boyutlarını içerecek ve bir kategoriye yerleştirebilecek kadar kapsamlı olması,
2. Kategorilerin nesnel olması, değişik kodlayıcıların aynı içerikleri aynı kategorilere yerleştirebilmesi,
3. Kategorilerin araştırmanın amacına uygun ve anlamlı olması.

Özetle araştırmada; iç geçerliği sağlamak için incelenen kitapların seçimine, kitaplarda hangi söz sanatlarının inceleneceğine ilişkin açık ve ayrıntılı açıklamalar yapılmış, uzman görüşleri alınmış, örnekler sunulmuştur.

b. Dış Geçerlik: Nitel araştırmalarda dış geçerliğin sağlanabilmesi için başvurulması salık verilen bazı yöntemler vardır. Araştırma yöntem ve sürecinin açıkça tanımlanması; verilerin nasıl toplandığının, nasıl çözümlendiğinin ve nasıl özetlendiğinin açıklanması (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 270; Miles ve Huberman, 2016: 278) bu yöntemlerin başında gelir.

Bu çalışmada dış geçerliği sağlanabilmek amacıyla “Yöntem” bölümünün “Verilerin Toplanması” ve “Verilerin Çözümlemesi” başlıkları altında ayrıntılı açıklamalar yapılmıştır.

BÖLÜM 4

BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde; çalışma kapsamında incelenen çocuk kitapları, Türkçe ders kitapları ve Türkçe dersi öğretim programlarındaki söz sanatlarına ilişkin bulgular ile bunların yorumlarına yer verilmiştir. Verilerin çözümlenmesi sonucunda ulaşılan bulgular, alt amaçlardaki sorulara yanıt olacak biçimde açıklanmıştır. Bulgular gerek söz sanatları ana kategorisi gerekse alt kategoriler (benzetme, eğretileme, düzdeğişmece) bağlamında ayrı paragraflar biçiminde tartışılmış ve alanyazın tanıklığında yorumlanmıştır.

İncelenen Çocuk Kitaplarına İlişkin Bulgular ve Yorumları

Bu çalışma kapsamında incelenen on beş çocuk kitabında yer alan söz sanatlarının alt kategorilerinin sıklık (s), yüzde (%) ve çoktan aza doğru yoğunluk puanlarının (YP) dağılımı Tablo 3'te sunulmuştur:

Tablo 3

Söz Sanatları Alt Kategorilerinin Kitaplardaki Sıklık, Yüzde (%) ve Çoktan Aza Yoğunluk Puanına (YP) Göre Genel Dağılımı

Alt Kategoriler	Sıklık	%	YP
Benzetme	466	63.05	20.67
Eğretileme	229	30.98	10.16
Düzdeğişmece	44	5.95	1.95
Toplam	739	100.00	32.78

Tablo 3'te görüldüğü üzere incelenen kitaplardaki söz sanatlarının yoğunluk puanlarına göre sıralamasının “benzetme” (YP:20.67), “eğretileme” (YP:10.16) ve “düzdeğişmece” (YP:1.95) şeklinde olduğu belirlenmiştir. Tüm kitaplarda söz sanatlarının toplam yoğunluk puanı ise 32.78'dir.

İncelenen kitapların her biri için söz sanatları ana kategorisi ile benzetme, eğretileme ve düzdeğişmece alt kategorileri bağlamında sıklık, yüzde ve yoğunluk

hesaplamaları yapılmıştır. Bu hesaplamalar bağlamında her bir kitabın sıklık, yüzde ve yoğunluk puanları Tablo 4'te yoğunluk puanına göre çoktan aza doğru sıralanarak verilmiştir:

Tablo 4

Söz Sanatlarının Sıklık (f), Yüzde (%) ve Çoktan Aza Yoğunluk Puanına (YP) Göre Kitaplardaki Dağılımı

Kitaplar	İnceleme Ölçütleri				Toplam
		Benzetme	Eğretileme	Düzdegişmece	
Eski Demir Kapı (4880)*	<i>Sıklık</i>	25	6	3	34.00
	<i>%</i>	73.52	17.64	8.82	100.00
	<i>YP</i>	51.22	12.29	6.14	69.65
Fadış (17075)*	<i>Sıklık</i>	50	29	7	86.00
	<i>%</i>	58.13	33.72	8.13	100.00
	<i>YP</i>	29.28	16.98	4.09	50.35
Mago (9737)*	<i>Sıklık</i>	23	15	6	44.00
	<i>%</i>	52.27	34.09	13.63	100.00
	<i>YP</i>	23.62	15.40	6.16	45.18
Ankaralı (16802)*	<i>Sıklık</i>	38	23	6	67.00
	<i>%</i>	56.71	34.32	8.95	100.00
	<i>YP</i>	22.61	13.68	3.57	39.86
Ballı Çörek Kafeteryası (21812)*	<i>Sıklık</i>	60	23	3	86.00
	<i>%</i>	69.76	26.74	3.48	100.00
	<i>YP</i>	27.50	10.54	1.37	39.41
Postayla Gelen Deniz Kabuğu (10436)*	<i>Sıklık</i>	22	13	2	37.00
	<i>%</i>	59.45	35.13	5.40	100.00
	<i>YP</i>	21.08	12.45	1.91	35.44
Patenli Kız (15811)*	<i>Sıklık</i>	42	12	1	55.00
	<i>%</i>	76.36	21.81	1.81	100.00
	<i>YP</i>	26.56	7.58	0.63	34.77
Bulutlara Şiir Yazan Çocuk (8591)*	<i>Sıklık</i>	16	9	1	26.00
	<i>%</i>	61.53	34.61	3.84	100.00
	<i>YP</i>	18.72	5.81	3.22	27.75
Dünya Çocukların Olsa (32720)*	<i>Sıklık</i>	63	25	0	88.00
	<i>%</i>	71.59	28.40	0	100.00
	<i>YP</i>	19.25	7.64	0	26.89
Suna'nın Serçeleri (20525)*	<i>Sıklık</i>	23	27	4	54.00
	<i>%</i>	42.59	50.00	7.40	100.00
	<i>YP</i>	11.20	13.15	1.94	26.29

(Devam ediyor)

Tablo 4 (Devam)

Söz Sanatlarının Sıklık (f), Yüzde (%) ve Çoktan Aza Yoğunluk Puanına (YP) Göre Kitaplardaki Dağılımı

Kitaplar	İnceleme Ölçütleri				Toplam
		Benzetme	Eğretileme	Düzdegişmece	
Kiralık Evde İki Gün Bir Gece (9341)*	<i>Sıklık</i>	20	2	2	24.00
	<i>%</i>	83.33	8.33	8.33	100.00
	<i>YP</i>	21.41	2.14	2.14	25.69
Yaşasın Ç Harfi Kardeşliği! (8680)*	<i>Sıklık</i>	11	9	0	20.00
	<i>%</i>	55.00	45.00	0	100.00
	<i>YP</i>	12.67	10.36	0	23.03
Esrarengiz Duman (20592)*	<i>Sıklık</i>	28	16	3	47.00
	<i>%</i>	59.57	34.04	6.38	100.00
	<i>YP</i>	13.59	7.77	1.45	22.81
Abur Cubur Canavarı (12892)*	<i>Sıklık</i>	16	11	1	28.00
	<i>%</i>	57.14	39.28	3.57	100.00
	<i>YP</i>	12.41	8.53	0.77	21.71

*Kitaplarda Geçen Yaklaşık Toplam Sözcük Sayısı

Tablo 4’e göre, çalışma kapsamında belirlenen söz sanatlarının, yoğunluk puanına göre sırasıyla en çok *Eski Demir Kapı* (YP: 69.65), *Fadiş* (YP: 50.35) ve *Mago* (YP: 45.18) adlı kitaplarda bulunduğu belirlenmiştir. “*Suna’nın Serçeleri*” adlı kitabın dışındaki kitapların tümünde, yoğunluk puanına göre birinci sırada “benzetme” sanatının yer aldığı anlatımlar (YP: 20.67) bulunmaktadır (Tablo 3). Bu sanata ait anlatımların sırasıyla en çok *Eski Demir Kapı* (YP: 51.22), *Fadiş* (YP: 29.28) ve *Ballı Çörek Kafeteryası* (YP: 27.50) adlı kitaplarda bulunduğu belirlenmiştir (Tablo 4).

Benzetmelere gerek yazılı metinlerde gerekse günlük konuşmalarda hemen hemen her dilde başvurulur (Çınar, 2008: 130). Yazınsal yapıtlarda yazarlar, betimlemelerine bir şeyi bir başka şeye benzetmekle başlarlar. Bu bakımdan benzetme, en sık başvuru söz sanatı olmasının yanı sıra diğer söz sanatlarının da çıkış noktasıdır (Özünü, 2001). Yaratıcı bir niteliğe sahip olan benzetme, yazınsal yapıtlarda estetik işlevi yerine getirir ve sözü daha etkili kılmak için kullanılır (Piltin Ufuk, 2015: 319). Örtülü anlam öğelerinin anadili öğretimi sürecinde öğrencilerin zihinsel becerilerini geliştirmesi açısından önemli bir işlevi vardır. Aktarmaların ilk aşamasını oluşturan benzetmeler, anadili öğretiminde büyük bir öneme sahiptir (Onan ve Tiryaki, 2012: 229-230). Tablo 3’te görüldüğü gibi bu çalışmada incelenen kitaplarda yoğunluk puanı

en yüksek olan söz sanatı, benzetmedir. Bu sonuç; Özünlü (2001), Çınar (2008) ve Pilten Ufuk'un (2015) çalışmalarındaki belirlemelerle de örtüşmektedir. Çünkü söz konusu çalışmalarda da benzetmenin en sık kullanılan söz sanatı olduğu belirtilmiştir. Aşağıda, incelenen kitaplardan benzetme sanatının yer aldığı anlatımlara örnekler sunulmuştur:

- Küçücük bir parçacık, **keskin bir kılıcın bir an ışıması gibi geldi**; çöplüğün üstüne saplandı. (*Tülüş*, s.27)
- Çıplak ağaçların arasında sefil ahşap ev, **kapkara bir hayalet gibi çıkacak** ortaya... (*Eski Demir Kapı*, s.32)
- Nasırlı, iri ellerinin arasında **atın dizginleri dikiş ipliği gibi kalıyordu**. (*Fadiş*, s.82)
- **Çöp gibi bacaklarını** kırıp başımıza dert olursun demedik mi? (*Suna'nın Serçeleri*, s.9)
- Uçak, sanki **dalları birbirine dolaşmış olan yüce ağaçların tepesine özenle oturtulmuş gibiydi**. (*Dünya Çocukların Olsa*, s.35)
- **Ofis**, yükselmekte olan güneşin altında **kızıl bir fanus gibiydi**. (*Ankaralı*, s.86)
- **Horozlar sanki yıllarca şan dersi almış gibi**, müzik prensiplerine sıkı sıkıya bağlıydılar. (*Yaşasın Ç Harfi Kardeşliği*, s. 66)
- Sanki **bir kadınla dans ediyormuş gibi** kendi başına tango yapıyordu Rıfkı Bey. (*Postayla Gelen Deniz Kabuğu*, s. 34)
- Tabansız Hayri'nin **suratı büsbütün kireç rengini alınca**, kolunu ona doğru uzattı. (*Ballı Çörek Kafeteryası*, s. 80)
- **Pabuçları; her şeyi bilen, yüz yıl yaşamış ihtiyarlar gibiydi**. (*Bulutlara Şiir Yazan Çocuk*, s.120)
- Sorum, mutfakta kahvaltı ettiğimiz masamızın ortasına **bomba gibi düştü**. (*Abur Cubur Canavarı*, s.58)
- **Esin Hanım'ın sevinci, şişirirken elden kaçan balon gibi** yalpalaya yalpalaya salon duvarına çarpıp sönuverdi. (*Esrarengiz Duman*, s.22)
- **Balerin gibi ayaklarımın ucunda yükselsem**, neredeyse küçük dilini görebilirdim. (*Kiralık Evde İki Gün Bir Gece*, s.57)
- **Karşısına dikilen azman köpekler**; korlaşmış gözleri, bir karış dışarı sarkmış dilleriyle **gerili yay gibi**, her an üstüne adamaya hazır bekliyorlardı. (*Patenli Kız*, s.27)
- Yıllar önce bahçıvan olarak işe alınmış ve **bahçeyi** kısa sürede **cennete** çevirmişti. (*Mago*, s.65)

İncelenen kitaplarda yoğunluk puanına göre ikinci sırada “eğretileme” sanatının yer aldığı anlatımlar (YP: 10.16) bulunmaktadır (Tablo 3). Bu sanatın yer aldığı anlatımların en çok sırasıyla *Fadiş* (YP: 16.98), *Mago* (YP: 15.40) ve *Ankaralı* (YP: 13.68) adlı kitaplarda bulunduğu belirlenmiştir (Tablo 4). Eğretileme, birbirine yakın iki durum ya da kavramın birbirine benzerliğinden ortaya çıkar (Aksan,1998: 184; Kıran ve Kıran, 2006: 340). Benzetme, eğretileme sanatının ilk aşamasıdır (Aksan, 1998:187), eğretilemenin temelinde benzetme vardır (Çınar, 2008: 132). Eğretileme, benzetmeye

dayandığı için benzetmeyi anlamadan eğretilmeyi anlamak olanaksızdır (Saraç: 2007: 129). Bu belirlemeler, eğretilmenin benzetmeye göre daha karmaşık ve ağır bir sanat olduğunu ortaya koymaktadır. Yukarıda değinilen araştırmalardaki belirlemeler dikkate alındığında, incelenen kitaplarda eğretilme sanatının benzetme sanatından daha az olması, olağan bir durum olarak değerlendirilebilir. Aşağıda, incelenen kitaplardan eğretilme sanatına ilişkin anlatımların yer aldığı örnekler sunulmuştur:

- İçindeki dürtü **filizlenmeye** başladı. (*Dünya Çocukların Olsa*, s. 121)
- Koyu siyah gözlerinde binlerce **ışık**, sessizce başını iki yana salladı. (*Ankaralı*, s.18)
- Abuk sabuk da olsa her metinde **parıldayan** bir yan vardır. (*Yaşasın Ç Harfi Kardeşliği*, s. 89)
- İkinin de dudakları **mühürlü**. (*Ballı Çörek Kafeteryası*, s. 153)
- Bir iki derken dallarda hızla gelişip patlayan tomurcuklardan yemyeşil yaprakçıklar **fışkırmaya** başladı. (*Tülüş*, s.40)
- ...bir an önce teslim ederek iyiden iyiye **tingirdamış** cebimin biraz para görmesini sağlamak için... (*Eski Demir Kapı*, s.16)
- Ama o kâğıtların üstüne yazılan sözcükler her yıl **demlendikçe demlenir**, yepyeni anlamlar kazanır. (*Bulutlara Şiir Yazan Çocuk*, s.29)
- Mehmet Amca'nın yüzü beni gördüğü anda **aydınlanıyordu**. (*Abur Cubur Canavarı*, s.58)
- Kime yükleyecekti içini **kemiren** olumsuz duyguları bundan böyle? (*Esrarengiz Duman*, s.161)
- Öyle kızgındım ki içimde **patlayan** öfke **alevleri**, bütün evi yakabilirdi. (*Kiralık Evde İki Gün Bir Gece*, s.57)
- Sofraya konulanları görünce açlığı artırıyor, **vızıldayıp** duruyordu. (*Fadiş*, s.82)
- Onu bilgisayarın başına **çivileyen**, Şerare'nin kararlılığı, istekliliği ve sabrı olmuştu. (*Patenli Kız*, s.27)
- İçinde bir şeyler yavaş yavaş **ışığa** kavuşuyor, **aydınlanıyordu**. (*Mago*, s.65)

İncelenen kitaplarda yoğunluk puanına göre üçüncü sırada “düzdeğişmece” sanatının kullanıldığı anlatımlar (YP: 1.95) bulunmaktadır (Tablo 3). Bu sanata ilişkin anlatımların en çok sırasıyla *Mago* (YP: 6.16), *Eski Demir Kapı* (YP: 6.14) ve *Fadiş* (YP: 4.09) adlı kitaplarda bulunduğu belirlenmiştir (Tablo 4). *Dünya Çocukların Olsa* ve *Yaşasın Ç Harfi Kardeşliği!* adlı kitaplarda bu sanatla ilgili kullanımlara rastlanmamıştır.

İmer ve diğerleri (2011: 106), düzdeğişmece sanatının bir tümcedeki öğeler arasında benzetme amacı gütmeksizin “bütün-parça, neden-sonuç, genel-özel, somut-soyut” ilişkiler kurulmasıyla oluştuğunu belirtmişlerdir. Bu belirlemeye göre, düzdeğişmece sanatının da benzetme sanatından daha karmaşık bir sanat olduğu söylenebilir. Çünkü düzdeğişmece sanatında benzetme ilgisinin bulunmaması, bu

ilkeden hareketle öncelikle “benzetme” kavramının bilinmesi gerekmektedir. Bunun yanı sıra düzdeğişmece sanatı; “bütün-parça, neden-sonuç, genel-özel, somut-soyut” ilişkileri kurmaya dayanan karmaşık zihinsel süreçler içermektedir. Tüm bu belirlemeler dikkate alındığında incelenen kitaplarda düzdeğişmece sanatının benzetme ve eğretilmeden daha az olması, olağan bir durum olarak değerlendirilebilir. Aşağıda, incelenen kitaplarda düzdeğişmece sanatının yer aldığı anlatımlardan örnekler sunulmuştur:

- Mahallenin erkek çocukları çıkmaz sokakta **ayaktopu** oynuyorlardı. (*Suna'nın Serçeleri*, s.7)
- Sanki gizli bir **el** yanlışları düzeltivermiş... (*Postayla Gelen Deniz Kabuğu*, s. 152)
- Minik **kafacık**, bu sıcacık dokunuştan bu tatlı okşanıştan öylesine hoşnut olmuştu ki gözlerini kapayıp başçağızını daha da çok sevdirmek için Selma'ya uzatıyor, uzatıyordu. (*Tülüş*, s.33)
- Önündeki **kırmızı kazaklıya** arkadan iki parmağıyla kulak yapmış. (*Eski Demir Kapı*, s.46)
- Üç **ilkokul**, şiir gününe seni davet ediyor. (*Bulutlara Şiir Yazan Çocuk*, s.142)
- **Gözler**, masanın üzerinde duran cep telefonuna yapıştı. (*Esrarengiz Duman*, s.87)
- İyi ki **cepten** yolladığın adrese gidip bir bakalım, demişiz. (*Kiralık Evde İki Gün Bir Gece*, s.109)
- **Göztepe semti** birkaç saniye içinde başımıza üşüşmüştü. (*Patenli Kız*, s.174)
- Hava yavaş yavaş aydınlanıyor ve **kent** uyanıyordu. (*Mago*, s.54)

Aşağıda, yoğunluk puanına göre çoktan aza doğru sıralanan kitapların her birinin kimlik bilgileri ve özeti verilmiş; bu kitaplar, benzetme, eğretilme, düzdeğişmece sanatlarını içermeleri bakımından ayrı ayrı incelenerek yorumlanmıştır.

***Eski Demir Kapı* Adlı Kitaba İlişkin Bulgular ve Yorumları**

Kitabın Kimlik Bilgileri

Yazarı	: Ayla Çınaroğlu
Çevirmeni	: -
Çizeri	: Ayla Çınaroğlu
Yayınevi	: Sarıgaga
Basım Yılı	: 2015
Sayfa Sayısı	: 64
Seslendiği Yaş Aralığı	: 12-14

Kitabın Özeti

Romanın kahramanı, Cemil adında bir fotoğrafçıdır. Fotoğrafçı Fethi Usta'nın çıraklığından yetişen Cemil, yağmurlu bir günde mavi eski bir demir kapı görür ve bu kapıdan çok etkilenir. Kapının fotoğrafını çekmek ister fakat yanında fotoğraf makinası olmadığı için bunu yapamaz. O gece, eski demir kapıyı düşünmekten gözlerine uyku girmez. Sabah ilk iş bu kapının fotoğrafını çekmeye karar verir fakat ilerleyen günlerde sürekli yağmur yağdığı için eski demir kapının fotoğrafını bir türlü çekemez. Yağmur sona erer ve Cemil, güneşli bir günde kapının fotoğrafını çekmeye gider fakat bu kez de kapının önüne koca bir kamyon park ettiği için fotoğrafı yine çekemez. Başka bir gün tekrar gider, o gün de kalabalık bir çocuk grubu kapının önünde oyun oynamaktadır. Cemil, çocukların itiş kakışı arasında fotoğrafı çeker ama kapı fotoğrafta iyi çıkmaz. Böylece Cemil o gün de eli boş döner. Aradan günler geçer. Güneşli bir günde tekrar gider ama gördüğü çok şaşırır çünkü eski demir kapı yerinde yoktur. Cemil, o kadar üzülür ki gözlerinden yaşlar süzülür.

Bir gün Cemil'in yolu hurdalığa düşer ve burada eski demir kapıyı görür. Cemil, bu kapıyı hurdacıdan satın alır ve onu yaşadığı apartmanın bahçesine taktırır. Kapı güzelce boyanır, pırıl pırıl olur. Demir kapı, eski görünümünü kaybettiği için Cemil artık onu sevmez hatta bir süre sonra bu kapıdan kurtulmanın yollarını arar. Bu arada yaşadığı yer, Cemil'e dar gelmeye başlar. Bu nedenle başka bir yere taşınmaya karar verir. Taşınma öncesinde eşyalarını toplarken çocuklarla eski demir kapının önünde çektikleri fotoğraf eline geçer. Bu fotoğrafı “çocuklarımız” konulu fotoğraf yarışmasına göndermeye karar verir ve yarışmada bu fotoğrafla birinciliği kazanır.

Eski Demir Kapı adlı kitaba ait sıklık ve yüzde hesaplamaları Tablo 5'te verilmiştir:

Tablo 5

<i>“Eski Demir Kapı” Adlı Kitapta Söz Sanatlarına Ait Sıklık ve Yüzde (%) Dağılımları</i>		
<i>İnceleme Ölçütleri</i>	<i>Sıklık</i>	<i>%</i>
1. Benzetme	25	73.52
2. Eğretilme	6	17.64
3. Düzdeğişmece	3	8.82
Toplam	34	100.00

Tablo 5'e göre *Eski Demir Kapı* adlı kitapta söz sanatlarından sırasıyla en çok “benzetme” (%73.52), “eğretileme” (%17.64), “düzdeğişmece” (%8.82) sanatlarıyla ilgili anlatımlara yer verilmiştir. *Eski Demir Kapı* adlı kitap, incelenen kitaplar içinde söz sanatlarının kullanımı bakımından yoğunluk puanı en yüksek olan (69.65) kitaptır.

Aşağıda *Eski Demir Kapı* adlı kitapta benzetme sanatının yer aldığı anlatımlara örnekler verilmiştir.

- Gözlerimi **kameranın objektifi gibi hep açık, duyarlı tutmaya** çalışırım. (s.8)
- Veya **usta işi pastoral bir film**den donmuş bir kare gibi de diyebiliriz. (s.11)
- Olmayınca **kafese kapatılmış bir aslan gibi dolaşıp durmaya** başladım... (s.14)
- **Kahrolası kamyon, inatçı bir keçi gibi duruyordu** yerinde. (s.19)
- Çıplak ağaçların arasında **sefil ahşap ev kapkara bir hayalet gibi çıkacak** ortaya... (s.34)
- Çünkü bundan sonrası sanki **daha da büyük bir şapşallık gösterisi gibi**. (s.36)
- **Acımasızca köklerinden sökülüp çöplüğe atılmış zavallı bir ağaç gibi perişan...** (s.37)
- Yerin dibine geçmişim, **dilimi kedi yutmuştu sanki**. (s.41)
- Sade beyaz gelinliği içinde **soylu bir prenses gibi Aylin**. (s.61)

Eski Demir Kapı adlı kitapta en çok yer alan söz sanatı benzetmedir. Bununla beraber *Eski Demir Kapı* adlı kitap, benzetme sanatının kullanımı yönünden incelenen kitaplar içinde yoğunluk puanı ek yüksek olan (51.22) kitaptır. Kitaptaki benzetmelerin yer aldığı anlatımlarda “gibi” benzetme edatı kullanılmış, bu edat dışında benzetme amaçlı başka bir edat kullanılmamıştır. Çınar’ın (2008: 21) belirttiği gibi yazınsal metinlerde alışılmış benzetmeler bulunabileceği gibi sanatçının özgün üretiminin ürünü olan alışılmamış benzetmeler de yer alabilmektedir. *Eski Demir Kapı* adlı kitaptaki alışılmış benzetmelere “*Olmayınca kafese kapatılmış bir aslan gibi dolaşıp durmaya başladım...*” (s.14); “*Kahrolası kamyon inatçı bir keçi gibi duruyordu yerinde.*” (s.19); “*Çünkü bundan sonrası sanki daha da büyük bir şapşallık gösterisi gibi.*” (s.36) kullanımları örnek verilebilir. *Eski Demir Kapı* adlı kitapta alışılmamış benzetmelere de yer verilmiştir. “*...müzedden alınıp oraya atıverilmiş bir nesne gibiydi...*” (s.11); “*...çığırktan bir yama gibi duruyordu.*” (s.40); “*...o kapı ibretlik görsel bir ceza gibi dikiliyordu karşıma...*” (s.41); kullanımları, yazarın özgün üretimi olan alışılmamış benzetmelere birer örnektir. Kitapta bu tür alışılmamış benzetmelere yer verilmiş olması, çocuğun yaratıcı dil kullanımına katkı bakımından önemli bir özelliktir. Bu

kitap, 12-14 yaş aralığındaki çocuklara seslenmektedir. Kitaptaki benzetme sanatına ait örneklerin, bu yaş grubu çocukların düzeyine uygun olduğu düşünülmektedir.

Aşağıda *Eski Demir Kapı* adlı kitapta eğretilme sanatının yer aldığı anlatımlara örnekler verilmiştir.

- Bir sanat fotoğrafçısı; çevresine **aç, iştahlı** gözlerle bakar her zaman... (s.5)
- ...ne kadar sıradan, kanıksanmış, **çiğnenip çiğnenip tükürülmüş** konu varsa... (s.7)
- ...bir an önce teslim ederek iyiden iyiye **tingirdamış** cebimin biraz para görmesini sağlamak için... (s.16)
- Mavi de öylesine **çiğ**, öylesine göze batıcı bir renk olmuştu ki... (s.40)
- ...soğuk yüzlü apartmanı isteksizce yan gözlerle şöyle bir süzüp geçtim. (s.5)

Şairler ve yazarlar, anlatıma güç katmak için eğretilmeyi kullanırlar (Aksan, 1998: 187). Onan (2013: 75), eğretilme sanatının Türkçeye geniş anlatım olanakları ve zenginlikleri kattığına dikkat çekmiştir. Bu belirlemeler, eğretilme sanatının dili etkili kullanmadaki önemini ortaya koymaktadır. *Eski Demir Kapı* adlı kitapta, eğretilme sanatının yer aldığı anlatımlar ikinci sırada yer almaktadır. *Eski Demir Kapı* adlı kitap, eğretilme sanatının kullanımı bakımından yoğunluk puanına göre (12.29) incelenen kitaplar içinde altıncı sırada yer almaktadır. Kitapta yer alan “...ne kadar sıradan, kanıksanmış, çiğnenip çiğnenip tükürülmüş konu varsa... (s.7)” eğretilme örneğinin kitabın seslendiği çocukların düzeyinin üzerinde, diğer eğretilme örneklerinin ise kitabın seslendiği çocukların düzeyine uygun olduğu düşünülmektedir. Bununla birlikte kitaptaki tüm eğretilme örneklerinin çocuğun yaratıcı dil kullanımına katkı sunacak nitelikte olduğu düşünülmektedir.

Aşağıda *Eski Demir Kapı* adlı kitapta düzdeğişmece sanatının yer aldığı anlatımlar verilmiştir.

- ...tüm teknik donanımımı **Murat’ıma** atıp koştum demir kapıma... (s.18)
- Önündeki **kırmızı kazaklıya** arkadan iki parmağıyla kulak yapmış. (s.46)
- ...tanıdık bir **yüz** aradım boşuna. (s.55)

Eski Demir Kapı adlı kitapta düzdeğişmece sanatı toplamda üç yerde kullanılmıştır. Düzdeğişmece sanatının benzetme ve eğretilme sanatlarından az olması, bu çalışma kapsamında incelenen diğer kitaplara ilişkin verilerle örtüşmekte ve bu, olağan bir durum olarak değerlendirilmektedir. Bu kitap, düzdeğişmece sanatının kullanımı bakımından yoğunluk puanına göre (6.14) incelenen kitaplar içinde ikinci

sırada yer almaktadır. Aslan, Güldenoğlu ve Altuntaş'ın (2018: 52) da belirttikleri gibi değişmeceler anlatıma canlılık katar ve böylece anlatımı daha etkili kılar. *Eski Demir Kapı* adlı kitaptaki “...tüm teknik donanımımı Murat'ıma atıp koştum demir kapıma...” (s.18) düzdeğişmece örneğinin kitabın seslendiği çocukların yaş düzeyinin üzerinde olduğu düşünülmektedir çünkü çocukların bu örneği anlayabilmeleri için “Murat” marka bir otomobil olduğunu ve yazarın bu markayı kullanarak düzdeğişmece sanatına başvurduğunu bilmeleri gerekmektedir. “Önüdeki kırmızı kazaklıya arkadan iki parmağıyla kulak yapmış.” (s.46), “...tanıdık bir yüz aradım boşuna.” (s.55) kullanımlarının ise kitabın seslendiği çocukların yaş düzeyine uygun olduğu düşünülmektedir. Bununla beraber her üç örneğin de çocukların yaratıcı dil kullanımlarına olumlu katkısının olacağı düşünülmektedir.

Yapılan alanyazın taraması sonucunda *Eski Demir Kapı* adlı kitabın başka açılardan incelendiği çalışmalara rastlanmış (Göl, 2011; Arısoy, 2014; Kıbrıs, 2016) ancak kitabın söz sanatları ya da yaratıcı dil kullanımı açısından incelendiği herhangi bir araştırmaya rastlanmamıştır. Örnekler ve açıklamalardan da anlaşılabileceği üzere *Eski Demir Kapı* adlı kitapta, çocuğun anlayabileceği düzeyde söz sanatları kullanılmış, bu durum kitabın yazınsal bir nitelik kazanmasını sağlamıştır. Yazar; sözcüklerin düzdeğişmeceli anlamlarından, çağrışımlardan kısacası tüm anlam olanaklarından yararlanarak dili hem yetkin biçimde hem de çocuğun anlayabileceği düzeyde kullanmıştır.

Fadış Adlı Kitaba İlişkin Bulgular ve Yorumları

Kitabın Kimlik Bilgileri

Yazarı	: Gülten Dayıoğlu
Çevirmeni	: -
Çizeri	: -
Yayınevi	: Altın Kitaplar
Basım Yılı	: 2007
Sayfa Sayısı	: 160
Seslendiği Yaş Aralığı	: 12-14

Kitabın Özeti

Yunanlılar, Kurtuluş Savaşı sırasında her yeri yakıp yıkarlar. Yakılıp yıkılan yerlerden biri de Toroslu kasabasıdır. Kasaba sakinlerinden biri olan ve oğlu savaşta şehit düşen Naciye Kadın, her şey yanınca küçük kızı ile sokakta kalır. Kasaba halkı, kendi evlerini yaptıktan sonra el birliği ile Naciye Kadın'ın evini de yaparlar. Naciye Kadın, bu olaydan sonra herhangi bir geliri olmadığı için tarlalarını satmak zorunda kalır. Yaşlanıp hastalanınca kızı Cemile ekin biçip erişte yaparak geçimlerini sağlar. Bir zaman sonra kasabalılar, Cemile'yi genç bir terzi olan Kâmil Bey ile evlendirmek isterler. Cemile, bu isteği yerine getirerek Kâmil Bey ile evlenir ve annesini de alıp Kâmil Bey'in evine taşınır.

Kâmil Bey, sürekli gezilere çıkar. Bu gezilerin birinden döndüğünde bir kızı olduğunu görür. Kızını çok sevse de bu sevgi, ona olumsuz alışkanlıklarını bırakma konusunda yardımcı olmaz. Kâmil Bey, bir geziden döndükten sonra Cemile'ye şehre yerleşmek istediğini, eğer isterse onun da annesi öldükten sonra şehre yanına gelebileceğini söyleyip gider. Cemile, Kâmil Bey gittikten sonra ev kirasını ödeyemez, bu nedenle eski evine geri döner. Bir süre sonra Naciye Kadın, yaşama veda eder. Cemile annesi ölünce Kâmil Bey'in yanına gider. Kâmil Bey, Cemile'yi istemez çünkü artık başka bir kadınla yaşamaktadır. Cemile'ye yanına geldiği için kızar ve ona geri dönmesini söyler. Cemile, hayal kırıklığı içinde geri döner. Bu olaydan sonra akrabaları, Cemile'ye İstanbul'da bir iş bulurlar. İstanbul'a giden Cemile ve kızı için işler yolunda gitmez. Çalıştıkları evin hanımı, Cemile'nin kızı Fadiş'i hor görür. Cemile'nin gidecek başka yeri yok diye ona yüklendikçe yüklenir. Fadiş'i Cemile'ye ayak bağı oluyor diye bir odaya hapseder. Bir süre ağlayan Fadiş susunca Cemile çok korkar. Hanımdan anahtarı alır ve kapıyı açar. Cemile, bu olaydan sonra işten kovulur. Kovulduğunun ertesi günü Cemile'nin bir hemşerisi gelir ve ona yeni iş bulduğunu söyler. Bu sırada Kâmil Bey de çıkagelir ve Cemile'ye ondan boşanmak istediğini söyler. Cemile, bu durumun çevresi tarafından ayıp karşılanacağını düşündüğü için boşanmaya yanaşmaz. Kâmil Bey, bunun üzerinde sinsi bir plan yapar. Kendisinin de Cemile'den boşanmak istemediğini söyler. Onlar için Akkale'de ev tutacağını, sonra onları yanına alacağını söyleyerek Cemile'yi ikna eder. Bu sırada Kâmil Bey, Fadiş'i gezdirmek için alır ve kaçırr. Cemile, Kâmil Bey'in peşinden gider ve onu aramaya başlar. Aramaya başladıktan iki ay sonra Kâmil Bey'in kardeşi ile karşılaşır ve ondan Kâmil Bey'in nerede olduğunu öğrenir. Kâmil Bey, Fadiş'i teyzesinin oğluna evlatlık olarak vermiştir.

Cemile, Fadiş'ın evlatlık verildiği kişi olan Gülsüm Kadın'ın evine gider fakat Fadiş bu sırada evde değildir. Cemile, sabırla kızının gelmesini beklemeye başlar. Fadiş gelene kadar Cemile'yi başka bir eve götürüp Fadiş'i almaması konusunda ikna etmeye çalışırlar. Cemile, Gülsüm Kadın'ın evine döndüğünde kızı Fadiş'i görür. Cemile, kızının gözündeki morluğu fark eder ve bunu Gülsüm Kadın'ın yaptığını öğrenir. Bunu öğrenince bir an bile orada durmak istemez.

Oradan ayrılan Cemile, ne yapacağını bilemez. Bu sırada imdatlarına bir amca yetişir. Cemile ve kızını alıp karısı ile yaşadığı evinde misafir eder. Cemile, ertesi gün İstanbul'a döner. Kızı Fadiş'i kasabadaki yaşlı birine her ay harçlık göndermek koşuluyla emanet eder. Çalışıp her ay para gönderen Cemile de Hafize Nine ile yaşayan Fadiş de hâlimden memnundur. Bir gün Hafize Nine, Kâmil Bey'i görür. Fadiş'i ondan uzak tutmaya çalışan Hafize Nine, Cemile'nin mektubunda Fadiş'le babasının görüşebileceğini söylemesi üzerine bu tutumundan vazgeçer. Kâmil Bey, Fadiş'i gezdirmek için alır ve haber vermeden amcasının yanına götürür. Cemile yine kızını aramaya başlar. Fadiş'in amcası, Cemile'yi arayarak Fadiş'in yanında olduğunu haber verir. Cemile, şimdilik Fadiş'i yanına alamayacağını ve Fadiş'in bir süre orada kalmasını söyler ve onlara para göndermeye başlar. Bu paralara sevinen amcası, Fadiş'in yanında kalmasına izin verir. Fadiş, amcasının yanında mutlu değildir çünkü her sabah soğukta bebek bezi yıkar. Ayrıca amcasının karısı, Fadiş'e hor davranmaktadır. Bir gün yengesi, Fadiş'in bebeğini kucağına aldığını görür ve öfkelenir. İşi daha da ileriye götürerek Fadiş'i evden kovar. Fadiş, bundan sonra Zehra Kadın'ın yanında kalmaya başlar. Zehra Kadın'ın oğlu Hasan'la yakın arkadaş olur. Köydeki diğer çocuklar da Fadiş'i çok sever. Fadiş'in okul çağı çoktan gelse de o yıl okula gidemez. Fadiş, bu duruma çok üzülür. Zehra Kadın, seneye okula gidebileceğini söyleyince Fadiş çok mutlu olur.

Bir Ramazan Bayramı'nda Cemile çeşitli hediyeler gönderir. Bu hediyelerden biri de Fadiş'e gönderdiği bayramlıktır. Bu hediye sayesinde köyün en güzel bayramlığı Fadiş'te olur. Hasan bu durumu kıskanır ve Fadiş ile kavga eder. Hasan'ın annesi Zehra Kadın, bu kavgada Fadiş'i suçlu bulur. Fadiş çok üzüldüğü için evden uzaklaşır. Fadiş'in kaybolmasından sonra çok korkan Hasan, Fadiş'in değerini anlar ve bir daha Fadiş'le küsmez. Bu sırada Cemile Ankara'da iş bularak oraya gider. Cemile'nin hanımı; Fadiş'i yatılı okula aldirmek ister. Böylece Fadiş, sevdiği yerden ve arkadaşlarından ayrılarak Ankara'ya gider.

Fadiş adlı kitaba ait sıklık ve yüzde hesaplamaları Tablo 6'da verilmiştir:

Tablo 6

“Fadiş” Adlı Kitapta Söz Sanatlarına Ait Sıklık ve Yüzde (%) Dağılımları

İnceleme Ölçütleri	Sıklık	%
1.Benzetme	50	58.13
2.Eğretileme	29	33.72
3.Düzdeğişmece	7	8.13
Toplam	86	100.00

Tablo 6’ya göre *Fadiş* adlı kitapta söz sanatlarından sırasıyla en çok “benzetme” (%58.13), “eğretileme” (%33.72), “düzdeğişmece” (%8.13) sanatlarıyla ilgili anlatımlara yer verilmiştir. *Fadiş* adlı kitap, söz sanatlarının kullanımı bakımından (50.35) incelenen kitaplar içinde yoğunluk puanına göre ikinci sırada yer almaktadır.

Aşağıda *Fadiş* adlı kitapta benzetme sanatının yer aldığı anlatımlara örnekler verilmiştir.

- Trenle birlikte **yürüyormuş gibi görünen telgraf direklerine**, kalabalık istasyonlara, ağlayan, gülen yolculara daldı. (s.17)
- Cemile ise **yüreğinin başına bıçak saplanmışçasına** acı duyuyordu. (s.26)
- **Yüreği ateş düşmüş gibi yanıyordu.** (s.41)
- Yazdan hazırladığı **odunlar, sobada tüy gibi yanıp kül olurken**, ninenin derdi büyüyordu. (s.50)
- Nine, mektubu dinleyince **sabun köpüğü gibi söndü.** (s.54)
- Nasırlı, iri ellerinin arasında **atın dizginleri dikiş ipliği gibi kalıyordu.** (s.82)

Fadiş adlı kitapta, benzetme sanatının yer aldığı anlatımlar birinci sırada yer almaktadır. Bununla beraber, *Fadiş* adlı kitap benzetme sanatının kullanımı yönünden yoğunluk puana göre (29.28) incelenen kitaplar içinde ikinci sırada yer almaktadır. *Fadiş* adlı kitapta benzetme edatı olarak “gibi” edatı kullanılmış, bu edat dışında benzetme amaçlı başka bir edat kullanılmamıştır. Kitapta alışılmış benzetmelerin yanı sıra yazarın özgün üretimi olan alışılmamış benzetmelere de yer verilmiştir. “*Cemile ise yüreğinin başına bıçak saplanmışçasına acı duyuyordu.*” (s.26); “*Nasırlı, iri ellerinin arasında atın dizginleri dikiş ipliği gibi kalıyordu.*” (s.82); “*Namazın sonuna doğru çocuklardan biri, islim salan tren gibi sesler çıkarmaya başladı.*” (s.124) kullanımları; yazarın özgün üretimi olan alışılmamış benzetmelere birer örnektir. Kitapta bu tür alışılmamış benzetme örneklerine yer verilmesi, çocuğun yaratıcı dil kullanımına katkı açısından olumlu bir niteliktir. Kitapta yer alan “*Üstelik burada ona köle gibi davranıyorsunuz.*” (s. 44); “*Bacakları uyuşmuş, keçe gibi olmuştu.*” (s.61); “*Tıpkı*

anan gibi bir işe yaramazsın.” (s.66) kullanımları ise alışılmış benzetmelere birer örnektir. Bu kitap, 12-14 yaş aralığındaki çocuklara seslenmektedir. Kitaptaki benzetme sanatına ait örneklerin, bu yaş grubu çocukların düzeyine uygun olduğu düşünülmektedir.

Aşağıda *Fadiş* adlı kitapta eğretilme sanatının yer aldığı anlatımlara örnekler verilmiştir.

- Dikmek için aldığı bir elbiseyi aylarca **süründürüyordu.** (s.12)
- Sofraya konulanları görünce açlığı artıyor, **vızıldayıp** duruyordu. (s.23)
- Gülsüm Kadın’ın çocuğu olmadığı için Cemile’nin yüreğindeki **ateşi** anlayamaz. (s.40)
- Bunları düşünürken Cemile’nin içi, **pırıl pırıl** sevinçle doldu. (s.42)
- Bunları duyunca Fadiş’in sevinci **sönüverdi.** (s.67)
- Gelirse, burada konu komşu bir sürü dedikodu yapıp kadını üstümüze **sıçratırlar.** (s.71)

Fadiş adlı kitapta, eğretilme sanatının yer aldığı anlatımlar ikinci sırada yer almaktadır. Bu kitap, eğretilme sanatının kullanımı bakımından yoğunluk puanına göre (16.98) incelenen kitaplar içinde ilk sırada yer almaktadır. Kitapta yer alan eğretilme örneklerinin kitabın seslendiği çocukların düzeyine uygun ve çocuğun yaratıcı dil kullanımına katkı sunacak nitelikte olduğu düşünülmektedir.

Aşağıda *Fadiş* adlı kitapta düzdeğişmece sanatının yer aldığı anlatımlara örnekler verilmiştir.

- Bütün **Anadolu** ayaklanmıştı. (s.9)
- Bunu bütün **kasaba** biliyor. (s.44)
- Lambayı söndürüp **idareyi** yaktı ve yattılar. (s.44)
- İmama uyan **beyaz örtülü başlar**, hep birden secdeye kapandı. (s.124)

Fadiş adlı kitapta, düzdeğişmece sanatı toplamda yedi defa kullanılmıştır. Düzdeğişmece sanatının benzetme ve eğretilme sanatlarından az olması, bu çalışma kapsamında incelenen diğer kitaplara ilişkin verilerle örtüşmekte ve bu durum olağan bir durum olarak değerlendirilmektedir. *Fadiş* adlı kitap, düzdeğişmece sanatının kullanımı bakımından yoğunluk puanına göre (4.09) incelenen kitaplar içinde üçüncü sırada yer almaktadır. Bu kitaptaki “*Lambayı söndürüp idareyi yaktı ve yattılar.*” (s.44) düzdeğişmece öğreteneğinin kitabın seslendiği çocukların düzeyinin üstünde olduğu düşünülmektedir çünkü çocukların bu örneği anlayabilmeleri için “idare” sözcüğünün eski zamanlarda kullanılan “idare lambası”nı karşıladığını ve yazarın bu eski aydınlatma aracını kullanarak düzdeğişmece sanatına başvurduğunu bilmeleri gerekmektedir. Kitaptaki diğer düzdeğişmece örneklerinin ise kitabın seslendiği çocukların yaş

düzeyine uygun olduğu düşünülmektedir. Kitapta yer verilen düzdeğişmece kullanımlarının tümünün çocukların yaratıcı dil kullanımlarına olumlu katkısının olacağı düşünülmektedir.

Yapılan alanyazın taraması sonucunda *Fadiş* adlı kitabın başka açılardan incelendiği çalışmalara rastlanmıştır (Sanlı, 2007; Tozman, 2009; Yalınkılıç ve Nalan Genç, 2011; Bakır Şengül, 2018; Topçu, 2019) ancak kitabın söz sanatları ya da yaratıcı dil kullanımı açısından incelendiği herhangi bir araştırmaya rastlanmamıştır. Yalınkılıç ve Nalan Genç (2011: 106) çalışmalarında *Fadiş* adlı romanda “çocuğa görelilik” ilkesinin göz önünde tutulduğunu ve bu romanın çocukların düşlerini harekete geçirecek nitelikte olduğunu söylemişlerdir. Bakır Şengül (2018) *Fadiş*’te sade, yalın ve anlaşılır bir dil kullanıldığını ve romanın sözcük dağarcığının seslenilen yaş grubu için özenle oluşturulduğunu, özetle kitabın çocuklara anadillerini sevdirecek bir yapıt olduğunu söylemiştir. Topçu (2019: 330-331), Gülten Dayıoğlu’nun *Fadiş*’te seslendiği yaş düzeyinin dil özelliklerini göz önünde bulundurarak sade bir dil kullandığını, deyimlere ve söz sanatlarından benzetmeye sıkça yer verdiğini belirtmiştir. Sanlı (2007), *Fadiş* adlı kitabın işlediği konularıyla, çocuklar için örnek olabilecek karakter seçimi, iletileri ve bakış açısıyla çocuğa görelilik ilkesine uygun olduğunu söylemiştir. Tozman (2009) ise *Fadiş* adlı kitabın cümle türleri bakımından çocuk edebiyatı ilkelerine uygun olduğunu belirtmiştir.

Örneklerden de anlaşılacağı üzere, *Fadiş* adlı kitapta çocuğun anlayabileceği düzeyde söz sanatları kullanılmış; bu durum, kitaba yazınsal bir nitelik kazandırmıştır. Yazar, kitapta tüm anlam olanaklarından yararlanarak dili hem yetkin biçimde hem de çocuğun anlayabileceği düzeyde kullanmıştır.

Mago Adlı Kitaba İlişkin Bulgular ve Yorumları

Kitabın Kimlik Bilgileri

Yazarı	: Ayla Çınaroğlu
Çevirmeni	: -
Çizeri	: Ayla Çınaroğlu
Yayınevi	: Uçanbalık
Basım Yılı	: 2012
Sayfa Sayısı	: 102
Seslendiği Yaş Aralığı	: 10-12

Kitabın Özeti

Romanın kahramanı, Mago adında bir maymundur. Romanda, kente giden Mago'nun başından geçen serüvenler dizisi anlatılır. Mago ismi, “maymun” ve “goril” sözcüklerinin ilk iki harflerinin birleşmesiyle oluşmuştur. Mago'ya adını babası İrimay ile annesi Sarı Topaç vermiştir. Mago'nun babası İrimay'ı, “Kıkır Amca” adlı bir hayvan terbiyecisi büyötmüştür. Kıkır Amca ölünce, Kıkır Amca'nın oğlu İrimay'ı bir sirke satar. İrimay ile Sarı Topaç, sirkteki sıkıntılı günlerin ardından Kınalı Çip'in yardımıyla ormana kaçarlar. Bu iki maymunun daha sonra Mago isminde bir oğulları olur. İrimay, insanlarla konuşabilir ve bu özelliğini oğlu Mago'ya da öğretir. Çok soğuk geçen bir kış gününde Mago'nun babası İrimay, hastalanır ve ölür. Ondan kısa bir süre sonra da annesi Sarı Topaç yaşama veda eder.

Anne ve babasını yitiren Mago, yalnızlığa daha fazla dayanamaz ve babasından anlatıp durduğu Büyökkent'e gitmeye karar verir. Babasının sakladığı insan kıyafetlerini giyer ve bir tren yolculuğu sonunda Büyökkent'e ulaşır. Büyökkent'in cadde, sokak ve meydanlarını gezer. İnsanlar, Mago'nun hayvan olduğunu anlayamazlar. Bu durum, Mago'yu rahatlatır. Mago, Büyökkent'teki ilk gününde çöp varillerini taşımakta zorlanan yaşlı bir adama yardımcı olur. Bu yaşlı adam, bakıma ihtiyacı olan çocukların eğitim gördüğü bir okulda çalışmaktadır. Yaşlı adam, okulda Mago'ya iş ayarlayabileceğini söyler. Mago, okul yöneticileriyle görüşür ve ücret almaksızın okulda hizmetli olarak çalışmayı kabul eder. Bu okulda Erdem öğretmen ve öğrencilerle çok iyi anlaşır, bu yüzden çok mutludur. Fakat ortada can sıkıcı bir durum vardır. Okul idarecileri, çocuklara ve çalışanlara kötü davranmaktadırlar.

Mago'nun çalıştığı okulun gereksinimleri insanlardan gelen bağışlarla karşılanır fakat pek çok yardım geldiği hâlde okulun durumu kötüdür. Okulun duvarları döküktür, çatısı akmaktadır. Öğrencilerin yüzleri solgundur. Erdem öğretmen, idarecilerin okula gönderilen yardım malzemelerini çaldıklarını fark eder. Okul idarecilerinin, bağış olarak gelen malzemeleri çöp diye kamyonlara taşıdıklarını görür. Erdem öğretmen, kimliği olmayan Mago'ya okul idarecilerinin kötü niyetinden zarar görmemesi için okuldan ayrılmasını söyler.

Mago, okuldan ayrılır ve ormandaki mağarasına gelir. Babasından kalma altınların tümünü alıp Büyökkent'e geri döner. Erdem öğretmen, Mago'yu istasyonda karşılar. Mago'ya yöneticilerin tutuklandığını söyler. Fakat Mago'ya bir de üzücü bir haber verir. Bu habere göre başkentten gelen mektupta Mago'nun akıl hastanesine

yatırılacağı söylenir. Bu yüzden Erdem öğretmen, Mago’ya kent dışında bir yerde saklanmasını önerir. Mago, bu sırada babasının arkadaşı olan Kınalı Çip’in sirkinin afişini görür ve böylece Kınalı Çip’in sirkine gider.

Mago adlı kitaba ait sıklık ve yüzde hesaplamaları Tablo 7’de verilmiştir:

Tablo 7

<i>“Mago” Adlı Kitapta Söz Sanatlarına Ait Sıklık ve Yüzde (%) Dağılımları</i>		
<i>İnceleme Ölçütleri</i>	<i>Sıklık</i>	<i>%</i>
1. Benzetme	23	52.27
2. Eğretileme	15	34.09
3. Düzdeğişmece	6	13.63
Toplam	44	100.00

Tablo 7’ye göre *Mago* adlı kitapta söz sanatlarından sırasıyla en çok “benzetme” (%52.27), “eğretileme” (%34.09), “düzdeğişmece” (%13.63) sanatlarıyla ilgili anlatımlar bulunmaktadır. *Mago* adlı kitap, söz sanatlarının kullanımı bakımından yoğunluk puanına göre (45.18) incelenen kitaplar içinde üçüncü sırada yer almaktadır.

Aşağıda *Mago* adlı kitapta benzetme sanatının yer aldığı anlatımlara örnekler verilmiştir.

- **Çiroz balığı gibi zayıf**, patlak mavi gözlü bir adamdı... (s.7)
- Kırkır amca da karısı da **küçük bir bebeğe bakar gibi** baktılar... (s.8)
- Adam, ona **bir para çuvalına bakar gibi** aç gözlerle bakıyordu. (s.14)
- İrimay, kırbacı **bir kibrit çöpünü kırar gibi** iki, dört, sekiz parça yapıverdi... (s.17)
- Üstünde **yılan gibi kıvrıla kıvrıla** ta uzaklardan kasabaya **yaklaşan şey de trendi** mutlaka. (s.39)
- Ya şu kadının **yastık gibi kabarmış sapsarı saçlarına** ne demeli? (s.46)
- **Görünmeyen bir duvara çarpmış gibi** durakladı çocuk... (s.71)
- Toplumlardan kopuk biri olduğunu **bir sızı gibi** duydu içinde. (s.97)
- **İkisi de anlamsız bir boşlukta gibiydiler.** (s.101)
- **Kirli bir mendil gibi** bir ucundan tutmakta olduğu mektubu geri verdi Erdem Öğretmen’e. (s.101)

Mago adlı kitapta, en çok yer alan söz sanatı benzetmedir. Bununla beraber; *Mago* adlı kitap, benzetme sanatının kullanımı bakımından yoğunluk puanına göre (23.62) incelenen kitaplar içinde beşinci sırada yer almaktadır. Kitapta benzetme edatı olarak “gibi” kullanılmış, bu edat dışında benzetme amaçlı başka herhangi bir edata yer verilmemiştir. *Mago* adlı kitapta alışılmış benzetmelerin yanı sıra yazarın özgün üretimi

olan alışılmamış benzetmelere de yer verilmiştir. “*Ya şu kadının yastık gibi kabarmış sapsarı saçlarına ne demeli?*” (s.46); “*Adam ona bir para çuvalına bakar gibi aç gözlerle bakıyordu.*” (s.14); “*Görünmeyen bir duvara çarpmış gibi durakladı çocuk...*” (s.71) kullanımları, yazarın özgün üretimi olan alışılmamış benzetmelere birer örnektir. Bu tür alışılmamış benzetme örneklerine yer verilmesi, çocuğun yaratıcı dil kullanımına katkı açısından önemli bir nitelik olarak görülmektedir. “*Lastik bir top gibiydi.*” (s.9); “*Kimsesiz kaldı işte, aynı çocuklar gibi.*” (s.56); “*Kendimi onların babası gibi hissediyorum.*” (s.80) kullanımları ise kitaptaki alışılmış benzetmelere birer örnektir. Bu kitap, 10-12 yaş aralığındaki çocuklara seslenmektedir. Kitaptaki benzetme sanatına ait örneklerin, bu yaş grubu çocukların düzeyine uygun olduğu düşünülmektedir.

Aşağıda *Mago* adlı kitapta eğretilme sanatının yer aldığı anlatımlara örnekler verilmiştir.

- İçinde bir şeyler yavaş yavaş **ışığa** kavuşuyor, **aydınlanıyordu.** (s.14)
- Gözleri **iştahla** parlayarak... (s.14)
- Mago, kendini **şarkının gölgesiyle** oyalıyordu. (s.28)
- Çevresi **ölgün** ışıklarla donatılmış istasyon da az ilerdeydi zaten. (s.40)
- Vagonun sıcaklığı **tatlı tatlı** yayıldı içine. (s.42)
- Mago’ya bakıp **kocaman** sırttı. (s.47)
- Başyönetici Hanım, sol kaşını kaldırarak alaylı bir bakış **fırlattı** Mago’ya... (s.61)

Mago adlı kitapta, eğretilme sanatının yer aldığı anlatımlar ikinci sırada yer almaktadır. *Mago* adlı kitap, eğretilme sanatının kullanımı bakımından yoğunluk puanına göre (15.40) incelenen kitaplar içinde ikinci sırada yer almaktadır. Kitapta yer alan eğretilme örneklerinin, kitabın seslendiği çocukların düzeyine uygun ve çocuğun yaratıcı dil kullanımına katkı sunacak nitelikte olduğu düşünülmektedir.

Aşağıda *Mago* adlı kitapta düzdeğişmece sanatının yer aldığı anlatımlara örnekler bulunmaktadır.

- ...onu mümkün olduğunca yabancı **gözlerin** olumsuz etkisinden uzak tutmak gerektiğine inanıyordu. (s.13)
- Sarıtopaç, insan **ayağının** pek seyrek girdiği sıcak, yabanıl ormanlarda doğmuş... (s.18)
- **Kınalı**’yla bakıştılar. (s.27)
- Hava yavaş yavaş aydınlanıyor ve **kent** uyanıyordu. (s.54)
- Kimi zaman okulda değişik **yüzler** görülüyordu. (s.76)

Mago adlı kitapta, düzdeğişmece sanatı toplamda altı defa kullanılmıştır. *Mago* adlı kitap, incelenen kitaplar içinde düzdeğişmece sanatının kullanımı bakımından

yoğunluk puanı (6.16) en yüksek olan kitaptır. Kitapta, düzdeğişmece sanatının benzetme ve eğretileme sanatlarından az olması, bu çalışma kapsamında incelenen diğer kitaplara ilişkin verilerle örtüşmekte ve bu durum olağan bir durum olarak değerlendirilmektedir. *Mago* adlı kitapta yer alan düzdeğişmece örneklerinin kitabın seslendiği çocukların yaş düzeyine uygun ve çocuğun yaratıcı dil kullanımına katkı sunacak nitelikte olduğu düşünülmektedir.

Yapılan alanyazın taraması sonucunda *Mago* adlı kitabın başka açılardan incelendiği çalışmalara rastlanmıştır (Karagöz, 2006; Uğurlu, 2007; Aslan, 2007; Arısoy, 2014) ancak kitabın söz sanatları ya da yaratıcı dil kullanımı açısından incelendiği herhangi bir araştırmaya rastlanmamıştır. Karagöz (2006: 87), çalışmasında *Mago* adlı kitapta pek çok benzetmeye yer verildiğini belirlemiştir. Aslan (2007: 40-47), *Mago* adlı yapıtın dilimizin kullanım olanaklarını ve imgesel anlatımının birçok türünü göstermesi bakımından başarılı bir kitap olduğunu belirtmiştir. Arısoy (2014: 143), kullanılan dil göz önüne alındığında *Mago* adlı kitabın çocuklara önerilebileceğini belirtmiştir. Uğurlu (2007: 367), *Mago* adlı kitapta çocukların söz dağarcığını ve algı düzeyini gözetten bir dil kullanıldığını vurgulamıştır.

Örneklerden ve açıklamalardan da anlaşılacağı üzere, *Mago* adlı kitapta çocuğun anlayabileceği düzeyde söz sanatları kullanılmış, böylece yazınsal yaratıya ulaşılmıştır. Yazar, sözcüklerin düzdeğişmeceli anlamlarından, çağrışımlardan kısacası tüm anlam olanaklarından yararlanarak dili hem yetkin biçimde hem de çocuğun anlayabileceği düzeyde kullanmıştır.

***Ankaralı* Adlı Kitaba İlişkin Bulgular ve Yorumları**

Kitabın Kimlik Bilgileri

Yazarı	: Zeynep Cemali
Çevirmeni	: -
Çizeri	: -
Yayınevi	: Günışığı Kitaplığı
Basım Yılı	: 2013
Sayfa Sayısı	: 200
Seslendiği Yaş Aralığı	: 12-14

Kitabın Özeti

Romanın kahramanı, Doğa adında bir kızdır. Doğa'nın annesiyle babası, çevreci kişilerdir ve bir botanik bahçesi işletmektedirler. Çeşit çeşit bitkilerin yer aldığı bahçelerinde ailecek mutlu bir yaşam sürerler. Bir televizyon kanalında bu bahçe ile ilgili haber yapılırken bahçeye gelen ziyaretçi sayısında artış olur. Bahçeyi ziyaret edenlerden biri de esrarengiz yaşlı bir kadındır. Doğa, bu esrarengiz yaşlı kadını bahçelerinde gezdirir. Doğa bu kadını sonradan “Ankaralı” diye adlandırır.

Doğa, “Ankaralı” sayesinde ailesinin sırlarla dolu geçmişini merak etmeye başlar. Doğa, olaylar zincirin halkalarını birleştirir ve büyük büyükbabasıyla 1940’larda başlayan gizemli öyküye ulaşır. Bu öyküyü birleştirdikçe Ankaralının öz babaannesi olduğunu anlar. Böylece, Doğa'nın dedesinin ilk eşi ve Cavit ile Vahit’in anneleri olan Ankaralı, -Fatma Gürgen- yıllar önce kaybettiği ailesine kavuşur.

Ankaralı adlı kitaba ait sıklık ve yüzde hesaplamaları Tablo 8’de verilmiştir:

Tablo 8

<i>“Ankaralı” Adlı Kitapta Söz Sanatlarına Ait Sıklık ve Yüzde (%) Dağılımları</i>		
<i>İnceleme Ölçütleri</i>	<i>Sıklık</i>	<i>%</i>
1.Benzetme	38	56.71
2.Eğretileme	23	34.32
3.Düzdeğişmece	6	8.95
Toplam	67	100.00

Tablo 8’e göre *Ankaralı* adlı kitapta söz sanatlarından sırasıyla en çok “benzetme” (%56.71), “eğretileme” (%34.32), “düzdeğişmece” (%8.95), sanatlarıyla ilgili anlatımlara yer verilmiştir. *Ankaralı* adlı kitap, söz sanatlarının kullanımı bakımından yoğunluk puanına göre (39.86) incelenen kitaplar içinde dördüncü sırada yer almaktadır.

Aşağıda *Ankaralı* adlı kitapta benzetme sanatının yer aldığı anlatımlara örnekler verilmiştir.

- **Karınca yuvasından farksız, sürgülü demir kapının önünde...** (s.12)
- **Annem o andan itibaren bir pervane** oldu sanki. (s.14)
- **Bal rengi gözleri buz gibi.** (s.14)
- Yine **kendimi çirkin ördek yavrusu gibi hissettim.** (s.16)
- **Kıvrıcık ak saçları güneşin altında gümüş gibi** parlıyor... (s.17)
- **Ahmet, topraktan biten ot gibi** çıktı karşımıza. (s.34)

- **Yeni gelin adayı, sinek gibi vızıldadı.** (s.47)
- **Oğullarımın özlemi yüreğimde iki köz,** onlarca çocuk yetiştirip okutarak avundum. (s.62)

Ankaralı adlı kitapta, en çok yer alan söz sanatı benzetmedir. *Ankaralı* adlı kitap, benzetme sanatının kullanımı yönünden yoğunluk puana göre (22.61) incelenen kitaplar içinde altıncı sırada yer almaktadır. Kitapta benzetme edatı olarak “gibi” edatı kullanılmış, bu edat dışında benzetme amaçlı başka bir edat kullanılmamıştır. Kitapta alışılmış benzetmelerin yanı sıra yazarın özgün üretimi olan alışılmamış benzetmelere de yer verilmiştir. “*Ahmet, topraktan biten ot gibi çıktı karşımıza.*” (s.34); “*Sevinç, iyi niyetli bir virüs olmalı.*” (s.78); “*Minyatür dereleler gibi.*” (s.97) kullanımları, yazarın özgün üretimi olan alışılmamış benzetmelere birer örnektir. Kitapta bu tür alışılmamış benzetme örneklerine yer verilmesi, çocuğun yaratıcı dil kullanımına katkı açısından olumlu bir nitelik olarak değerlendirilmektedir. “*Karınca yuvasından farksız, sürgülü demir kapının önünde...*” (s.12); “*Oğullarımın özlemi yüreğimde iki köz, onlarca çocuk yetiştirip okutarak avundum.*” (s.62); “*Hemşirenin gece gibi karanlık gözlerinde yıldızlar parladı.*” (s.177) kullanımları ise kitaptaki alışılmış benzetmelere birer örnektir. Bu kitap, 12-14 yaş aralığındaki çocuklara seslenmektedir. Kitaptaki benzetme sanatına ait örneklerin bu yaş grubu çocukların düzeyine uygun olduğu düşünülmektedir.

Aşağıda *Ankaralı* adlı kitapta eğretilme sanatının yer aldığı anlatımlara örnekler sunulmuştur.

- Koyu siyah gözlerinde binlerce **ışık**, sessizce başını iki yana salladı. (s.18)
- Bal rengi gözlerinde kızıl **şimşekler** gürledi. (s.25)
- Hâlâ capcanlı duran anılarının üstünde birilerinin **tepindiğini** düşünmek bile yüreğini kısıyordu. (s.29)
- ...çıkan **kıvılcımların alevlenmesini** beklerken... (s.51)
- Kafam **çırpıcının** içinde zaten. (s.104)
- Aysel’in gözleri yuvalarından fırladı, dudakları **mühürlendi**. (s.115)
- Beynimin içinde uyuyan **kurtlar** birer ikişer başkaldırıyordu. (s.133)

Ankaralı adlı kitapta, eğretilme sanatının yer aldığı anlatımlar ikinci sırada yer almaktadır. *Ankaralı* adlı kitap, eğretilme sanatının kullanımı bakımından yoğunluk puanına göre (13.68) incelenen kitaplar içinde üçüncü sırada yer almaktadır. Kitapta yer alan “*Hâlâ capcanlı duran anılarının üstünde birilerinin tepindiğini düşünmek bile yüreğini kısıyordu. (s.29)*”, “*Kafam çırpıcının içinde zaten. (s.104)*” eğretilme örneklerinin kitabın seslendiği çocukların düzeyinin üzerinde, diğer eğretilme

örneklerinin ise kitabın seslendiği çocukların düzeyine uygun olduğu düşünülmektedir. Bununla birlikte kitaptaki tüm eğretilme örneklerinin çocuğun yaratıcı dil kullanımına katkı sunacak nitelikte olduğu düşünülmektedir.

Aşağıda *Ankaralı* adlı kitapta düzdeğişmece sanatının yer aldığı anlatımlara örnekler sunulmuştur.

- Ona göre toprağı değerlendiren, üstündeki **betondur**. (s.22)
- ...**bir çift çakır göz** tarafından izlendiğinin ayırımına varmadı bile. (s.38)
- Tek arzusu çoluğunuzu çocuğunuzu **çatısı** altında görmektir. (s.41)
- Küçük kasadaki **kirpi saçlıya** iyi akşamlar dileyerek dar kapıdan çıktık. (s.94)

Ankaralı adlı kitapta, düzdeğişmece sanatı toplamda altı defa kullanılmıştır. Bu kitap, düzdeğişmece sanatının kullanımı bakımından yoğunluk puanına göre (3.57) incelenen kitaplar içinde dördüncü sırada yer almaktadır. Kitapta düzdeğişmece sanatının benzetme ve eğretilme sanatlarından az olması, bu çalışma kapsamında incelenen kitaplara ilişkin verilerle de örtüşmektedir. Kitapta kullanılan düzdeğişmece örneklerinin kitabın seslendiği çocukların yaş düzeyine uygun ve çocuğun yaratıcı dil kullanımına katkı sunacak nitelikte olduğu düşünülmektedir.

Yapılan alanyazın taraması sonucunda *Ankaralı* adlı kitabın başka açılardan incelendiği çalışmalara rastlanmıştır (Erdoğan Horasan, 2015; Özbaşı, 2016; Ağdağ, 2019) ancak kitabın söz sanatları ya da yaratıcı dil kullanımı açısından incelendiği herhangi bir araştırmaya rastlanmamıştır. Özbaşı'na (2016: 219) göre Zeynep Cemali; yapıtlarında deyim, atasözü, ikileme, ilişki sözleri ve yansıma sözcük gibi Türkçenin zengin anlatım olanaklarını yansıtan birçok kalıplaşmış dil birimini kullanmış; yapıtlarında anlattığı kişilerin yaşamına uygun bir dil ortamı oluşturmaya çalışmıştır. Erdoğan Horasan (2015: 2014), *Ankaralı* romanda anlatıma canlılık katan benzetmelerin önemli yer tuttuğunu belirtmiştir. Ağdağ, (2019: 178) *Ankaralı* adlı kitapta yazarın deyimlerden, ikilemelerden ve benzetmelerden çokça faydalandığını, bu yolla okurlara Türkçenin anlatım inceliklerini sezdirmeye ve onların sözcük evrenini genişletmeye çalıştığını belirtmiştir.

Örneklerden ve açıklamalardan da anlaşılacağı üzere, *Ankaralı* adlı kitapta çocuğun anlayabileceği düzeyde söz sanatları kullanılmış; bu durum, kitaba yazınsal bir nitelik kazandırmıştır. Yazar, kitapta sözcüklerin düzdeğişmeceli anlamlarından, çağrışımlardan kısacası tüm anlam olanaklarından yararlanarak dili hem yetkin biçimde hem de çocuğun anlayabileceği düzeyde kullanmıştır.

Ballı Çörek Kafeteryası Adlı Kitaba İlişkin Bulgular ve Yorumları

Kitabın Kimlik Bilgileri

Yazarı	: Zeynep Cemali
Çevirmeni	: -
Çizeri	: -
Yayınevi	: Günışığı Kitaplığı
Basım Yılı	: 2014
Sayfa Sayısı	: 240
Seslendiği Yaş Aralığı	: 12-14

Kitabın Özeti

Romanın kahramanı olan ve sekizinci sınıfta okuyan Sıla, mutlu bir ailenin çocuğudur. Sıla'nın babası Arda Bey, çok çalışan biridir ve zamanının büyük bir bölümünü iş gezilerinde geçirir. Sıla'nın annesi ise yaşam dolu ve coşkulu bir kadındır. Sıla'nın annesinin birçok hayali vardır. Bunlardan biri de bir kafeterya açmaktır. Ne yazık ki bu hayallerini gerçekleştiremeden yaşama veda eder. Sıla da babası da bu olay karşısında çok üzülür.

Sıla'nın etrafı, ona annesinin acısını anımsatan kişilerle doludur. Arda Bey, bu durumun farkındadır. Bu yüzden kendi acısını içine gömerek Sıla'yı bulundurduğu ortamdan uzaklaştırmaya karar verir. Arda Bey ve Sıla, bir gün İstanbul'u karış karış dolaşmaya başlarlar ve İstanbul'un dolaşmadık yerini bırakmazlar. Bu gezi sırasında babası, Sıla'ya annesiyle yaşadığı tüm anıları yerinde anlatma olanağı bulur.

Arda Bey, eşinin ve kızının en büyük hayali olan kafeteryayı açmak için işinden ayrılır. Bu amaçla evlerinin altındaki dükkânı satın alır ve sonunda hayalleri olan kafeteryayı açarlar. Bu kafeteryanın ismi “Ballı Çörek Kafeteryası”dır. Asıl öykü, Ballı Çörek Kafeteryası açıldıktan sonra başlar. Sıla'nın deli dolu teyzesi Rana da onların yanlarına taşınır. Roman boyunca Sıla'nın ağzından bu üç ana karakterin birbirleriyle ilişkileri ve duygu durumlarının yanı sıra kafeteryaya uğrayan kişilere dair öyküler anlatılır. Büyüdüğünü göstermek için servise binmeyip yürüyerek eve gitmeye çalışırken kaybolan Macide; Fırıldak isimli eski arkadaşıyla kahveye gitmeye başlayan ve kumara alışan Özgür; mahallenin yankesicisi, ailesini doksán dokuz depreminde yitiren ve yetiştirme yurdunda yaşayan Zıpzip (Yiğit), zamanında köşklérde yaşasa da

sonradan sokaktaki terk edilmiş bir arabada yaşayan Sallabaş Sami bu kişilerden bazılarıdır.

Ballı Çörek Kafeteryası adlı kitaba ait sıklık ve yüzde hesaplamaları Tablo 9’da verilmiştir:

Tablo 9

“Ballı Çörek Kafeteryası” Adlı Kitapta Söz Sanatlarına Ait Sıklık (f) ve Yüzde (%) Dağılımları

İnceleme Ölçütleri	Sıklık	%
1.Benzetme	60	69.76
2.Eğretileme	23	26.74
3.Düzdeğişmece	3	3.48
Toplam	86	100.00

Tablo 9’a göre; *Ballı Çörek Kafeteryası* adlı kitapta söz sanatlarından sırasıyla en çok “benzetme” (%69.76), “eğretileme” (%26.74), “düzdeğişmece” (%3.48), sanatlarıyla ilgili anlatımlara yer verilmiştir. *Ballı Çörek Kafeteryası* adlı kitap, söz sanatlarının kullanımı bakımından yoğunluk puanına göre (39.41) incelenen kitaplar içinde beşinci sırada yer almaktadır.

Aşağıda *Ballı Çörek Kafeteryası* adlı kitapta benzetme sanatının yer aldığı anlatımlara örnekler verilmiştir.

- ...robotlaşmış parmaklarımın küçük hareketiyle, yüzüm **buz gibi akan suyla** buluştu. (s.11)
- ...arı kovarı **gibi vızır vızır kaynayan kafelere** bakıp... (s.13)
- Kafamın **yumurta gibi cascavlak çıkmasını** istemiyorum. (s.15)
- Yalnızca **Mahire, tutukluymuş gibi annesinin gözetiminde servis arabasına binerdi.** (s.19)
- ...tıpkı bir yılan **gibi kıvrılarak** sağa sola koşmaya başladı. (s.26)
- “Ne bakıyorsunuz öyle **alık ördekler gibi?**” dedi güler. (s.41)
- O gözlüklü, **pirasa saçlı** adamın posterini odamda istemem. (s.47)
- Özgür’ün ensesindeki **parmaklar birer mengene gibi kasıldı.** (s.59)

Ballı Çörek Kafeteryası adlı kitapta en çok başvurulmuş sanat benzetmedir. Bu kitap, benzetme sanatının kullanımı yönünden yoğunluk puana göre (27.50) incelenen kitaplar içinde üçüncü sırada yer almaktadır. Kitapta benzetme edatı olarak “gibi” edatı kullanılmış, bu edat dışında benzetme amaçlı başka bir edat kullanılmamıştır. *Ballı Çörek Kafeteryası* adlı kitapta alışılmış benzetmelerin yanı sıra yazarın özgün üretimi olan alışılmamış benzetmelere de yer verilmiştir. Kitaptaki benzetmelerin daha çok

yazarın özgün üretimi olan alışılmamış benzetmeler olduğu görülmüştür. “Ne bakıyorsunuz öyle alık ördekler gibi, dedi gülerek.” (s.41); “O gözlüklü, pırasa saçlı adamın posterini odamda istemem.” (s.47); “Hiç şaşırmadı çünkü yosun yüzlü kız bunu hep yapardı.” (s.105) kullanımları, yazarın özgün üretimi olan alışılmamış benzetmelere birer örnektir. Kitaptaki benzetme örneklerinin daha çok alışılmamış benzetmeler olması, çocuğun yaratıcı dil kullanımına katkı açısından önemli bir nitelik olarak görülmektedir. “İki can dost gibi sarmaş dolaş çıkmışlardı televizyon odasından.” (s.163); “Köyün çil horozu gibi kabardı Muhsin Emmi.” (s.198); “Kıskançlık tıpkı bir alev gibi yaladı yüzümü.” (s.224) kullanımları ise kitaptaki alışılmış benzetmelere birer örnektir. Bu kitap, 12-14 yaş aralığındaki çocuklara seslenmektedir. Kitaptaki benzetme sanatına ait örneklerin, bu yaş grubu çocukların düzeyine uygun olduğu düşünülmektedir.

Aşağıda *Ballı Çörek Kafeteryası* adlı kitapta eğretilme sanatının yer aldığı anlatımlara örnekler verilmiştir.

- ...yakışıklı adamın kolunun altında yürürken öfkeden **tütüyordu** hâlâ. (s.34)
- Özgür’ün tüm bedenini **alazlar** sararken... (s.58)
- Ona göre güzel bir şeyin içine **turp sıkmayı** bu ihtiyardan başka kimse bilemezdi. (s.120)
- Fırının kapağını açtığım anda yüz altmış derecelik sıcaklık yüzümü **yaladı**. (s.135)
- Ege türküleriyle havayı **ısıtmaya** başladılar. (s.232)

Ballı Çörek Kafeteryası adlı kitapta eğretilme sanatının yer aldığı anlatımlar ikinci sırada yer almaktadır. Bu kitap, eğretilme sanatının kullanımı bakımından yoğunluk puanına göre (10.54) incelenen kitaplar içinde yedinci sırada yer almaktadır. Kitapta yer alan “Ona göre güzel bir şeyin içine **turp sıkmayı** bu ihtiyardan başka kimse bilemezdi. (s.120)” eğretilme örneğinin kitabın seslendiği çocukların düzeyinin üzerinde, diğer eğretilme örneklerinin ise kitabın seslendiği çocukların düzeyine uygun olduğu düşünülmektedir. Bununla birlikte kitaptaki tüm eğretilme örneklerinin çocuğun yaratıcı dil kullanımına katkı sunacak nitelikte olduğu düşünülmektedir.

Aşağıda *Ballı Çörek Kafeteryası* adlı kitapta düzdeğişmece sanatının yer aldığı anlatımlar verilmiştir.

- ...yataktan sarkan **ayaklarım** da terlikleri buldu. (s.11)
- ...teyzemi uyandırmaya korkan **adımlarım**, sessizce banyoya seğırtti. (s.11)
- Babamın açılan **kolları** dünya güzelini sımsıkı sardı. (s.65)

Ballı Çörek Kafeteryası adlı kitapta, düzdeğişmece sanatı toplamda üç defa kullanılmıştır. Düzdeğişmece sanatının benzetme ve eğretileme sanatlarından az olması, bu çalışma kapsamında incelenen diğer kitaplara ilişkin verilerle örtüşmekte ve bu, olağan bir durum olarak değerlendirilmektedir. *Ballı Çörek Kafeteryası* adlı kitap, düzdeğişmece sanatının kullanımı bakımından yoğunluk puanına göre (1.77) incelenen kitaplar içinde onuncu sırada yer almaktadır. Kitapta kullanılan düzdeğişmece örneklerinin kitabın seslendiği çocukların yaş düzeyine uygun ve çocuğun yaratıcı dil kullanımına katkı sunacak nitelikte olduğu düşünülmektedir.

Yapılan alanyazın taraması sonucunda *Ballı Çörek Kafeteryası* adlı kitabın başka açılardan incelendiği çalışmalara rastlanmış (Erdoğan Horasan, 2015; Kıbrıs, 2016; Ağdağ, 2019; Özaltın İnce, 2019) ancak kitabın söz sanatları ya da yaratıcı dil kullanımı açısından incelendiği herhangi bir araştırmaya rastlanmamıştır. Ağdağ (2019: 51), *Ballı Çörek Kafeteryası* adlı kitapta Türkçenin zengin anlatım gücü okura sezdirilmeye çalışıldığını; günlük dil, benzetmelerden de yararlanılarak yazınsal bir anlatımla ve çocuğun yaş düzeyine uygun biçimde kullanıldığını belirtmiştir. Erdoğan Horasan (2015: 76), *Ballı Çörek Kafeteryası* adlı kitapta benzetme sanatına çok sık başvurulduğunu ve bunun anlatıma akıcılık ve ahenk kattığını belirtmiş, ayrıca kitapta zengin bir dil ortamı oluşturulduğunu dile getirmiştir. Özaltın İnce (2019: 72) *Ballı Çörek Kafeteryası* adlı kitabın, okurların eleştirel düşünme becerisine katkı sunacak bir roman olduğunu belirtmiştir.

Örneklerden ve açıklamalardan da anlaşılacağı üzere, *Ballı Çörek Kafeteryası* adlı kitapta çocuğun anlayabileceği düzeyde söz sanatları kullanılmış, böylece yazınsal yaratıya ulaşılmıştır. Yazar, sözcüklerin düzdeğişmeceli anlamlarından, çağrışımlardan kısacası tüm anlam olanaklarından yararlanarak dili hem yetkin biçimde hem de çocuğun anlayabileceği düzeyde kullanmıştır.

Postayla Gelen Deniz Kabuğu Adlı Kitaba İlişkin Bulgular ve Yorumları

Kitabın Kimlik Bilgileri

Yazarı	: Behiç Ak
Çevirmeni	: -
Çizeri	: Behiç Ak
Yayınevi	: Günışığı Kitaplığı
Basım Yılı	: 2017
Sayfa Sayısı	: 160
Seslendiği Yaş Aralığı	: 10-12

Kitabın Özeti

Romanın kahramanı olan Sude, pandomimci Rıfkı Bey ile Avukat Sevda Hanım'ın kızıdır. Babası ve annesi çok yoğun çalıştıkları için yalnız kalan Sude, okul dışında kalan zamanlarını sahilde yürüyerek ve deniz kabuğu toplayarak geçirir. Fakat aldıkları tablet bilgisayarla yaşamları çok değişir. Sude, artık evden hiç çıkmaz, sürekli olarak tabletiyle internette gezinir ve oyunlar oynar. Bir süre sonra, her şeyi tabletinin ekranına bakarak yapmaya başlar. Öğretmeninin izniyle dersleri bile tabletine kaydederek izler. Okula ya da başka bir yere giderken tabletindeki yol bulucuyu kullanır. Sevda Hanım, Sude'nin ekran bağımlılığının çok ciddi bir düzeye çıktığını görerek bir şeyler yapmaya ve Sude'yle daha çok ilgilenmeye karar verir. Sude'nin en çok vakit geçirdiği oyunun Gogoluku olduğunu öğrenir. Kızına yardımcı olmak için o da bu oyuna katılmaya karar verir ve nasıl bir karakter oluşturacağını düşünmeye başlar. Oluşturacağı karakterin Tarator adında, kıvrıkcık saçlı Kanadalı bir çocuk olmasına karar verir. Sevda Hanım, işe bir tablet alarak başlar ve kendine bir hesap oluşturur. Bu süreçte sanal dünyada ne kadar kolay yalan söylediğini fark eder. Bir süre sonra da Sude'nin tabletini elinden almaya karar verir. Bu konuda Sude'yle konuşmaya başlar fakat konuşmaları bir telefon görüşmesiyle yarıda kesilir. Arayan, ülkedeki en büyük iletişim şirketi olan Tokudo'nun bir yetkilisidir. Bu yetkili, önemli bir iş için Sevda Hanım'la görüşmek ister. Sevda Hanım, bu şirkete gider ve şirketin tuhaf genel müdürüyle görüşür. Görüşme sırasında Gogoluku oyununun Tokudo şirketine ait olduğunu ve oyunun şirketin şifrelerini çalan korsanlar tarafından kontrol edildiğini öğrenir. Tokudo şirketiyle birlikte korsanlara karşı mücadele etmek için anlaşır ve bir

süre sonra şirketin oyununun şifrelerini kıran korsanla tanışır. Bu korsanın adı “Ahtopot”tur. Sevda Hanım ile Ahtopot, Sude’yi bilgisayar bağımlılığından kurtarmak için bir plan yaparlar. Bu plan gereği, Sude’nin evine bir mektup gelir. Mektupta “1000 tane deniz kabuğu toplayıp büyük harflerle SUDE yaz ve gönder.” denilmektedir. Sude, bu mektup sayesinde çok güzel bir pazar günü geçirir. Böylece Sevda Hanım ile Ahtapot’un planı işe yarar. Sude, deniz kabuğu toplarken zamanla ekran bağımlısı olmaktan kurtulur.

Postayla Gelen Deniz Kabuğu adlı kitaba ait sıklık ve yüzde hesaplamaları Tablo 10’da verilmiştir:

Tablo 10

“Postayla Gelen Deniz Kabuğu” Adlı Kitapta Söz Sanatlarına Ait Sıklık ve Yüzde (%) Dağılımları

İnceleme Ölçütleri	Sıklık	%
1.Benzetme	22	59.45
2.Eğretileme	13	35.13
3.Düzdeğişmece	2	5.40
Toplam	37	100.00

Tablo 10’a göre *Postayla Gelen Deniz Kabuğu* adlı kitapta söz sanatlarından sırasıyla en çok “benzetme” (%59.45), “eğretileme” (%35.13), “düzdeğişmece” (%5.40), sanatlarıyla ilgili anlatımlara yer verilmiştir. *Postayla Gelen Deniz Kabuğu* adlı kitap, söz sanatlarının kullanımı bakımından yoğunluk puanına göre (35.44) incelenen kitaplar içinde altıncı sıradadır.

Aşağıda *Postayla Gelen Deniz Kabuğu* adlı kitapta benzetme sanatının yer aldığı anlatımlara örnekler yer almaktadır.

- **Sanki bir kadınla dans ediyormuş gibi kendi başına tango yapıyordu** Rıfkı Bey. (s.34)
- ...her ortama uyum sağlayabilen **bukalemun ruhlu bir oğlan çocuğu!** (s.49)
- Sanki bilgisayarı onu **mıknatıs gibi kendine çekiyor.** (s.59)
- Sevda Hanım, merakla **kedi kafalı adamın** yüzüne baktı. (s.84)
- ...kimisi **timsah gibi yerlerde sürünüyordu.** (s.94)
- **Yutarcasına** okudu. (s.158)

Postayla Gelen Deniz Kabuğu adlı kitapta söz sanatları içinde en çok benzetme sanatına yer verilmiştir. Bu kitap, benzetme sanatının kullanımı yönünden yoğunluk

puana göre (21.08) incelenen kitaplar içinde sekizinci sırada yer almaktadır. Kitapta benzetme edatı olarak “gibi” kullanılmış, bu edat dışında benzetme amaçlı başka herhangi bir edat kullanılmamıştır. *Postayla Gelen Deniz Kabuğu* adlı kitapta alışılmış benzetmelerin yanı sıra yazarın özgün üretimi olan alışılmamış benzetmelere de yer verilmiştir. “...havada beyaz kâğıt gibi uçtu martıların sesleri...” (s.17); “...her ortama uyum sağlayabilen bukalemun ruhlu bir oğlan çocuğu!” (s.49) kullanımları; yazarın özgün üretimi olan alışılmamış benzetmelere birer örnektir. Kitapta bu tür alışılmamış benzetme örneklerine yer verilmiş olması, çocuğun yaratıcı dil kullanımına katkı açısından olumlu bir nitelik olarak görülmektedir. “Sinema filmi gibi mükemmel.” (s.9); “Sanki bilgisayarı onu mıknatıs gibi kendine çekiyor.” (s.59); “Neredeyse kapı komşusu gibi tanıdıktı.” (s.75) kullanımları ise kitaptaki alışılmış benzetmelere birer örnektir. Bu kitap, 10-12 yaş aralığındaki çocuklara seslenmektedir. Kitaptaki benzetme sanatına ait örneklerin, bu yaş grubu çocukların düzeyine uygun olduğu düşünülmektedir.

Aşağıda *Postayla Gelen Deniz Kabuğu* adlı kitapta eğretilme sanatının yer aldığı anlatımlara örnekler bulunmaktadır.

- ...dalgalardan **dövdüğü** uçsuz bucaksız bir kumsal uzanıyordu. (s.16)
- Hatta sanal ortamdaki görsellik **denizinden** istediği yüzü seçip kendi yüzü gibi kullanabiliyordu. (s.23)
- Ama önce çocuğumu onların **pençesinden** kurtarmalıyım. (s.99)
- Zihnini **kemiren** soruları bir türlü cevaplayamadı. (s.99)

Postayla Gelen Deniz Kabuğu adlı kitapta, eğretilme sanatının yer aldığı anlatımlar ikinci sıradadır. Bu kitap, eğretilme sanatının kullanımı bakımından yoğunluk puanına göre (12.45) incelenen kitaplar içinde beşinci sırada yer almaktadır. Kitapta yer alan eğretilme örneklerinin, kitabın seslendiği çocukların düzeyine uygun ve çocuğun yaratıcı dil kullanımına katkı sunacak nitelikte olduğu düşünülmektedir.

Aşağıda *Postayla Gelen Deniz Kabuğu* adlı kitapta düzdeğişmece sanatının yer aldığı anlatımlara örnekler yer almaktadır.

- “Galiba **ekran** bağımlısı oldum.” diye bir mesaj attı. (s.27)
- Sanki gizli bir **el** yanlışları düzeltivermiş... (s.152)

Postayla Gelen Deniz Kabuğu adlı kitapta, düzdeğişmece sanatı toplamda iki defa kullanılmıştır. Kitapta düzdeğişmece sanatının, benzetme ve eğretilme sanatlarından az olması, bu çalışma kapsamında incelenen diğer kitaplara ilişkin verilerle de örtüşmekte ve bu, olağan bir durum olarak değerlendirilmektedir. Bu kitap, düzdeğişmece sanatının kullanımı bakımından yoğunluk puanına göre (1.91) incelenen

kitaplar içinde yedinci sırada yer almaktadır. Kitapta kullanılan düzdeğişmece sanatı örneklerinin kitabın seslendiği çocukların yaş düzeyine uygun ve çocuğun yaratıcı dil kullanımına katkı sunacak nitelikte olduğu düşünülmektedir.

Yapılan alanyazın taraması sonucunda *Postayla Gelen Deniz Kabuğu* adlı kitabın başka açılardan incelendiği çalışmalara rastlanmıştır (Arıkan 2018; Altuntaş, 2019; Yeniay, 2019; Ziya, 2019; Yüksel, 2020) ancak kitabın söz sanatları ya da yaratıcı dil kullanımı açısından incelendiği herhangi bir araştırmaya rastlanmamıştır. Örneklerden ve açıklamalardan da anlaşılabileceği üzere *Postayla Gelen Deniz Kabuğu* adlı kitapta yer alan söz sanatları, çocuğun düzeyine uygundur. Yazar, sözcüklerin tüm anlam olanaklarından yararlanmış; dili yetkin biçimde ve çocuğun anlayabileceği düzeyde kullanmıştır.

***Patenli Kız* Adlı Kitaba İlişkin Bulgular ve Yorumları**

Kitabın Kimlik Bilgileri

Yazarı	: Zeynep Cemali
Çevirmeni	: -
Çizeri	: Gözde Bitir
Yayınevi	: Günışığı Kitaplığı
Basım Yılı	: 2014
Sayfa Sayısı	: 224
Seslendiği Yaş Aralığı	: 12-14

Kitabın Özeti

Romanın kahramanı olan Şerare; doğuştan işitme engeli olsa da yaşam dolu bir kızıdır. Şerare, her ne kadar işitemese ve konuşmasa da insanlarla sevgi diliyle anlaşmayı çok iyi başarmaktadır. Bu yüzden de çevresindeki insanların sevgisini kazanmıştır. Şerare, yaz tatilini İstanbul'a yakın bir köy olan Yeşilbağlar'da, akrabalarının yanında geçirir. Köydeki tatili sırasında babasının armağanı olan patenlerini hiç çıkarmaz, her yere patenleriyle gider. Bu yüzden köydekiler tarafından "Patenli Kız" diye adlandırılır. Bu arada, Şerare'nin öğretmeni, yaz tatili için bir ödev verir. Şerare, köyde kendisiyle aynı yaşta olan arkadaşı Nil sayesinde köydeki görmüş

geçirmiş yaşı kişileri tanıma olanağı bulmuştur. Böylece tatil ödevi olarak bu yaşı kişilerin anılarını yazmaya karar verir. Şerare, tatil bitince İstanbul’a döner.

Bir gün köyün meraklı postacısı Erkan, Şerare’nin anılarını yazdığı altı yaşı insana birer paket bırakır. Bu paketlerin her birinde, Şerare’nin ödev olarak yazdığı anıların kitaplaşmış hâli vardır. Bu kitapta altı yaşı insanın birbirinden ilginç anıları anlatılır.

Patenli Kız adlı kitaba ait sıklık ve yüzde hesaplamaları Tablo 11’de verilmiştir:

Tablo 11

<i>“Patenli Kız” Adlı Kitapta Söz Sanatlarına Ait Sıklık ve Yüzde (%) Dağılımları</i>		
İnceleme Ölçütleri	Sıklık	%
1.Benzetme	42	76.36
2.Eğretileme	12	21.81
3.Düzdeğişmece	1	1.81
Toplam	55	100.00

Tablo 11’e göre *Patenli Kız* adlı kitapta söz sanatlarından sırasıyla en çok “benzetme” (%76.36), “eğretileme” (%21.81), “düzdeğişmece” (%1.81) sanatlarıyla ilgili anlatımlara yer verilmiştir. *Patenli Kız* adlı kitap, söz sanatlarının kullanımı bakımından yoğunluk puanına göre (34.77) incelenen kitaplar içinde yedinci sırada yer almaktadır.

Aşağıda *Patenli Kız* adlı kitapta benzetme sanatının yer aldığı anlatımlara örnekler verilmiştir.

- Paltosunu giydi ve **zarfı, kutsal bir emanetmiş gibi** göğsüne bastırdı. (s.16)
- **Nemrut suratlı**, aksi **kadının biri...** (s.21)
- Karşısına dikilen azman **köpekler**, korlaşmış gözleri, bir karış dışarı sarkmış dilleriyle **gerili yay gibi**, her an üstüne atlamaya hazır bekliyorlardı. (s.27)
- Güleç yüzü, maviş gözleri ve **ensesinde simit gibi dolayıp topladığı kır saçları...** (s.45)
- Annem **gelin tacı gibi taşlarla süslü bir çemberi** başıma yerleştirdi. (s.53)
- Elini parmağına götürüp **kesermiş gibi yaparak** dudaklarına götürdü. (s.98)

Patenli Kız adlı kitapta en çok benzetme sanatına yer verilmiştir. Bu kitap, benzetme sanatının kullanımı yönünden yoğunluk puana göre (26.56) incelenen kitaplar içinde dördüncü sırada yer almaktadır. Kitapta benzetme edatı olarak “gibi” edatı kullanılmış, bu edat dışında benzetme amaçlı başka bir edata yer verilmemiştir. Kitapta, alışılmış benzetmelerin yanı sıra yazarın özgün üretimi olan alışılmamış benzetmelere de yer verilmiştir. “...bal kokusu almış anlar gibi hemen o yana üşüşürdük.” (s.135); “Zeytinyağlı sarma lokum gibiydi belli ki.” (s.142) kullanımları; yazarın özgün üretimi olan alışılmamış benzetmelere birer örnektir. Kitapta bu tür alışılmamış benzetmelere yer verilmiş olması, çocuğun yaratıcı dil kullanımına katkı açısından önemli bir özelliktir. “Bana ninni gibi gelirdi sesi.” (s.9); “Yay gibi gerilmişti.” (s.75); “Gözleri kan çanağı gibiydi.” (s.112) kullanımları kitaptaki alışılmış benzetmelere birer örnektir. Bu kitap, 12-14 yaş aralığındaki çocuklara seslenmektedir. Kitaptaki benzetme sanatına ait örneklerin, bu yaş grubu çocukların düzeyine uygun olduğu düşünülmektedir.

Aşağıda *Patenli Kız* adlı kitapta eğretilene sanatının yer aldığı anlatımlara örnekler verilmiştir.

- Yüzünü **yalayan** yeli hisse dince, “Lodos bu!” diye mırıldanarak başını kaldırdı. (s. 11)
- Efil efil esen yel, güzün gelmesiyle huy değiştirip hoyratlaşır, insanın yüzünü **tırmalamaya** başladılar. (s.12)
- Onun **gevrek** sesini duyanlar sustu, susanları görenler dededen yana baktılar. (s.16)
- Onu bilgisayarın başına **çivileyen**, Şerare’nin kararlılığı, istekliliği ve sabrı olmuştu. (s.41)
- Sevinçten havalara uçacağımı sanan babamın gülücüğü suratında **donda**. (s.73)
- Bedenimi **alazlar** sararken, göz ucuyla Yavuz’a baktım. (s.119)
- Kırk yaşını çoktan aşmıştı ama dilini böylesine **mühürlediğini** hiç anımsamıyordu. (s.206)

Patenli Kız adlı kitapta eğretilene sanatının yer aldığı anlatımlar ikinci sırada yer almaktadır. *Patenli Kız* adlı kitap, eğretilene sanatının kullanımı bakımından yoğunluk puanına göre (7.58) incelenen kitaplar içinde on üçüncü sırada yer almaktadır. Kitapta yer alan eğretilene örneklerinin kitabın seslendiği çocukların düzeyine uygun ve çocuğun yaratıcı dil kullanımına katkı sunacak nitelikte olduğu düşünülmektedir.

Aşağıda *Patenli Kız* adlı kitapta düzdeğişmece sanatının yer aldığı anlatım verilmiştir.

- **Göztepe semti** birkaç saniye içinde başımıza üşüşmüştü. (s.174)

Patenli Kız adlı kitapta düzdeğişmece sanatı toplamda yalnızca bir defa kullanılmıştır. Bu kitap, düzdeğişmece sanatının kullanımı bakımından yoğunluk puanına göre (0.63) incelenen kitaplar içinde on üçüncü sırada yer almaktadır. Kitapta düzdeğişmece sanatının benzetme ve eğretileme sanatlarından az olması, bu çalışma kapsamında incelenen diğer kitaplara ilişkin verilerle örtüşmekte ve bu, olağan bir durum olarak değerlendirilmektedir. Kitaptaki düzdeğişmece örneğinin, kitabın seslendiği çocukların düzeyine uygun ve çocuğun yaratıcı dil kullanımını geliştirecek nitelikte olduğu düşünülmektedir. Yapılan alanyazın taraması sonucunda *Patenli Kız* adlı kitabın başka açılardan incelendiği çalışmalara rastlanmıştır (Horasan, 2015; Horasan, A. ve Göre, Z., 2017; Ağdağ, 2019) ancak kitabın söz sanatları ya da yaratıcı dil kullanımını açısından incelendiği herhangi bir araştırmaya rastlanmamıştır. Horasan (2015: 125), *Patenli Kız* adlı romanda yazarın olayları ve durumları daha açık ve etkili anlatabilmek için benzetmelere sıkça başvurduğunu belirtmiştir. Horasan, A. ve Göre, Z. (2017: 283), *Patenli Kız* adlı romanda benzetmelerin oldukça önemli bir yere sahip olduğunu belirtmiştir. Ağdağ (2019: 144) *Patenli Kız* adlı romanda yazarın deyimlerden, ikilemelerden ve benzetmelerden çokça yararlandığını; bu yolla okurların Türkçenin anlatım inceliklerini sezmelerini ve kendilerini daha iyi ifade etmelerini sağlamaya çalıştığını belirtmiştir.

Örnekler ve açıklamalardan da anlaşılacağı üzere *Patenli Kız* adlı kitapta, çocuğun anlayabileceği düzeyde söz sanatları kullanılmış; bu durum, kitaba yazınsal bir nitelik kazandırmıştır. Yazar, sözcüklerin düzdeğişmeceli anlamlarından, çağrışımlardan kısacası tüm anlam olanaklarından yararlanarak dili hem yetkin biçimde hem de çocuğun anlayabileceği düzeyde kullanmıştır.

Bulutlara Şiir Yazan Çocuk Adlı Kitaba İlişkin Bulgular ve Yorumları

Kitabın Kimlik Bilgileri

Yazarı	: Behiç Ak
Çevirmeni	: -
Çizeri	: Behiç Ak
Yayınevi	: Günışığı Kitaplığı
Basım Yılı	: 2021
Sayfa Sayısı	: 160
Seslendiği Yaş Aralığı	: 10-12

Kitabın Özeti

Romanın kahramanı olan Sevgican; bulutları ve yağmuru seven, içe kapanık bir çocuktur. Sevgican'ın bir proje ödevi konusu bulması gerekmektedir. Sevgican, çok kafa yorsa da bir türlü proje ödevi konusu bulamaz. Tam bu sırada Sevgican'ın imdadına postacı yetişir. Artık kimse mektup yazmadığı için çantasında sadece öteberi taşıyan postacı, Sevgican'ın aklına çok güzel bir fikir getirir. Bu fikre göre Sevgican ve arkadaşları, postacının çantasını doldurmak için birbirlerine mektup yazacaklardır. Sevgican, bulduğu fikri bir an önce arkadaşları ve öğretmeniyile paylaşmak ister. Fakat ertesi gün sınıfa gittiğinde hayal kırıklığı yaşar çünkü sınıf arkadaşı Batu da Sevgican'ın düşündüğü fikri bulmuş ve bu fikri Sevgican'dan önce sınıfta paylaşmıştır. Sevgican, bu duruma öfkelenir ve bir tepki olsun diye sosyal medya üzerinden bulutlara şiir yazacağını söyler. Dediği gibi de yapar ve sosyal medya üzerinden bulutlara şiir yazar ancak asıl amacı olan postacının çantası doldurma fikrinden uzaklaşır. Buna karşın, Sevgican'ın şiirleri büyük beğeni toplar ve böylece Sevgican ünlenir. Ancak bu süreçte sosyal medyanın baskısı altında kalır. Sevgican, gerçek dünyada ünlü bir şair olmak istese de sosyal medyada yazdığı şiirleri onu sanal âleme girmeye zorlar.

Bulutlara Şiir Yazan Çocuk adlı kitaba ait sıklık ve yüzde hesaplamaları Tablo 12'de verilmiştir:

Tablo 12

“Bulutlara Şiir Yazan Çocuk” Adlı Kitapta Söz Sanatlarına Ait Sıklık ve Yüzde (%) Dağılımları

İnceleme Ölçütleri	Sıklık	%
1.Benzetme	16	61.53
2.Eğretileme	9	34.61
3.Düzdeğişmece	1	3.84
Toplam	26	100.00

Tablo 12'ye göre *Bulutlara Şiir Yazan Çocuk* adlı kitapta söz sanatlarından sırasıyla en çok “benzetme” (%61.53), “eğretileme” (%34.61), “düzdeğişmece” (%3.84), sanatlarıyla ilgili anlatımlara yer verilmiştir. *Bulutlara Şiir Yazan Çocuk* adlı kitap, söz sanatlarının kullanımı bakımından yoğunluk puanına göre (30.25) incelenen kitaplar içinde sekizinci sırada yer almaktadır.

Aşağıda *Bulutlara Şiir Yazan Çocuk* adlı kitapta benzetme sanatının yer aldığı anlatımlara örnekler bulunmaktadır.

- **Annesi buzdan duvara dönüşürdü** o zaman. (s.9)
- **Deli pösteki sayar gibi sayıp duruyoruz.** (s.40)
- Tarak değmemiş, kıvrıcık siyah saçlarının içinde **binlerce öykü gizli gibiydi.** (s.51)
- Sınıfa geldiğinde **kendini külçe gibi hissetti Sevgican.** (s.68)
- **Papuçları her şeyi bilen, yüz yıl yaşamış ihtiyarlar gibiydi.** (s.120)
- **Kaybolmuş büyük bir servete yeniden kavuşmuş gibi sevindi.** (s.140)
- **Ağır ağır yürüyen tencere gibisin.** (s.158)

Bulutlara Şiir Yazan Çocuk adlı kitapta söz sanatları içinde en çok benzetme sanatına yer verilmiştir. Bununla beraber, bu kitap benzetme sanatının kullanımı yönünden yoğunluk puana göre (18.62) incelenen kitaplar içinde on birinci sırada yer almaktadır. Kitapta benzetme edatı olarak “gibi” kullanılmış, bu edat dışında benzetme amaçlı başka herhangi bir edat kullanılmamıştır. Kitaptaki benzetmelerin, çoğunlukla yazarın özgün üretimi olan benzetmeler olduğu görülmüştür. Bu durum, çocuğun yaratıcı dili kullanma becerisine katkı açısından olumlu bir nitelik olarak değerlendirilmektedir. “*Deli pösteki sayar gibi sayıp duruyoruz.*” (s.40); “*Tarak değmemiş, kıvrıcık siyah saçlarının içinde binlerce öykü gizli gibiydi.*” (s.51); “*Papuçları her şeyi bilen, yüz yıl yaşamış ihtiyarlar gibiydi.*” (s.120); “*Ağır ağır yürüyen tencere gibisin*” (s.158) kullanımları, yazarın özgün üretimi olan alışılmamış benzetmelere birer örnektir. Bu kitap, 10-12 yaş aralığındaki çocuklara seslenmektedir. Kitaptaki benzetme sanatına ait örneklerin, bu yaş grubu çocukların düzeyine uygun olduğu düşünülmektedir.

Aşağıda *Bulutlara Şiir Yazan Çocuk* adlı kitapta eğretilme sanatının yer aldığı anlatımlara örnekler verilmiştir.

- Ama o kâğıtların üstüne yazılan sözcükler her yıl **demlendikçe demlenir**, yepyeni anlamlar kazanır. (s.29)
- Gökyüzünde kılıktan kılığa giren **beyaz pamuklara** ne söyleyebilirdi ki? (s.56)
- Bu cümleyi **sindirmesi** kolay değildi. (s.61)
- Öz geçmişini **sıfırlamaya** hiç niyeti yoktu Sevgican’ın. (s.116)
- **Tatlı tatlı** süzülen bu sihirli nesneyi seyre daldı. (s.157)

Bulutlara Şiir Yazan Çocuk adlı kitapta eğretilme sanatının yer aldığı anlatımlar ikinci sırada yer almaktadır. Kitap, eğretilme sanatının kullanımı bakımından yoğunluk puanına göre (10.47) incelenen kitaplar içinde ise sekizinci sıradadır. Kitapta yer alan “*Ama o kâğıtların üstüne yazılan sözcükler her yıl demlendikçe demlenir, yepyeni*

anlamlar kazanır. (s.29)” eğretilme örneğinin kitabın seslendiği çocukların düzeyinin üzerinde, diğer eğretilme örneklerinin ise kitabın seslendiği çocukların düzeyine uygun olduğu düşünülmektedir. Bununla beraber, kitaptaki tüm eğretilme örneklerinin çocuğun yaratıcı dil kullanımına katkı sunacak nitelikte olduğu düşünülmektedir.

Aşağıda *Bulutlara Şiir Yazan Çocuk* adlı kitapta düzdeğişmece sanatının yer aldığı anlatım verilmiştir.

- Üç **ilkokul**, şiir gününe seni davet ediyor. (s. 142)

Bulutlara Şiir Yazan Çocuk adlı kitapta düzdeğişmece sanatı toplamda yalnızca bir defa kullanılmıştır. *Bulutlara Şiir Yazan Çocuk* adlı kitap, düzdeğişmece sanatının kullanımı bakımından yoğunluk puanına göre (1.16) incelenen kitaplar içinde on birinci sırada yer almaktadır. Kitapta düzdeğişmece sanatının benzetme ve eğretilme sanatlarından az olması, bu çalışma kapsamında incelenen diğer kitaplara ilişkin verilerle örtüşmekte ve bu, olağan bir durum olarak değerlendirilmektedir. Kitaptaki düzdeğişmece örneğinin kitabın seslendiği çocukların düzeyine uygun olduğu düşünülmektedir.

Yapılan alanyazın taraması sonucunda Behiç Ak’ın yapıtları üzerine yapılan çalışmalara rastlanmıştır (Arıkan, 2018; Altuntaş, 2019; Yeniay, 2019; Ziya, 2019) ancak *Bulutlara Şiir Yazan Çocuk* adlı kitabın söz sanatları ya da yaratıcı dil kullanımı açısından incelendiği herhangi bir araştırmaya rastlanmamıştır. Örnekler ve açıklamalardan da anlaşılabileceği üzere *Bulutlara Şiir Yazan Çocuk* adlı kitapta, çocuğun anlayabileceği düzeyde söz sanatları kullanılmış; böylece yazınsal yaratıya ulaşılmıştır. Yazar, sözcüklerin tüm anlam olanaklarından yararlanarak dili hem yetkin biçimde hem de çocuğun anlayabileceği düzeyde kullanmıştır.

Tülüş Adlı Kitaba İlişkin Bulgular ve Yorumları

Kitabın Kimlik Bilgileri

Yazarı	: Ayla Çınaroğlu
Çevirmeni	: -
Çizeri	: Ayla Çınaroğlu
Yayınevi	: Uçanbalık
Basım Yılı	: 2010
Sayfa Sayısı	: 136
Seslendiği Yaş Aralığı	: 10-12

Kitabın Özeti

Roman, mahalledeki birkaç kişinin çöpe attığı şeylerden söz ederek başlar. Çöpe atılan şeylerden biri de mavi bir şişedir. Bu mavi şişe kırılır ve içindeki su; önce balık atıklarına, ardından da imambayıldı ile yoğurt artığına bulaşır. Sonra bu karışım, bir bulamaca dönüşür. Bir gece minik bir göktaşı bu çöpün üzerine düşer. Bu olaydan tam dokuz gün sonra çöplerin içinde bir kıpırdanma oluşur. Bu kıpırdanma ile romanın başkahramanı olan Tülüş ismindeki hayvan oluşur.

Bir aile, geçimini bu çöplükten çöp toplayarak sağlamaktadır. Bu ailenin Selma isminde bir kızı vardır. Selma; çöplükte oluşan mavi tüylü, sevimli bir yaratık olan Tülüş'ü bulur. Tülüş'ün mavi tüylerle kaplı gövdesi, boğum boğumdur. Her boğumun iki tarafında ince bacakları ve toparlak duran mor ayakları vardır. Tülüş, on gün içinde bir kedi kadar büyür.

Tülüş'ün sıra dışı bir özelliği vardır, yediği şeyleri yeniden üretmektedir. Eski bir tencereyi yedikten sonra bu tencereyi tıpkı bir ipek böceği gibi ağzından çıkardığı bir ipele yeniden üretir. Ailenin çocuğu olan Selma, Tülüş'ü çok sever. Bu yüzden onu çöplükten alır ve çadırlarına götürür. Tülüş ve Selma, çok iyi birer dost olurlar. Selma'nın anne ve babası, Tülüş'ün çadırdan kalmasına karşı çıkarlar. Fakat Tülüş'ün yediği şeyleri yeniden yaptığını görünce durum değişir. Bu sefer de Tülüş'e sıcak davranmaya başlarlar.

Selma ve ailesi, yaz bitince kentin kenar mahallesindeki yoksul kulübelerine döner. Bundan sonra Tülüş'ün varlığı çevrede duyulur. Tülüş, ünlü bir televizyon programcı olan Altan Tekol'un dikkatini çeker ve Altan Tekol bu olayın peşine düşer. Bunun üzerine Selma, Tülüş'ü alıp evden kaçar. Amacı, televizyonculardan kurtulmaktır. Selma ile Tülüş'e Aslı adında biri yardım eder ve onları kendi evinde saklar.

Selma'nın ailesi, televizyoncuların teklifleri karşısında dayanamaz ve televizyonculara Tülüş'ün yaptıklarını bir bir anlatır. Tülüş olayı daha da çok konuşulmaya başlar. Tülüş'ün yeteneğinden yararlanmak isteyen çıkarıcıların sayısı artar. Tüm bunlar yaşanırken Tülüş ortadan kaybolur. Aslı, Selma ve Selma'nın büyük ağabeyi Tülüş'ü çöplükte çevresine koza örerken bulurlar. Bu sırada televizyoncularla polisler de çöplüğe gelir. Polisler, bu kozanın bir bomba olabileceğinden kuşkulandıkları için kozayı patlatmaya çalışsalar da bunda başarısız olurlar. Tülüş'ü üniversitelerde incelemek üzere alırlar fakat araştırmalardan hiçbir sonuç çıkmaz.

Bunun üzerine kozanın “uzaydan kopup gelmiş yeni bir madde” olduğuna karar verilir. Tülüş’ün ördüğü bu koza, ilerde kurulması planlanan bilim müzesinde sergilenmek amacıyla korumaya alınır ve bir depoya konulur. Roman, bu şekilde sona erer. Romanda son bölümden hemen önce “Aykırı Bölüm” başlıklı bir bölüm yer almaktadır. Çınaroğlu, bu bölümle romanı mahallelilerin gözüyle sonlandırır ve okurla doğrudan iletişim kurar.

Tülüş adlı kitaba ait sıklık ve yüzde hesaplamaları Tablo 13’te verilmiştir:

Tablo 13

<i>“Tülüş” Adlı Kitapta Söz Sanatlarına Ait Sıklık ve Yüzde (%) Dağılımları</i>		
<i>İnceleme Ölçütleri</i>	<i>Sıklık</i>	<i>%</i>
1.Benzetme	29	67.44
2.Eğretileme	9	20.93
3.Düzdeğişmece	5	11.62
Toplam	43	100.00

Tablo 13’e göre *Tülüş* adlı kitapta söz sanatlarından sırasıyla en çok “benzetme” (%67.44), “eğretileme” (%20.93), “düzdeğişmece” (%11.62), sanatlarıyla ilgili anlatımlara yer verilmiştir. *Tülüş* adlı kitap, söz sanatlarının kullanımı bakımından yoğunluk puanına göre (27.75) incelenen kitaplar içinde on dokuzuncu sırada yer almaktadır.

Aşağıda *Tülüş* adlı kitapta benzetme sanatının yer aldığı anlatımlara örnekler verilmiştir.

- İki eli kanda olsa kaçırmadığı, aylardır **lastik gibi uzayarak süren pembe dizi**, az sonra başlayacaktı televizyonda. (s.9)
- **Küçücük bir parçacık, keskin bir kılıcın bir an ışıması gibi geldi**, çöplüğün üstüne saplandı. (s.27)
- **Üstünde bir patlamayla açılmış gibi kenarları pürtüklü küçücük bir delik...** (s.27)
- Sonra da Selma’nın sevinçle uzanan eline, **bir bayram yerine gider gibi coşkuyla uzanıyor**. (s.39)
- **İncecik, saydam iplikçik**; kısa bir süre sonra donuklaşıyor, sonra da **pırl pırl bir maden görüntüsünü alıyordu**. (s.49)
- Tüylerini hafifçe kabartarak **incecik, testere gibi dişlerini** göstermesi yeterliydi. (s.55)

Tülüş adlı kitapta, benzetme sanatının yer aldığı anlatımlar ilk sırada yer almaktadır. Kitap, benzetme sanatının kullanımı bakımından yoğunluk puanına göre

(18.72) incelenen kitaplar içinde onuncu sıradadır. Kitapta benzetme edatı olarak “gibi” kullanılmış, bu edat dışında benzetme amaçlı başka herhangi bir edat kullanılmamıştır. *Tülüş* adlı kitaptaki benzetme sanatına ilişkin örneklerin alışılmış benzetmeler olduğu görülmüş, yazarın özgün üretimi olan alışılmamış benzetme örneklerine rastlanmamıştır. “...lastik gibi uzayarak süren pembe dizi...” (s.9); “...keskin bir kılıcın bir an ışıması gibi...” (s.27); “...ince bir sis perdesi gibi...” (s.126) kullanımları alışılmış benzetmelere birer örnektir. Bu kitap, 10-12 yaş aralığındaki çocuklara seslenmektedir. Kitaptaki benzetme sanatına ait örneklerin, bu yaş grubu çocukların düzeyine uygun olduğu düşünülmektedir.

Aşağıda *Tülüş* adlı kitapta eğretilme sanatının yer aldığı anlatımlara örnekler verilmiştir.

- Tüylü hayvancık, bu birden **patlayan** sesten ürkmüş, Selma’nın avcunun içinde küçülmüş, dertop olmuştu. (s.34)
- Bir, iki derken dallarda hızla gelişip patlayan tomurcuklardan yemyeşil yaprakçıklar **fişkırmaya** başladı. (s.40)
- Hele olayda biraz da gerçek üstü **kokusu** sezerse tamamdır. (s.64)
- Oysa şimdi işte tam karşısında, her şeyi alıp **yutmaya** hazır bir dünya vardı. (s.71)
- İçerden gelen **tatlı, yumuşacık** keman sesi, o an kesildi. (s.114)

Tülüş adlı kitapta, eğretilme sanatının yer aldığı anlatımlar ikinci sırada yer almaktadır. Kitap, eğretilme sanatının kullanımı bakımından yoğunluk puanına göre (5.81) incelenen kitaplar içinde on dördüncü sıradadır. Kitapta yer alan “*Hele olayda biraz da gerçek üstü kokusu sezerse tamamdır. (s.64)*” eğretilme örneğinin kitabın seslendiği çocukların düzeyinin üzerinde, diğer eğretilme örneklerinin ise kitabın seslendiği çocukların düzeyine uygun olduğu düşünülmektedir. Bununla birlikte kitaptaki tüm eğretilme örneklerinin çocuğun yaratıcı dil kullanımına katkı sunacak nitelikte olduğu düşünülmektedir.

Aşağıda *Tülüş* adlı kitapta düzdeğişmece sanatının yer aldığı anlatımlara örnekler verilmiştir.

- **Minik kafacık**, bu sıcacık dokunuştan, bu tatlı okşayıştan öylesine hoşnut olmuştu ki gözlerini kapayıp başçağızını daha da çok sevdirmek için Selma’ya uzanıyor, uzanıyordu. (s.34)
- Yoksa çok daha kötü bir biçimde **medyanın kucağında** oluruz, diye ekledi. (s.90).

Tülüş adlı kitapta düzdeğişmece sanatı toplamda beş yerde kullanılmıştır. *Tülüş* adlı kitap, düzdeğişmece sanatının kullanımı bakımından yoğunluk puanına göre (3.22) incelenen kitaplar içinde beşinci sırada yer almaktadır. Kitapta düzdeğişmece sanatının

benzetme ve eğretilme sanatlarından az olması, bu çalışma kapsamında incelenen diğer kitaplara ilişkin verilerle örtüşmekte ve bu, olağan bir durum olarak değerlendirilmektedir. Kitaptaki düzdeğişmece örneklerinin kitabın seslendiği çocukların düzeyine uygun olduğu düşünülmektedir.

Yapılan alanyazın taraması sonucunda *Tülüş* adlı kitabın başka açılardan incelendiği çalışmalara rastlanmış (Uğurlu, 2007; Arısoy, 2014; Karagöz, 2016) ancak kitabın söz sanatları ya da yaratıcı dil kullanımı açısından incelendiği herhangi bir araştırmaya rastlanmamıştır. Arısoy (2014: 142), *Tülüş* adlı kitapta olaylar anlatılırken sezdirme yöntemini kullanıldığını ve bu yöntemin kitabı kuru ifadelerle dolu bir yapıt olmaktan çıkardığını belirtmiştir. Karagöz (2016: 95), *Tülüş*'te deyim, benzetme ve ikileme gibi dil unsurlarına sıkça yer verildiğini belirttikten sonra bu durumun yazarın seslendiği yaş grubunun dil gelişim özelliklerini çok iyi bildiğinin bir göstergesi olduğunu belirtmiştir. Uğurlu (2007: 360), *Tülüş* adlı kitapta ilköğretim çağındaki çocuğun düzeyine uygun bir dil ve anlatım kullanıldığını belirtmiştir.

Örneklerden ve açıklamalardan da anlaşılabacağı üzere, *Tülüş* adlı kitapta çocuğun anlayabileceği düzeyde söz sanatları kullanılarak yazınsal yaratıya ulaşılmıştır. Yazar, kitapta sözcüklerin düzdeğişmeceli anlamlarından, çağrışımlardan kısacası tüm anlam olanaklarından yararlanarak dili hem yetkin biçimde hem de çocuğun anlayabileceği düzeyde kullanmıştır.

Dünya Çocukların Olsa Adlı Kitaba İlişkin Bulgular ve Yorumları

Kitabın Kimlik Bilgileri

Yazarı	: Gülten Dayıoğlu
Çevirmeni	: -
Çizeri	: -
Yayınevi	: Altın Kitaplar
Basım Yılı	: 2011
Sayfa Sayısı	: 128
Seslendiği Yaş Aralığı	: 12-14

Kitabın Özeti

İnsanlar, dünyayı kuzeyden güneye doğru boydan boya ikiye ayırırlar. Avampaka ve Çirupon adlı iki farklı yarıkürede yaşayan insanlar, birbirlerine yok edilmesi gereken zararlı varlıklar olarak bakarlar. Her iki topluluk da kendilerini diğerinden üstün tutmakta; bilim, teknik, kültür ve silahlanmada birbirlerini geçmek için yarışmaktadırlar.

Avampakalılar, buldukları bir aşıyla kendi topluluklarındaki insanların boyunu iki metreyi bulacak kadar uzatmayı başarırlar ve bu aşırı doğan her çocuğa uygulatırlar. Çocuklar, on iki yaşına gelene kadar her yıl bu uygulama devam edecektir. Çiruponlular da benzer bir aşı bulmuşlar ve bu aşırı çocuklarına uygulamaya başlamışlardır. Bir süre sonra iki yarı kürede yiyecek sıkıntısı belirmeye başlar çünkü nüfus sürekli artarken gıda maddeleri azalır. Ayrıca bir hayli obur olan yeni kuşak, bir türlü doymak bilmez.

Avampakanın yöneticileri, yarıkürenin önde gelen bilginlerini toplar ve onlara bu kötü gidişe ancak Çiruponayayı egemenlikleri altına alırlarsa son verebileceklerini söylerler. Ancak sahip oldukları silahlarla bunu yaparlarsa Çiruponyanın bütün zenginliklerini istemeden yok edeceklerini söylerler ve bilim insanlarından bu konuya çözüm yolu bulmalarını isterler. Bilim insanları zaman kaybetmeden çalışmaya başlar. Kısa süre içinde sadece insanları yok eden, diğer canlılara ise zarar vermeyen güçlü bir silah bulurlar. Bu sırada Çiruponlular da aynı silahı üretirler.

Avampaka ve Çiruponlular, aynı anda kimyasal maddeyle dolu uzay mekiklerini birbirlerinin üzerine gönderdiler. Tüm insanlar, kısa süre içinde bu kimyasal maddenin etkisiyle ölür. Sadece aşının etkisiyle on iki yaşın altındaki çocuklar hayatta kalmayı başarır. Saldırıları sırasında Çiruponların uzay mekiği yere çarpar ve içindekiler ölür. Avampaka uzay mekiği ise yüksek bir dağa yumuşak iniş yapmayı başarır, böylece mekik içindeki bilgin ve karısı kurtulur.

Saldırıları sonunda dünya çocuklara kalır fakat onları çeşitli zorluklar bekler. On iki yaşındaki çocuklar, çocukların içindeki en yaşlı ve olgun kişilerdir. Bu yüzden yaşam mücadelesinde bin bir türlü zorluklara göğüs germek zorunda kalırlar. Hayatta kalan çocuklar, kendi aralarında bir iş bölümü yaparlar. Bu iş bölümüne göre kızlar bebeklere bakacak, erkekler ise yiyecek bulacaklardır. Kısa sürede kentteki yiyecekler tükenir, bu yüzden çocuklar köylere göç etmek zorunda kalırlar. Köyde gıda maddelerini üretmek için çabalamaya başlarlar ve kısa süre içinde bunu başarırlar.

Çocuklar arasında çok güzel bir iş bölümü vardır. Herkes, görevi yerine getirir; birbirine karşı son derece saygılıdır. Çirpunlu ve Avampakalı çocuklar, birbirleriyle dostluk kurmuş; aralarında barış anlaşması yapmışlardır. Olan bitenden habersiz olan bilgin ve karısı ise uzay mekiklerini tamir edip kurtulmayı başarırlar. Uzay üssüne geri dönen bilgin ve karısı, olayları yavaş yavaş anlamaya başlarlar. Çocukların bu olaydan etkilenmediğini ve köylerde yaşamaya başladığını anlarlar. Kimyasal silahı bulan bilgin, silahının çocuklar üzerinde etkili olmadığını görünce çok öfkelenir. Silahın çocuklar üzerinde niçin etkili olmadığını anlamak için çalışmaya başlar. Avampaka uzay üssünden sonuç alamayınca Çiruponların uzay üssüne gider ve orada araştırma yapmaya başlar. Burada çok ilginç ve önemli bir şeyi keşfeder. Çiruponlar, insan beynini gorillere nakletmeyi başarmışlardır. Bunu yaparken gorilleri eğiterek kendi amaçları için kullanmayı amaçlamışlardır. Bu amaçla, goriller için yer altında büyük bir yer inşa etmişlerdir. Bilgin ve karısı, yer altındaki bu gizli bölümü bulmak için aylarca çabalarlar. Sonunda, bir gölün derinliklerindeki gizli bölmeyi bulurlar. Bu gizli yerde goriller yaşamaya devam etmekte ve beyinlerine verilen komutları yerine getirmek için çalışmaktadırlar. Goriller, beyinleri yıkandığı için çevrelerinde olup bitenlerden habersizdir.

Çocukların barış içinde yaşamasını ve dayanışmasını içine sindiremeyen bilgin, bir plan yapar. Bu plana göre önce gorilleri kendine itaat ettirecek ve böylece gorillerin gücüyle tüm çocukları egemenliğine alacaktır. En büyük sorun ise gorilleri yeryüzüne nasıl çıkaracaklardır. Uzun arayışların sonunda bilgin, yeryüzüne çıkan büyük bir asansörün olduğunu fark eder. Gorillere komut verir ve onların asansöre binmelerini sağlarlar. Bilgin, yeryüzüne çıkmak için asansörü çalıştırır fakat işler planladığı gibi gitmez, tam yolun ortasında asansör durur. Çiruponlar, bütün sistemi yolun ortasında duracak şekilde programlamışlardır. Bilgin ve karısı, gorillerle birlikte asansörde mahsur kalırlar ve oradan bir daha da kurtulmazlar.

Dünya Çocukların Olsa adlı kitaba ait sıklık ve yüzde hesaplamaları Tablo 14'te verilmiştir.

Tablo 14

“Dünya Çocukların Olsa” Adlı Kitapta Söz Sanatlarına Ait Sıklık ve Yüzde (%) Dağılımları

İnceleme Ölçütleri	Sıklık	%
1.Benzetme	63	71.59
2.Eğretileme	25	28.40
3.Düzdeğişmece	0	0
Toplam	88	100.00

Tablo 14’e göre *Dünya Çocukların Olsa* adlı kitapta söz sanatlarından sırasıyla en çok “benzetme” (%71.59), “eğretileme” (%28.40) sanatlarıyla ilgili anlatımlara yer verilmiş; kitapta düzdeğişmece sanatıyla ilgili bir bulguya rastlanmamıştır. Bu kitap, söz sanatlarının kullanımı bakımından yoğunluk puanına göre (26.89) incelenen kitaplar içinde onuncu sırada yer almaktadır.

Aşağıda *Dünya Çocukların Olsa* adlı kitapta benzetme sanatının yer aldığı anlatımlara örnekler verilmiştir.

- **Kuluçkaya yatmış tavuklar gibi laboratuvarlara kapandılar.** (s.13)
- Saatler geçtikçe **can kaygısı kara bulut gibi sardı içlerini.** (s.21)
- **Çekirge gibi ne bulurlarsa silip süpürüyorlardı.** (s.23)
- Yoksa burada **mağara devri insanları gibi** otla, kökle beslenerek yaşamımızın son ermesini bekleyeceğiz. (s.33)
- **Uçak sanki dalları birbirine dolaşmış olan yüce ağaçların tepesine özenle oturtulmuş gibiydi.** (s.35)
- **Araç, serçe kuşunun hafifliğiyle** ileri atılıp gökyüzüne doğru fırladı. (s.43)
- **Çok ilginç bir serüven kitabına dalan çocuklar gibi** laboratuvarlarda kendilerinden geçiyorlardı. (s.67)
- **Asansör fırtınaya tutulmuş gemi gibi sallanmaya başladı.** (s.126)

Dünya Çocukların Olsa adlı kitapta en çok yer verilen sanat benzetmedir. Bu kitap, benzetme sanatının kullanımı yönünden yoğunluk puana göre (19.25) incelenen kitaplar içinde dokuzuncu sırada yer almaktadır. Kitapta benzetme edatı olarak “gibi” kullanılmış, bu edat dışında benzetme amaçlı başka bir edata yer verilmemiştir. *Dünya Çocukların Olsa* adlı kitapta alışılmış benzetmelerin yanı sıra, yazarın özgün üretimi olan alışılmamış benzetmelere de yer verilmiştir. “...açlık ahtapotunun korkunç kolları arasında debelenip duruyorlardı.” (s.24); “...ilaç püskürtülmüş böcekler gibi kıvrılıp kalan ölüleri unutamıyorlardı bir türlü.” (s.39); “Delikanlılarla genç kızlar ateşe basmış gibi ayaklandılar.” (s.59) kullanımları yazarın özgün üretimi olan alışılmamış benzetmelere birer örnektir. Kitapta bu tür alışılmamış benzetmelere yer verilmiş

olması, çocuğun yaratıcı dil kullanımına katkı bakımından önemli bir özelliktir. “Çekirge gibi ne bulurlarsa silip süpürüyorlardı.” (s.23); “Burada ot gibi yaşayarak ölmek istemiyorum.” (s.33); “Dönüşümüz yeryüzünde bomba gibi patlayacak.” (s.42) kullanımları ise kitaptaki alışılmış benzetmelere birer örnektir. Bu kitap, 12-14 yaş aralığındaki çocuklara seslenmektedir. Kitaptaki benzetme sanatına ait örneklerin, bu yaş grubu çocukların düzeyine uygun olduğu düşünülmektedir.

Aşağıda *Dünya Çocukların Olsa* adlı kitapta eğretilme sanatının yer aldığı anlatımlara örnekler verilmiştir.

- Bir anda ölüm **yağmuruyla** sıırıslıkla olacaklardı. (s.10)
- İşte bu sorular her soluk alıp verişimde ciğerlerimi bir **diken** tırmalıyor, beynimi dağlıyor. (s.66)
- Daha sonra laboratuvar sessizliğe **gömüldü**. (s.74)
- Bir süre sonra her şey **aydınlandı**. (s.95)
- Mağaranın içi dışarıdakilerden daha **çiğ** beyazlıkta bir ışıkla aydınlanmıştı. (s.105)
- Tabanından ağzına doğru yüzlerce ışık demeti **fıskırıyordu**. (s.104)
- İçindeki dürtü **filizlenmeye** başladı. (s.121)
- Ana beyin durmuş, her yer karanlığa **gömülmüştü**. (s.126)

Dünya Çocukların Olsa adlı kitapta, eğretilme sanatının yer aldığı anlatımlar ikinci sırada yer almaktadır. Bu kitap, eğretilme sanatının kullanımı bakımından yoğunluk puanına göre (7.64) incelenen kitaplar içinde on ikinci sıradadır. Kitapta yer alan “Mağaranın içi dışarıdakilerden daha **çiğ** beyazlıkta bir ışıkla aydınlanmıştı. (s.105)” eğretilme örneğinin kitabın seslendiği çocukların düzeyinin üzerinde, diğer eğretilme örneklerinin ise kitabın seslendiği çocukların düzeyine uygun olduğu düşünülmektedir. Bununla birlikte kitaptaki tüm eğretilme örneklerinin çocuğun yaratıcı dil kullanımına katkı sunacak nitelikte olduğu düşünülmektedir.

Dünya Çocukların Olsa adlı kitapta, düzdeğişmece sanatıyla ilgili bir bulguya rastlanmamıştır.

Yapılan alanyazın taraması sonucunda *Dünya Çocukların Olsa* adlı kitabın başka açılardan incelendiği çalışmalara rastlanmış (Tozman, 2009; Düzenli Gür, 2021) ancak kitabın söz sanatları ya da yaratıcı dil kullanımı açısından incelendiği herhangi bir araştırmaya rastlanmamıştır. Tozman (2009: 135), çalışmasında *Dünya Çocukların Olsa* adlı kitabın cümle yapısı ve türleri açısından çocuk edebiyatına uygun olduğunu belirlemiştir. Düzenli Gür (2021: 12), çocuklara seslenen yapıtların dilinin sade ve anlaşılır olması ilkesiyle bilimkurguda sözcüklerin ilk anlamlarının anlaşılmasının

amaçlanmasının benzer olduğunu, “*Dünya Çocukların Olsa*” adlı kitapta bu ilkenin benimsendiğini söylemiştir.

Örneklerden ve açıklamalardan da anlaşılacağı üzere *Dünya Çocukların Olsa* adlı kitapta, çocuğun anlayabileceği düzeyde söz sanatları kullanılmış; bu durum, kitaba yazınsal bir nitelik kazandırmıştır. Yazar, sözcüklerin tüm anlam olanaklarından yararlanarak dili hem yetkin biçimde hem de çocuğun anlayabileceği düzeyde kullanmıştır.

***Suna’nın Serçeleri* Adlı Kitaba İlişkin Bulgular ve Yorumları**

Kitabın Kimlik Bilgileri

Yazarı	: Gülten Dayıoğlu
Çevirmeni	: -
Çizeri	: Gözde Bitir Sındırgı
Yayınevi	: Altın Kitaplar
Basım Yılı	: 2012
Sayfa Sayısı	: 176
Seslendiği Yaş Aralığı	: 12-14

Kitabın Özeti

Romanın kahramanı, Suna adında bir kız çocuğudur. Suna, mahalledeki erkek çocuklar futbol oynarlarken onların toplarını alıp kaçmayı çok sever. Bunun nedeni, erkek çocukların Suna’yı oyunlarına almamalarıdır. Bir gün erkek çocuklar yine futbol oynamaktadırlar. Suna, birden toplarını alır ve tüm hızıyla kaçmaya başlar. Erkek çocuklar da Suna’nın peşine düşerler. Suna, bir süre sonra yorulur ve erkek çocuklardan ona bir söz vermelerini ister. Erkek çocuklar bundan sonra onu oyunlarına alırlarsa Suna da onların topunu geri verecektir. Erkek çocuklar, işlerine gelmese de Suna’nın bu önerisini kabul etmek zorunda kalırlar.

Suna, bir gün erkek çocuklarla birlikte futbol oynarken top bir bahçeye kaçar. Topun kaçtığı bahçenin sahibi, sinirli ve ters bir kadındır fakat o sırada evde yoktur. Suna, topu almaya çalışırken dengesini kaybeder ve işçilerin kireç söndürdüğü kuyuya düşer. Kuyuya düşen Suna’nın vücudunda yanıklar oluşur. Suna, çektiği acı bir yana bir yıl boyunca okula gidemeyeceğini öğrenir ve çok üzülür. Bu olaydan

sonra hiç konuşmaz, içine kapanır. Evdeki koltuğunda öylece oturur fakat bir süre sonra koltuğunda oturmaktan sıkılır. Karlı bir kış gününde pencereye bir serçe konar. Suna ve annesi, bu serçeyi içeri alırlar ve serçenin karnını doyururlar. Ardından serçeyi serbest bırakırlar. Suna, aslında bu serçeyi bırakmayı hiç istemez çünkü onu çok sevmiştir. Küçük serçe, Suna'nın içini mutlulukla doldurmuştur. Annesi, Suna'yı teselli etmeye çalışır. “Üzülme kızım, yine gelir. Bu karda kışta başka nereye gidecek ki?” der. Suna'nın annesinin söylediği gibi olur. Serçe, ertesi gün yine gelir. Hem de yanında birkaç arkadaşı daha vardır. Gelen serçe sayısı zamanla on yediyi bulur. Suna, serçelerin her geçen gün çoğalmasından ve onu ziyaret etmelerinden çok mutlu olur. Her gün anne ve babasına serçelerden söz eder. Serçeleri birbirinden ayırt etmek için serçelerin ayaklarına farkı renklerde halkalar bağlar.

İlkbahar gelince serçelerden biri, artık ayrılık vaktinin geldiğini çünkü serçeler için kırlarda daha çok yiyecek olduğunu söyler. “Ama üzülme, her hafta birimiz gelip sana hikâye anlatacağız.” diye Suna'yı teselli eder. Suna, bu süreçten sonra serçeleri sabırsızlıkla bekler. Serçeler sözünde durur. Her hafta, bir serçe gelir ve Suna'ya hikâyesini anlatıp gider. Suna, yavaş yavaş iyileşir; artık yürümeye bile başlar. Bir gün pembe serçe gelir, yanında yeni doğan yavruları da vardır. Pembe serçe, Suna'ya hikâyesini anlatıp gider. Ertesi hafta ise pembe serçenin yavruları gelir ve Suna'ya öykülerini anlatır. Serçelerin anlattığını söylediği bu hikâyeleri aslında Suna, kendisi anlatmaktadır. Annesi, Suna'ya hikâyeleri kendinin uydurduğunun farkında olduğunu, yürümeye başladığında bu işin sona ereceğine inandığını söyler. Suna, annesine hak verir ve “Evet anne, bugün son hikâyeyi anlattım.” der. Bu arada ilk serçe, yine pencerede belirir. Suna ile annesi, bu serçeyi izlerler. Serçe uçup giderken arkasında el sallarlar.

Suna'nın Serçeleri adlı kitaba ait sıklık ve yüzde hesaplamaları Tablo 15'te verilmiştir:

Tablo 15

<i>“Suna'nın Serçeleri” Adlı Kitapta Söz Sanatlarına Ait Sıklık ve Yüzde (%) Dağılımları</i>		
İnceleme Ölçütleri	Sıklık	%
1.Eğretileme	27	50.00
2.Benzetme	23	42.59
3.Düzdeğişmece	4	7.40
Toplam	54	100.00

Tablo 15'e göre *Suna'nın Serçeleri* adlı kitapta söz sanatlarından sırasıyla en çok "eğretileme" (%50.00), "benzetme" (%42.59), "düzdeğişmece" (%7.40), sanatlarıyla ilgili anlatımlara yer verilmiştir. *Suna'nın Serçeleri* adlı kitap, söz sanatlarının kullanımı bakımından yoğunluk puanına göre (26.29) incelenen kitaplar içinde on birinci sırada yer almaktadır.

Aşağıda *Suna'nın Serçeleri* adlı kitapta eğretileme sanatının yer aldığı anlatımlara örnekler verilmiştir.

- Topu koltuğunun altına sıkıştırmış, erkek arkadaşlarına **sıcak sıcak** gülümsüyordu. (s.8)
- Bir **damla** yiyecek yok ortalıkta. (s.18)
- Birden yüzü **bulutlandı**. (s.21)
- Bazen ağlayıp tepiniyor, bazen de **yumuşak yumuşak** yalvarıyordu. (s.67)
- Kurduğu tuzağın başarıya ulaşamaması, öfkesini daha da **kamçılıyordu**. (s.79)
- ...hele üstü mumlu kaplı kocaman pasta çocukların isteğini **kabartıp**, yüreklerini hoplatıyordu. (s.125)

Suna'nın Serçeleri adlı kitapta çalışma kapsamında incelenen diğer kitaplardan farklı olarak en çok eğretileme sanatına yer verilmiştir. Kitap, eğretileme sanatının kullanımı bakımından yoğunluk puanına göre (13.15) incelenen kitaplar içinde dördüncü sırada yer almaktadır. Bu kitap, 10-12 yaş aralığındaki çocuklara seslenmektedir. Kitapta yer alan "*Birden yüzü bulutlandı*. (s.21)" eğretileme örneğinin kitabın seslendiği çocukların düzeyinin üzerinde, diğer eğretileme örneklerinin ise kitabın seslendiği çocukların düzeyine uygun olduğu düşünülmektedir. Bununla birlikte kitaptaki tüm eğretileme örneklerinin çocuğun yaratıcı dil kullanımına katkı sunacak nitelikte olduğu düşünülmektedir.

Aşağıda *Suna'nın Serçeleri* adlı kitapta benzetme sanatının yer aldığı anlatımlara örnekler verilmiştir.

- **Çöp gibi bacaklarını** kırıp başımıza dert olursun demedik mi? (s.9)
- **İçlerinde kabaran öfke, balon gibi** sönmüştü. (s.9)
- **Camdan yapılmış bir yol gibi** uzayıp gidiyordu. (s.28)
- Buz üstünde kayarken **insan, kanatlanmış gibi** oluyordu. (s.28)
- **Bacakları** iki yana doğru eğrilip **çember gibi** olmuştu. (s.62)
- **Yürümeye yeni başlayan çocuklar gibiydi**. (s.89)
- **...kanatlarının ucundaki iri tüyleri pervane gibi döndürerek** uçtu. (s.95)
- **...ölen serçeciğin üzerlerini kalın bir yorgan gibi** örttü. (s.112)

Suna'nın Serçeleri adlı kitapta en çok yer verilen ikinci sanat benzetmedir. Kitap, benzetme sanatının kullanımı yönünden yoğunluk puana göre (11.20) incelenen kitaplar içinde son sırada yer almaktadır. Kitapta benzetme edatı olarak “gibi” kullanılmış, bu edat dışında benzetme amaçlı başka bir edat kullanılmamıştır. Kitapta alışılmış benzetmeler olduğu görülmüş, yazarın özgün üretimi olan alışılmamış benzetmelere rastlanmamıştır. “Yel gibi koşuyor, topa pars gibi atılıyordu.” (s.12); “Gözyaşları sel gibi akıyordu.” (s.64); “Yürümeye yeni başlayan çocuklar gibiydi.” (s.89) kullanımları kitaptaki alışılmış benzetmelere birer örnektir. Kitapta yer alan benzetme örneklerinin, kitabın seslendiği çocukların yaş düzeyine uygun olduğu düşünülmektedir.

Aşağıda *Suna'nın Serçeleri* adlı kitapta düzdeğişmece sanatının yer aldığı anlatımlara örnekler verilmiştir.

- Mahallenin erkek çocukları çıkmaz sokakta **ayaktopu** oynuyorlardı. (s.7)
- Sen de arkadaşların gibi kırlarda coşkuyla **kanat çırpmalısın**. (s.23)
- Geldin mi **sürmelim**? (s.160)

Suna'nın Serçeleri adlı kitapta düzdeğişmece sanatı toplamda dört yerde kullanılmıştır. Kitap, düzdeğişmece sanatının kullanımı bakımından yoğunluk puanına göre (1.94) incelenen kitaplar içinde yedinci sırada yer almaktadır. *Suna'nın Serçeleri* adlı kitapta düzdeğişmece sanatının benzetme ve eğretileme sanatlarından az olması, bu çalışma kapsamında incelenen diğer kitaplara ilişkin verilerle örtüşmekte ve bu, olağan bir durum olarak değerlendirilmektedir. Kitaptaki düzdeğişmece örneklerinin, kitabın seslendiği yaş düzeyine uygun ve çocuğun yaratıcı dil kullanımına katkı sunacak nitelikte olduğu düşünülmektedir.

Yapılan alanyazın taraması sonucunda *Suna'nın Serçeleri* adlı kitabın başka açılardan incelendiği çalışmalara rastlanmıştır (Tozman, 2009; Barut, 2010; Cingöz, 2019) ancak kitabın söz sanatları ya da yaratıcı dil kullanımı açısından incelendiği herhangi bir araştırmaya rastlanmamıştır. Barut (2010), *Suna'nın Serçeleri* adlı kitabının çocuk okurların kavrama yeteneğinin gelişmesine katkı sunacağını söylemiştir. Tozman (2009: 130), *Suna'nın Serçeleri* adlı kitabın cümle yapısı ve türleri açısından çocuk edebiyatı ilkelerine uygun olduğunu belirtmiştir. Cingöz (2019), *Suna'nın Serçeleri* adlı kitabının akıcı dil ve anlatımıyla okura keyif veren bir roman olmasının yanı sıra söz varlığına kazandıracığı sözcükler bakımından da oldukça zengin bir kitap olduğunu belirtmiştir.

Örneklerden ve açıklamalardan da anlaşılacağı üzere, *Suna'nın Serçeleri* adlı kitapta çocuğun anlayabileceği düzeyde söz sanatları kullanılmıştır. Yazar; kitapta

sözcüklerin düzdeğişmeceli anlamlarından, çağrışımlardan kısacası tüm anlam olanaklarından yararlanarak dili yetkin ve çocuğun anlayabileceği düzeyde kullanmıştır.

Kiralık Evde İki Gün Bir Gece Adlı Kitaba İlişkin Bulgular ve Yorumları

Kitabın Kimlik Bilgileri

Yazarı	: Aytül Akal
Çevirmeni	: -
Çizeri	: Zafer Okur
Yayınevi	: Doğan Egmont
Basım Yılı	: 2020
Sayfa Sayısı	: 142
Seslendiği Yaş Aralığı	: 10-12

Kitabın Özeti

Romanda üç yakın arkadaş olan Kerem, Arda, Emre'nin Murat Öğretmen ile fidye için kaçırılan Funda'yı kurtarmaları anlatılmaktadır. Kerem, Emre ve Arda çok yakın ve samimi arkadaşlardır. Öyle ki tartışmalar bile birbirlerine küs kalamazlar. Bu üç arkadaş, beraber güzel zaman geçirmek için kiralık eve çıkmaya karar verirler. Bu kararı almalarındaki bir başka neden, aileleriyle yaşadıkları sürece bir araya gelip verimli bir şekilde çalışmalarının mümkün olmamasıdır. Kiraladıkları evin sahibi, başta küçük oldukları için evi bu üç kafadara vermek istemez. Kerem'in ablası Sinem, evi kiralamaları konusunda ev sahibi ile görüşerek onlara yardımcı olur. Böylece hayalini kurdukları kiralık eve taşınırlar.

Kerem, bir gün kiralık evi gezerken bir kolye bulur. Bu kolyenin, ablası Sinem'e ait olduğunu düşünür fakat durum düşündüğü gibi değildir. Çünkü ablasının kolyesi boynundadır. Aslında kolye, bir çete tarafından kaçırılan Funda'ya aittir. Bu kolye, Funda'nın kurtarılmasında önemli bir ipucu olur. Murat öğretmen, Funda'nın kolyesinin bodrumda bulunmasından şüphelenir. Bu durumu Funda'nın ailesine söyler ve inandırıcı olmak için yanında kolyesi bodrumda bulan Kerem'i de götürür.

Funda'nın ailesi, çeteye istediği fidyeyi öder ama çete üyeleri Funda'yı serbest bırakmaz. Hatta aileden daha çok para istemeye başlarlar. Bunun üzerine Funda'nın ailesi, ipuçlarını takip ederek Funda'ya ulaşmaya karar verir. Funda'nın başına bir şey

gelmemesi için polise başvuramazlar. Çete üyelerinden birine ulaşırlar ve bu kişinin eviyle bürosunu ararlar. Burada bulduğu ipuçları sayesinde Funda'yı kurtarır, suçlular da yakalanır. Böylece üç kafadar, unutamayacakları bir macerayı geride bırakır.

Kıralık Evde İki Gün Bir Gece adlı kitaba ait sıklık ve yüzde hesaplamaları Tablo 16'da verilmiştir:

Tablo 16

<i>“Kıralık Evde İki Gün Bir Gece” Adlı Kitapta Söz Sanatlarına Ait Sıklık ve Yüzde (%) Dağılımları</i>		
İnceleme Ölçütleri	Sıklık	%
1.Benzetme	20	83.33
2.Eğretileme	2	8.33
3.Düzdeğişmece	2	8.33
Toplam	24	100.00

Tablo 16'ya göre *Kıralık Evde İki Gün Bir Gece* adlı kitapta söz sanatlarından sırasıyla en çok “benzetme” (%83.33), “eğretileme” (%8.33), “düzdeğişmece” (%8.33), sanatlarıyla ilgili anlatımlara yer verilmiştir. *Kıralık Evde İki Gün Bir Gece* adlı kitap, söz sanatlarının kullanımı bakımından yoğunluk puanına göre (25.69) incelenen kitaplar içinde on ikinci sırada yer almaktadır.

Aşağıda *Kıralık Evde İki Gün Bir Gece* adlı kitapta benzetme sanatının yer aldığı anlatımlara örnekler verilmiştir.

- **Masanın kenarı bile tehlikeli bir sivrilik gibi görünmeye başladı.** (s.14)
- **Tam bir hanımefendi gibiydi** ama ben onun ne bela bir kız olduğunu çok iyi biliyorum. (s.28)
- **Çizgi romanlardaki kötü karakterler gibi sinsi sinsi gülümsedim.** (s.48)
- **Balerin gibi ayaklarımın ucunda yükselsem,** neredeyse küçük dilini görebilirdim. (s.57)
- Beni **şap gibi tek başıma karşılarında bulurlarsa** aile meraklanabilir... (s.62)
- **Murat Ağabey, dans eder gibi kendi çevresinde döndü...** (s.100)
- Funda'nın babası kötü adamları etkisiz hâle getirmiş ve **hepsini sucuk gibi bağlamışlardı...** (s.107)

Kıralık Evde İki Gün Bir Gece adlı kitapta en çok benzetme sanatına yer verilmiştir. Bu kitap, benzetme sanatının kullanımı yönünden yoğunluk puana göre (21.41) incelenen kitaplar içinde yedinci sırada yer almaktadır. Kitapta benzetme edatı

olarak “gibi” kullanılmış, bu edat dışında benzetme amaçlı başka bir edat kullanılmamıştır. Kitapta yer alan benzetmelerin alışılmış benzetmeler olduğu görülmüş, yazarın özgün üretimi olan alışılmamış benzetmelere rastlanmamıştır. “*Tam bir hanımefendi gibiydi ama ben onun ne bela bir kız olduğunu çok iyi biliyorum.*” (s.28); “*Yüzü kireç gibi bembeyazdı.*” (s.102); “*Aç kurtlar gibi keke saldırıp parçaladık.*” (s.125) kullanımları alışılmış benzetmelere birer örnektir. Bu kitap, 10-12 yaş aralığındaki çocuklara seslenmektedir. Kitaptaki benzetme sanatına ait örneklerin, bu yaş grubu çocukların düzeyine uygun olduğu düşünülmektedir.

Aşağıda *Kıralık Evde İki Gün Bir Gece* adlı kitapta eğretilme sanatının yer aldığı anlatımlara örnekler verilmiştir.

- Öyle kızgındım ki içimde **patlayan** öfke **alevleri**, bütün evi yakabilirdi. (s.47)
- Üstelik midemdeki **taş** gitgide büyüyordu. (s.139)

Kıralık Evde İki Gün Bir Gece adlı kitapta en çok başvurulan ikinci sanat eğretilmedir. Bu kitap, eğretilme sanatının kullanımı bakımından yoğunluk puanına göre (2.14) incelenen kitaplar içinde son sırada yer almaktadır. *Kıralık Evde İki Gün Bir Gece* adlı kitaptaki eğretilme sanatlarının yer aldığı anlatımlar incelendiğinde bunların özgün, çocuk okurun düzeyine uygun ve çocuğun yaratıcı dil kullanımına katkı sunacak nitelikte olduğu söylenebilir.

Aşağıda *Kıralık Evde İki Gün Bir Gece* adlı kitapta düzdeğişmece sanatının yer aldığı anlatımlar verilmiştir.

- İyi ki **cepten** yolladığın adrese gidip bir bakalım, demişiz. (s.109)
- ...bir günlük **ekrandan** uzak kalma cezası verdiler. (s.110)

Kıralık Evde İki Gün Bir Gece adlı kitapta düzdeğişmece sanatına iki yerde başvurulmuştur. Kitapta düzdeğişmece sanatının benzetme ve eğretilme sanatlarından az olması, bu çalışma kapsamında incelenen diğer kitaplara ilişkin verilerle örtüşmekte ve bu durum olağan bir durum olarak değerlendirilmektedir. *Kıralık Evde İki Gün Bir Gece* adlı kitap, düzdeğişmece sanatının kullanımı bakımından yoğunluk puanına göre (2.14) incelenen kitaplar içinde altıncı sırada yer almaktadır. Kitaptaki düzdeğişmece örneklerinin, kitabın seslendiği yaş düzeyine uygun ve çocuğun yaratıcı dil kullanımına katkı sunacak nitelikte olduğu düşünülmektedir.

Yapılan alanyazın taraması sonucunda *Kıralık Evde İki Gün Bir Gece* adlı kitabın başka açılardan incelendiği çalışmalara rastlanmıştır (Akıncı, 2019) ancak kitabın söz sanatları ya da yaratıcı dil kullanımı açısından incelendiği herhangi bir araştırmaya

rastlanmamıştır. Örneklerden ve açıklamalardan da anlaşılacağı üzere *Kiralık Evde İki Gün Bir Gece* adlı kitapta çocuğun düzeyine uygun söz sanatlarına yer verilerek yazınsal yaratıya ulaşılmıştır. Yazar, sözcüklerin tüm anlam olanaklarından yararlanarak dili hem yetkin biçimde hem de çocuğun anlayabileceği düzeyde kullanmıştır.

***Yaşasın Ç Harfi Kardeşliği* Adlı Kitaba İlişkin Bulgular ve Yorumları**

Kitabın Kimlik Bilgileri

Yazarı	: Behiç Ak
Çevirmeni	: -
Çizeri	: Behiç Ak
Yayınevi	: Günışığı Kitaplığı
Basım Yılı	: 2018
Sayfa Sayısı	: 160
Seslendiği Yaş Aralığı	: 8-10

Kitabın Özeti

Romanın kahramanı olan Ali Hoşgörü, beşinci sınıfta okuyan bir çocuktur. Ali Hoşgörü'nün babası, Rıza Bey annesi ise Ayla Hanım'dır. Ali'nin öğretmeni; Ali ve arkadaşlarından öykü, söyleşi, film veya görsellerden yararlanarak bir ödev yapmalarını ister. Ali, ödev olarak söyleşi yapmaya karar verir. Bu amaçla her gün annesine birbirinden ilginç sorular sorar, annesinin verdiği cevaplarla ilgili notlar alır.

Sessiz ve sakin biri olan Ayla Hanım, bahçedeki turp tarlasına şişeler gömer. Ali, annesine bunu neden yaptığını sorar. Ayla Hanım, gerekçe olarak bu şişelerden çıkan sesin köstebekleri kovduğunu söyler. Ali ile annesi arasındaki bu diyaloga tanık olan Rıza Bey, uzun zamandır hissettiği ve nedenini bir türlü bulamadığı kulak çınlamasının nedenini anlar. Rıza Bey'in kulak çınlamasına yol açan, Ayla Hanım'ın gömdüğü bu şişelerdir. Rıza Bey, çok sevinir ve bu sorunun kaynağını bulan oğluna armağan olarak eski bilgisayarını verir.

Ali diz üstü bilgisayarı aldıktan sonra kâğıdı, kalemi bir kenara bırakır ve ödevlerini babasının armağan ettiği bilgisayarla yapar. Yaptığı bir ödevine kimliğinin fotoğrafını yapıştırmak ister fakat kimliğini bir türlü bulamaz. Bunun üzerine Ali, babasıyla beraber nüfus müdürlüğüne gider. Burada Ali'nin soyadının sonuna “ç”

eklendiğini ve soyadının “Hoşgörüş” olduğu bilgisini alırlar. Rıza Bey, bu duruma çok öfkelenir ve yetkililerden sorunun giderilmesini ister. Fakat Ali’nin soyadının eski hâline dönebilmesi için dava açılması gerekmektedir. Annesi ile babasından farklı olduğunu düşünen Ali, bu durumdan hiç mi hiç şikâyetçi değildir.

Ali, adını ve soyadını sosyal paylaşım sitesinde Ali Hoşgörüş diye yazar. Bu durum, sosyal paylaşım sitelerinde çok büyük yankı uyandırır. Sevinç adlı çocuk, adının sonundaki “ç” harfi nedeniyle Ali’nin dikkatini çeker. Ali, Sevinç’in ilgisini kazanabilmek için sosyal paylaşım sitesinde bir grup kurar ve bu gruba “Yaşasın Ç Harfi Kardeşliği” adını verir. Adının sonunda “ç” olan kişiler Ali’nin kurduğu gruba katılır fakat bunlar arasında Sevinç yoktur. Ali, ödevi için amcası ve dedesiyle söyleşi yapar. Bu söyleşi sırasında amcasının bir “ömür törpüleme mühendisi” olduğunu öğrenir. Ali’nin amcası, taktığı bir gözlükle ürünlerin dayanıklılığını azaltmakta ve aletlere gizli programlar yükleyerek onların ömürlerini kısaltmaktadır. Ali, bir süre sonra “Bay Hoşgörüş” şeklinde tanınmaktan çok sıkılır. Rıza Bey de Ali’nin soyadındaki “ç” harfinden kurtulmak amacıyla sosyal paylaşım sitesindeki grup üyelerini eve davet eder. Tüm çocuklar, toplantının sonunda “Yaşasın Ç harfi Kardeşliği!” yerine “Yaşasın Kardeşlik!” diye bağırırlar.

Yaşasın Ç Harfi Kardeşliği! adlı kitaba ait sıklık ve yüzde hesaplamaları Tablo 17’de verilmiştir:

Tablo 17

“Yaşasın Ç Harfi Kardeşliği!” Adlı Kitapta Söz Sanatlarına Ait Sıklık ve Yüzde (%) Dağılımları

İnceleme Ölçütleri	Sıklık	%
1.Benzetme	11	55.00
2.Eğretileme	9	45.00
3.Düzdeğişmece	0	0
Toplam	20	100.00

Tablo 17’ye göre *Yaşasın Ç Harfi Kardeşliği!* adlı kitapta söz sanatlarından en çok sırasıyla “benzetme” (%55.00), “eğretileme” (%45.00) sanatlarıyla ilgili anlatımlara yer verilmiştir. Kitapta düzdeğişmece sanatıyla ilgili bir bulguya rastlanmamıştır. *Yaşasın Ç Harfi Kardeşliği!* adlı kitap, söz sanatlarının kullanımı bakımından yoğunluk puanına göre (23.03) incelenen kitaplar içinde on üçüncü sırada yer almaktadır.

Aşağıda *Yaşasın Ç Harfi Kardeşliği!* adlı kitapta benzetme sanatının yer aldığı anlatımlara örnekler bulunmaktadır.

- Kedisi Mınav'ın tüylerini okşayarak **anılar denizine** daldı. (s.46)
- **Tamirci**, gelenlere **kurulmuş gibi aynı cevabı veriyordu**. (s.53)
- **Horozlar sanki yıllarca şan dersi almış gibi**, müzik prensiplerine sıkı sıkıya bağlıydılar. (s.66)
- **Koltuk onu bir mıknaş gibi** yavaş yavaş **kendine çekti**. (s.69)
- **Gözleri, otomobil farı gibi** baktığı yeri aydınlatıyordu. (s.72)
- **...tıpkı çakının içinden çıkan bir bıçak gibi** onlara doğru geldi. (s.74)
- İlk bakışta sır küpü Ali'ye **sert bir kaya gibi** görünmüştü. (s.86)

Yaşasın Ç Harfi Kardeşliği! adlı kitapta en çok başvurulan sanat benzetmedir. Bu kitap, benzetme sanatının kullanımı yönünden yoğunluk puana göre (12.67) incelenen kitaplar içinde on üçüncü sırada yer almaktadır. Kitapta benzetme edatı olarak “gibi” kullanılmış, bu edat dışında benzetme amaçlı başka herhangi bir edat kullanılmamıştır. *Yaşasın Ç Harfi Kardeşliği!* adlı kitapta alışılmış benzetmelerin yanı sıra yazarın özgün üretimi olan alışılmamış benzetmelere de yer verilmiştir. “*Horozlar sanki yıllarca şan dersi almış gibi, müzik prensiplerine sıkı sıkıya bağlıydılar.*” (s.66); “*...tıpkı çakının içinden çıkan bir bıçak gibi onlara doğru geldi.*” (s.74) kullanımları yazarın özgün üretimi olan alışılmamış benzetmelere birer örnektir. Kitapta bu tür alışılmamış benzetmelere yer verilmiş olması, çocuğun yaratıcı dil kullanımına katkı bakımından önemli bir özelliktir. “*Ali ‘Kâbus gibi!’ diye bağırdı.*” (s.53); “*Sanki bir ton çimento taşımış gibiydi.*” (s.69); “*İlk bakışta sır küpü Ali'ye sert bir kaya gibi görünmüştü.*” (s.86) kullanımları ise kitaptaki alışılmış benzetmelere birer örnektir. Bu kitap, 8-10 yaş aralığındaki çocuklara seslenmektedir. Kitaptaki benzetme sanatına ait örneklerin, bu yaş grubu çocukların düzeyine uygun olduğu düşünülmektedir.

Aşağıda *Yaşasın Ç Harfi Kardeşliği!* adlı kitapta eğretilme sanatının yer aldığı anlatımlara örnekler verilmiştir.

- Kısa sürede Ç harfi, en çok **fokurdatılanlar** arasına girdi. (s.25)
- Uluslararası şirketlere danışmanlık yapan **parlak** bir mühendisti. (s.26)
- “Ama bu bilgisayar” diye **iri iri** cümleye başlamıştı ki Sedat Bey sözünü kesti. (s.34)
- Ali çekiştirdiyse de bilgisayarı dedenin elinden bir türlü **koparamadı**. (s.50)
- Pencerenin kenarındaki koltuğa **tünedi**. (s.68)
- Abuk sabuk da olsa her metinde **parıldayan** bir yan vardır. (s.89)

Yaşasın Ç Harfi Kardeşliği! adlı kitapta en çok başvurulan ikinci sanat eğretilmedir. Bu kitap, eğretilme sanatının kullanımı bakımından yoğunluk puanına

göre (10.36) incelenen kitaplar içinde dokuzuncu sırada yer almaktadır. Kitaptaki eğretilen sanatlarının yer aldığı anlatımlar incelendiğinde bunların özgün, çocuk okurun düzeyine uygun ve çocuğun yaratıcı dil kullanımına katkı sunacak nitelikte olduğu söylenebilir.

Yaşasın Ç Harfi Kardeşliği! adlı kitapta düzdeğişmece sanatıyla ilgili herhangi bir bulguya rastlanmamıştır.

Yapılan alanyazın taraması sonucunda *Yaşasın Ç Harfi Kardeşliği!* adlı kitabın başka açılardan incelendiği çalışmalara rastlanmıştır (Arıkan, 2018; Altuntaş, 2019; Duran, 2019; Yeniay, 2019; Ziya, 2019; Yüksel, 2020) ancak kitabın söz sanatları ya da yaratıcı dil kullanımı açısından incelendiği herhangi bir araştırmaya rastlanmamıştır. Söz konusu çalışmalarda daha çok *Yaşasın Ç Harfi Kardeşliği!* adlı kitapta yer alan değerler konusunun incelendiği belirlenmiştir. Duran (2019: 242), *Yaşasın Ç Harfi Kardeşliği!* adlı kitapta açık, anlaşılır ve yalın bir dil kullanıldığını; cümleler kısa tutulduğunu, dil bilgisi ve yazım kurallarına uyulduğunu bu özellikleriyle kitabın çocuğa göre olduğunu belirtmiştir.

Örneklerden ve açıklamalardan da anlaşılacağı üzere, *Yaşasın Ç Harfi Kardeşliği!* adlı kitapta yer alan söz sanatları, çocuğun düzeyine uygundur. Yazar, kitapta dili yetkin biçimde ve çocuğun anlayabileceği düzeyde kullanmıştır.

Esrarengiz Duman Adlı Kitaba İlişkin Bulgular ve Yorumları

Kitabın Kimlik Bilgileri

Yazarı	: Aytül Akal
Çevirmeni	: -
Çizeri	: Mustafa Delioğlu
Yayınevi	: Fom Kitap
Basım Yılı	: 2019
Sayfa Sayısı	: 192
Seslendiği Yaş Aralığı	: 10-12

Kitabın Özeti

Romanın kahramanı bir ilkokul öğrencisi olan Pelin'dir. Pelin'in babası Ayhan Bey kimya mühendisi, annesi Esin Hanım ise tiyatrocudur. Ayhan Bey, on yıl önce

aldığı bir iş teklifini kabul ederek ailesiye iki yıllığına Çin'in Şhangay kentine taşınır. Burada Pelin'e bir bakıcı tutarlar. Lei adındaki bu bakıcı, üniversitede okumaktadır. Lei'nin, Hong-li adında bir sevgilisi vardır. Hong-li, çeşit çeşit ilaçların ve iksirlerin olduğu bir dükkânda çalışmaktadır.

Pelin'in annesi Esin Hanım, Şhangay'da kötü bir hastalığa yakalanır ve tedavilerden olumlu sonuç alamazlar. Lei, sevgilisi Hong-li'den Esin Hanım'ın iyileşmesini sağlayacak bir ilaç üretmesini rica eder. Hong-li, sevgilisini kıramaz ve ilacı yapar. Bu ilacı içen Esin Hanım, hastalıktan kurtularak iyileşir.

Pelin, Hong-li'nin çalıştığı dükkânı ziyaret eder. Bu ziyaret sırasında bir kedi, raflardaki kavanozları devirir. Kavanozlardaki sıvılar dökülür ve o anda etrafı esrarengiz bir duman kaplar. Pelin, bu esrarengiz dumanı soluyunca Lei çok korkar. Pelin'in esrarengiz dumandan etkilendiğini düşünür ve bu yüzden ona gizlice ilaç tedavisi uygular. Bu olayın yaşandığında üç yaşında olan Pelin, esrarengiz dumanın etkisiyle bir türlü ergenliğe giremez. Lei, Pelin Türkiye'ye döndükten sonra bile onun sağlığını gizlice takip eder.

Bir gün Pelin ile arkadaşı Merve, kaçırılıp bir odaya kapatılırlar. Pelin, burada yarı uyanık bir hâldeyken Lei'nin geldiğini görür fakat buna bir anlam veremez. Bir süre sonra Pelin ile Merve, çete tarafından sessiz sedasız serbest bırakılırlar.

Pelin ve Merve'yi kaçıran kişinin Lei olduğu anlaşılır. Ayhan Bey, karısının hayatını kurtaran Lei'nin bunu neden yaptığını bir türlü anlam veremez. Bu olayın sırrını çözmek için hep beraber Şhangay'a giderler. Lei, onlara kesinlikle Pelin'e zarar vermek gibi bir düşüncesinin olmadığını söyler. Onlara Pelin'in üç yaşındayken soluduğu esrarengiz dumandan söz eder. Tüm bu yaşananların Pelin'in soluduğu bu duman yüzünden olduğunu söyler.

Lei'nin anlattığına göre gençlik iksirini bulmaya çalışan gizemli adamlar, Pelin'den ve soluduğu esrarengiz dumandan haberdar olmuşlardır. Bu adamlar, Lei'nin kendilerine yardımcı olmaya zorlamak için onun kızını kaçırmışlardır. Kısacası, Lei'nin kötü bir niyeti yoktur. Onu bu şekilde davranmaya zorlayanlar, kızını kaçıran çete üyeleridir. Çetenin başında Hong-li'nin çalıştığı dükkân sahibinin yeğeni vardır. Tüm gerçekler ortaya çıkınca çete üyeleri bir bir tutuklanır.

Her şey ortaya çıkmış, Pelin ve ailesi Lei'yi affetmiştir. Lei, Şhangay'dan ayrılmadan önce Pelin'e öğüt verir. Pelin'den kendine güvenmesini ister. Pelin, Lei ile anne ve babasının onun iyiliği için çaba gösterdiklerini anlar. Hırçın ve değer bilmez

davranışlarda bulunduğunu fark eder. Etrafına ve olaylara olumlu gözle bakmaya başlar. Pelin, romanın sonunda ergenliğe girer ve genç bir kız olur.

Esrarengiz Duman adlı kitaba ait sıklık ve yüzde hesaplamaları Tablo 18’de sunulmuştur:

Tablo 18

<i>“Esrarengiz Duman” Adlı Kitapta Söz Sanatlarına Ait Sıklık ve Yüzde (%) Dağılımları</i>		
<i>İnceleme Ölçütleri</i>	<i>Sıklık</i>	<i>%</i>
1.Benzetme	28	59.57
2.Eğretileme	16	34.04
3.Düzdeğişmece	3	6.38
Toplam	47	100.00

Tablo 18’e göre *Esrarengiz Duman* adlı kitapta söz sanatlarından sırasıyla en çok “benzetme” (%59.57), “eğretileme” (%34.04), “düzdeğişmece” (% 6.38), sanatlarıyla ilgili anlatımlara yer verilmiştir. Bu kitap, söz sanatlarının kullanımı bakımından yoğunluk puanına göre (22.81) incelenen kitaplar içinde on dördüncü sırada yer almaktadır.

Aşağıda *Esrarengiz Duman* adlı kitapta benzetme sanatının yer aldığı anlatımlara örnekler verilmiştir.

- **Esin Hanım’ın sevinci, şişirirken elden kaçan balon gibi yalpalaya yalpalaya salon duvarına çarpıp sönüverdi.** (s.22)
- Bana **uzaydan düşmüş tuhaf bir yaratılmışım gibi davranacak.** (s.44)
- Bu yıl ise **ortalamam bayırdan aşağı yuvarlanan bir taş gibi yamacın dibine çökmekle kalmamış...** (s.49)
- **Pelin’in öfkesi alev olup sıcak soluğuyla birlikte burnundan fışkırdı.** (s.65)
- Esin Hanım, gülümsemeye çalıştı ama **bedeni taşlaşmış gibiydi...** (s.72)
- **Hepsi de denizin derinliklerinde tonlarca ağırlık altında ezilmiş, yüzeye çıkmak isterken vurgun yemiş gibiydi.** (s.87)
- Pelin’in uyarısıyla **ölümcül bir fırtınaya dönüşmüş gibiydi.** (s.156)

Esrarengiz Duman adlı kitapta en çok benzetme sanatına yer verilmiştir. Bu kitap, benzetme sanatının kullanımı yönünden yoğunluk puana göre (13.59) incelenen kitaplar içinde on ikinci sırada yer almaktadır. Kitapta benzetme edatı olarak “gibi” kullanılmış, bu edat dışında benzetme amaçlı başka bir edat kullanılmamıştır. Kitapta alışılmış benzetmelerin yanı sıra yazarın özgün üretimi olan alışılmamış benzetmelere de yer verilmiştir. “...hafif bir dokunuşla uyku hâinden çıkıp çalışır duruma geçen

bilgisayar gibi...” (s.20); “...derinlerde gizlenen anılarım birbiri ardına bu aralıktan fırlıyor gibiydi.” (s.37); “...mutluluktan ağzını yüzüne sığdıramaz gibiydi.” (s.176) kullanımları yazarın özgün üretimi olan alışılmamış benzetmelere birer örnektir. Kitapta bu tür alışılmamış benzetmelere yer verilmiş olması, çocuğun yaratıcı dil kullanımına katkı bakımından önemli bir niteliktir. “...evimizi *parfüm fabrikası gibi kokuturdu.*” (s.29); “*Daha çok aptal bir film kurgusu gibi...*” (s.67); “*İhsan Bey, fırtına gibi girdi içeriye.*” (s.83) kullanımları ise alışılmış benzetmelere birer örnektir. Bu kitap, 10-12 yaş aralığındaki çocuklara seslenmektedir. Kitaptaki benzetme sanatına ait örneklerin, bu yaş grubu çocukların düzeyine uygun olduğu düşünülmektedir.

Aşağıda *Esrarengiz Duman* adlı kitapta eğretilme sanatının yer aldığı anlatımlara örnekler verilmiştir.

- Yine düşüncelere dalmışken annemin içinde **renkli pırıltılar** barındıran neşeli sesiyle kendime geldim. (s.14)
- Esin Hanım’ın sevinci, şişirirken elden kaçan balon gibi yalpalaya yalpalaya salon duvarına çarpıp **sönüverdi.** (s.22)
- Aklına üşüşen soruları ardı ardına **kustu.** (s.22)
- Gözler, masanın üzerinde duran cep telefonuna **yapıştı.** (s.87)

Esrarengiz Duman adlı kitapta en çok başvurulanan ikinci sanat eğretilmedir. *Esrarengiz Duman* adlı kitap, eğretilme sanatının kullanımı bakımından yoğunluk puanına göre (7.77) incelenen kitaplar içinde on birinci sırada yer almaktadır. Kitapta yer alan “*Aklına üşüşen soruları ardı ardına kustu. (s.22)*” eğretilme örneğinin kitabın seslendiği çocukların düzeyinin üzerinde, diğer eğretilme örneklerinin ise kitabın seslendiği çocukların düzeyine uygun olduğu düşünülmektedir. Bununla birlikte kitaptaki tüm eğretilme örneklerinin çocuğun yaratıcı dil kullanımına katkı sunacak nitelikte olduğu düşünülmektedir.

Aşağıda *Esrarengiz Duman* adlı kitapta düzdeğişmece sanatının yer aldığı anlatımlar verilmiştir.

- Sınıfta **uzunlar** arka sıraya geçer, **kısalar** öne. (s.12)
- Az önce **cebinden** aradım, ulaşamıyorum. (s.70)
- **Gözler,** masanın üzerinde duran cep telefonuna yapıştı. (s.87)

Esrarengiz Duman adlı kitapta düzdeğişmece sanatı toplamda üç defa kullanılmıştır. *Esrarengiz Duman* adlı kitap, düzdeğişmece sanatının kullanımı bakımından yoğunluk puanına göre (1.45) incelenen kitaplar içinde dokuzuncu sırada yer almaktadır. Kitapta düzdeğişmece sanatının benzetme ve eğretilme sanatlarından az olması, bu çalışma kapsamında incelenen diğer kitaplara ilişkin verilerle örtüşmekte

ve bu, olağan bir durum olarak değerlendirilmektedir. Kitaptaki düzdeğişmece örneklerinin, kitabın seslendiği yaş düzeyine uygun ve çocuğun yaratıcı dil kullanımına katkı sunacak nitelikte olduğu düşünülmektedir.

Yapılan alanyazın taraması sonucunda *Esrarengiz Duman* adlı kitabın başka açılardan incelendiği çalışmalara rastlanmıştır (Akıncı, 2019) ancak kitabın söz sanatları ya da yaratıcı dil kullanımı açısından incelendiği herhangi bir araştırmaya rastlanmamıştır. Akıncı (2019: 52-141), çalışmasında içinde *Esrarengiz Duman* adlı kitabın da olduğu inceleme konusu yapıtların, estetik olmaları ve rahat okunmaları bakımından çocukların ilgisini çekeceği vurgulamış, ayrıca yapıtlarda Türkçeyi doğru ve etkili kullanma becerilerine doğrudan ve örtük biçimde yer verildiğini; bu yönüyle Türkçe öğretiminin temel amaçlarına doğrudan katkı sağlayacağını, kitaplarda yazınsal açıdan nitelikli ve özgün metinlere yer verildiğini belirtmiştir. Örneklerden ve açıklamalardan da anlaşılacağı üzere, *Esrarengiz Duman* adlı kitapta çocuğun düzeyine uygun söz sanatlarına yer verilmiştir. Yazar, kitapta dili yetkin ve çocuğun anlayabileceği düzeyde kullanmıştır.

***Abur Cubur Canavarı* Adlı Kitaba İlişkin Bulgular ve Yorumları**

Kitabın Kimlik Bilgileri

Yazarı	: Aytül Akal
Çevirmeni	: -
Çizeri	: Elif Balta Parks
Yayınevi	: Bilgi
Basım Yılı	: 2020
Sayfa Sayısı	: 152
Seslendiği Yaş Aralığı	: 10-12

Kitabın Özeti

Romanın kahramanı, Bora adında sağlıklı beslenen bir çocuktur. Bora, abur cuburların etkisiyle çok kilo alır. Anne ve babasının ona niçin sürekli abur cubur verdiklerini merak eder ve bunu dedesine sorar. Dedesi, anne ve babasına bu sırrı açıklamayacağına söz verdiğini gerekçe göstererek Bora'ya istediği yanıtı vermez. Bora, dedesinden aldığı olumsuz yanıt üzerine aynı soruyu babaannesine de sorar.

Babaannesi, anne ve babası abur cubur verseler de sonuçta onarı yiyip yememe kararının Bora'nın kendisinde olduğunu söyler, ondan bu konudaki sorumluluğu kendi üzerine almasını ister.

Bu arada Bora, ilginç bir şekilde her gece uykusunda farklı bir hayvana dönüşmektedir. İlk seferinde bir kanguruya dönüşür ve Asuman Teyze'nin bahçesindeki çiçekleri yer. Asuman Teyze'nin güzelim bahçesi yerle bir olur. Asuman Teyze, sabah olunca bahçesini talan edilmiş hâlde bulur. Bora, bu duruma çok üzülür ve Asuman Teyze'ye yardımcı olmaya çalışır. Asuman Teyze'ye, eskiden bahçıvan olan Mehmet Amca'nın bahçeyi eskisinden daha güzel hâle getireceği sözünü verir. Mehmet Amca'nın çabaları sayesinde bahçe kısa sürede tekrar güzelleşir. Bora, hatasını düzelttiği için mutlu olur.

Bora, yaşadığı sıra dışı olayları en yakın arkadaşı olan Erol'a anlatır ve Erol'dan kendisine inanmasını ister. Bu amaçla çeşitli planlar yapar fakat her seferinde bir terslik olur ve Erol'u bir türlü yaşadıklarına inandıramaz. Erol, sonradan Bora'ya inanmadığı için pişman olur. Bora'nın anlattıkları düş olsa da bunları önemseyemediğini söyler. Bora, tüm bu yaşadıklarından sonra iradeli biri olmaya, sağlıklı beslenmeye ve kilo vermek için çabalamaya karar verir.

Abur Cubur Canavarı adlı kitaba ait sıklık ve yüzde hesaplamaları Tablo 19'da sunulmuştur:

Tablo 19

“Abur Cubur Canavarı” Adlı Kitapta Söz Sanatlarına Ait Sıklık ve Yüzde (%) Dağılımları

İnceleme Ölçütleri	Sıklık	%
1.Benzetme	16	57.14
2.Eğretileme	11	39.28
3.Düzdeğişmece	1	3.57
Toplam	28	100.00

Tablo 19'a göre *Abur Cubur Canavarı* adlı kitapta söz sanatlarından sırasıyla en çok “benzetme” (%57.14), “eğretileme” (%39.28), “düzdeğişmece” (%3.57), sanatlarıyla ilgili anlatımlara yer verilmiştir. *Abur Cubur Canavarı* adlı kitap, söz sanatlarının kullanımı bakımından yoğunluk puanına göre (21.71) incelenen kitaplar içinde son sırada yer almaktadır.

Aşağıda *Abur Cubur Canavarı* adlı kitapta benzetme sanatının yer aldığı anlatımlara örnekler verilmiştir.

- Görmeyeli **top gibi olmuştun!** (s.8)
- ...**fırından yeni çıkmış sıcacık ekmeğe sürülen tereyağı gibi...** (s.15)
- Sorum, mutfakta kahvaltı ettiğimiz masamızın ortasına **bomba gibi düştü.** (s.58)
- **Avıyla karşılaşan ceylanın büyülenmişçesine donup kalması gibi...** (s.83)
- **Zavallı ağaç, depreme tutulmuş gibi sallandı...** (s.83)
- ...**kapı gıcirtısı gibi incecik, tuhaf bir mırıltı çıktı** ağzımdan. (s.108)
- **Burnu kanca gibiymiş** ver her yanından tüyler fışkırıyormuş. (s.147)

Abur Cubur Canavarı adlı kitapta söz sanatları içinde en çok benzetme sanatına yer verilmiştir. Bu kitap, benzetme sanatının kullanımı yönünden yoğunluk puana göre (12.41) incelenen kitaplar içinde on dördüncü sırada yer almaktadır. Kitapta benzetme edatı olarak “gibi” kullanılmış, bu edat dışında benzetme amaçlı başka herhangi bir edat kullanılmamıştır. *Abur Cubur Canavarı* adlı kitapta alışılmış benzetmelerin yanı sıra, yazarın özgün üretimi olan alışılmamış benzetmelere de yer verilmiştir. “*O sırada yüzüm fırında gereğinden fazla kalmış poğaçaya benzemiş olabilirdi.*” (s.47); “*Avıyla karşılaşan ceylanın büyülenmişçesine donup kalması gibi...*” (s.83); “*...sopa yutmuş gibi dolaşıyordu evin içinde...*” (s.112) kullanımları alışılmamış, özgün benzetmelere birer örnektir. Kitapta alışılmamış benzetmelere yer verilmiş olması, çocuğun yaratıcı dil kullanımına katkı bakımından önemli bir niteliktir. “*Emekli maaşıyla bahçeye çocuğu gibi bakıyordu.*” (s.131); “*İri, fincan gözler...*” (s.149) kullanımları ise kitaptaki alışılmış benzetmelere birer örnektir. Bu kitap, 10-12 yaş aralığındaki çocuklara seslenmektedir. Kitaptaki benzetme sanatına ait örneklerin, bu yaş grubu çocukların düzeyine uygun olduğu düşünülmektedir.

Aşağıda *Abur Cubur Canavarı* adlı kitapta eğretilme sanatının yer aldığı anlatımlara örnekler verilmiştir.

- İçimden bir anda **koca koca kaya parçaları** kopup yuvarlandı... (s.11)
- Her defasında içimde bir şeyler **kırılıyordu.** (s.45)
- Özür dilemesi içimi **serinletti.** (s.45)

Abur Cubur Canavarı adlı kitapta benzetme sanatından sonra en çok eğretilme sanatına yer verilmiştir. Bu kitap, eğretilme sanatının kullanımı bakımından yoğunluk puanına göre (8.53) incelenen kitaplar içinde onuncu sırada yer almaktadır. *Abur Cubur Canavarı* adlı kitaptaki eğretilme sanatlarının yer aldığı anlatımlar incelendiğinde

bunların özgün, çocuk okurun düzeyine uygun ve çocuğun yaratıcı dil kullanımına katkı sunacak nitelikte olduğu söylenebilir.

Aşağıda *Abur Cubur Canavarı* adlı kitapta düzdeğişmece sanatının yer aldığı anlatım verilmiştir.

- Mehmet Amca'nın **yüzü** beni gördüğü anda aydınlanıyordu. (s.124)

Abur Cubur Canavarı adlı kitapta düzdeğişmece sanatı yalnızca bir kez kullanılmıştır. Bu kitap, düzdeğişmece sanatının kullanımı bakımından yoğunluk puanına göre (0.77) incelenen kitaplar içinde on ikinci sırada yer almaktadır. Kitapta düzdeğişmece sanatının benzetme ve eğretileme sanatlarından az olması, bu çalışma kapsamında incelenen diğer kitaplara ilişkin verilerle örtüşmekte ve bu, olağan bir durum olarak değerlendirilmektedir. Kitaptaki düzdeğişmece örneklerinin kitabın seslendiği yaş düzeyine uygun ve çocuğun yaratıcı dil kullanımına katkı sunacak nitelikte olduğu düşünülmektedir.

Yapılan alanyazın taraması sonucunda *Abur Cubur Canavarı* adlı kitabın başka açılardan incelendiği çalışmalara rastlanmış (Akıncı, 2019) ancak kitabın söz sanatları ya da yaratıcı dil kullanımı açısından incelendiği herhangi bir araştırmaya rastlanmamıştır. Akıncı (2019: 141), *Abur Cubur Canavarı* adlı kitapta Türkçeyi doğru ve etkili kullanma becerilerine doğrudan ve örtük biçimde yer verildiğini, yapının bu yönüyle Türkçe öğretiminin temel amaçlarına doğrudan katkı sağlayacağını söylemiştir. Örneklerden ve açıklamalardan da anlaşılabileceği üzere, *Abur Cubur Canavarı* adlı kitapta çocuğun düzeyine uygun söz sanatlarına yer verilmiştir. Yazar, kitapta dili yetkin ve çocuğun anlayabileceği düzeyde kullanmıştır.

İncelenen Ders Kitaplarındaki Öyküleyici Metinlere İlişkin Bulgular ve Yorumları

Bu çalışma kapsamında incelenen ders kitaplarındaki öyküleyici metinlerde yer alan söz sanatlarının alt kategorilerinin sıklık, yüzde (%) ve çoktan aza doğru yoğunluk puanlarının (YP) dağılımı Tablo 20'de sunulmuştur:

Tablo 20

Ders Kitaplarındaki Öyküleyici Metinlerde Geçen Söz Sanatlarının Sıklık, Yüzde (%) ve Yoğunluk Puanına (YP) Göre Genel Dağılımı

Alt Kategoriler	Sıklık	%	YP
Benzetme	148	71.49	45.84
Eğretileme	50	24.15	15.48
Düzdeğişmece	9	4.34	2.78
Toplam	207	100.00	64.10

Tablo 20’de görüldüğü üzere incelenen kitaplardaki söz sanatlarının yoğunluk puanlarına göre sıralamasının “benzetme” (YP: 45.84), “eğretileme” (YP: 15.48) ve “düzdeğişmece” (YP: 2.78) şeklinde olduğu belirlenmiştir. Tüm kitaplarda söz sanatlarının toplam yoğunluk puanı ise 64.10’dur.

İncelenen ders kitaplarının her biri için söz sanatları ana kategorisi ile benzetme, eğretileme ve düzdeğişmece alt kategorileri bağlamında sıklık, yüzde ve yoğunluk hesaplaması yapılmıştır. Bu hesaplamalar bağlamında her bir kitabın sıklık, yüzde ve yoğunluk puanları Tablo 21’de verilmiştir:

Tablo 21

Söz Sanatlarının Sıklık, Yüzde (%) ve Yoğunluk Puanına (YP) Göre İncelenen Türkçe Ders Kitaplarındaki Dağılımı

Kitaplar	İnceleme Ölçütleri				Toplam
		Benzetme	Eğretileme	Düzdeğişmece	
MEB Yayınları Türkçe 6. Sınıf Ders Kitabı-b (2564)*	<i>Sıklık</i>	12	8	2	22
	<i>%</i>	54.54	36.36	9.10	100
	<i>YP</i>	46.80	31.20	7.80	85.80
MEB Yayınları Türkçe 6. Sınıf Ders Kitabı-a (5109)*	<i>Sıklık</i>	27	11	1	39
	<i>%</i>	69.23	28.20	2.56	100
	<i>YP</i>	52.84	21.53	1.95	76.32
MEB Yayınları Türkçe 7. Sınıf Ders Kitabı-b (6574)*	<i>Sıklık</i>	39	2	4	45
	<i>%</i>	86.66	4.44	8.88	100
	<i>YP</i>	59.32	3.04	6.08	68.44
MEB Yayınları Türkçe 8. Sınıf Ders Kitabı (7696)*	<i>Sıklık</i>	39	11	2	52
	<i>%</i>	72.23	20.37	7.40	100
	<i>YP</i>	50.67	14.29	2.59	67.55

(Devam ediyor)

Tablo 21 (Devam)

Söz Sanatlarının Sıklık, Yüzde (%) ve Yoğunluk Puanına (YP) Göre İncelenen Türkçe Ders Kitaplarındaki Dağılımı

Kitaplar	İnceleme Ölçütleri				Toplam
		Benzetme	Eğretileme	Düzdeğiştirme	
Anıttepe Yayıncılık Türkçe 5. Sınıf Ders Kitabı (5849)*	<i>Sıklık</i>	22	12	-	34
	<i>%</i>	64.70	35.30	0	100
	<i>YP</i>	37.61	20.51	0	58.12
MEB Yayınları Türkçe 7. Sınıf Ders Kitabı-a (4489)*	<i>Sıklık</i>	9	6	-	15
	<i>%</i>	60.00	40.00	0	100
	<i>YP</i>	20.04	13.36	0	33.40
Toplam (32281)	<i>Sıklık</i>	148	50	9	207
	<i>%</i>	71.49	24.15	4.34	100
	<i>YP</i>	45.84	15.48	2.78	64.10

*Kitaplarda Geçen Yaklaşık Toplam Sözcük Sayısı

Tablo 21'e göre çalışma kapsamında belirlenen söz sanatlarının yoğunluk puanına göre sırasıyla en çok *MEB Yayınları Türkçe 6. Sınıf Ders Kitabı-b* (YP: 85.80), *MEB Yayınları Türkçe 6. Sınıf Ders Kitabı-a* (YP: 76.32) ve *MEB Yayınları Türkçe 7. Sınıf Ders Kitabı-b*'de (YP: 68.44) bulunduğu belirlenmiştir. İncelenen Türkçe ders kitaplarının bütününde yoğunluk puanına göre birinci sırada “benzetme” sanatının yer aldığı anlatımlar (YP: 45.84) bulunmaktadır (Tablo 20). Bu sanata ait anlatımların sırasıyla en çok *MEB Yayınları Türkçe 7. Sınıf Ders Kitabı-b* (YP: 59.32), *MEB Yayınları Türkçe 6. Sınıf Ders Kitabı-a* (YP: 52.84) ve *MEB Yayınları Türkçe 8. Sınıf Ders Kitabı*’nda (YP: 50.67) bulunduğu belirlenmiştir (Tablo 21).

Tablo 20’de görüldüğü gibi bu çalışmada incelenen kitaplarda yoğunluk puanı en yüksek olan söz sanatı, benzetmedir. Çalışmada daha önce de belirtildiği gibi benzetme sanatına diğer iki sanattan daha çok başvurulması Özünlü (2001), Çınar (2008) ve Piltin Ufuk’un (2015) çalışmalarındaki belirlemelerle de örtüşmektedir. Çünkü söz konusu çalışmalarda da benzetmenin en sık kullanılan söz sanatı olduğu belirtilmiştir.

İncelenen Türkçe ders kitaplarında yoğunluk puanına göre ikinci sırada “eğretileme” sanatının yer aldığı anlatımlar (YP: 15.48) bulunmaktadır (Tablo 20). Bu sanatın yer aldığı anlatımların en çok sırasıyla *MEB Yayınları Türkçe 6. Sınıf Ders Kitabı-b* (YP: 31.20), *MEB Yayınları Türkçe 6. Sınıf Ders Kitabı-a* (YP: 21.53) ve

Anıttepe Yayıncılık Türkçe 5. Sınıf Ders Kitabı’nda (YP: 20.51) bulunduğu belirlenmiştir (Tablo 21). Aksan (1998), Kıran ve Kıran (2006), Saraç (2007) ve Çınar’a (2008) göre eğretileme benzetmeye göre daha karmaşık ve ağır bir sanattır. Eğretilemenin temelinde benzetme yer alır ve benzetmeyi anlamdan eğretilemeyi anlamak daha zordur. Bu belirlemeler dikkate alındığında bu çalışma kapsamında incelenen Türkçe ders kitaplarındaki öyküleyici metinlerde eğretileme sanatının benzetme sanatından daha az olması, olağan bir durum olarak değerlendirilmektedir.

İncelenen Türkçe ders kitaplarında yoğunluk puanına göre üçüncü sırada “düzdeğişmece” sanatının bulunduğu anlatımlar (YP: 2.78) bulunmaktadır (Tablo 20). Bu sanata ilişkin anlatımların en çok sırasıyla *MEB Yayınları Türkçe 6. Sınıf Ders Kitabı-b* (YP: 7.80), *MEB Yayınları Türkçe 7. Sınıf Ders Kitabı-b* (YP: 6.08) ve *MEB Yayınları Türkçe 8. Sınıf Ders Kitabı*’nda (YP: 2.59) yer aldığı belirlenmiştir. *Anıttepe Yayıncılık Türkçe 5. Sınıf Ders Kitabı* ile *MEB Yayınları Türkçe 7. Sınıf Ders Kitabı-a*’da bu sanatla ilgili kullanımlar bulunmamaktadır (Tablo 21). Bu çalışmada daha önce de belirtildiği gibi düzdeğişmece sanatı, benzetme sanatından daha karmaşıktır. Düzdeğişmece sanatının anlaşılabilmesi için benzetme sanatının ve bu sanatın özelliklerinin bilinmesi gerekmektedir. Bununla birlikte düzdeğişmece sanatı; “bütün-parça, neden-sonuç, genel-özel, somut-soyut” ilişkileri kurmaya dayanan karmaşık zihinsel süreçler içerir (Şenödeyici, 2005: 126-128; İmer ve diğerleri, 2011: 106). Bu belirlemeler dikkate alındığında incelenen Türkçe ders kitaplarındaki öyküleyici metinlerde düzdeğişmece sanatının benzetme ve eğretileme sanatından daha az olması, olağan bir durum olarak değerlendirilebilir.

5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı’na İlişkin Bulgular ve Yorumları

Türkçe 5. Sınıf Ders Kitabı’ndaki öyküleyici metinlerde söz sanatlarının sıklık ve yüzdelik dilimine ilişkin bilgiler Tablo 22’de gösterilmiştir.

Tablo 22

Türkçe 5. Sınıf Ders Kitabı'ndaki Öyküleyici Metinlerde Söz Sanatlarına Ait Sıklık ve Yüzde (%) Dağılımları

İnceleme Ölçütleri	Sıklık	%
1. Benzetme	22	64.70
2. Eğretileme	12	35.30
3. Düzdeğişmece	0	0
Toplam	34	100.00

Tablo 22'ye göre *Türkçe 5. Sınıf Ders Kitabı'ndaki* öyküleyici metinlerde söz sanatlarından sırasıyla en çok “benzetme” (%64.70) ve “eğretileme” (%35.30) sanatlarıyla ilgili anlatımlara yer verilmiştir. Bu ders kitabındaki öyküleyici metinlerde *düzdeğişmece* sanatıyla ilgili kullanımlar bulunmamaktadır. *Türkçe 5. Sınıf Ders Kitabı*, incelenen ders kitapları içinde söz sanatlarının kullanımı bakımından yoğunluk puanına göre (58.12) beşinci sırada yer almaktadır.

Türkçe 5. Sınıf Ders Kitabı'ndaki öyküleyici metinler ve bu metinlerdeki söz sanatlarının kullanım sıklığına ilişkin bilgiler Tablo 23'te sunulmuştur.

Tablo 23

Türkçe 5. Sınıf Ders Kitabı'ndaki Öyküleyici Metinler ve Bu Metinlerdeki Söz Sanatlarının Kullanım Sıklığına İlişkin Bilgiler

Tema	Metin Adı	Metin Türü	Benzetme	Eğretileme	Düzdeğişmece	Toplam
Birey ve Toplum	Çocuk ve Baloncu	Öykü	2	-	-	2
Milli Mücadele ve Atatürk	Dumlupınar Savaşı	Öykü	1	1	-	2
	6 Mart 1915 Gecesi	Öykü	5	1	-	6
	Şahin Bey	Öykü	1	2	-	3
	Bu Nehir Bizim	Öykü	-	-	-	0
Doğa ve Evren	Deprem	Öykü	2	-	-	2
Millî Kültürümüz	Geyik Ana	Roman	1	2	-	3
Vatandaşlık	Çocuk Bahçesindeki Bekçi	Öykü	1	-	-	1
Sağlık ve Spor	Çitlembik	Öykü	4	-	-	4
	Dedemin Öyküsü	Öykü	3	3	-	6
Erdemler	Yaşama Sevinci	Öykü	-	1	-	1
	Bir Bardak Suyun Hatırı	Öykü	-	1	-	1
Bilim ve Teknoloji	Pastör	Öykü	2	1	-	3
Toplam			22	12	0	34

Aşağıda, *Türkçe 5. Sınıf Ders Kitabı*'ndaki öyküleyici metinlerde benzetme sanatının yer aldığı anlatımlara örnekler verilmiştir:

- Sonra **yıldırım gibi ağacın altına geldi...** (s. 35)
- **Bir cesaret abidesi gibi** köprünün ortasında duruyordu. (s. 63)
- Geyik Ana sırtlamış yavrularını, **rüzgâr gibi** uçurmuş âdeta... (s. 131)
- Ağabeyime sarılıp **deliler gibi** yanaklarından öpüyorum. (s. 174)
- İncelmiş derisinin altındaki mor damarlar **dokunsan patlayacak gibiydi.** (s. 187)

Türkçe 5. Sınıf Ders Kitabı'ndaki öyküleyici metinlerde en çok yer alan söz sanatı benzetmedir. Bununla birlikte bu ders kitabı, benzetme sanatının kullanımı yönünden incelenen ders kitapları içinde yoğunluk puanına göre (37.61) beşinci sırada yer almaktadır. Çınar'ın (2008: 21) da belirttiği gibi yazınsal metinlerde alışılmış benzetmeler bulunabileceği gibi yazarın özgün üretiminin ürünü olan alışılmamış benzetmeler de yer alabilmektedir. Örneklerden de görüldüğü üzere *Türkçe 5. Sınıf Ders Kitabı*'ndaki öyküleyici metinlerde yer alan benzetmelerin tamamı alışılmış benzetmelerdir. Metinlerde yazarların özgün anlatımı olan alışılmamış benzetme örnekleri bulunmamaktadır. Oysa metinlerde çocuğun bağlamdan çıkarabileceği, yaşına ve gelişim düzeyine uygun alışılmamış benzetme örneklerinin de bulunması çocuğun yaratıcı dil becerisine katkı sağlaması açısından önemlidir. “*Sonra yıldırım gibi ağacın altına geldi...*” (s. 35), “*Kurşun gibi ağır ve kasvetli bir hava var.*” (s. 52) kullanımları bu kitaptaki öyküleyici metinlerde yer alan alışılmış benzetmelere birer örnektir.

Türkçe 5. Sınıf Ders Kitabı'ndaki öyküleyici metinlerde, eğretilme sanatının yer aldığı anlatımlar ikinci sırada yer almaktadır. Aşağıda eğretilme sanatının yer aldığı anlatımlardan örnekler verilmiştir:

- “Bir iki gün daha istirahat et.” ricalarına karşı “Katiyen olmaz!” diye **kükredi** Şahin Bey. (s. 62)
- Masmavi suda ak köpüklü dalgalar **koşuşuyor**, koşuşuyormuş. (s. 131)
- Hemen her sabah evden çıkar, kentin dışına dek **uzanırdı.** (s. 187)
- Postacı ağzının içinde **yuvarladığı** sözcüklerle yanıtlardı Münevver teyzeyi. (s. 206)
- Siz, Allah'ın bu karanlık günümüzde önümüze çıkardığı bir **ışksınız!** (s. 240)

Türkçe 5. Sınıf Ders Kitabı, eğretilme sanatının kullanımı açısından incelenen ders kitapları içinde yoğunluk puanına göre (20.51) üçüncü sırada yer almaktadır. Aksan (1998) ve Onan (2013) eğretilmenin anlatıma güç kattığını, bu yüzden dili etkili kullanmada büyük bir öneme sahip olduğunu belirtmişlerdir. Bu belirlemeden hareketle *Türkçe 5. Sınıf Ders Kitabı*'ndaki öyküleyici metinlerde eğretilme sanatına ilişkin

kullanımlara yer verilmesinin öğrencilerin dili etkili ve yaratıcı kullanma becerisine katkı yapacağı düşünülmektedir. *Türkçe 5. Sınıf Ders Kitabı*’ndaki öyküleyici metinlerde, düzdeğişmece sanatının yer aldığı anlatımlar bulunmamaktadır. Oysa yaratıcı dil becerisinin gelişebilmesi için çocuğun bu yaşta anlayabileceği düzdeğişmece örneklerinin bulunduğu metinler de kitaplarda yer almalıdır.

6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı’na İlişkin Bulgular ve Yorumları

2022-2023 eğitim ve öğretim yılında 6. sınıflarda Millî Eğitim Bakanlığınca hazırlanan iki kitap okutulmuştur. Bunlardan biri, Ertürk ve diğerleri (2021); diğeri ise Ceylan ve diğerleri (2021) tarafından yazılmıştır. Ertürk ve diğerleri tarafından yazılan *Türkçe 6. Sınıf Ders Kitabı-a*’daki öyküleyici metinlerde söz sanatlarının sıklık ve yüzdelik dilimine ilişkin bilgiler Tablo 24’te gösterilmiştir.

Tablo 24

Türkçe 6. Sınıf Ders Kitabı-a’daki Öyküleyici Metinlerde Söz Sanatlarına Ait Sıklık ve Yüzde (%) Dağılımları

İnceleme Ölçütleri	Sıklık	%
1. Benzetme	27	69.23
2. Eğretileme	11	28.20
3. Düzdeğişmece	1	2.56
Toplam	39	100.00

Tablo 24’e göre *Türkçe 6. Sınıf Ders Kitabı-a*’daki öyküleyici metinlerde söz sanatlarından sırasıyla en çok “benzetme” (%69.23), “eğretileme” (%28.20) ve “düzdeğişmece” (%2.56) sanatlarıyla ilgili anlatımlara yer verilmiştir. *Türkçe 6. Sınıf Ders Kitabı-a*, incelenen ders kitapları içinde söz sanatlarının kullanımı bakımından yoğunluk puanına göre (76.32) ikinci sırada yer almaktadır.

Türkçe 6. Sınıf Ders Kitabı-a’daki öyküleyici metinler ve bu metinlerdeki söz sanatlarının kullanım sıklığına ilişkin bilgiler Tablo 25’te sunulmuştur.

Tablo 25

Türkçe 6. Sınıf Ders Kitabı-a'daki Öyküleyici Metinler ve Bu Metinlerdeki Söz Sanatlarına İlişkin Bilgiler

Tema	Metin Adı	Metin Türü	Benzetme	Eğretileme	Düzdeğişmece	Toplam
Duygular	Renk Çemberi	Öykü	1	1	-	2
Millî Mücadele ve Atatürk	Mustafa Kemal Zafer Yolunda	Öykü	4	4	-	8
	Kastamonulu Şerife Bacı	Öykü	3	-	-	3
Erdemler	Kâmil	Öykü	4	-	-	4
	Sefiller	Roman	2	-	-	2
İletişim	Bir Boyacı ile Konuştum	Öykü	3	2	1	6
	Otobüs	Öykü	4	2	-	6
	Ana	Öykü	6	2	-	8
Toplam			27	11	1	39

Aşağıda, *Türkçe 6. Sınıf Ders Kitabı-a'daki* öyküleyici metinlerde benzetme sanatının yer aldığı anlatımlara örnekler verilmiştir:

- Kalbi **göğsünden fırlayacakmış gibi** çarpıyordu. (s. 45)
- Madlen **ölü gibi** sarardı. (s. 116)
- Kardeş **su yolu oynar gibi** çizgileri var. (s. 223)
- Sevgi, **gökkuşağı gibi** herkesi çepeçevre sardı. (s. 232)
- Odanın ortasında **bir heykel gibi** dimdik duruyordu. (s. 246)

Türkçe 6. Sınıf Ders Kitabı-a'daki öyküleyici metinlerde en çok yer alan söz sanatı benzetmedir. Bununla birlikte bu ders kitabı, benzetme sanatının kullanımı yönünden incelenen ders kitapları içinde yoğunluk puanına göre (52.84) ikinci sırada yer almaktadır. *Türkçe 6. Sınıf Ders Kitabı-a'daki* öyküleyici metinlerde yer alan benzetme örneklerinin çoğunlukla alışılmış benzetmeler olduğu, bununla beraber sayıları az da olsa yazarın özgün üretimi olan alışılmamış benzetme örneklerine yer verildiği görülmüştür. “Madlen ölü gibi sarardı.” (s. 116), “Kalbi göğsünden fırlayacakmış gibi çarpıyordu.” (s. 45) kullanımları bu kitaptaki öyküleyici metinlerde yer alan alışılmış benzetmelere; “Boya değil, altın yaldız vursan manda gönü gibi donuk duruyor” (s. 223), “Bir anda, gözyaşlarının yerini, yağmurlu havalarda doğan güneş gibi bir tebessüm aldı.” (s. 232) kullanımları ise yazarın özgün üretimi olan alışılmamış benzetmelere birer örnektir. Kitapta yazarın özgün üretimi olan alışılmamış benzetme örneklerine yer verilmiş olması, çocuğun yaratıcı dil kullanımına katkı açısından önemli bir nitelik olarak değerlendirilmektedir.

Türkçe 6. Sınıf Ders Kitabı-a'daki öyküleyici metinlerde, eğretileme sanatının yer aldığı anlatımlar ikinci sırada yer almaktadır. Aşağıda eğretileme sanatının yer aldığı anlatımlardan örnekler bulunmaktadır:

- Öyle **karanlık** bakışınla beni korkutamazsın, diyerek yerinden fırladı Kırmızı. (s. 15)
- Yüreğini bir **ateş** sarmıştı. (s. 45)
- **Kör kör** parmağım gözüne bayım! (s. 222)

Türkçe 6. Sınıf Ders Kitabı-a, eğretileme sanatının kullanımı bakımından incelenen ders kitapları içinde yoğunluk puanına göre (21.53) ikinci sırada yer almaktadır. Çalışmada daha önce ortaya konan gerekçeler doğrultusunda bu ders kitabındaki öyküleyici metinlerde eğretileme sanatına ilişkin kullanımlara yer verilmesinin öğrencilerin dili yaratıcı ve etkili kullanma becerisine katkı yapacağı düşünülmektedir. *Türkçe 6. Sınıf Ders Kitabı-a*'daki öyküleyici metinlerde, düzdeğişmece sanatı toplamda bir yerde kullanılmıştır. Aşağıda düzdeğişmece sanatının yer aldığı anlatım verilmiştir:

- **Yerli** mi süreyim, **Avrupa** mı? (s. 223)

Kitapta kullanılan bu düzdeğişmece örneğinin kitabın seslendiği yaş düzeyine uygun olduğu düşünülmektedir. *Türkçe 6. Sınıf Ders Kitabı-a*'daki öyküleyici metinlerde düzdeğişmece sanatının benzetme ve eğretileme sanatlarından az olması, bu çalışmada daha önce ortaya konan gerekçelerin ışığında olağan bir durum olarak değerlendirilmektedir. Bu kitap, düzdeğişmece sanatının kullanımı bakımından yoğunluk puanına göre (1.95) incelenen kitaplar içinde dördüncü sırada yer almaktadır. Aslan, Güldenoğlu ve Altuntaş'ın (2018: 52) da belirttikleri gibi değişmeceler anlatıma canlılık katar ve böylece anlatımı daha etkili kılar. Bu belirlemenin ışığında bu kitaptaki öyküleyici metinlerde düzdeğişmece sanatına ilişkin kullanıma yer verilmesinin öğrencilerinin anlatım becerilerinin daha canlı ve etkili kullanma becerilerine katkı sunacağı düşünülmektedir.

Ceylan ve diğerleri (2021) tarafından yazılan *Türkçe 6. Sınıf Ders Kitabı-b*'deki öyküleyici metinlerde söz sanatlarının sıklık ve yüzdelik dilimine ilişkin bilgiler Tablo 26'da gösterilmiştir.

Tablo 26

Türkçe 6. Sınıf Ders Kitabı-b'deki Öyküleyici Metinlerde Söz Sanatlarına Ait Sıklık ve Yüzde (%) Dağılımları

İnceleme Ölçütleri	Sıklık	%
1. Benzetme	12	54.54
2. Eğretileme	8	36.36
3. Düzdeğişmece	2	9.10
Toplam	22	100.00

Tablo 26'ya göre *Türkçe 6. Sınıf Ders Kitabı-b'deki öyküleyici metinlerde* söz sanatlarından sırasıyla en çok “benzetme” (%54.54), “eğretileme” (%36.36) ve “düzdeğişmece” (%9.10) sanatlarıyla ilgili anlatımlara yer verilmiştir. *Türkçe 6. Sınıf Ders Kitabı-b*, incelenen ders kitapları içinde söz sanatlarının kullanımı bakımından yoğunluk puanı (76.32) en yüksek olan kitaptır.

Türkçe 6. Sınıf Ders Kitabı-b'deki öyküleyici metinler ve bu metinlerdeki söz sanatlarının kullanım sıklığına ilişkin bilgiler Tablo 27'de sunulmuştur.

Tablo 27

Türkçe 6. Sınıf Ders Kitabı-b'deki Öyküleyici Metinler ve Bu Metinlerdeki Söz Sanatlarının Kullanım Sıklığına İlişkin Bilgiler

Tema	Metin Adı	Metin Türü	Benzetme	Eğretileme	Düzdeğişmece	Toplam
Okuma Kültürü	Bu da Benim Öyküm	Öykü	3	1	-	4
	Canım Kitaplığım	Öykü	2	1	-	3
	Cephane Sandığına	Öykü	-	-	-	0
	Kitap					
Millî Mücadele ve Atatürk	Türk Askerinin Cesareti	Öykü	-	2	-	2
Erdemler	Vermek	Öykü	2	-	-	2
	Çoğalmaktır	Öykü	3	2	-	5
Birey ve Toplum	Sen de Bir İyilik Yap	Öykü	2	2	2	6
Toplam			12	8	2	22

Aşağıda, *Türkçe 6. Sınıf Ders Kitabı-b'deki öyküleyici metinlerde benzetme sanatının yer aldığı anlatımlara örnekler* verilmiştir:

- ...bir türlü açmaya cesaret edemediğim **dev kitaplardan** birini... (s. 12)
- Küçük İzo Mizo'nun bıyıkları kitaptan sarkmış, **bana el sallıyor gibiydi.** (s. 27)
- Cömertlik, dostluğun **parlak bir nişanıydı.** (s. 109)
- Fakat sonra bu seste bir yalvarış, **bir çağırış var gibi** geldi. (s. 118)
- Üstündeki ceket **korkuluğa giydirilmiş** sanırdınız. (s. 215)

Türkçe 6. Sınıf Ders Kitabı-b'deki öyküleyici metinlerde en çok yer alan söz sanatı benzetmedir. Bununla birlikte bu ders kitabı, benzetme sanatının kullanımı yönünden incelenen ders kitapları içinde yoğunluk puanına göre (46.80) dördüncü sırada yer almaktadır. *MEB Yayınları Türkçe 6. Sınıf Ders Kitabı-b*'deki öyküleyici metinlerde yer alan benzetme örneklerinin çoğunlukla alışılmış benzetmeler olduğu, bununla beraber sayıları az da olsa yazarın özgün anlatımı olan alışılmamış benzetme örneklerine yer verildiği görülmüştür. “*Kitaplar da pınarlar gibidir.*” (s. 13), “*Babası dalgalı sarı saçları ile tıpkı aslana benziyordu.*” (s. 119) kullanımları bu kitaptaki öyküleyici metinlerde yer alan alışılmış benzetmelere; “*Avuçları arasına bir yavru kuş değil de korkuyla, telaşla çarpan bir yürek konmuştu sanki.*” (s. 119), “*Üstündeki ceket korkuluğa giydirilmiş sanırdınız.*” (s. 215) kullanımları ise yazarın özgün üretimi olan alışılmamış benzetmelere birer örnektir. Kitapta alışılmamış benzetme örneklerine yer verilmiş olması, çocuğun yaratıcı dil kullanımına katkı açısından önemli bir nitelik olarak değerlendirilmektedir.

Türkçe 6. Sınıf Ders Kitabı-b'deki öyküleyici metinlerde, eğretilme sanatının yer aldığı anlatımlar, ikinci sırada yer almaktadır. Aşağıda eğretilme sanatının yer aldığı anlatımlara örnekler bulunmaktadır:

- Her kitapta o **eşikten** korkusuzca geçmeyi öğrendim. (s. 12)
- **Renk renk** güzellik **kokar.** (s. 26)
- Her taraf sessizliğe **gömülmüştü.** (s. 45)
- Bir **damla** canı kalmış. (s. 199)

Türkçe 6. Sınıf Ders Kitabı-b, eğretilme sanatının kullanımı bakımından incelenen ders kitapları içinde yoğunluk puanı (31.20) en yüksek olan kitaptır. Aksan (1998) ve Onan (2013) eğretilmenin anlatıma güç kattığını, bu yüzden dili etkili kullanmada büyük bir öneme sahip olduğunu belirtmişlerdir. Bu belirlemeden hareketle *Türkçe 6. Sınıf Ders Kitabı-b*'deki öyküleyici metinlerde eğretilme sanatına ilişkin kullanımlara yer verilmesinin öğrencilerin dili yaratıcı ve etkili kullanma becerisine katkı bakımından önemli olduğu düşünülmektedir.

Türkçe 6. Sınıf Ders Kitabı-b'deki öyküleyici metinlerde, düzdeğişmece sanatı toplamda iki yerde kullanılmıştır. Aşağıda düzdeğişmece sanatının yer aldığı anlatımlar verilmiştir:

- Kızı Gökçe'nin adını **ekranda** gördüğünde hemen açtı. (s. 250)
- Telefonun ucundaki yabancı **ses** “Alo!” diye seslendi yeniden. (s. 250)

Türkçe 6. Sınıf Ders Kitabı-b'de kullanılan bu düzdeğişmece örneklerinin kitabın seslendiği yaş düzeyine uygun olduğu düşünülmektedir. Kitaptaki öyküleyici metinlerde düzdeğişmece sanatının benzetme ve eğretileme sanatlarından az olması, bu çalışmada daha önce ortaya konan gerekçelerin ışığında olağan bir durum olarak değerlendirilmektedir. Bu kitap, düzdeğişmece sanatının kullanımı bakımından incelenen kitaplar içinde yoğunluk puanı (7.80) en yüksek olan kitaptır. Bu ders kitabındaki kitaptaki öyküleyici metinlerde düzdeğişmece sanatına ilişkin kullanımlara yer verilmesinin, bu çalışmada daha önce belirtilen gerekçelerin ışığında öğrencilerinin dili daha yaratıcı, canlı ve etkili kullanma becerilerine katkı sunacağı düşünülmektedir.

7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'na İlişkin Bulgular ve Yorumları

2022-2023 eğitim ve öğretim yılında 7. sınıflarda Millî Eğitim Bakanlığınca hazırlanan iki kitap okutulmuştur. Bunlardan biri, Kır ve diğerleri (2021); diğeri ise Akgül ve diğerleri (2021) tarafından yazılmıştır.

Kır ve diğerleri tarafından yazılan *Türkçe 7. Sınıf Ders Kitabı-a*'daki öyküleyici metinlerde söz sanatlarının sıklık ve yüzdelik dilimine ilişkin bilgiler Tablo 28'de gösterilmiştir.

Tablo 28

Türkçe 7. Sınıf Ders Kitabı-a'daki Öyküleyici Metinlerde Söz Sanatlarına Ait Sıklık ve Yüzde (%) Dağılımları

İnceleme Ölçütleri	Sıklık	%
1. Benzetme	9	60.00
2. Eğretileme	6	40.00
3. Düzdeğişmece	-	0
Toplam	15	100.00

Tablo 28'e göre *Türkçe 7. Sınıf Ders Kitabı-a*'daki öyküleyici metinlerde söz sanatlarından sırasıyla en çok “benzetme” (%60.00) ve “eğretileme” (%40.00)

sanatlarıyla ilgili anlatımlara yer verilmiştir. Bu ders kitabındaki öyküleyici metinlerde *düzdeğişmece* sanatıyla ilgili kullanımlar bulunmamaktadır. *Türkçe 7. Sınıf Ders Kitabı-a*, incelenen ders kitapları içinde söz sanatlarının kullanımı bakımından yoğunluk puanına göre (33.40) son sırada yer almaktadır.

Türkçe 7. Sınıf Ders Kitabı-a'daki öyküleyici metinler ve bu metinlerdeki söz sanatlarının kullanım sıklığına ilişkin bilgiler Tablo 29'da sunulmuştur.

Tablo 29

Türkçe 7. Sınıf Ders Kitabı-a'daki Öyküleyici Metinler ve Bu Metinlerdeki Söz Sanatlarının Kullanım Sıklığına İlişkin Bilgiler

Tema	Metin Adı	Metin Türü	Benzetme	Eğretileme	Düzdeğişmece	Toplam
Duygular	Ana İşsiz Kalınca	Öykü	1	5	-	6
Millî Mücadele ve Atatürk	Mürefteci Kadınlar ve Emin Astsubay	Öykü	2	-	-	2
	Sığırtmacı Mustafa'nın Öyküsü	Öykü	1	-	-	1
	Bir Adam, Bir Köy, Bir Orman	Öykü	1	-	-	1
Kişisel Gelişim	Çok Geç Diye Bir Zaman	Öykü	-	-	-	0
Sağlık ve Spor	Futbolcu Olmaya Karar Vermiştim	Öykü	1	-	-	1
Sanat	Ağaçtan Oyma Su Tası	Öykü	3	1	-	4
Toplam			9	6	0	15

Aşağıda, *Türkçe 7. Sınıf Ders Kitabı-a'daki* öyküleyici metinlerde benzetme sanatının yer aldığı anlatımlara örnekler verilmiştir:

- Tam şuram, **ateş düşmüş gibi** yanıyor. (s. 22)
- Sizleri görünce **eşimi görmüş gibi** oluyorum. (s. 45)
- Yüzü **çıra gibi pembeydi**. (s. 247)
- Kaynaktan süzülen su, **bir çağlayan gibi** yamaçtan tatlı şırıltılarla akıp gidiyordu. (s. 247)
- Su ağzımdan, boğazımdan kaydı gitti, **üşüyor gibi** ürperdim. (s. 249)

Türkçe 7. Sınıf Ders Kitabı-a'daki öyküleyici metinlerde en çok yer alan söz sanatı benzetmedir. Bununla birlikte bu ders kitabı, benzetme sanatının kullanımı yönünden incelenen ders kitapları içinde yoğunluk puanına göre (20.04) son sırada yer almaktadır. *Türkçe 7. Sınıf Ders Kitabı-a'daki* öyküleyici metinlerde yer alan benzetme

örneklerinin alışılmış benzetmeler olduğu görülmüş, yazarın özgün anlatımı olan alışılmamış benzetme örneklerine rastlanmamıştır. Oysa metinlerde çocuğun bağlamdan çıkarabileceği, yaşına ve gelişim düzeyine uygun alışılmamış benzeteme örneklerinin de bulunması çocuğun yaratıcı dil becerisine katkı sağlaması açısından önemlidir. “Çünkü kendilerini evlerinde gibi hissediyorlardı.” (s. 44), “Yüzü çıra gibi pembeydi.” (s. 247) kullanımları, bu kitaptaki öyküleyici metinlerde yer alan alışılmış benzetmelere birer örnektir.

Türkçe 7. Sınıf Ders Kitabı-a'daki öyküleyici metinlerde, eğretilme sanatının yer aldığı anlatımlar ikinci sırada yer almaktadır. Aşağıda eğretilme sanatının yer aldığı anlatımlara örnekler bulunmaktadır:

- Bağrındaki **ateş**, sıra sızısı olmasın? (s. 22)
- Kaygılarını, dileklerini, düşüncelerini içine **gömüp** susuyordu. (s. 23)
- Bu sözü anlayamazdım ama dedemin dilinden **döküldüğü** için önemli sayardım. (s. 247)

Türkçe 7. Sınıf Ders Kitabı-a'daki öyküleyici metinlerde, eğretilme sanatının yer aldığı anlatımlar ikinci sırada yer almaktadır. Bu ders kitabı, eğretilme sanatının kullanımı bakımından incelenen ders kitapları içinde yoğunluk puanına göre (13.36) beşinci sırada yer almaktadır. Bu çalışmada daha önce ortaya konan gerekçeler doğrultusunda bu ders kitabında eğretilme sanatına ilişkin kullanımlara yer verilmesinin öğrencilerin dili yaratıcı ve etkili kullanma becerisine katkı bakımından önemli olduğu düşünülmektedir. *Türkçe 7. Sınıf Ders Kitabı-a'daki* öyküleyici metinlerde, düzdeğişmece sanatının yer aldığı anlatımlar bulunmamaktadır. Oysa yaratıcı dil becerisinin gelişebilmesi için çocuğun bu yaşta da anlayabileceği düzdeğişmece örneklerinin bulunduğu metinler de kitaplarda yer almalıdır.

Akgül ve diğerleri (2021) tarafından yazılan *Türkçe 7. Sınıf Ders Kitabı-b'deki* öyküleyici metinlerde söz sanatlarının sıklık ve yüzdelik dilimine ilişkin bilgiler Tablo 30'da gösterilmiştir.

Tablo 30

Türkçe 7. Sınıf Ders Kitabı-b'deki Öyküleyici Metinlerde Söz Sanatlarına Ait Sıklık ve Yüzde (%) Dağılımları

İnceleme Ölçütleri	Sıklık	%
1. Benzetme	39	86.66
2. Eğretilme	2	4.44
3. Düzdeğişmece	4	8.88
Toplam	45	100.00

Tablo 30'a göre *Türkçe 7. Sınıf Ders Kitabı-b*'deki öyküleyici metinlerde söz sanatlarından sırasıyla en çok “benzetme” (%86.66), “düzdeğişmece” (%8.88) ve “eğretileme” (%4.44) sanatlarıyla ilgili anlatımlara yer verilmiştir. *Türkçe 7. Sınıf Ders Kitabı-b*, incelenen ders kitapları içinde söz sanatlarının kullanımı bakımından yoğunluk puanına göre (68.44) üçüncü sırada yer almaktadır.

Türkçe 7. Sınıf Ders Kitabı-b'deki öyküleyici metinler ve bu metinlerdeki söz sanatlarına ilişkin bilgiler Tablo 31'de sunulmuştur.

Tablo 31

Türkçe 7. Sınıf Ders Kitabı-b'deki Öyküleyici Metinler ve Bu Metinlerdeki Söz Sanatlarının Kullanım Sıklığına İlişkin Bilgiler

Tema	Metin Adı	Metin Türü	Benzetme	Eğretileme	Düzdeğişmece	Toplam
Erdemler	Arıların İlhamı	Öykü	2	-	-	2
	Munise	Roman	9	1	2	12
Millî Mücadele ve Atatürk	Ordular! İlk Hedefiniz...	Öykü	3	-	-	3
Kişisel Gelişim	Sol Ayağım	Roman	7	-	2	9
	Üç Soru	Roman	-	-	-	0
Millî Kültürümüz	Muhacir Osman	Öykü	6	1	-	7
Bilim ve Teknoloji	Evrene Açılan Gizli Anahtar	Öykü	6	-	-	6
Doğa ve Evren	Yıldırım Sesli Manasçık	Öykü	6	-	-	6
Toplam			39	2	4	45

Aşağıda, *Türkçe 7. Sınıf Ders Kitabı-b*'deki öyküleyici metinlerde benzetme sanatının yer aldığı anlatımlara örnekler verilmiştir:

- Yatağımdan doğrularak kulak verdim ve gecenin içinde **bir insan iniltisi işitir gibi** oldum. (s. 16)
- Mustafa Kemal çadırının önünde **çakı gibi** duruyordu. (s. 46)
- Baktığımı anlayınca **ezilir gibi** oldu gülümsemeye çalışarak. (s. 119)
- **Kuyruklu yıldız doğru düşüyorlarmış gibi** hissediyordu. (s. 158)
- Kasılmış boyunlarımız **birer oktur**. (s. 218)

Türkçe 7. Sınıf Ders Kitabı-b'deki öyküleyici metinlerde en çok yer alan söz sanatı benzetmedir. Bununla birlikte bu ders kitabı, benzetme sanatının kullanımı yönünden incelenen ders kitapları içinde yoğunluk puanı (59.32) en yüksek olan kitaptır. *Türkçe 7. Sınıf Ders Kitabı-b*'deki öyküleyici metinlerde yer alan benzetme

örneklerinin çoğunlukla alışılmış benzetmeler olduğu, bununla beraber sayıları az da olsa yazarın özgün anlatımı olan alışılmamış benzetme örneklerine yer verildiği görülmüştür. “Çöl sıcaklığı gibi bunaltıcıydı.” (s. 10), “Samanlar insanı yatak gibi sıcak tutuyormuş.” (s. 18) kullanımları bu kitaptaki öyküleyici metinlerde yer alan alışılmış benzetmelere; “Fırtına içinde viran bir gemi teknesi gibi sallanan bu sefil ve karanlık oda...” (s. 17), “Yaver Salih ince bir kavak gibi sallanıyor.” (s. 46) kullanımları ise yazarın özgün üretimi olan alışılmamış benzetmelere birer örnektir. Kitapta alışılmamış benzetme örneklerine yer verilmiş olması, çocuğun yaratıcı dil kullanımına katkı açısından önemli bir nitelik olarak değerlendirilmektedir.

Türkçe 7. Sınıf Ders Kitabı-b'deki öyküleyici metinlerde, düzdeğişmece sanatının yer aldığı anlatımlar ikinci sırada yer almaktadır. Aşağıda düzdeğişmece sanatının yer aldığı anlatımlardan örnekler bulunmaktadır:

- Karanlıkta, kollarımın içine buz gibi donmuş, **küçük bir vücut** düştü. (s. 17)
- ...o anda donmuş, sabit, sabırsız, bir mucize gerçekleşmesini bekleyen **yüzler** gördüm. (s. 72)

Türkçe 7. Sınıf Ders Kitabı-b'deki öyküleyici metinlerde düzdeğişmece sanatı toplamda dört yerde kullanılmıştır. Kitapta kullanılan bu düzdeğişmece örneklerinin kitabın seslendiği yaş düzeyine uygun olduğu düşünülmektedir. Bu kitap, düzdeğişmece sanatının kullanımı bakımından incelenen kitaplar içinde yoğunluk puanına göre (6.08) ikinci sırada yer almaktadır. Bu ders kitabındaki öyküleyici metinlerde çalışma kapsamında incelenen diğer ders kitaplarından farklı olarak düzdeğişmece sanatı, eğretilme sanatından daha fazla kullanılmıştır. Kitaptaki öyküleyici metinlerde düzdeğişmece sanatına ilişkin kullanımlara yer verilmesinin, bu çalışmada daha önce belirtilen gerekçelerin ışığında öğrencilerinin anlatım becerilerinin daha yaratıcı, canlı ve etkili olmasına katkı sunacağı düşünülmektedir.

Türkçe 7. Sınıf Ders Kitabı-b'de öyküleyici metinlerde, eğretilme sanatının yer aldığı anlatımlar üçüncü sırada yer almaktadır. Aşağıda eğretilme sanatının yer aldığı anlatımlara örnekler bulunmaktadır:

- Biraz sonra, çocuğun parlak gözlerine bir **gölge** düştüğünü, **parlak** neşesinin sönmeye başladığını fark ettim. (s. 18)
- Kıyıya yanaşan tekneler, çalışan, gezen, duran insanlar, asfaltta karşılıklı akıp giden vasıtalar sessiz, renkli bir kargaşalık içindeydiler. (s. 119)

Türkçe 7. Sınıf Ders Kitabı-b, eğretilme sanatının kullanımı bakımından incelenen ders kitapları içinde yoğunluk puanı (3.04) en düşük olan kitaptır. Çalışmada

daha önce ortaya konan gerekçeler doğrultusunda bu ders kitabında eğretileme sanatına ilişkin kullanımlara yer verilmesinin öğrencilerin dili daha yaratıcı, canlı ve etkili kullanma becerisine katkı bakımından önemli olduğu düşünülmektedir.

8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'na İlişkin Bulgular ve Yorumları

Eselioğlu ve diğerleri tarafından yazılan *Türkçe 8. Sınıf Ders Kitabı*'ndaki öyküleyici metinlerde söz sanatlarının sıklık ve yüzdelik dilimine ilişkin bilgiler Tablo 32'de gösterilmiştir.

Tablo 32

Türkçe 8. Sınıf Ders Kitabı'ndaki Öyküleyici Metinlerde Söz Sanatlarına Ait Sıklık ve Yüzde (%) Dağılımları

İnceleme Ölçütleri	Sıklık	%
1. Benzetme	39	72.23
2. Eğretileme	11	20.37
3. Düzdeğişmece	2	7.40
Toplam	52	100.00

Tablo 32'ye göre *Türkçe 8. Sınıf Ders Kitabı*'ndaki öyküleyici metinlerde söz sanatlarından sırasıyla en çok “benzetme” (%72.23), “eğretileme” (%20.37) ve “düzdeğişmece” (%7.40) sanatlarıyla ilgili anlatımlara yer verilmiştir. *Türkçe 8. Sınıf Ders Kitabı*, incelenen ders kitapları içinde söz sanatlarının kullanımı bakımından yoğunluk puanına göre (67.55) dördüncü sırada yer almaktadır.

Türkçe 8. Sınıf Ders Kitabı'ndaki öyküleyici metinler ve bu metinlerdeki söz sanatlarının kullanım sıklığına ilişkin bilgiler Tablo 33'te sunulmuştur.

Tablo 33

Türkçe 8. Sınıf Ders Kitabı'ndaki Öyküleyici Metinler ve Bu Metinlerdeki Söz Sanatlarının Kullanım Sıklığına İlişkin Bilgiler

Tema	Metin Adı	Metin Türü	Benzetme	Eğretileme	Düzdeğişmece	Toplam
Erdemler	Kaşığı	Öykü	3	-	1	4
	Ayaz'ın Definesi	Öykü	-	1	-	1
Millî Mücadele ve Atatürk	Bayrağımızın Altında	Öykü	1	-	-	1
	Kınalı Ali'nin Mektubu	Öykü	1	-	-	1
Birey ve Toplum	Portakal	Öykü	2	-	-	2
	Masal Ağacı	Öykü	6	1	1	8
Doğa ve Evren	Yılkı Atı	Roman	5	3	-	8
	Gündüzünü Kaybeden Kuş	Öykü	9	1	-	10
Vatandaşlık	Haritada Bir Nokta	Öykü	9	4	-	13
	Kalbim Rumeli'de Kaldı	Öykü	2	1	-	3
	İmece	Öykü	1	-	-	1
Toplam			39	11	2	52

Aşağıda, *Türkçe 8. Sınıf Ders Kitabı*'ndaki öyküleyici metinlerde benzetme sanatının yer aldığı anlatımlara örnekler bulunmaktadır:

- Evimiz iç çitin büyük kestane ağaçları arkasında **kaybolmuş gibiydi**. (s.20)
- Annemi o zamanlar bir göreceksiniz. **Dal gibi**. (s. 122)
- İncecik kumlar güneş altında **altın tozlar gibi** parlayıp gözleri kamaştırıyor. (s. 144)
- Göklerin koynunda **küçücük mavi bir nokta** olurlar. (s. 324)
- Gülümseme birdenbire yüzünde **bir meyve gibi** çürüyüverdi. (s. 254)

Türkçe 8. Sınıf Ders Kitabı'ndaki öyküleyici metinlerde en çok yer alan söz sanatı benzetmedir. Bununla birlikte bu ders kitabı, benzetme sanatının kullanımı yönünden incelenen ders kitapları içinde yoğunluk puanına göre (50.67) üçüncü sırada yer almaktadır. *Türkçe 8. Sınıf Ders Kitabı*'ndaki öyküleyici metinlerde yer alan benzetme örneklerinin çoğunlukla alışılmış benzetmeler olduğu, bununla beraber sayıları az da olsa yazarın özgün anlatımı olan alışılmamış benzetme örneklerine yer verildiği görülmüştür. “Boş sokaklarda kadın erkek dolaşüyor, hep çocuklar gibi

koşuşuyorlardı.” (s. 46), “*Kuş sendeledi, denklemini buldu ve bir fişek gibi dosdoğru yükseklere fırladı.*” (s. 235) kullanımları bu kitaptaki öyküleyici metinlerde yer alan alışılmış benzetmelere; “*Böyle bir deneyime kalkışan kişi, kızgın kumlarda yürürken dans eden Afrika yerlilerini andırıyor*” (s. 144), “*Aygır ve cengâverlerine saldıran kurtlar, hedeflerinin demir lokma olduğunu anladılar.*” (s. 218) kullanımları ise yazarın özgün üretimi olan alışılmamış benzetmelere birer örnektir. Kitapta alışılmamış benzetme örneklerine yer verilmiş olması, çocuğun yaratıcı dil kullanımına katkı açısından önemli bir nitelik olarak değerlendirilmektedir.

Türkçe 8. Sınıf Ders Kitabı’ndaki öyküleyici metinlerde, eğretilme sanatının yer aldığı anlatımlar ikinci sırada yer almaktadır. Aşağıda eğretilme sanatının yer aldığı anlatımlardan örnekler bulunmaktadır:

- Islak mayomu değiştirmek bahanesiyle kalabalıktan **sıyrıldım.** (s. 145)
- Gökyüzü zulüm **kusuyordu.** (s. 217)
- Korkunç kişneler **fırlatıyordu.** (s. 218)
- Yüzündeki gülümseme önce tehlikeli bir hâlde **dondurdu.** (s. 254)

Türkçe 8. Sınıf Ders Kitabı’ndaki öyküleyici metinlerde, eğretilme sanatının yer aldığı anlatımlar ikinci sırada yer almaktadır. Bu ders kitabı, eğretilme sanatının kullanımı bakımından incelenen ders kitapları içinde yoğunluk puanına göre (14.29) ikinci sırada yer almaktadır. Çalışmada daha önce ortaya konan gerekçeler doğrultusunda bu ders kitabında eğretilme sanatına ilişkin kullanımlara yer verilmesinin öğrencilerin dili daha yaratıcı, canlı ve etkili kullanma becerisine katkı bakımından önemli olduğu düşünülmektedir.

Türkçe 8. Sınıf Ders Kitabı’ndaki öyküleyici metinlerde, düzdeğişmece sanatının yer aldığı anlatımlar üçüncü sırada yer almaktadır. Aşağıda düzdeğişmece sanatının yer aldığı anlatımlardan örnekler bulunmaktadır:

- Babamın **gözleri** bana döndü... (s. 21)
- Üzerinde türlü meyveler, kuşlar bulunan bu masal ağacı **yüreğimi** coşturdu. (s. 145)

Türkçe 8. Sınıf Ders Kitabı’ndaki öyküleyici metinlerde, düzdeğişmece sanatı toplamda dokuz yerde kullanılmıştır. Kitapta kullanılan düzdeğişmece örneklerinin kitabın seslendiği yaş düzeyine uygun olduğu düşünülmektedir. *Türkçe 8. Sınıf Ders Kitabı*’ndaki öyküleyici metinlerde düzdeğişmece sanatının benzetme ve eğretilme sanatlarından az olması, bu çalışmada daha önce ortaya konan gerekçelerin ışığında olağan bir durum olarak değerlendirilmektedir. Bu kitap, düzdeğişmece sanatının kullanımı bakımından incelenen kitaplar içinde yoğunluk puanına göre (2.59) üçüncü

sırada yer almaktadır. Bu ders kitabındaki öyküleyici metinlerde düzdeğişmece sanatına ilişkin kullanımlara yer verilmesinin, çalışmada daha önce belirtilen gerekçelerin ışığında öğrencilerinin anlatım becerilerinin daha yaratıcı, canlı ve etkili olmasına katkı sunacağı düşünülmektedir.

İncelenen Ders Kitaplarındaki Etkinliklere İlişkin Bulgular ve Yorumları

Bu çalışma kapsamında incelenen ders kitaplarındaki etkinliklerde söz sanatlarının kullanımına ilişkin bilgiler, Tablo 34’te sunulmuştur.

Tablo 34

Çalışma Kapsamında İncelenen Ders Kitaplarındaki Etkinliklerde Söz Sanatlarının Kullanımına İlişkin Bilgiler

Kitap Adı	Yazarları	Kitaptaki Toplam Etkinlik Sayısı	Kitaptaki Söz Sanatı Etkinlik Sayısı	Söz Sanatı Etkinliklerinin Oranı (%)
Anıttepe Yayıncılık Türkçe 5. Sınıf Ders Kitabı	Şule Çapraz Baran, Elif Diren	323	1	0.30
MEB Yayınları Türkçe 6. Sınıf Ders Kitabı-a	Nihal Ertürk, Seray Keleş, Damla Külünk	236	10	4.23
MEB Yayınları Türkçe 6. Sınıf Ders Kitabı-b	Sabri Ceylan, Kadir Duru, Gülten Erkek, Murat Pastutmaz	234	5	2.13
MEB Yayınları Türkçe 7. Sınıf Ders Kitabı-a	Tolga Kır, Emine Kırman, Seda Yağız, Ahmet Akgül, Nurcihan	259	8	3.08
MEB Yayınları Türkçe 7. Sınıf Ders Kitabı-b	Demirer, Ebubekir Gürcan, Duygu Karadaş, İlkay Karahan, Ali Uysal	267	8	2.99
MEB Yayınları Türkçe 8. Sınıf Ders Kitabı	Hilal Eselioğlu, Sıdıka Sert, Ayşe Yücel	253	9	3.55
Toplam		1572	41	2.60

Tablo 34'e göre çalışma kapsamında incelenen Türkçe ders kitaplarındaki toplam etkinlik sayısı 1572'dir. Bu etkinliklerden 41'i söz sanatları ile ilgilidir ve bu sayı, toplam etkinlik sayısının %2.60'ına karşılık gelmektedir. Türkçe ders kitapları içinde yüzdelerle dağılım bakımından en çok söz sanatı etkinliğinin yer verildiği kitap (4.23) *Türkçe 6. Sınıf Ders Kitabı-a*'dır. Bu ders kitabındaki 236 etkinliğin 10'u söz sanatları ile ilgilidir. Türkçe ders kitapları içinde yüzdelerle dağılım bakımından en çok söz sanatı etkinliğinin yer verildiği ikinci kitap (3.55) *Türkçe 8. Sınıf Ders Kitabı*'dır. Bu ders kitabındaki 253 etkinliğin 9'u söz sanatları ile ilgilidir. Türkçe ders kitapları içinde yüzdelerle dağılım bakımından en çok söz sanatı etkinliğinin yer verildiği üçüncü kitap (3.08) *Türkçe 7. Sınıf Ders Kitabı-a*'dır. Bu ders kitabındaki 259 etkinliğin 8'i söz sanatları ile ilgilidir. Yüzdelerle dağılım bakımından en az söz sanatı etkinliğinin yer verildiği kitap ise (0.30) *Türkçe 5. Sınıf Ders Kitabı*'dır. Bu ders kitabındaki 323 etkinliğin sadece 1'i söz sanatları ile ilgilidir.

Aslan, Güldenoğlu ve Altuntaş'ın (2018) da belirttikleri gibi, Türkçe derslerinde öğrencilerin yaş ve gelişim özelliklerine koşut biçimde söz sanatlarının metne kattığı anlamları sezdirici çalışmalara yer verilmeli; Türkçe ders kitaplarındaki söz sanatları etkinlikleri nitelikli ve öğretimin amacına uygun biçimde hazırlanmalıdır. Bu çalışmada incelenen ders kitaplarındaki 1572 etkinliğin yalnızca 41'i söz sanatlarıyla ilgilidir. İncelenen Türkçe ders kitaplarındaki etkinliklerin sayısı, sınıf düzeyine koşut biçimde düzenli bir artış göstermemektedir. Bu belirlemelerden hareketle ders kitaplarındaki söz sanatı etkinliklerinin sayısının yetersiz olduğu düşünülmektedir.

Aşağıda incelenen Türkçe ders kitaplarında yer alan söz sanatı etkinliklerine her sınıf düzeyinde örnekler verilmiş ve etkinliklerle ilgili değerlendirmeler yapılmıştır.

Türkçe 5. Sınıf Ders Kitabı'ndaki toplam etkinlik sayısı 323'tür ve bunlardan yalnızca 1'i söz sanatları ile ilgilidir. Bu etkinlik aşağıda verilmiştir.

6. ETKİNLİK

a) Metinden alınan aşağıdaki bölümü okunuz.

Geniş bir alanda devlet büyükleriyle ülkenin ileri gelenleri toplandılar. Delikanlı kükremiş bir fil gibi ortaya çıktı. Öyle güçlü görünüyordu ki karşısına demirden bir dağ çıksa yerinden koparıp atardı.

b) Altı çizili cümlelerin metne nasıl bir katkı sağladığını açıklayınız.

c) Siz de bu metnin kahramanlarıyla ilgili benzetme ve abartma cümleleri kurunuz.

Türkçe 5. Sınıf Ders Kitabı, s. 195

Bu etkinlikte öğrencilerden hem sanatın metne kattığı anlamı bulmaları hem de benzetme ve abartma sanatlarının bulunduğu sanatsal ifadeler üretmeleri istenmektedir. Bu açıdan, etkinliğin nitelikli bir etkinlik olduğu düşünülmektedir. Bununla birlikte *Türkçe 5. Sınıf Ders Kitabı*’nda söz sanatları ile ilgili yalnızca 1 etkinliğe yer verilmesi, nicelik açısından yetersiz görülmektedir. Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda “T.5.3.32. Metindeki söz sanatlarını tespit eder.” kazanımında “Benzetme (teşbih) ve kişileştirme (teşhis) söz sanatları verilir.” denilmektedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde kitapta “kişileştirme” sanatı ile ilgili hiçbir etkinliğin yer almadığı görülmektedir. Özetle belirtmek gerekirse *Türkçe 5. Sınıf Ders Kitabı*’nda söz sanatları ile ilgili etkinlik sayısı yetersizdir. Bununla birlikte programda yer alan “kişileştirme” sanatıyla ilgili etkinliğe yer verilmemesi önemli bir eksikliktir.

Türkçe 6. Sınıf Ders Kitabı-a’daki toplam etkinlik sayısı 236’dır ve bunlardan 10’u söz sanatları ile ilgilidir. Bu kitap, yüzdelik dağılım bakımından en çok söz sanatı etkinliğinin yer verildiği ders kitabıdır. Türkçe Öğretim Programı’nda “T.6.3.14. Metindeki söz sanatlarını tespit eder.” kazanımında “Konuşturma (intak) ve karşıtlık (tezat) söz sanatları verilir.” denilmektedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde *Türkçe 6. Sınıf Ders Kitabı*-a’da tezat sanatı ile ilgili iki etkinliğe yer verildiği, konuşturma sanatı ile ilgili ise hiçbir etkinliğe yer verilmediği görülmüştür. Ayrıca kitaptaki etkinliklerin çoğunun benzetme ve abartma sanatlarıyla ilgili olduğu görülmüştür.

Aslan, Güldenoğlu ve Altuntaş’ın (2018) belirttikleri gibi, ders kitaplarında yer verilen söz sanatı etkinlikleri, bu sanatların metne ne kattığını duyumsatmaya ve estetik

dili sezdirmeye dönük olmalıdır. *Türkçe 6. Sınıf Ders Kitabı-a*'da yer verilen etkinliklerin birçoğunun verilen metin içinden söz sanatlarını tanıyıp buldurmaya yönelik etkinlikler olduğu belirlenmiştir. Aşağıda bu tür etkinliklere örnekler verilmiştir.

6. ETKİNLİK

a) Aşağıdaki cümlelerde geçen söz sanatlarını (benzetme, abartma) bulunuz. İlgili boşluğa bulduğunuz söz sanatını yazınız.

- Gün doğarken gök gürlmesini andıran bir ses ortalığı sarstı. (.....)
- Nöbetçiler, Çankaya'da kuş uçurtmuyorlardı. (.....)
- Askerler ok gibi yerinden fırladılar. (.....)

b) Siz de abartma ve benzetme sanatının kullanıldığı iki cümle yazınız.

Türkçe 6. Sınıf Ders Kitabı-a, s. 48

5. ETKİNLİK Okuduğunuz şiirde abartma bildiren ifadeleri bularak aşağıdaki bulutlara yazınız.

Bir oda içinde kurduğum şehir,
Geçtiğim nehir?..

Türkçe 6. Sınıf Ders Kitabı-a, s. 74

3. ETKİNLİK Metinde yapılan benzetme ve karşılaştırmaları bularak yazınız.

Türkçe 6. Sınıf Ders Kitabı-a, s. 79

Örneklerden de anlaşılacağı üzere *Türkçe 6. Sınıf Ders Kitabı-a*'da yer verilen etkinliklerin birçoğu, verilen metin içinden söz sanatlarını tanıyıp buldurmaya yöneliktir. Kitapta, söz sanatlarının metne ne kattığını duyumsatmaya ve estetik dili sezdirmeye yönelik herhangi bir etkinliğe yer verilmemiştir. Bu açıdan bakıldığında bu etkinliklerin çocuğun dili yaratıcı kullanma becerisine katkı yapacak nitelikte olmadığı düşünülmektedir.

Türkçe 6. Sınıf Ders Kitabı-b'deki toplam etkinlik sayısı 234'tür ve bunlardan yalnızca 5'i söz sanatları ile ilgilidir. Bu kitapta konuşurma sanatına üç etkinlikte yer verildiği, tezat sanatına ise hiçbir etkinlikte yer verilmediği belirlenmiştir. Kitapta benzetme ve abartma sanatlarıyla ilgili etkinliklere de yer verildiği görülmüştür. *Türkçe 6. Sınıf Ders Kitabı-b*'deki söz sanatı etkinliklerinin çoğu, söz sanatlarını tanıyıp buldurmaya yönelik etkinliklerdir. Aşağıda bu tür etkinliklere bir örnek verilmiştir.

8. Etkinlik

A) Aşağıdaki metni noktalama işaretlerine dikkat ederek okuyunuz.

Artık, güneş doğmaya başladı. Biraz sonra da tıktırtilar başlar. Ah, işte küçük beyimiz de geldi! Ne güzel bir bebek! Hanımın da burada. Ne güzel her şey! Şu tahtalarımın üzerinde serili olan halı sıcacık tutuyor beni. Pencereleimdeki dantelli perdeler, hanımımın küçük beye okuduğu masal kitapları... Ne kadar da mutluyum! Hele şu kış günleri sıcacık oluyorum. Dışarısı buz gibiyken ben sıcacığım.

Her şey çok güzeldi. Ta ki o güne kadar... Ailem gidiyor. Nereye gidiyorlar bilmiyorum. Halımı

aldılar, kitaplığını boşalttılar, perdelerini çıkardılar, bomboş kaldım. Neden gittiler, bıraktılar beni? Günlerce düşündüm. Bulamadım. Yavaş yavaş çatırdamaya başladım. Sıvalarım dökülüyor, tahtalarımı kurtlar kemiriyor. Ağlıyorum hep. Beni ne duyan var ne anlayan. Korkuyorum çok. Artık kışları sıcak değilim. Kitaplarıyla beni keyiflendiren, ocağımı yakan yok. Çok üşüyorum. Ailemi istiyorum. Bekliyorum günlerdir ama onlar gelmiyor.

Günseli ORAL

B) Yukarıdaki metinde hangi varlık konuşurulmuştur?

Türkçe 6. Sınıf Ders Kitabı-b, s. 17

Türkçe 6. Sınıf Ders Kitabı-b'de yer alan aşağıdaki etkinlik ise söz sanatlarının metne ne kattığını duyumsatmaya ve estetik dili sezdirmeye dönük bir etkinliktir. Bu açıdan etkinliğin, çocuğun dili yaratıcı ve sanatlı kullanma becerisine katkı yapacak nitelikte olduğu düşünülmektedir.

C) Aşağıdaki şiirde kullanılan benzetme ve abartma ifadelerini bularak aşağıya yazınız. Bu ifadeler şiire nasıl bir anlam katmaktadır? Açıklayınız.

BÜYÜK TAARRUZ
(...)

Sarışın bir kurda benziyordu
Ve mavi gözleri çakmak çakmaktı.
Yürüdü uçurumun başına kadar, eğildi, durdu.
Bıraksalar,
İnce uzun bacakları üstünde yaylanarak
Ve karanlıkta akan bir yıldız gibi kayarak
Kocatepe'den Afyon Ovası'na atlayacaktı.

Nazım Hikmet

Benzetme ve Abartma İfadeleri:

Türkçe 6. Sınıf Ders Kitabı-b, s. 67

Açıklamalardan ve örneklerden anlaşılacağı üzere, *Türkçe 6. Sınıf Ders Kitabı-b*'de yer alan söz sanatı etkinliklerinin çoğunun çocuğun dili yaratıcı kullanma becerisine katkı yapacak nitelikte olmadığı sonucuna varılmıştır.

Türkçe 7. Sınıf Ders Kitabı-a'daki toplam etkinlik sayısı 259'dur ve bunlardan yalnızca 8'i söz sanatları ile ilgilidir. Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda "T.7.3.8. Metindeki söz sanatlarını tespit eder." kazanımında "Kişileştirme (teşhis), konuşurma (intak), karşıtlık (tezat) ve abartma (mübalağa) söz sanatları verilir." denilmektedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde *Türkçe 7. Sınıf Ders Kitabı-a*'daki söz sanatı etkinliklerinde kazanımda sıralanan dört sanata da yer verildiği görülmüştür.

Aslan, Güldenoğlu ve Altuntaş'ın (2018) belirttikleri gibi, ders kitaplarında yer verilen söz sanatı etkinlikleri, bu sanatların metne ne kattığını duyumsatmaya ve estetik dili sezdirmeye dönük olmalıdır. Oysa *Türkçe 7. Sınıf Ders Kitabı-a*'da yer verilen etkinliklerin tümü, verilen metin içinden söz sanatlarını tanıyıp buldurmaya yöneliktir. Aşağıda, bu ders kitabındaki söz sanatı etkinliklerine örnekler verilmiştir.

3.Etkinlik Aşağıdaki dizelerde bulunan söz sanatlarını belirleyerek boşluklara yazınız.

"Sıladan ayıрым gözümde yaşlar,
Sel olup taşacak bir gün derinden"
(Yusuf Ziya ULUSOY)

Kullanılan Söz Sanatı:

"Ceviz ağacı mahzun
Sen demiş, nereden bileceksin
İçimdeki sızıyı?"
(Ahmet EFE)

Kullanılan Söz Sanatı:

"Al elmalar yeşil dalı eğince
Yaprakların ucu yere değince
Bak o zaman topraktaki sevince"
(Abdurrahim KARAKOÇ)

Kullanılan Söz Sanatı:

Türkçe 7. Sınıf Ders Kitabı-a, s. 17

4.Etkinlik Aşağıda verilen söz sanatlarına "Kaplumbağayla İki Ördek" metninden örnekler bularak yazınız.

Kişileştirme

Konuşturma

Türkçe 7. Sınıf Ders Kitabı-a, s. 115

Açıklamalardan ve örneklerden anlaşılabacağı üzere, *Türkçe 7. Sınıf Ders Kitabı-a*'da yer alan söz sanatı etkinliklerinin çoğunun çocuğun dili yaratıcı kullanma becerisine katkı yapacak nitelikte olmadığı sonucuna varılmıştır.

Türkçe 7. Sınıf Ders Kitabı-b'deki toplam etkinlik sayısı 267'dir ve bunlardan yalnızca 8'i söz sanatları ile ilgilidir. Türkçe Öğretim Programı'nda "*T.7.3.8. Metindeki söz sanatlarını tespit eder.*" kazanımında "*Kişileştirme (teşhis), konuşturma (intak), karşıtlık (tezat) ve abartma (mübalağa) söz sanatları verilir.*" denilmektedir. Bu açıdan

değerlendirildiğinde *Türkçe 7. Sınıf Ders Kitabı-b*'de kişileştirme, konuşturma ve abartma sanatlarına söz sanatıyla ilgili etkinliklerde yer verildiği ancak tezat sanatına hiçbir etkinlikte yer verilmediği görülmüştür. *Türkçe 7. Sınıf Ders Kitabı-b*'de yer verilen söz sanatı etkinliklerinden 6'sı, verilen metin içinden söz sanatlarını tanıyıp buldurmaya yöneliktir. Aşağıda bu kitaptaki söz sanatı etkinliklerine örnekler verilmiştir.

6. ETKİNLİK: Aşağıda verilen şiirlerdeki söz sanatlarını ilgili boşluklara yazınız.

Öküzü Kiskanan Kurbağa

Bir gün bir öküz görür kurbağa;
Hayran olur boyuna bosuna.
Döner bir de kendine bakar: Yumurta kadar.
İmrenir, o da onun gibi olmaya kalkar.
İkınır, şişer, bağırır, öter;
Bir yandan da hep: "Baksanıza!" der,
"Yetmez mi? Ha? Olmadım mı hâlâ onun kadar?"
"Ne gezer!" derler. "Peki, şimdi?" "Hayır." "Ya şimdi?"
"Yaklaşmadın bile!" derler. O vakit bizimki
Bir ıkınır, çatır çatır çatlar.
(...)

Çeviren: Orhan Veli KANIK
(La Fontaine Masalları)

Geleceğim

(...)
Belki yakında olur belki de uzak,
Sırtımda hatıralar, saçlarımda ak
Gün, tarih bilemiyorum amma muhakkak
Bitmeyen bir azim, sabır ve emekle
Gelirim, beni bekle.
(...)

Abdurrahim KARAKOÇ

Türkçe 7. Sınıf Ders Kitabı-b, s. 113

Türkçe 7. Sınıf Ders Kitabı-b'de yer verilen söz sanatı etkinliklerinden 2'sinin ise söz sanatlarının metne ne kattığını duyumsatmaya ve estetik dili sezdirmeye dönük etkinlikler olduğu görülmüştür. Bu etkinliklerin, çocuğun dili yaratıcı ve sanatlı kullanma becerisine katkı yapacak nitelikte olduğu düşünülmektedir. Aşağıda bu etkinliklerden biri örneklendirilmiştir.

2. ETKİNLİK: Aşağıdaki soruları okuduğunuz şiirden hareketle yanıtlayınız.

“Hastasında sağlık, fakirinde refah görmek” abartılı bir bakış açısı mıdır? Tartışınız.

Türkçe 7. Sınıf Ders Kitabı-b, s. 204

Açıklamalardan ve örneklerden anlaşılacağı üzere, *Türkçe 7. Sınıf Ders Kitabı-b*'de yer alan söz sanatı etkinliklerinin çoğunun çocuğun dili yaratıcı kullanma becerisine katkı yapacak nitelikte olmadığı sonucuna varılmıştır.

Türkçe 8. Sınıf Ders Kitabı'ndaki toplam etkinlik sayısı 253'tür ve bunlardan yalnızca 9'u söz sanatları ile ilgilidir. Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda “T.8.3.7. Metindeki söz sanatlarını tespit eder.” kazanımında “Benzetme (teşbih), kişileştirme (teşhis), konuşturma (intak) ve karşıtlık (tezat), abartma (mübalağa) söz sanatlarının belirlenmesi sağlanır.” denilmektedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde *Türkçe 8. Sınıf Ders Kitabı*'ndaki söz sanatı etkinliklerinde kazanımda sıralanan sanatların tümüne yer verildiği görülmüştür.

Türkçe 8. Sınıf Ders Kitabı'nda yer verilen etkinliklerin tümünün, verilen metin içinden söz sanatlarını tanıyıp buldurmaya yönelik olduğu; kitapta söz sanatlarının metne ne kattığını duyumsatmaya ve estetik dili sezdirmeye dönük etkinliklere yer verilmediği belirlenmiştir. Aşağıda bu ders kitabındaki söz sanatı etkinliklerine örnekler verilmiştir.

5. ETKİNLİK

Dizelerdeki söz sanatlarını karşlarına yazınız.

benzetme

abartma

kişileştirme

konuşturma

karşıtlık

Bazı coşkun ırmakların
Ninni söyler akan suyu.
Bazı, esen bir rüzgârın
Dudakları der ki: "Uyu!"

Şüheda fışkıracak toprağı sıksan şüheda!

Boncuk gibi gözlerle bakarsın dünyaya.

Yıldızlar, çamlara değer de geçer.
Gün buradan başını eğer de geçer.

Güleriz ağlanacak hâlimize...

MEB Yayınları Türkçe 8. Sınıf Ders Kitabı, s. 17

4. ETKİNLİK

Şiirde kullanılan söz sanatlarını örnekteki gibi gösteriniz.

Kişileştirme

Köylere de uğradiysa eğer
Islak, karanlık odalarda beşik sallamıştır.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

MEB Yayınları Türkçe 8. Sınıf Ders Kitabı, s. 230

Açıklamalardan ve örneklerden anlaşılacağı üzere, *Türkçe 8. Sınıf Ders Kitabı*'nda yer alan söz sanatı etkinliklerinin çoğunun çocuğun dili yaratıcı kullanma becerisine katkı yapacak nitelikte olmadığı sonucuna varılmıştır.

Özetle söylemek gerekirse bu çalışmada incelenen 5, 6, 7 ve 8. Sınıf Türkçe ders kitaplarındaki söz sanatı etkinliklerinin, çocuğun dili yaratıcı kullanma becerisine katkı sunacak nitelik ve nicelikte olmadığı sonucuna varılmıştır.

İncelenen Türkçe Dersi Öğretim Programlarına İlişkin Bulgular ve Yorumları

Tablo 35’te çalışma kapsamında incelenen 2005, 2009, 2015 ve 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programlarındaki söz sanatları kazanımlarının dağılımına ilişkin bilgiler verilmiştir.

Tablo 35

Çalışma Kapsamında İncelenen Türkçe Dersi Öğretim Programlarındaki Söz Sanatları Kazanımlarının Dağılımına İlişkin Bilgiler

Türkçe Dersi Öğretim Programı	Toplam Kazanım Sayısı	Söz Sanatları Kazanım Sayısı	Söz Sanatları Kazanımlarının Oranı %
2005 Türkçe Dersi Öğretim Programı (6, 7, 8. Sınıflar)	584	6	1.02
2009 Türkçe Dersi Öğretim Programı (5. Sınıflar)	291	-	0.00
2015 Türkçe Dersi Öğretim Programı (5, 6, 7, 8. Sınıflar)	206	1	0.48
2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı (5, 6, 7, 8. Sınıflar)	289	4	1.38
Toplam	1370	11	0.80

Tablo 35’e göre incelenen Türkçe Dersi Öğretim Programlarındaki toplam kazanım sayısı 1370’tir ve bunlardan 11’i söz sanatları kazanımıdır. Toplam kazanım sayısı içinde söz sanatları kazanımlarının yüzdelik oranı %0.80’dir. İncelenen Türkçe Dersi Öğretim Programlarının ayrı ayrı değerlendirilmesine ilişkin bilgiler aşağıda verilmiştir.

Bu çalışma kapsamında incelenen 2005 Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda yer alan söz sanatları kazanımlarının dağılımına ilişkin bilgiler, Tablo 36’da sunulmuştur.

Tablo 36

2005 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda Yer Alan Söz Sanatları Kazanımlarının Dağılımına İlişkin Bilgiler

Sınıf Düzeyi	Toplam Kazanım Sayısı	Söz Sanatları Kazanım Sayısı	Söz Sanatları Kazanımlarının Oranı %
6	193	2	1.03
7	197	2	1.01
8	194	2	1.03
Toplam	584	6	1.02

Tablo 36'ya göre 2005 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda 6, 7 ve 8. sınıflar düzeyinde toplam kazanım sayısı 584'tür ve bunlardan 6'sı söz sanatlarıyla ilgili kazanımlardır. Söz sanatları kazanımlarının toplam kazanımlar içindeki yüzdelik oranı %1.2'dir. 6 ve 8. sınıflarda toplam kazanım sayısı içinde söz sanatları kazanımlarının yüzdelik oranı (%1.03) eşittir. 7. sınıflarda toplam kazanım sayısı içinde söz sanatları kazanımlarının yüzdelik oranı (%1.01) ile diğer iki sınıftan daha düşüktür. 2005 Türkçe Dersi Öğretim Programı söz sanatlarının yüzdelik oranı (%1.02) bakımından incelenen diğer programlar içinde ikinci sırada yer almaktadır.

2005 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda yer alan ve 5, 6 ve 7. sınıflar düzeyinde ortak olan söz sanatları kazanımları kodları ile aşağıda verilmiştir:

3.6. Atasözü, deyim ve söz sanatlarını uygun durumlarda kullanarak anlatımı zenginleştirir.

2.18. Metindeki söz sanatlarının anlatıma olan katkısını fark eder.

(Metinde geçen mecaz, benzetme, kişileştirme, konuşurma ve abartma sanatlarına dikkat çekilir.)

2009 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda yer alan söz sanatları kazanımlarının dağılımına ilişkin bilgiler Tablo 37'de sunulmuştur.

Tablo 37

2009 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda Yer Alan Söz Sanatları Kazanımlarının Dağılımına İlişkin Bilgiler

Sınıf Düzeyi	Toplam Kazanım Sayısı	Söz Sanatları Kazanım Sayısı	Söz Sanatları Kazanımlarının Oranı %
5	291	-	0
Toplam	291	-	0

Tablo 37'ye göre 2009 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda 5. sınıflar düzeyinde toplam kazanım sayısı 291'dir ve bu programda 5. sınıflar düzeyinde söz sanatları kazanımlarına hiç yer verilmemiştir. Çalışmada daha önce belirtildiği gibi, 2009 Türkçe Dersi Öğretim Programı 1-5. Sınıfları kapsamaktadır. Bu programda 6, 7 ve 8. Sınıf kazanımları bulunmamaktadır.

2015 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda yer alan söz sanatları kazanımlarının dağılımına ilişkin bilgiler, Tablo 38'de sunulmuştur.

Tablo 38

2015 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda Yer Alan Söz Sanatları Kazanımlarının Dağılımına İlişkin Bilgiler

Sınıf Düzeyi	Toplam Kazanım Sayısı	Söz Sanatları Kazanım Sayısı	Söz Sanatları Kazanımlarının Oranı %
5	48	-	0
6	53	-	0
7	51	-	0
8	54	1	1.85
Toplam	206	1	0.48

Tablo 38'e göre 2015 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda 5, 6, 7 ve 8. sınıflar düzeyinde toplam kazanım sayısı 206'dır ve bunlardan yalnızca 1'i söz sanatıyla ilgilidir. Söz sanatları kazanımlarının toplam kazanımlar içindeki yüzdelik oranı %0.48'dir. Bu öğretim programında 5, 6 ve 7. sınıflar düzeyinde söz sanatları kazanımlarına yer verilmemiştir. 8. sınıflar düzeyinde ise toplam 54 kazanımdan 1'i söz sanatları kazanımıdır. 8. sınıflar düzeyinde toplam kazanım sayısı içinde söz sanatları kazanımlarının yüzdelik oranı %1.85'tir. 2009 Türkçe Öğretim Programı söz sanatlarının yüzdelik oranı (%0.48) bakımından incelenen diğer programlar içinde üçüncü sıradadır. 2015 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda yer alan söz sanatları kazanımları kodları ile aşağıda verilmiştir:

T8.2.22. Okuduklarındaki söz sanatlarını bulur.

Benzetme, kişileştirme, konuşturma, zıtlık, abartma söz sanatları verilir.

Bu çalışma kapsamında incelenen 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda yer alan söz sanatları kazanımlarının dağılımına ilişkin bilgiler, Tablo 39'da sunulmuştur.

Tablo 39

2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda Yer Alan Söz Sanatları Kazanımlarının Dağılımına İlişkin Bilgiler

Sınıf Düzeyi	Toplam Kazanım Sayısı	Söz Sanatları Kazanım Sayısı	Söz Sanatları Kazanımlarının Oranı %
5	69	1	1.44
6	68	1	1.47
7	76	1	1.31
8	76	1	1.31
Toplam	289	4	1.38

Tablo 39'a göre 2019 Türkçe Öğretim Programı'nda 5, 6, 7 ve 8. sınıflar düzeyinde toplam kazanım sayısı 289'dur ve bunlardan 4'ü söz sanatı kazanımıdır. 6. sınıflar, söz sanatlarının yüzdelik dağılımı bakımından %1.47'lik oranla diğer sınıflar içinde birinci sıradadır. Söz sanatlarının yüzdelik dağılımı bakımından 5. sınıflar %1.44'lük oranla ikinci; 7 ve 8. sınıflar %1.31'lik oranla üçüncü sıradadır. 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı söz sanatlarının yüzdelik oranı (%1.38) bakımından incelenen diğer programlar içinde birinci sıradadır.

Bu programdaki kazanımlar; 5. sınıflar düzeyinde benzetme, kişileştirme; 6. sınıflar düzeyinde konuşurma, karşıtlık; 7. sınıflar düzeyinde kişileştirme, konuşurma, karşıtlık, abartma; 8. sınıflar düzeyinde benzetme, kişileştirme, konuşurma, karşıtlık, abartma sanatlarını içermektedir. Bu programda üzerinde durulan söz sanatları sayısının sınıf düzeyine göre düzenli artış göstermediği belirlenmiştir. Bununla beraber benzetme sanatının 5 ve 8. sınıflarda; kişileştirme sanatının 5, 7 ve 8. sınıflarda; konuşurma sanatının 6, 7 ve 8. sınıflarda; karşıtlık sanatının 6, 7 ve 8. sınıflarda; abartma sanatının 7 ve 8. sınıflarda yer aldığı görülmüştür.

2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda yer alan söz sanatları kazanımları kodları ile aşağıda verilmiştir:

T.5.3.32. Metindeki söz sanatlarını tespit eder.

Benzetme (teşbih) ve kişileştirme (teşhis) söz sanatları verilir.

T.6.3.14. Metindeki söz sanatlarını tespit eder.

Konuşurma (intak) ve karşıtlık (tezat) söz sanatları verilir.

T.7.3.8. Metindeki söz sanatlarını tespit eder.

Kişileştirme (teşhis), konuşurma (intak), karşıtlık (tezat) ve abartma (mübalağa) söz sanatları verilir.

T.8.3.7. Metindeki söz sanatlarını tespit eder.

Benzetme (teşbih), kişileştirme (teşhis), konuşturma (intak) ve karşıtlık(tezat), abartma (mübalağa) söz sanatlarının belirlenmesi sağlanır.

BÖLÜM 5

SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Bu bölümde çalışmanın bulgularından hareketle ulaşılan sonuçlara yer verilmiş, benzer çalışma yapacak kişi ve kurumlara çeşitli öneriler sunulmuştur.

Sonuçlar

Bu çalışma, Türk çocuk edebiyatından öyküleyici metin örneği olarak seçilen romanlar ile Türkçe ders kitaplarındaki öyküleyici metinlerin söz sanatlarının dağılımı ve niteliği bakımından nasıl bir görünüm sergilediklerini ortaya koymak amacıyla yapılmıştır. Çalışmada uzman görüşleri doğrultusunda seçilen on beş çocuk romanı, 2022-2023 eğitim-öğretim yılında okutulan 5, 6, 7, 8. sınıf Türkçe ders kitapları ve 2005, 2009, 2015 ve 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programları söz sanatları ana kategorisi ile onun üç alt kategorisine (benzetme, eğretileme, düzdeğişmece) göre içerik çözümlemesi yöntemiyle çözümlenmiştir. Araştırmada elde edilen bulgular ışığında ulaşılan sonuçlar şunlardır:

Çocuk Romanlarına İlişkin Sonuçlar

İncelenen çocuk romanlarında söz sanatlarından en çok “benzetme” sanatına yer verilmiştir. Bu sanatın yer aldığı anlatımlar sırasıyla en çok *Eski Demir Kapı*, *Fadiş* ve *Ballı Çörek Kafeteryası* adlı kitaplarda bulunmaktadır.

Romanlarda, ikinci sırada “eğretileme” sanatının yer aldığı anlatımlar bulunmaktadır. Bu sanatın yer aldığı anlatımlar sırasıyla en çok *Fadiş*, *Mago* ve *Ankaralı* adlı romanlarda bulunmaktadır. Eğretileme sanatına ait kullanımlar, anlam yoğunluğu bakımından benzetme sanatına ait kullanımlara göre daha üst düzeyde olduğundan eğretileme sanatına ait kullanımları daha çok barındıran bu üç kitabın, çalışma kapsamında incelenen diğer kitaplara göre çocuğun dili yaratıcı ve etkili kullanma becerisine daha çok katkı yapacağı düşünülmektedir.

Romanlarda en az “düzdeğişmece” sanatının yer aldığı anlatımlar bulunmaktadır. Bu sanata ilişkin anlatımlar sırasıyla en çok *Mago*, *Eski Demir Kapı* ve *Fadiş adlı* romanlarda bulunmaktadır.

Çocuğun yaratıcı dil becerisinin gelişmesini sağlayan söz sanatlarının sırasıyla en çok *Eski Demir Kapı*, *Fadiş* ve *Mago* adlı kitaplarda yer aldığı; her üç kitapta da sırasıyla en çok “benzetme”, “eğretileme” ve “düzdeğişmece” sanatlarıyla ilgili anlatımların olduğu görülmüştür.

Türkçe Ders Kitaplarındaki Öyküleyici Metinlere İlişkin Sonuçlar

Yoğunluk puanlarına göre Türkçe ders kitaplarındaki kimi metinlerde incelenen romanlara oranla daha çok sayıda söz sanatı bulunmaktadır. Ders kitaplarında en çok “benzetme”, ikinci sırada “eğretileme”, üçüncü sırada ise “düzdeğişmece” sanatının olduğu anlatımlar bulunmaktadır. İncelenen Türkçe ders kitaplarındaki öyküleyici metinlerde yer alan benzetme sanatına ait örneklerin çoğunlukla alışılmış benzetme örnekleri olduğu; yazarın özgün üretimi olan, dilin yaratıcı boyutunu yansıtan alışılmamış benzetme örneklerinin yok denecek kadar az olduğu görülmüştür.

İncelenen ders kitapları içinde söz sanatları ana kategorisinde (benzetme, eğretileme, düzdeğişmece) yoğunluk puanı en yüksek olan kitap, *Türkçe 6. Sınıf Ders Kitabı-b*, ikinci kitap *Türkçe 6. Sınıf Ders Kitabı-a*, üçüncü kitap *Türkçe 7. Sınıf Ders Kitabı-b*, dördüncü kitap *Türkçe 8. Sınıf Ders Kitabı*, beşinci kitap ise *Türkçe 5. Sınıf Ders Kitabı*’dır. İncelenen ders kitapları içinde söz sanatları ana kategorisinde yoğunluk puanı en düşük olan kitap, *Türkçe 7. Sınıf Ders Kitabı-a*’dır. Söz sanatlarının yoğun olduğu metinler incelendiğinde bu metinlerin yazarlarının edebiyatın ve çocuk edebiyatının usta yazarları (Reşat Nuri Güntekin, Burhan Felek, Abbas Sayar, Gülten Dayıoğlu, Cengiz Aytmatov, Sait Faik Abasıyanık, Halikarnas Balıkcısı, Necati Güngör, Cahit Uçuk, Mine Soysal vb.), metinlerin de özgün ve türünün seçkin örnekleri arasında olduğu görülmüştür.

İncelenen ders kitaplarındaki öyküleyici metinlerde yer alan söz sanatlarının, yoğunluk puanı bakımından 5. sınıftan 8. sınıfa doğru her sınıf seviyesi için düzenli bir artış göstermediği belirlenmiştir. Örneğin *Türkçe 7. Sınıf Ders Kitabı-b* incelenen ders kitapları içinde söz sanatları ana kategorisinde üçüncü, *Türkçe 8. Sınıf Ders Kitabı* ise dördüncü sırada yer almaktadır. *Türkçe 7. Sınıf Ders Kitabı-a* ise incelenen ders kitapları içinde söz sanatları ana kategorisinde yoğunluk puanı en düşük olan kitaptır.

Oysa çocuğun yaş ve gelişim düzeyi gereği bu sınıf düzeyindeki metinlerde sanatlı anlatımların daha fazla sayıda olması gerekir.

Türkçe Ders Kitaplarındaki Etkinliklere İlişkin Sonuçlar

İncelenen Türkçe ders kitapları içinde yüzdelik dağılım bakımından en çok söz sanatı etkinliğinin yer verildiği kitap *Türkçe 6. Sınıf Ders Kitabı-a*, ikinci kitap *Türkçe 8. Sınıf Ders Kitabı*, üçüncü kitap *Türkçe 7. Sınıf Ders Kitabı-a*, en az söz sanatı etkinliğinin yer verildiği kitap ise *Türkçe 5. Sınıf Ders Kitabı*'dır.

Ders kitaplarının tümündeki etkinliklerin ilgili sınıf programında yer alan söz sanatları olduğu, bu yönüyle program sınırları içinde kalındığı görülmüştür.

Türkçe ders kitaplarındaki kimi nitelikli metinlerde çocuğun yaratıcı dil becerisinin gelişmesine katkıda bulunacak, estetik değeri fark etmesini/sezmesini sağlayacak söz sanatları bulunurken bunların önemini, metne kattığı anlamı ortaya çıkaracak çok az sayıda etkinlik bulunmaktadır. Başka bir deyişle, metnin estetik düzeyini ve değerini yükselten söz sanatlarının öğretimine ve kullanımına, çocukların estetik zevk geliştirmesine katkı sağlayacak etkinlik sayısı çok yetersizdir. Etkinlikler çoğunlukla adı verilen sanatı buldurmaya yönelik ve birbirini yineler niteliktedir.

İncelenen ders kitaplarındaki söz sanatları etkinliklerinin sıklıkları bakımından 5. sınıftan 8. sınıfa doğru her sınıf seviyesi için düzenli bir artışın olmadığı belirlenmiştir. Ayrıca incelenen etkinliklerin büyük bir bölümünün ağırlıklı olarak metin içindeki söz sanatlarını buldurmaya yönelik olduğu; bu sanatların metne kattığı anlamı duyumsatmaya, metin açısından önemini fark ettirmeye, estetik dili sezdirmeye yönelik etkinlik sayısının ise az olduğu görülmüştür.

Türkçe Öğretim Programlarına İlişkin Sonuçlar

İncelenen Türkçe Dersi Öğretim Programları'nda toplam kazanım sayısı içinde söz sanatlarıyla ilgili kazanımlar çok az sayıdadır. Türkçe Öğretim Programları içinde söz sanatları kazanımlarının sıklığı bakımından yüzdelik dağılımı en yüksek olan program 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı'dır. Bu programda 5, 6, 7 ve 8. sınıflarda her sınıf düzeyi için birer söz sanatı kazanımı bulunmaktadır ve bu kazanımların tüm kazanımlar içindeki yüzdelik oranı 1.38'dir.

İncelenen Türkçe Öğretim Programları içinde söz sanatları kazanımlarının sıklığı bakımından ikinci sırada olan program, 2005 Türkçe Dersi Öğretim Programı'dır. Bu programda 6, 7 ve 8. sınıflarda her sınıf düzeyi için ikişer söz sanatı kazanımı bulunmaktadır ve bu kazanımların tüm kazanımlar içindeki yüzdelik oranı 1.02'dir.

Söz sanatları kazanımlarının sıklığı bakımından incelenen Türkçe Öğretim Programları içinde üçüncü sırada olan program 2015 Türkçe Dersi Öğretim Programı'dır. Bu programda 5, 6 ve 7. sınıflar düzeyinde söz sanatları kazanımlarına yer verilmemiştir. 8. sınıflar düzeyinde ise 1 söz sanatı kazanımına yer verilmiştir ve bu kazanımın tüm kazanımlar içindeki yüzdelik oranı 0.48'dir.

2009 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda 5. sınıflar düzeyinde söz sanatı kazanımlarına yer verilmemiştir. İncelenen tüm Türkçe Öğretim Programlarında söz sanatları kazanımlarının yüzdelik oranı 0.80'dir ve bu oranın düşük olduğu düşünülmektedir.

Öneriler

Araştırmada ulaşılan bulguların ışığında Millî Eğitim Bakanlığına, özel yayınevlerine, ders kitabı yazarlarına, öğretmenlere, araştırmacılara ve alan uzmanlarına yönelik aşağıdaki öneriler ileri sürülmüştür:

1. Dil ve edebiyat öğretiminin en önemli araçları edebiyat metnidir. Yazınsal nitelikli çocuk ve gençlik edebiyatı ürünleri dilin en zengin, yetkin, sanatlı ve estetik kullanıldığı ortamlardır. Öğretmenler, dil ve edebiyat öğretiminde ders kitabını öğretimin tek aracı gibi görmemeli, sanatlı anlatımlar bakımından çok elverişli ortamlar olan yazınsal nitelikli metinlerden de yararlanmalıdır.
2. Dil ve edebiyat öğretimi sürecinde yazınsal nitelikli metinlerin yalnızca okunması/okutulması yeterli değildir. Çocuk ve gençlik edebiyatı ürünleri okunduktan sonra dilin farklı olanaklarını duyumsatacak, sanatlı anlatımların metne kattığı anlamı sezdirecek, çocukların estetik dili fark etme ve kullanma becerilerini geliştirecek etkinlikler yapılmalıdır.
3. İncelenen Türkçe ders kitaplarındaki öyküleyici metinlerde 5, 6, 7 ve 8. sınıflar düzeyinde söz sanatı örneklerinin yoğunluk bakımından düzenli ve aşamalı bir

- artış göstermediği belirlenmiştir. Hazırlanan ders kitaplarında “çocuğa görelık” ilkesinin bir gereği olarak söz sanatlarına sınıf düzeyine koşut olarak aşamalı bir artış gösterecek şekilde yer verilmelidir.
4. Türkçe ders kitaplarına metin seçilirken sanatlı dilin kullanılmış olması da metin seçme ölçütleri içinde yer almalıdır.
 5. Ders kitaplarında söz sanatı etkinliklerine, sınıf düzeyine koşut olarak nicel ve nitel açıdan aşamalı bir artış gösterecek şekilde yer verilmelidir.
 6. Türkçe ders kitaplarına metin seçilirken nitelikli çocuk edebiyatı ürünlerinden yararlanılmalı, kitaba özgün ve türünün en seçkin örnekleri alınmalıdır.
 7. Eğretileme; benzetme ve düzdeğişmece sanatlarına göre “ilişki kurma”, “karşılaştırma”, “soyutlama” gibi düşünce becerilerini daha çok içermekte ve bilimsel süreci harekete geçirmektedir. Bu gerekçelerle, çocuklara seslenen yapıtlarla ders kitaplarında eğretileme sanatına diğer iki sanattan daha fazla yer verilmelidir.
 8. Ders kitabı yazarları ders kitaplarında metin içindeki söz sanatlarını buldurmaya yönelik etkinlikler yerine bu sanatların metne kattığı anlamı duyumsatmaya, metin açısından önemini fark ettirmeye yönelik etkinliklere yer vermelidirler.
 9. Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda yer almayan, ders kitaplardaki soru ve etkinliklerde üzerinde durulmayan fakat metinlerde bulunan söz sanatları öğrencilerin yaş ve gelişim düzeylerine koşut olarak, anlama ve anlatma becerilerini geliştirmeye dönük soru ve etkinlikler aracılığıyla sezinletilmeli ve bu kullanımların metne katkıları öğrencilere duyumsatılmalıdır.
 10. Öğretmenler, söz sanatlarını öğretirken bu sanatların Türkçe karşılıklarını kullanmaya özen göstermeli; söz sanatlarını öğrencilere Türkçe adlarıyla da öğretmelidir.
 11. Bu çalışmada incelenen çocuk kitapları ile Türkçe ders kitaplarındaki öyküleyici metinler, araştırmacılar tarafından farklı söz sanatları açısından incelenebilir.
 12. Türkçe Dersi Öğretim Programı yeniden gözden geçirilmeli, programdaki söz sanatlarıyla ilgili kazanım/kazanımlar daha ayrıntılı ve sanatların anlamını ortaya çıkaracak biçimde çok boyutlu yazılmalıdır. Programda her sınıf düzeyinde daha çok sayıda, daha ayrıntılı ve nitelikli kazanımlar yer almalıdır.

KAYNAKLAR

- Ağdağ, A. (2019). *Zeynep Cemali'nin Çocuk Kitaplarının Konu-İleti-Karakter Bağlamında İncelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İnönü Üniversitesi, Malatya, Türkiye.
- Akay, H. (1996). Dilin Dili ve Şiirin Dili. *İlmi Araştırmalar* 2. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/73144>
- Akçakoyun, F. E. (2019). *Zeynep Cemali Öykü Yarışmalarında (2011- 2017 Yılları) Ödüllü Eserlerin Söz Varlığı İncelemesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Fırat Üniversitesi, Elâzığ, Türkiye.
- Akengin G. (2012). Sanat Dalları Arasında Etkileşim ve Dil. *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*. Bahar 2012, Sayı 33, 139-146. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/105863>
- Akıncı, B. (2019). *Değerler Eğitimi Açısından Aytül Akal'ın Çocuk Romanlarının İncelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi, Sakarya, Türkiye.
- Aksan, D. (1993). *Şiir Dili ve Türk Şiir Dili*. İstanbul: Be-Ta Basım Yayım.
- Aksan, D. (1998). *Her Yönüyle Dil: Ana Çizgileriyle Dilbilim*. (2. Baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Aksan, D. (2003). *Her Yönüyle Dil-Ana Çizgileriyle Dilbilim*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Aksan, D. (2013). *Şiir Dili ve Türk Şiir Dili Dilbilim Açısından Bakış*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Aksan, D. (2013). *Şiir Dili ve Türk Şiir Dili*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Aktaş, E., Şentürk, L. (2016). Örtülü Anlam Unsurlarının Türkçe Dersi Öğretim Programı ve Çalışma Kitaplarındaki Yeri. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 5(1), 371-394. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/227860>
- Aktaş, H. (2002). *Modern Türk Şiirinde Edebî Sanatlar*. Çizgi Kitabevi: Konya.
- Aktaş, Ş. (2009). Edebî Metin ve Özellikleri. *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Sayı 39. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/33393>
- Akyol, A. (2011). *2005 İlköğretim İkinci Kademe Türkçe Dersi Öğretim Programında Eleştirel Okuma* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyonkarahisar, Türkiye.

- Akyüz, M. (2014). *Muzaffer İzgü'nün Çocuk Kitaplarının Çocuk Edebiyatının Temel İlkeleri Açısından İncelenmesi* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara, Türkiye.
- Altun, M. (2003). *Edebi Sanatlar*. Erişim adresi: http://www.dilbilimi.net/edebi_sanatlar.pdf.
- Altuntaş, A. (2019). *Behiç Ak'ın Çocuk Romanlarında Erdemler ve Karakter Güçler*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İnönü Üniversitesi, Malatya, Türkiye.
- Altuntaş, İ. (2018). *Türkçe Ders Kitaplarındaki Şiirlerin İmgesel Dil Kullanımı Açısından İncelenmesi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara, Türkiye.
- Arıkan, Y. (2018). *Behiç Ak'ın Çocuk Kitaplarının Çocuk Edebiyatının Temel Öğeleri Bakımından İncelenmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Zonguldak Bülent Üniversitesi, Zonguldak, Türkiye.
- Arisoy, E. (2014). *Ayla Çınaroğlu'nun Çocuk Romanlarında Dilin Kullanımı ve Evrensel Değerler* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya, Türkiye.
- Aslan, C. (2006). Türkçe Ders Kitaplarında “Türkçe Olmayan Sözcükler”in Kullanımı Üzerine Bir İnceleme. *Dil Dergisi*, (133), 7-20. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/dilder/issue/47722/602678>
- Aslan, C. (2006). *Yazınsal Nitelikli Çocuk Kitaplarının Çocuğun Okuduğunu Anlama ve ve Yazılı Anlatım Becerilerine Etkisi* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara, Türkiye.
- Aslan, C. (2007). Ayla Çınaroğlu'nun “Mago” Adlı Kitabının Yazınsallık ve Çocuğa Görelik Açısından İncelenmesi. *III. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Yaşayan Yazarlar Sempozyum Dizisi. Çocuk ve Gençlik Edebiyatında Ayla Çınarlıoğlu Sempozyumu*. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir, Türkiye.
- Aslan, C. (2013). Barış Eğitiminde Çocuk ve Gençlik Edebiyatı. *VII. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi Bildirileri*. (T. Şener Haz.). Ankara: Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları.
- Aslan, C. (2017). *Örnek Eğitim Durumlarıyla Türkçe-Türk Dili ve Edebiyatı Öğretimi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Aslan, C. (2019). *Çocuk Edebiyatı ve Duyarlık Eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Aslan, C. M. (2013). Çocuk Edebiyatı Yapıtlarının Temel İşlevleri. *Eğitimci Öğretmen Dergisi*, Sayı 17, Sayfa: 6-9.
- Aslan, C., Betur, M. (2019). Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitaplarındaki Söz Sanatlarıyla İlgili Sorular ve Etkinlikler Üzerine Bir İnceleme. *Prof. Dr. A. Halûk Dursun Anısına Uluslararası Türk Kültürü Sempozyumu* (ss. 444-461). Ankara: ASOS Yayınevi.

- Aslan, C., Güldenoğlu, B.N., Altuntaş, İ. (2018). Türkçe Ders Kitaplarındaki Söz Sanatlarıyla İlgili Sorular ve Etkinlikler Üzerine Bir İnceleme. *Turkish Studies*, 47-66. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.14729>
- Atik, S., Aykaç, N. (2017). 2009 ve 2015 Türkçe Öğretim Programlarının Eğitim Programı
- Avcı, İ., N. (2018). *Türkçe Öğretim Programı (2018) Bağlamında 5. Sınıf Türkçe Dersi Öğretimine İlişkin Öğretmen ve Öğrenci Görüşlerinin İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Akdeniz Üniversitesi, Antalya, Türkiye.
- Ay, M. (2021). *Aytül Akal'ın Çocuk Romanlarının Söz Varlığı Açısından İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ahi Evran Üniversitesi, Kırşehir, Türkiye.
- Aydın, E. (2017). Türkçe Dersi Öğretim Programlarının (2015 ve 2017) Değerlendirilmesi. *Turkish Studies (Elektronik)*, 12(28), 41- 66.
- Bahadırlı, Y. Z. (1962). *Deyimlerimiz ve Kaynakları*. İstanbul: Hür Yayınevi.
- Bakır Şengül, M. (2018). Çocuk Edebiyatı Bağlamında Gülten Dayıoğlu'nun Fadış Romanı.
- Balcı, A. (2016). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntem, Teknik ve İlkeler*. Ankara: Pegem Akademi.
- Banguoğlu, T. (1995). *Türkçenin Grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Barut, İ. (2010). *Gülten Dayıoğlu'nun Çocuk Romanlarında Dil Tema ve Eğitbilimsel Göstergeler* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Van, Türkiye.
- Baş, B. (2015). *Türkçe Öğretimi Açısından Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Benzer, A. (2009). Dil Bilimi Kaynaklarında Edebî Sanatların Kullanımı. *Turkish Studies*, Volume 4/8, (ss. 725-746). doi: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.975>
- Betur, M. (2019). *Ortaöğretim Öğrencilerinin Söz Sanatlarına ve Söz Sanatları Öğretimine Yönelik Görüşleri* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Akara Üniversitesi, Ankara, Türkiye.
- Beyatlı, Y., K. (1974). *Kendi Gök Kubbemiz*. İstanbul: Fetih Cemiyeti Yayınları.
- Bilgin, M. (2006). *Anlamdan Anlatıma Türkçemiz*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Bilgin, N. (2014). *Sosyal Bilimlerde İçerik Analizi Teknikler ve Örnek Çalışmalar*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Bilimkurgu ve Çocuk Edebiyatı Bağlamında İncelenmesi. *Çocuk, Edebiyat ve Dil Eğitimi Dergisi*, 4(1), 1-20. doi: <https://doi.org/10.47935/ceded.897239>

- Bingöl, B. (2011). Sanat Özgürlüğü. *Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi*, 1(2), 92-139. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/701316>
- Cingöz, Ç. (2019). *Gülten Dayıoğlu'nun Hikâye ve Romanları ile Ortaokul 6. Sınıf Öğrencilerine Kelime Öğretimi: Kahramanmaraş Elbistan Örneği* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Afyonkarahisar Üniversitesi, Afyonkarahisar, Türkiye.
- Creswell, J. (2013). *Nitel Araştırma Yöntemleri: Beş Yaklaşımına Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni*. (M. Bütün, S.B. Demir, Çev.). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Çalışkan, N. (2009). *Kavramsal Anahtar Modeliyle İki Dilli Çocuklara Metafor ve Deyim Öğretimi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara, Türkiye.
- Çalışkan, N. (2013). Kavramsal Anahtar Modeli ile Metafor ve Deyim Öğretimi. *Bilig*, (64) , 95-122. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/bilig/issue/25367/267759>
- Çamlıbel, F., N. (1969) . *Han Duvarları*. İstanbul: MEB Yayınları.
- Çaylar, A. (2007). *1981 ve 2005 Türkçe Öğretim Programlarının (6-8. Sınıflar) Karşılaştırmalı Bir Değerlendirmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale, Türkiye.
- Çılgin, A. S. (2005). Çağını Anlatan Bir Çocuk Edebiyatçısı: Gülten Dayıoğlu. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6 (8) , 35. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/214665>
- Çınar, B. (2008). Teşbih (Benzetme) Sanatına Dilbilimsel Bir Yaklaşım. *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*. Cilt5, Sayı 1. (ss. 129-142). Erişim adresi: https://turkoloji.cu.edu.tr/ESKI%20TURK%20%20EDEBIYATI/bekir_cinar_benzetme_dilbilimsel.pdf
- Çınaroğlu, A. (2006). Türk Çocuk Yazınında Dünden Bugüne Sorunlar, Gelişmeler ve Beklentiler. *II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu* (ss. 443-446). Erişim adresi: <http://cgsempoz.education.ankara.edu.tr/SBK.pdf>
- Demir, M. (2009). Batı Metafor'u ve Doğu "İstiare"sinin Mukayeseli Olarak İncelenmesi. *Türkbilig*, 18, 64- 90. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/989929>
- Demirci, K. (2014). *Türkoloji İçin Dilbilim. Konular, Kavramlar, Teoriler*. Ankara: Anı Yayınları.
- Demirel Ş., Çeçen M.A., Seven S., Tozlu N., Uludağ M.E. (2011). *Edebi Metinlerde Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Demirel, Ö. (2006). *Kuramdan Uygulamaya Eğitimde Program Geliştirme*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Demirel, Ö., Kırıkoğlu, K. (2021). *Ders Kitabı İncelemesi*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.

- Dıranas, A., M. (2015). *Şiirler*. İstanbul: Everest Yayınları.
- Dilçin, C. (1995). *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Dilidüzgün, S. (2006). Çocuk Kitaplarının Çocuğun Sanat Eğitime Katkısı. *II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu* (ss. 111-116). Erişim adresi: <http://cgsempoz.education.ankara.edu.tr/SBK.pdf>
- Dilidüzgün, S. (2012-a). Okuma Öğretimi Hedefleri Bağlamında Türkçe Ders Kitaplarındaki Çocuk Edebiyatı Ürünleri. *HAYEF Journal of Education*, 1 (2), 43-55. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iuhayefd/issue/8783/109768>
- Dilidüzgün, S. (2012-b). *Çağdaş Çocuk Yazını*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Dilidüzgün, S. (2013). *İletişim Odaklı Türkçe Derslerinde Çocuk Kitapları*. İstanbul: Morpa Yayınları.
- Duran, K. (2019). Behiç Ak'ın "Yaşasın Ç Harfi Kardeşliği" Adlı Çocuk Romanının Yapısal ve Eğitsel İlkeler Açısından İncelenmesi. *International Journal of Languages' Education and Teaching*, 7, (1), 334-251. doi: <http://dx.doi.org/10.18298/ijlet.3263>
- Durmuş, M. (2011). İmge- Sembol Kavramlarını Yorumlama Projesi ve Melih Cevdet Anday Şiirinde İmge. *Turkish Studies*, Volume 6/3, p. 745-762. doi: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.2549>
- Düzenli Gür, F. (2021). "Dünya Çocukların Olsa" ve "Işın Çağı Çocukları" Adlı Yapıtların
- Emiroğlu, S. (2012). *İlköğretim İkinci Kademe Türkçe Derslerinde Söz Sanatları Öğretimi*. (Yay. Haz. E. Yılmaz vd.) Türkçenin Eğitimi-Öğretimi Üzerine Çalışmalar. Ankara: Pegem Akademi Yayınları. 83-93.
- Erdal, G. (2006). Milli Eğitim Bakanlığı Çocuk Kitaplarının Resimlerine Genel Bakış. *II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu*, (ss.405-412). Erişim adresi: <http://cgsempoz.education.ankara.edu.tr/SBK.pdf>
- Erdoğan Horasan, A. (2015). *Zeynep Cemali'nin Çocuk Kitaplarının Çocuk Edebiyatının*
- Erdoğan Horasan, A. ve Göre, Z. (2017). Zeynep Cemali'nin Patenli Kız Romanının Çocuk Edebiyatının Temel Öğeleri Açısından İncelenmesi. *International Journal of Language Academy*. 5/6, 273-283. doi: <http://dx.doi.org/10.18033/ijla.3759>
- Eyüboğlu, B., R. (1969). *Karadut*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Fischer, E. (1990). *Sanatın Gerekliliği*. (Cevat Çapan, Çev.). Ankara: Verso Yayıncılık-İmge Kitabevi Yayınları.
- Fidan, S. (2020). *Gülten Dayıoğlu'nun Romanlarında Şiddet Olgusu Üzerine Bir İnceleme*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Burdur, Türkiye.

- Fikret, T. (1994). *Kırık Saz*. İstanbul: Adam Yayınları.
- Gemalmaz, E. (1995). Dil Bilimi ve Dil Bilgisi. *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*. Sayı: 517. Erişim adresi: <https://incigemalmaz.tripod.com/yazilar/dilbilimi.pdf>
- Gencan, T., N. (2001). *Dilbilgisi*. Ankara: Ayraç Yayınları.
- Gencan, T., N., Edizkun, H., Dürder, B. Gökşen, E., N. (1974). *Yazın Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Gezer, A. (2018). Metafor Kavramı Çerçevesinde Ayşe Kilimci'nin Hikâyelerinde Aşk Olgusu. *Curr Res Soc Sci*, 4(2), 73-82. doi:10.30613/curesosc.395551
- Göğüş, B. (1993). *Türkçe Öğretimine Genel Bir Bakış*. Türkçe Öğretimi ve Sorunları (Haz. F. A., Oğuzkan). Ankara: TED Yayınları.
- Gökçe, B. (2008). *Gülten Dayıoğlu'nun Çocuk Öykülerinde Değerler Eğitimi ve Öykülerin Türkçeye Katkısı* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İnönü Üniversitesi, Malatya, Türkiye.
- Gökçe, O. (2006). *İçerik Analizi Kuramsal ve Pratik Bilgiler*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Göl, M. (2011). *Çocuk Edebiyatında Cinsiyet Rollerini: Mustafa Ruhi Şirin ve Ayla Çınaroğlu'nun Eserleri* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyonkarahisar, Türkiye.
- Gönel, H. (2011). Nükte ve Nüktenin Aracı Olan Edebî Sanatlar. *Turkish Studies*, 6/4. doi: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.2647>
- Guiraud, P. (1975). *Anlambilim*. (B. Vardar, Çev.). İstanbul: Gelişim Yayınları.
- Gül, F. ve Soysal, B. (2009). Dil ve Düşünce İlişkisi Üzerine. *SBArd*. Sayı 13, ss 65-76.
- Gülensoy, T. (1995). *Türkçe El Kitabı*. Ankara: Bizim Gençlik Yayınları.
- Güneş, F. (2002). *Ders Kitaplarının İncelenmesi*. Ankara: Ocak Yayınları.
- Güzel G., Kuzu S.T. (2016). An Analysis Of Vocabulary Teaching In Turkish Courses In Terms Of Creative Language Acquisition. *TOJET*, Special Issue: 66-73.
- Güzel, A. (2006). Edebiyat Eğitiminde Amaçlar ve Bu Amaçlara Yönelik Yöntem Teknik ve Örnek Uygulamalar. *Milli Eğitim Dergisi*, 34 (169), 0-0. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/milliegitim/issue/36938/422343>
- Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*. Cilt 35, Sayı 1. doi: <https://doi.org/10.32600/huefd.438503>
- İçerik Özelliklerinin Eserlerin Eğitsel Yönüne Etkileri. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9. s. 99-114. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/411183>
- İmer, K., Kocaman A., Özsoy, A., S. (2011). *Dilbilim Sözlüğü*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.

- İnce, Ö. (2002). *Yazınsal Söylem Üzerine*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- İpşiroğlu, Z. (2002). *Türkiye’de Yazın Eğitimi Nasıl Çağdaşlaşacak? Nasıl Bir Edebiyat Eğitimi? Edebiyat Eğitimi Çalıştayı*, s. 79-88. İstanbul: Özgür Matbaacılık.
- İpşiroğlu, Z. (2006). Çocuk Yazını Eleştirisi. II. *Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu* (ss. 173-176) Erişim adresi: <http://cgsempoz.education.ankara.edu.tr/SBK.pdf>
- İslimyeli, N. (1976). *Sanat Terimleri Ansiklopedisi*. Cilt 2. Ankara: Sanat Yayınları.
- İşeri, K. (2007). Altıncı Sınıf Türkçe Ders Kitabının İlköğretim Türkçe Programının Amaçlarına Uygunluğunun Değerlendirilmesi. *Dil Dergisi*, 136, 58-74.
- Kalaycı, N., Yıldırım, N. (2020). Türkçe Dersi Öğretim Programlarının Karşılaştırmalı Analizi (2009-2017-2019). *Trakya Eğitim Dergisi*, 10 (1), 238-262. DOI: 10.24315/tred.580427
- Kanık, O., V. (1982). *Bütün Şiirleri*. İstanbul: Can Yayınları.
- Kanmaz, F., E. (2019). *Eleştirel Düşünme Becerisi Edindirme Bağlamında Çocuk ve Gençlik Kitaplarının İncelenmesi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi) Ankara Üniversitesi, Ankara, Türkiye.
- Kaplan, K. (2010). *İlköğretim 6, 7, 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Edebî Sanatların Metni Anlama ve Anlatmadaki Yeri* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Erzincan Üniversitesi, Erzincan, Türkiye.
- Karababa, S. (2022). *Yazınsallık Açısından Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinler Üzerine Bir Değerlendirme* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara, Türkiye.
- Karadağ, N. (2020). Türkçe Öğretiminde Çocuk Edebiyatı Yapıtlarının Kullanımı: Eğitim Durumu Örneği. *Çocuk, Edebiyat ve Dil Eğitimi Dergisi*, 3 (1), 67-88. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1140823>
- Karadağ, Ö. (2019). Aynı Sınıf Düzeyi İçin Hazırlanan Türkçe Ders Kitaplarının Ortak Sözcük Varlığı Açısından Karşılaştırılması. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 7 (4) , 1130-1140. DOI: 10.16916/aded.616942
- Karadağ, Ö., Tekercioğlu, H. (2019). Türkçe Ders Kitaplarındaki Bilişsel ve Üstbilişsel İşlevlere Dair Bir Durum Tespiti. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15 (3), 628-646. DOI: 10.17860/mersinefd.594240
- Karagöz, S. (2006). *Ayla Çınaroğlu’nun Çocuk Kitaplarının Çocuk Yazınının Temel Öğeleri Yönünden İncelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara, Türkiye.
- Karaman Kepenekçi, Y. ve Aslan, C. (2013). Ortaöğretim Okullarına Önerilen 100 TemelEser’deki Romanlarda İnsan Hakları Üzerine Bir Çözümleme. *Eğitim ve Bilim*.38(168), s.183-197

- Karapınar, M. (2016). *8. Sınıf Öğrencilerinin Ana Dili Kavramına ve Dört Temel Dil Becerilerine Yönelik Metaforik Algıları* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Erciyes Üniversitesi, Kayseri, Türkiye.
- Karasar, N. (2000). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Karasar, N. (2016). *Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar, İlkeler, Teknikler*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kavcar, C. Oğuzkan, A. Ferhan. Aksoy, Özlem. (2011). *Yazılı ve Sözlü Anlatım*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Kavcar, C. (1999). *Edebiyat ve Eğitim*. Ankara: Engin Yayınevi.
- Kavcar, C. (2013). Etkili Dil ve Edebiyat Öğretimi. *Öğretmen Dünyası Dergisi*, Sayı 399.
- Kavcar, C. (2019). Türk Dili ve Edebiyatı Öğretimi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*. (JFES), 20 (1), 261-273. DOI: 10.1501/Egifak_0000001077
- Kaya, Z. (2006). Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Türsel/Yazınsal Niteliği. *II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu* (ss. 83-90), Erişim adresi: <http://cgsempoz.education.ankara.edu.tr/SBK.pdf>
- Kemal, M. (2003). *Buddhist Türk Çevresi Eserlerinde Metafor* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara, Türkiye.
- Keskinoğlu, G. ve Ökten, C. E. (2021). Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarında Söz Sanatlarının Metaforlarla Öğretilmesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 10(1), 206-221.
- Kıbrıs, İ. (2016). Okuyucularına Bakış Açısı Kazandırma Yönüyle Ayla Çınaroğlu'nun Çocuk Öykü ve Romanları. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt 9, Sayı 1, 149-157. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/16671>
- Kıran, A. ve Kıran, Z. (2006). *Dilbilime Giriş-Dilbilisiden Dilbilime*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Kısakürek, N., F. (2002). *Çile*. İstanbul: Büyük Doğu Yayınları.
- Korkmaz, Z. (1995). *Dil Nedir? (Türk Dili Üzerine Araştırmalar, Cilt 1)*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Kudret, C. (2003). *Örneklerle Edebiyat Bilgileri-1*. Ankara: İnkılâp Kitabevi.
- Kutlubay, H. (2015). *1928'den Günümüze Kadar Türkçe Öğretimi Programlarında Dil Bilgisi Öğretiminin Durumu* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Pamukkale Üniversitesi, Denizli, Türkiye.

- Kuzu, T.S. (2004). Etkileşimsel Model'e Uygun Okuma Öğretiminin Türkçe Bilgilendirici Metinleri Anlama Düzeyine Etkisi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 37/ 1, ss. 55-77.
- Külebi, C. (1997). *Seçme Şiirler*. İstanbul: Adam Yayınları.
- Lüle, E. (2007). Yedi Farklı Çocuk Kitabının Çocuk Yazını İlkelerine Uygunluğunun Değerlendirilmesi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8/14, ss. 1730. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/92341>
- Maltepe, S. (2006). *Yaratıcı Yazma Yaklaşımı Açısından Türkçe Derslerindeki Yazma Süreçlerinin ve Ürünlerinin Değerlendirilmesi* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara, Türkiye.
- MEB (2021). *Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği*. Ankara.
- Memmedov, C. (2013). Modern Türk Çocuk Siirinin Dil ve Üslup Özellikleri. *Journal of History Culture and Art Research*, 2/1. Erişim adresi: <https://pdfs.semanticscholar.org/3966/89ee1e3602c700e9cdd61d0b09f0d4e3b247.pdf>
- Mert, E. L. (2010). *Etkinliklerle Sözcük Öğretimi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Miles, M. B. ve Huberman, M. (2015). *Nitel Veri Analizi*. (S. A. Altun, A. Ersoy, Çev.). Ankara: Pegem Akademi.
- Millî Eğitim Bakanlığı (2017). *Türkçe Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar)*. Ankara: MEB Yayınları.
- Millî Eğitim Bakanlığı (2018). *Türkçe Dersi Öğretim Programı (1.-8. Sınıflar)* . Ankara: MEB Yayınları.
- Millî Eğitim Bakanlığı (2019). *Türkçe Dersi Öğretim Programı (1.-8. Sınıflar)*. Ankara: MEB Yayınları.
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2015). *Türkçe Dersi (1-8. Sınıflar) Öğretim Programı*. Ankara: MEB Yayınları.
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2005). *İlköğretim Türkçe Dersi Programı ve Kılavuzu (6, 7, 8. Sınıflar)*. Ankara: MEB Yayınları.
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2009). *İlköğretim Türkçe Dersi Programı ve Kılavuzu (1-5. Sınıflar)*. Ankara: MEB Yayınları.
- Mutluay, R. (1979). *100 Soruda Edebiyat Bilgileri*. İstanbul: Gerçek Yayınevi
- Nalan Genç, H. ve Yalınkılıç, K. (2011). “Fadiş” ve “Küçük Prens” Adlı Eserlerin Tasarım ve
- Neuman, L. (2006). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri Nitel ve Nicel Yaklaşımlar 2*. (S. Özge, Çev.). Ankara: Yayın Odası.

- Oktaý, M., R ve Sarar K., T. (2016). Yabancılar Türkiye Öğretimi Ders Kitaplarındaki Metin Altı Sorularının Bloom Taksonomisi'ndeki Bilişsel Düzeyler Açısından İncelenmesi. *E-Dil Dergisi*, 6, ss. 14-33.
- Okvuran, A., Tavşancıl, E. İlhan, A., Ç. (2006). Çocuk Tiyatroları İçerik Analizi Ankara Örneği. *II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu* (ss. 739-748), Erişim adresi: <http://cgsempoz.education.ankara.edu.tr/SBK.pdf>
- Onan, B. (2013). *Dil Eğitiminin Temel Kavramları*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Onan, B. ve Tiryaki, E. (2012). Türkçede Örtülü Anlam Oluşturan Unsurlar ve Ana Dili Öğretimindeki İşlevleri. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9 (19), 223-240. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/mkusbed/issue/19551/208383>
- Öğeleri Açısından Değerlendirilmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18 (3), 586-607. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/kefad/issue/59420/853403>
- Öğülmüş, S. (1991). İçerik Çözümlemesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*. 24 (1), 213-228.
- Önkaş, N. A. (2010). Ana Dili Öğretimine Yeni Yaklaşımlar. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (24), 121-128. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/musbed/issue/23516/250557>
- Özaltın İnce, B. (2019). *Eleştirel Düşünme Unsurlarını İçermesi Bakımından Zeynep Cemali'nin Çocuk Romanlarının İncelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Erciyes Üniversitesi, Kayseri, Türkiye.
- Özbaşı, S. (2016). *Zeynep Cemali'nin Çocuk Edebiyatı Yapıtlarının Sözvarlığı Öğeleri Açısından İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara, Türkiye.
- Özdemir, A. (2006). *Çocuğun Gelişim Süreci İçinde Kilin Yeri ve Önemi*. *II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu* (ss. 687-692), Erişim adresi: <http://cgsempoz.education.ankara.edu.tr/SBK.pdf>
- Özdemir, O. (2010). Öğrenme Yaşantılarında Yazınsal Ürünlerin Yeri ve Önemi. *Prof. Dr. Cahit Kavcar Türkçe Eğitimi Çalıştayı*. (Yayına Hazırlayan: Prof. Dr. Sedat Sever). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi.
- Özer, A. (2006). Çocuk Kitaplarındaki Resimlerin “Çocuğa Göre”liği. *II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu*, Erişim adresi: <http://cgsempoz.education.ankara.edu.tr/SBK.pdf>
- Özkan, N. ve Yılmaz, B. (2001). Çocuk Kitaplarında Dil Sorunları. *Bilgi Dünyası Dergisi* (2). 147-168.
- Özkan, N. ve Yılmaz, B. (2006). Çocuk Kitaplarında Dil Sorunları. *II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu* (ss. 767-778), Erişim adresi: <http://cgsempoz.education.ankara.edu.tr/SBK.pdf>

- Öztürk, M., O. (2006). Çocukta Özerk Benlik ve Özgürlük Duygusunun Gelişimi. II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu (ss. 21-26), Erişim adresi: <http://cgsempoz.education.ankara.edu.tr/SBK.pdf>
- Özünü, Ü. (2001). *Edebiyatta Dil Kullanımları*. İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Perrot, J. (1998). *Dilbilim*. (E. Ergun, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Pilten Ufuk, Ş. (2015). Dilbilimsel Açıdan Benzetme ve Sait Faik Abasıyanık'ın Hikâyelerindeki Görünümleri. *Türk Dili*, Sayı: 767-768, 318-342.
- Pospelov, G., N. (1984). *Edebiyat Bilimi 1*. (Y. Onay, Çev.). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Pospelov, G., N. (1985). *Edebiyat Bilimi 2*. (Y. Onay, Çev.). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Saraç, M., A., Y. (2007). *Klasik Edebiyat Bilgisi Belâğât*. İstanbul: 3F Yayınları.
- Saraç, M., A., Y. (2013). *Eski Türk Edebiyatına Giriş Söz Sanatları*. Abdülkadir Gürer (Ed.). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Sarar Kuzu, T. (2013). Türkçe Ders Kitaplarındaki Metin Altı Sorularının Yenilenmiş Bloom Taksonomisindeki Hatırlama ve Anlama Bilişsel Düzeyleri Açısından İncelenmesi. *Cumhuriyet Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 37 (1) , 58-76. <http://cujos.cumhuriyet.edu.tr/tr/pub/issue/4348/59468>
- Sarıyüce, H., L. (2102). *Türk Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Ansiklopedisi 1*. İstanbul: Nar Yayınları.
- Sever, S. (2002). Öğretim Dilli Olarak Türkçenin Sorunları ve Öretme-Örenme Sürecindeki Etkili Yaklaşımlar. *Türkçenin Dünyü, Bugünü, Yarını, Uluslararası Bilgi Şöleni*, Ankara. https://doi.org/10.1501/Egifak_00000000047
- Sever, S. (2009). Türkiye'deki, Bilimsel, Sanatsal Nitelikli Çocuk Edebiyatı Etkinliklerine İlişkin Genel Bir Değerlendirme. *Çocuk ve Okuma Kültürü Sempozyumu*. 24-25 Mayıs 2008. Ankara: Eğitim Sen Ankara Şubeleri & Türkiye Yazarlar Sendikası Ankara Temsilciliği. Erişim adresi: <https://egitimsen.org.tr/wp-content/uploads/2016/11/%C3%87ocuk-ve-OkumaK%C3%BClt%C3%BCr%C3%BC-Sempozyumu.pdf>
- Sever, S. (2012). *Çocuk ve Edebiyat*. İzmir: Tudem Yayınları.
- Sever, S. (2013). *Çocuk Edebiyatı ve Okuma Kültürü*. İzmir: Tudem Yayınları.
- Sever, S., Kaya, Z. ve Aslan, C. (2011). *Etkinliklerle Türkçe Öğretimi*. İzmir: Tudem Yayınları.
- Songören, S. (2011). İlköğretimde Çocuk Edebiyatı. *Contemporary Online Language Education Journal*, 82-88.

- Şenödeyici, Ö. (2005). Türk Dilinde Mecaz-ı Mürsel. *TDAY Belleten*, 2005/II s.119-133.
- Tarancı, C., S. (2003). *Bütün Şiirleri*. İstanbul: Can Yayınları.
- Tavşancıl, E. ve Aslan, A., E. (2001). *Sözel, Yazılı ve Diğer Materyaller İçin İçerik Analizi ve Uygulama Örnekleri*. Epsilon Yayınları: İstanbul. *Temel Öğeleri Açısından İncelenmesi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya, Türkiye.
- Temizyürek, F. (2003). Türkçe Öğretiminde Çocuk Edebiyatının Önemi. *TÜBAR-XIII-/2003-Bahar*. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/156765>
- Topçu, S. (2019). *Gülten Dayıoğlu'nun "Fadış" Romanında Sözcük Gruplarının Tespiti ve Türkçe Öğretimi Bakımından Değerlendirilmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir, Türkiye.
- Tozman, F. (2009). *Gülten Dayıoğlu'nun Çocuk Romanlarında Kullandığı Dil Üzerine Bir İnceleme* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Mustafa Kemal Üniversitesi, Hatay, Türkiye.
- Turan, Ö. (2022). *Behiç Ak'ın Çocuk Edebiyatı Yapıtlarının Çocuk Edebiyatının Temel Öğeleri Açısından İncelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Tokat, Türkiye.
- Türk Dil Kurumu. (2015). *Türkçe Sözlük*. Ankara: TDK Yayınları.
- Türkben, T. (2019). Etkinliklerle Çocuk Edebiyatı Yapıtlarının Türkçe Öğretiminde Kullanılması. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (16), 160-179. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/802674>
- Uğurlu, S., B. (2007). Ayla Çınaroğlu'nun "Mago" ve "Tülüş" Adlı Romanlarında Tema ve Teknik. *III. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Yaşayan Yazarlar Sempozyum Dizisi. Çocuk ve Gençlik Edebiyatında Ayla Çınaroglu Sempozyumu*. Erişim adresi: https://turkoloji.cu.edu.tr/YENI%20TURK%20EDEBIYATI/seyit_battal_ugurlu_ayla_cinaroglu_mago_ve_tulus_teknik.pdf
- Uzun, L. (2009). Yaratıcı Bir Süreç Olarak Okuma. *Çocuk ve Okuma Kültürü Sempozyumu*. 24-25 Mayıs 2008. Eğitim Sen Ankara Şubeleri & Türkiye Yazarlar Sendikası Ankara Temsilciliği. Ankara: Eğitim Sen Yayınları.
- Vardar, B. (2007). *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Multilingual Yabancı Dil Yayınları.
- Yaman, B. (2013). *6, 7 ve 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Mecazlı Söyleyişler* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir, Türkiye.
- Yaman, M. (2022). *Ortaokul 5, 6, 7 ve 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Söz Sanatları Bakımından İncelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Akdeniz Üniversitesi, Antalya, Türkiye.

- Yener, M. (2006). Çocuklar İçin Üretilen Edebiyat Kitaplarına Farklı Bakış Açılarından Çözümleyici Bir Yaklaşım: Masal, Öykü ve Şiirlerle Duygu Eğitimi. *II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu* (ss. 149-156), Erişim adresi: <http://cgsempoz.education.ankara.edu.tr/SBK.pdf>
- Yeniay, S. (2019). *Behiç Ak'ın Hikâyelerinin Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya, Türkiye.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (10. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldız, C. (2003). Ana Dili Öğretiminin Temel İlkelerine Karşılaştırmalı Bir Bakış (Türkçe ve Almanca Ana Dili Öğretimi Programları Örneğinde). *Dil Dergisi*, 0(120), 5 - 21.
- Yılmaz, S., T. (2016). Geçmişten Bugüne Kimlik Göstergesi Olarak Sanat. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 9 Sayı: 42. Erişim adresi: https://www.academia.edu/26915972/Ge%C3%A7mi%C5%9Ften_Bug%C3%BCne_Kimlik_G%C3%B6stergesi_Olarak_Sanat
- Yüksel, B. (2020). *Çocuk Edebiyatının Temel İlkeleri Açısından Behiç Ak'ın Kitaplarında Görsel Tasarım, Değerler ve Metin İlişkileri* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyon, Türkiye.
- Ziya, S. (2019). *Behiç Ak'ın Çocuk Romanlarının Söz Varlığı ve Okunabilirlik Yönünden Değerlendirilmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Erciyes Üniversitesi, Kayseri, Türkiye.

EK 1. İncelenen Kitaplar

İncelenen Çocuk Romanları

- Ak, B. (2021). *Bulutlara Şiir Yazan Çocuk*. İstanbul: Güneş Kitaplığı.
- Ak, B. (2017). *Postayla Gelen Deniz Kabuğu*. İstanbul: Güneş Kitaplığı.
- Ak, B. (2018). *Yaşasın Ç Harfi Kardeşliği*. İstanbul: Güneş Kitaplığı.
- Akal, A. (2020). *Abur Cubur Canavarı*. İstanbul: Bilgi.
- Akal, A. (2019). *Esrarengiz Duman*. İstanbul: Fom Kitap.
- Akal, A. (2020). *Kiralık Evde İki Gün Bir Gece*. İstanbul: Doğan Egmont.
- Cemali, Z. (2013). *Ankaralı*. İstanbul: Güneş Kitaplığı.
- Cemali, Z. (2014). *Ballı Çörek Kafeteryası*. İstanbul: Güneş Kitaplığı.
- Cemali, Z. (2014). *Patenli Kız*. İstanbul: Güneş Kitaplığı.
- Çınaroğlu, A. (2015). *Eski Demir Kapı*. İstanbul: Sarıgaga.
- Çınaroğlu, A. (2012). *Mago*. İzmir: Uçanbalık.
- Çınaroğlu, A. (2010). *Tülüş*. İzmir: Uçanbalık.
- Dayıoğlu, G. (2011). *Dünya Çocukların Olsa*. İstanbul: Altın Kitaplar.
- Dayıoğlu, G. (2007). *Fadiş*. İstanbul: Altın Kitaplar.
- Dayıoğlu, G. (2012). *Suna'nın Serçeleri*. İstanbul: Altın Kitaplar.

İncelenen Türkçe Ders Kitapları

- Baran, Ş. Ç. ve Diren, E. (2022). *Ortaokul ve İmamhatip Ortaokulu Türkçe 5. Sınıf Ders Kitabı*. Anıttepe Yayıncılık.
- Ertürk, N., Keleş, S., Külünk, D. (2021). *Ortaokul ve İmamhatip Ortaokulu Türkçe 6. Sınıf Ders Kitabı-a*. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Ceylan, S., Duru, K., Erkek, G., Pastutmaz, M. (2021). *Ortaokul ve İmamhatip Ortaokulu Türkçe 6. Sınıf Ders Kitabı-b*. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Kır, T., Kırman, E., Yağız, S. (2021). *Ortaokul ve İmamhatip Ortaokulu Türkçe 7. Sınıf Ders Kitabı-a*. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Akgül, A., Demirel, N., Gürkan, E., Karadaş, D., Karahana, İ., Uysal, A. (2021). *Ortaokul ve İmamhatip Ortaokulu Türkçe 7. Sınıf Ders Kitabı-b*. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Eselioğlu, H., Set, S., Yücel, A. (2021). *Ortaokul ve İmamhatip Ortaokulu Türkçe 8. Sınıf Ders Kitabı*. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.

EK 2. Etik Kurul Onayı

ANKARA ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ALT ETİK KURULU KARAR ÖRNEĞİ

Karar Tarihi : 12/02/2021

Toplantı Sayısı : 3

Karar Sayısı : 62

62-Üniversitemiz Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı doktora öğrencisi **İsmail Çubukçu**'nun "Türk Çocuk Edebiyatında Roman Türünde Yazılan Yapıtların Yaratıcı Dil Kullanımı Bakımından İncelenmesi" başlıklı tezi ile ilgili "İnsan Üzerinde Yapılan Klinik Dışı Araştırmalar Başvuru Formu" Etik Kurulumuzca incelendi.

Üniversitemiz Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı doktora öğrencisi **İsmail Çubukçu**'nun "Türk Çocuk Edebiyatında Roman Türünde Yazılan Yapıtların Yaratıcı Dil Kullanımı Bakımından İncelenmesi" başlıklı tezinin insan üzerinde yapılan bir çalışma olmaması nedeniyle etik kurul onayına ihtiyaç duymadığına oy birliği ile karar verilmiştir.

ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ALT ETİK KURULU
KARAR ÖRNEĞİ

Karar Tarihi : 13/03/2023

Toplantı Sayısı : 07

Karar Sayısı : 90

90- Üniversitemiz Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı doktora öğrencisi **İsmail ÇUBUKÇU**'nun "Türk Çocuk Edebiyatında Roman Türünde Yazılan Yapıtların Yaratıcı Dil Kullanımı Bakımından İncelenmesi" başlıklı tezi Kurulumuz 12.02.2021 tarihli toplantısında alınan 3/62 sayılı karar ile uygun bulunmuştur.

Başvuru sahibi tarafından Kurulumuza verilen dilekçe ile tez savunması esnasında alınan karar doğrultusunda tez başlığının "**Türk Çocuk Edebiyatındaki Öyküleyici Metinler ile Türkçe Ders Kitaplarındaki Öyküleyici Metinlerin Söz Sanatları Bakımında İncelenmesi**" olarak değiştirilmesi talep edilmektedir.

Üniversitemiz Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı doktora öğrencisi **İsmail ÇUBUKÇU**'nun "Türk Çocuk Edebiyatında Roman Türünde Yazılan Yapıtların Yaratıcı Dil Kullanımı Bakımından İncelenmesi" başlıklı tez başlığının; "**Türk Çocuk Edebiyatındaki Öyküleyici Metinler ile Türkçe Ders Kitaplarındaki Öyküleyici Metinlerin Söz Sanatları Bakımında İncelenmesi**" olarak değiştirilmesinin uygun olduğuna oy birliği ile karar verilmiştir.

EK 3. Uzman Görüşü Formları

UZMAN GÖRÜŞÜ FORMU-1

Sayın Değerlendirici,

Bu form, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe Eğitimi Programında hazırlanmakta olan “*Türk Çocuk Edebiyatındaki Öyküleyici Metinler ile Türkçe Ders Kitaplarındaki Öyküleyici Metinlerin Söz Sanatları Bakımından İncelenmesi*” adlı doktora tezinin inceleme nesnesini belirlemek amacıyla hazırlanmıştır. Bu formda, 100 çocuk edebiyatı sanatçısının adı ve soyadı yer almaktadır. Sizden ricamız, bu 100 sanatçı arasından uygun gördüğünüz 10’unu seçip karşısına “√” işareti koymanızdır. Yapacağınız seçimler, çalışmamıza önemli katkılar sunacaktır. Verdiğiniz yanıtlar herhangi bir kişi ya da kurum ile paylaşılmayacaktır. Katılımınız ve yardımlarınız için şimdiden teşekkürlerimizi sunuyoruz.

Saygılarımızla.

Prof. Dr. Canan ASLAN (Tez Danışmanı)
Doç. Dr. Tülay Sarar KUZU (Tez Eş Danışmanı)
İsmail ÇUBUKÇU (Doktora Öğrencisi)

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı ve Soyadı:

Eğitim Düzeyi:

Lisans ()

Yüksek lisans ()

Doktora ()

Uzmanlık Alanı:

Akademik Unvanı:

Yard. Doç. Dr. ()

Doç. Dr. ()

Prof. Dr. ()

Mesleki Kıdemi:

Sıra No	Sanatçı Adı ve Soyadı	Tercih	Sıra No	Sanatçı Adı ve Soyadı	Tercih	Sıra No	Sanatçı Adı ve Soyadı	Tercih
1	Abdulkadir Budak		9	Fakir Baykurt		17	Miyase Sertbarut	
2	Adnan Binyazar		10	Fatih Erdoğan		18	Mustafa Delioğlu	
3	Ahmet Büke		11	Ferda İzbudak Akıncı		19	Mustafa Erdoğan	
4	Ahmet Köklügiller		12	Feridun Oral		20	Mustafa Ruhi Şirin	
5	Ahmet Önel		13	Fusun Çetinel		21	Muzaffer İzgü	
6	Ahmet Ünver		14	Gaye Borahioğlu		22	Müge İplikçi	
7	Aslı Der		15	Gökçe Ateş Aytuğ		23	Müren Beykan	
8	Aslı Tohumcu		16	Göknil Genç		24	Nazlı Eray	

Sıra No	Sanatçı Adı ve Soyadı	Tercih	Sıra No	Sanatçı Adı ve Soyadı	Tercih	Sıra No	Sanatçı Adı ve Soyadı	Tercih
25	Aşkın Güngör		50	Gözde Bitir		75	Necati Güngör	
26	Aydoğan Yavaşlı		51	Gülçin Alpöge		76	Necati Tosuner	
27	Ayfer Gürdal Ünal		52	Güldem Şahan		77	Necdet Neydim	
28	Aygören Dirim		53	Gülsevin Kırıl		78	Neslihan Önderoğlu	
29	Ayla Çınaroğlu		54	Gülsüm Cengiz		79	Nezihe Meriç	
30	Ayla Kutlu		55	Gülten Dayıoğlu		80	Nur İçözü	
31	Aysel Gurmen		56	Habib Bektaş		81	Oktay Akbal	
32	Aysel Korkut		57	Hacer Kılıcıoğlu		82	Ömer Açık	
33	Aytül Akal		58	Hamdullah Köseoğlu		83	Pakize Özcan	
34	Azra Erhat		59	Hanzade Servi		84	Pelin Güneş	
35	Behçet Çelik		60	Hicabi Demirci		85	Refik Durbaş	
36	Behiç Ak		61	Hidayet Karakuş		86	Rıfat Ilgaz	
37	Bestami Yazgan		62	İpek Ongun		87	Sadi Güran	
38	Betül Avunç		63	Karin Karakaşlı		88	Sedat Girgin	
39	Beyza Akyüz		64	Kemal Bilbaşar		89	Serpil Ural	
40	Bilgin Adalı		65	Kemal Özer		90	Sevgi Saygı	
41	Cemil Kavukçu		66	Koray Avcı Çakman		91	Sevim Ak	
42	Çetin Öner		67	Leyla Ruhan Okyay		92	Seza Kutlar Aksoy	
43	Çiğdem Gündüş		68	Mavisel Yener		93	Sulhi Dölek	
44	Ekrem Güneş		69	Mehmet Atilla		94	Suzan Geridönmez	
45	Elif Şafak		70	Mehmet Güler		95	Suzan Ural	
46	Emin Özdemir		71	Merve Atılğan		96	Süleyman Bulut	
47	Erdal Öz		72	Mevlana İdris Zengin		97	Tarık Dursun K.	
48	Erol Büyükmeriç		73	Mevlüt Kaplan		98	Yalvaç Ural	
49	Fadime Uslu		74	Mine Soysal		99	Yeşim Saygın Armutak	
						100	Zeynep Cemali	

Teşekkür ederiz.

UZMAN GÖRÜŞÜ FORMU-2

Sayın Değerlendirici,

Bu form, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe Eğitimi Programında hazırlanmakta olan “*Türk Çocuk Edebiyatındaki Öyküleyici Metinler ile Türkçe Ders Kitaplarındaki Öyküleyici Metinlerin Söz Sanatları Bakımından İncelenmesi*” adlı doktora tezinin sınırlıklarının belirlenmesinde görüşlerinize başvurmak amacıyla hazırlanmıştır.

Sizden ricamız, alanyazında söz sanatları diye anılan aşağıdaki öğeleri, öğrencilerin daha yaratıcı bir dil kullanma becerisini geliştirebilme gücü bakımından 1’den 5’e kadar derecelendirmenizdir. Bu bağlamda, aşağıdaki çizelgenin puanlama bölmelerinden uygun gördüklerinize “√” işareti koymanızı rica ediyoruz. Verdiğiniz yanıtlar, herhangi bir kişi ya da kurum ile paylaşılmayacaktır. Katılımınız ve yardımlarınız için şimdiden teşekkürlerimizi sunuyoruz.

Saygılarımızla.

Prof. Dr. Canan ASLAN (Tez Danışmanı)
Doç. Dr. Tülay Sarar KUZU (Tez Eş Danışmanı)
İsmail ÇUBUKÇU (Doktora Öğrencisi)

Kişisel Bilgiler

Adı ve Soyadı:

Eğitim Düzeyi: Lisans () Yüksek lisans () Doktora ()

Uzmanlık Alanı:

Akademik Unvanı: Dr. Öğretim. Üyesi () Doç. Dr. () Prof. Dr. ()

Mesleki Kıdemi (Yıl) :

SÖZ SANATLARI	PUANLAMA				
	1	2	3	4	5
1-Abartma (mübalağa)					
2-Benzetme (teşbih)					
3-Düz değişmece (ad aktarması, mecaz-ı mürsel, metanomi)					
4-Eğretileme (deyim aktarması, istiare, metafor)					
5-İntak (konuşturma)					
6-Karşıtlık (tezat)					
7-Kişileştirme (teşhis)					

Görüş ve önerileriniz:

Teşekkür ederiz.

BENZERLİK BİLDİRİMİ

“Türk Çocuk Edebiyatındaki Öyküleyici Metinler ile Türkçe Ders Kitaplarındaki Öyküleyici Metinlerin Söz Sanatları Bakımından İncelenmesi” başlıklı tezimin ana bölümü (ön bölüm, kaynaklar ve ekler hariç) Turnitin İntihali Engelleme Programı aracılığıyla incelenmiş ve ilgili rapor danışmanım tarafından da kontrol edilmiştir. Kontrol sırasında (1) “Kapak, Önsöz, Özet, İçindekiler, Kısaltmalar/Simgeler Sayfası, Tablolar Dizini, Dipnotlar, Kaynaklar, Ekler, Özgeçmiş” (2) “Tırnak içinde ve blok olarak verilen (doğrudan) alıntılar” (3) “Yedi sözcüğe kadar olan benzerlik / örtüşme içeren metin kısımları” (4) “Öğrencinin lisansüstü tezi ile ilgili yapmış olduğu yayınlar ile yararlandığı mevzuat metinleri” dışarıda tutulmuştur. Benzerlik kontrolüne ilişkin rapordan elde edilen sonuçlar aşağıda sunulmuştur.

Rapor Tarihi	: 09.06.2023
Gönderim Numarası	: 2112318464
Sayfa Sayısı	: 116
Sözcük Sayısı	: 30146
Karakter Sayısı	: 205220
Benzerlik Oranı	: % 8
Savunma Tarihi	: 19/06/2023

Yukarıda belirtilen sonuçları gösteren Turnitin İntihali Engelleme Programı’na ilişkin orijinal raporu, sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmaksızın bu bildirimim ekinde Enstitüye teslim ettiğimi, tezimin %10’dan fazla benzerlik oranı içerdiğinin ve tek bir kaynakla eşleşme oranının %2’yi geçtiğinin belirlenmesi durumunda, bundan doğabilecek tüm yasal sorumluluğu kabul ettiğimi bildirir, saygılarımı sunarım.

Öğrencinin Adı Soyadı: İsmail ÇUBUKÇU

Tarih: 09.06.2023

İmza:

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı ve Soyadı : İsmail ÇUBUKÇU

E-Posta Adresi :

İş Deneyimi :

Unvan	Görev Yeri	Yıl
Öğretmen	MEB’e Bağlı Özel Öğretim Kurumları	2000-2018
Editör-Yazar	Berkay Yayıncılık	2018-

Akademik Bilgiler

Öğrenim Durumu:

Derece	Bölüm/Program	Üniversite	Yıl
Lisans	Türk Dili ve Edebiyatı	Erciyes Üniversitesi	1999
Yüksek Lisans	Türk Dili ve Edebiyatı	Kocaeli Üniversitesi	2004
Doktora	Türkçe Eğitimi	Ankara Üniversitesi	2023

Yayınlar:

Çubukçu, İ. & Sarar Kuzu, T. (2022). Rıfat Ilgaz’ın “Bacaksız Serisi”nde Toplumsal Sorunlar. Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi, (8), 772-783. DOI: 10.51531/korkutataturkiyat.1130719